

M I N D E N E S
G Y Ü J T E M É N Y

1790. Éfzt.

III. N E G Y E D.

*Bóldog Afzszony Hav. első Napjától fogva
Sz. György Havának első Napjáig.*

Mindennek tetszeni lehetetlen — — — —
— — — akarni együgyűség.

Írattatott 's Nyomtattatott
KOMÁROMBAN,

Wéber Simon Péter' betűjével.

Valamint a' festett képeket, úgy az Írók' munkáikat is, bizonyos néző-pontból kell néznünk, ha jól akarunk felölök ítélni. — A' mi fő tzelünk ezen munkában az, hogy az Afzfonyokat 's még eddig az olvasásban kevésé gyönyörködő Nemeseinket kapafsuk az olvasásra, 's a' Magyar Könyveknek szeretetekre. — Ez az a' néző-pont a' mellyből méltóztassanak ezt nézni 's róla ítéletet tenni az érdemes Hazafajak. — Sokan azt mondhatják: *Mind tudjuk mi azt a' mi a' Gyűjteményben van.* Meg-engedjük: úgy de nem tudják Felefégeik 's gyermekeik, 's azoknak kedvekért kellene ezt járítani. — Ha mi tsak némelly Túdófoknak akarnánk írni, könnyü vólna nekünk akár a' *Fénai*, akár a' *Göttingai*, akár a' *Berlini* Túdós újfagokból minden héten két árkust ki-fzedni. — De mitsoda gyönyörűséget találnának abban az Afzfonyok? — Látni való, hogy így tzelunkat el nem érhetnénk. — Ezen Gyűjteménynek fél esztendeig való árra Póstán 5. Rf., pósta nélkül 2. fl. 30. xr. 's találtatik nálunk kezdetétől fogva. —

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

I. L E V É L.

Költ Komáromban, Bóldog Afzszony Ha-
vának 2. Napján.

Az Úr, ki vólt eddig lelkünk' hiedelme,
Légyen erős Várunk,'s éltünk'kéz védelme!
Koronázza hartzunk' kívánt békeféséggel,
Adjon szükfég után bort 's búzáat bővféggel,
Minden rendü Tagját áldja-meg Hazánknek;
Buzgó kívánfága ez szívünknek 's szánknek!!

Az Idöröl.

Tegnap az Elztendöne el-múlása ter-
mészét szerínt hívott engemet az időnek
gyors repüléséről való elmélkedésre. Ezen
gondolkozván, kezdettem öszve hasonlítani
az embereknek munkásfágokat az oktalan
állatoknak munkásfágokkal vagy szorgalma-
tósfágokkal, 's úgy tápasztaltam, hogy noha
mi reánk emberekre mint kötelefség
úgy vettetett a' munka, mellyre az oktalan
állatok tsak az ő *instinctusokból* vagy ter-
mészeti hajlandóságokból vitettetnek, még
is igen mezfze járunk attól, hogy hozzájuk
A 2 e' rész-

e' részben hasonlatosok vólnánk. — Annyival magunk menthetlenebbek vagyunk pedig ebben, hogy mi előnkbe fok-féle foglalatofságok tétettettek, mellyek közzül hol eggyikre hol másikra alkalmaztathatjuk magunkat: Melly szélesen ki-terjedő Pályát mutat meg nekünk az okofság, mellyből más egyéb teremtések ki-zárattattak. — A' ragadozó állatok, főt azoknak minden egyéb nemeik is, az ő természeti állapotjokban tsak két részre osztják az időt, t. i. a' Munkára és a' nyugalomra. Az ő egész életük nem egyéb, hanem a' fáradlagnak 's álomnak egymásból való szakadatlan folyása. Eggy szóval, a' melly órákon nem alulznak, azokon eledelt keresnek vagy esznek. — Tsak egyedül az emberek panaszkodnak így, a' mi nemes természetünknek gyalázatjára, *hogy a' hosszú nap nekik terhekre vagyon, hogy nem tudnak mit tsinálni, 's az időt mivel tölteni.* — Melly képtelen beszédek ezek, olyan teremtéseknek szájokban, a' mellyeknek a' külfő testi dolgokon kívül, vagnak elme-béli munkáik is, mellyek nekik nemes foglalatofságokat adhatnak! Melly képtelen beszédek ezek olyan okos embereknek szájokban, a' kik az ő rendes hivatálokon kívül, hasznosan tölthetik az időt a' Vallásnak kötelefségeivel, az elmélkedéssel, a' jó Könyveknek olvasásokkal, 's a' bölts

sze-

személyekkel való tárfalkodással! Eggy szóval, a' kik ha fok száz esztendőig élének is, mindenkor foglalatoskodhatnának az esméretnek 's virtusnak kerésfében, 's a' kik életeknek minden óráiban elébb elébb mehetnek a' böltsefségben és jófágban!

Minekutánna jó darab ideig így elmélkedtem volna, eggy könyvet vettem kezembe, hogy minekelötte el-aludnám, még eggy kevés ideig múlattasam elmémet. A' könyv mellyet kezembe vettem, vólt *Luciánus*, mellyben is a' hóltak közzt való beszéllgetést olvastam eggy darabig, 's hihető, hogy ez az olvasás adott alkalmatofságot nékem e' következendő álomra. —

Úgy tetszett hogy az Ítélet' helyyén vóltam, a' hol ült akkor *Rhadamantus*, eggy a' hóltak' Bírájik közzül, az ítéelő székben, hogy az embereket meg-ítélje. Bal keze felöl álltt a' Pokolnak, jobbja felöl pedig az Eliseumi mezőnek őrizője. — Éppen az Afzszonyokon vólt a' for, a' kik igen nagy számmal várakozttak az ítéelő szék körül, nem tudván még mint lészzen ki-menetelek. — Rhadamantus el-kezdvén az ítéletet, azt kérdezte közönségesen az Afzszonyoktól, *hogy mivel töltötték életekben az időt?* Erre az Afzszonyok el-bámúltak, egymás szemébe néztek, 's nem tudták mit feleljenek. A' Bíró látván, hogy nem

vehet szót belőlök, azután egyenként húzta őket rámára. — Afzfonyom, így szól a' leg-elsőnek, úgy látom, hogy mint-egy ötven esztendeig éltél a' világon, hát mivel töltöted-el ezt az időt? Erre mond az Afzfony mosolyogva: bizony már meg is felejtkeztem róla, hanem hadd gondolkozzam csak róla. Fél óráig tartó gondolkodás után azt feleli, hogy a' mikor nem aludt, akkor vagy kártyázott, vagy mulatságba ment, — Rhadamantus int a' bal keze felől lévő strázsának, hogy vigyázzon reá. — Hát te afzfonyom, így szól egy másiknak, a' kinek olly nyájas-és lankadt szemeid vagyunk; úgy tartom, hogy mintegy huszonnyóltz esztendőket tölthetél a' földön, hát mit csináltál ez idő alatt? Én tizenhét esztendős koromig báboztam, azután pedig mit tudtam volna csinálni? a' Komédiába minden nap el-mentem, 's Románokat olvastam. Jól van, felel a' Bíró, vigyétek ezt is a' másik után. A' harmadik a' ki kérdőre vonatott, vólt egy falusi paraszt afzfony. Hát te mivel töltöted az időt? Én é? felel az afzfony, én negyven esztendőig éltem, az Uramnak két fajakat, hét leányokat szültem, két kezeimmal csináltam néki kilentz ezer fajtót, a' leányimat megtanítottam minden munkára, 's már most a' leg-elsőt az Urammal hagytam, hogy az én tá-

vol létemben folytassa a' gazdaságot, 's tudom hogy nints is hozzá hasonló a' faluban. Rhadamantus maga is el-mosolyodott ennek a' jó afzszonynak eggyügyűségén, 's parantsolta, hogy az Eliséumi kies mezőkre vittetésék. Hát te jó afzszony, így szól máfiknak, mit tsináltál harmintz öt esztendőök alatt, mellyeket a' földön töltöttél? Uram! én semmi roszszat nem tsináltam. De hát valami jót tsináltál é? kérdi a' Bíró. Hogy az afzszony arra a' kérdésre fel-akadt, mind a' két strázsa neki ment, az eggyik jobb, a' máfik bal kezét ragadta-meg; de a' Bíró nagy alázatofságot 's szelídséget nézvén-ki ábrázatjából, parantsolt a' strázsáknak, hogy erefszék-el, 's hagyjanak békét néki addig, míg ötet majd még tovább egyszere kérdőre húzza. Azután érkezett az Ítéző-szék elébe eggy 70 esztendőös komor afzszony, a' kitől kérdi Rhadamantus, mit tsinált az idő alatt. Jaj! igen meg-romlott világban éltem én, 's úgy boszszonkodtam a' balgatag ifjakra, hogy nem szüntem-meg egész életemben molskolni és dorgálni őket, hogy az ő roszsz példájok meszszebb meszszebb ne terjedjen. Jól van, felel Rhadamantus, de hát a' magad életére vígyáztál é illy figyelmetesen, 's kárhoztattad é illy keményen tselekedetedet, Jaj Uram! minden időmet el-vette a' másók hibáiknak jobbítáfok, 's a' magaméira

nem vígyázhattam. Ha úgy van, felel Rhadamantus, úgy állj bal kéz felől. Meglátván túl rajta a' Bíró egy 80. esztendőös öregget, kérdi tőle, mivel töltötte e' fok esztendőket? Óh Uram! azzal, a' mivel nem kellett volna; de már éppen fel vólt téve előttem, hogy meg-jobbítom magam', a' mikor váratlan ide hívott a' halál. Afszonyom, késő már, kövesd azért azt, a' ki elment előtted, 's adj helyt a' hátad megett álló másik öregnek. Ennek is ugyan azt a' kérdést tette-fel a' Bíró. Mindenkör józanon és tisztán igyekeztem élni, felel a' tisztes öreg. Az én Férjemet még életben hagytam, 's színt úgy szerettem őtet vénfégeben, valamint ifjúságának virágában. Minden gyermekeimet a' virtusnak útában igyekeztem nevelni, és ők az én vénfégemnek gyönyörűsegei vóltak. Az én fíjaim Atyjaik az árváknak, 's szeretik őket mind azok, valakik esmérik. Az én Férjemnek Familiájában mindenkör tsendesen éltem, és fokkal jobb karban hagytam azt el, mint a' mint találtam. Rhadamántus, a' ki már az előtt is jól esmerte e' tisztes öregnek virtusait, olly kegyelmesen mosolygott reá, hogy arra az Eliféumi mezőnek őrizője kezét nyújtá néki. Mihelyt mng-illette kezeit, az ifjúságnak tüze kezdett ragyogni szemeiben, a' liliomnak fejrésége, 's a' ró'sának pirofsága,

ga, femmi fem vólt ábrázatiához - képest. Eggy szóval, lett ez a' tiztes ösz a' szépfégnek 's ifjúfágnak leg-szebb virág-szála. Eggy fujatal Dáma meg-látván meszfzéröl, hogy az Élifeumi mezőnek őrizője még a' rántzos ortzájú vén aszszonyokat is illy szépekké teheti, 's majd mitsoda szépféget nem tsinálhat ő belőle, kerezstül fúrta magát a' foka-fágon, még pedig olly hírtelen, hogy ő álltt az ítélő szék elébe e' tiztes öreg Aszszony után. Ettől is, mint a' többektől tsak azt kérdezte Rhadamantus, miképpen töltötte el azokat a' huszon öt esztendőket, mellyeket a' földön élt. Gyermeki időmről nem emlékezem, úgy mond az Aszszony nagy bátran, hanem mihelyt nevededni kezdtem, minden mesterfégemet meg-vetettem, hogy magamat leg-szebb 's leg-híresebb Dámává tehessem, 's magamnak leg-több szeretőket 's tiztelőket szerezhsek. E' végre a' Májusban esett harmatokat butelliákra szedtem, külömbb külömbb-féle jó illatú vizeket, fejéritő 's pirosító festékeket készíttettem, hogy azokkal az ortzámnak bőrét liliomnál fejérbbé, azután pedig a' piros ró'sához hasonlóvá tehessem. Ézerszer is meg-néztem magam' eggy nap a' tükörben, ha nem halaványodott é meg ortzámnak festékje, tíz tizenkét féle képpen is fel-öltöttem, hogy meg-lásam mellyik ruha ne-

velheti leg-inkább szépségemet, 's mellyik teheti leg-kartsúbbá természetemet. Mihelyt valami új-módi ruha vagy haj-fodrás kezdődött más Országban, én voltam mindég a' leg-első a' ki azt a' Hazába bé-vittem, 's a' több Afzszonyok mint a' majmok engem' követtek. — De vólt is hafzna ennyi fáradságomnak, mert — — — — A' Bíró nem engedvén hogy szavait el-végezhesse, intett a' balja felől való Strázsának, hogy vigye a' többek után. Alig fogta-meg a' Strázsa, hogy a' Dáma egészen el-változott, ortzája meg-rántzofodott, Személyének minden kellemetessége el-tűnt, 's lett belőle olly rémítő éktelenfég, mellyre a' többek irtózással néztek. — Azonban hallom, hogy egy más fereg Afzszony nagy nevetéssel, danlásfal 's ugrálással közelget e' helyhez, mintha Rhadamantus Vendégféget tartana. — No, gondolom magamban, nem fokára rívásra fordul az a' nagy öröm. — De a' lárma mind inkább inkább nevededett, úgy hogy végét nem láthatván, álmomból fel-serkentem. —

Ez a' rend-kívül való álóm igen mély gondolkozásba ejtett azután engemet, 's meg nem állhattam, hogy tulajdon szívembe lefzálván meg ne kérdezzem én is magamtól, *kát én mit tsinálok, 's mivel töltöm az időt?* Azt feleltem magamnak; hogy én mi-

kor más dolgom nints *Gyűjteményt tsind-
lok* — Ha az én Olvasóim azt a' hafznát
veszik ennek, a' mellynek el-érése végett én
kezdettem, reményfégem vagyon a' felől,
hogy nem fogják ezt híjjában való munká-
nak 's hafzontalan idő töltésnek nevezni. —

Javaslom én is minden Olvasóimnak,
hogy ekképpen vizsgálják meg-magokat.
Tége ki ki kezét szívére, 's kérdje-meg gya-
korta magától, mit tsinál ő? Igen hafznos
zabola léfzen ez, melly meg-fogja tartóztat-
ni ötet, hogy életének valamelly részét híj-
jába-való és vétkes tselekedetekre ne fordí-
tsa, fel-ébreftzi ottan ottan lelkét, hogy a'
virtusnak gyakorlásában meg ne restüljön,
eggy szóval szem-látomást fogja kifsebbíteni
azt a' hibát, mellyel még a' leg-böltsebb 's
leg-kegyesebb emberek is vádolhatják ma-
gokat minden estve: *hogy t. i. nem vitték
véghez azon a' napon mind azt, a' mit vég-
hez vihettek volna; 's tselekedtek pedig va-
lamit ollyat, a' mit el-kellett volna kerülni-
ek.* — —

Jánudrius' I-ső napja.

Máskor is, ma kivált sokan két színűek,
Mézet tsepeg szájok, bár írigy szívűek.
Még azt is közöntik nyájas tsókoláfsal,
Kit el-adni kéfzék lennének Júdáfsal.

Sok ezer napokat ollyaknak kívánnak,
 Kiknek, rajtok állván, egyet nem adnának
 Tán a' bölts régifég éppen ezt értette
 Azon, hogy Jánust két ortzával festette.

A' Találós Mese vólt *Tűz*; a' Rejtett
Szó Pántzél, mellyből ki-telik *Pán*, *tzél*,
pánt, *él*.

Találós Mese.

Mi az a' mi nélkül egyy Vezér sem lehet?
 De Kóburg és Loudon ebből részt nem vehet.
 Nints egyy Mágásnak is, van Gróf Zichy-
 eknek,
 Gróf Károlynak is, de tsak mint Pré-
 zesnek
 Egyy Leánynak sintsen, de van minden
 füznek,
 E' nélkül tsak varrók, vennék hafznát
 tűznek,
 Fel nem találhadd ezt a' Lexiconokban,
 Pedig a' középhen meg vagyon azokban.
 J. S. Palota V. N.

Rejtett Szó.

Négy lábonn áll teste, rettenetes állat,
 Meg-mozdít fok vállat, fokTörök szakállat.
 Három első lába ad tsendes nyúgalmat,
 Két első gyermeknek szerez nagy fájdalmat.

Vifz-

Vizfza három lába igazak' tzimere ,
 Ha tetfzik légy ennek meg fejtő mestere.

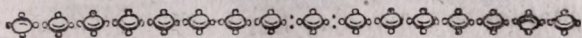
A' téjnek haszna.

Croyden híres Ánglus Orvos, a' ki nem régiben halt meg, még ifjú korában nyavalya törésbe esett, 's mikor betegeit látogatni ment, gyakorta el-dült az útszán. Valamit a' maga Orvosi tudományja 's több Orvosoknak tanátsaik után hasznosnak gondolt, mind azt meg-probálta, hogy magát gyógyíthassa. De a' fok orvofságok után is semmit sem könnyebbedett ezen terhes nyavalyája. Tapasztalta mind az által azt, hogy mennél könnyebb eledelekkel élt, annál ritkábban jött rá a' nyavalya törés. Azért is el-fogta magát minden hús ételtől 's bor italtól, és tsak zöldféggel és vízzel élt, mellynek azt a' a' hasznát vette, hogy tsak nem egészen meg-szünt nyavalyája. De mivel a' zöldféggel való élés fok szeleket tsinált belfő részeiben, mellyek miá nem kevés fájdalmat és alkalmatlanfágot szenvedett; azért is tsupán tsak édes téjre fogta magát, és azon kívül még tsak kenyeret sem evett. Minden nap meg-ivott négy font tejet, reggel egyet, délben kettőt, estve egyet. Így élt tizen-négy esztendeig, melly idő alatt nem tsak az, hogy soha a' nyavalya törés rá nem jött

jött, hanem leg-kifsebb változást sem szenvedett egészségében, ki-vévén egy kis hideg-lelést, mellyet a' *Kína* által hamar el-üzött. — Hihetöképpen színt addig el-élt volna, mint *Cornaro*, ha egyszer el-fáradva nedves ágyba nem feküdt volna, melly miatt szegezésbe esett. A' több Doktorok eleget kérték, hogy éljen valamely orvos-fággal, de nem akart, azt mondván, hogy az ő *Diétája* vagy élelme módja, minden orvosság helyett lesz' néki; ezért is szegezésben nyóltz nap múlva meg-hólt. — Különösen használ ez a' tejjel való élés a' közhvényeseknek, 's kivált az olyan gyermekeknek, kiknek nyavalya-törések a' gyomornak 's belfő részeknek hibáikból származott. Próbálják-meg a' Szülék, ne adjanak az ilyen gyermekeknek tsak két hónapig semmit egyebet téjnél; meg fogják tapasztalni, melly szembe-tünő lészen annak haszna, úgy hogy a' nyavalya-törés, először ugyan ritkábban jő elő, azutan pedig ezen élés' módja által, végképpen ki-marad. A' kinek jó erős gyomra van; éljen szamártéjjel, de a' gyenge gyomrúak tehen tejet igyanak, 's azt is egygy kevés forrás vízzel elegyítsék.

A' Vadászókhöz.

Mikor fok Farkas megy szem-közt a' vadászszal, ne löjjon az elfőre, mert az töbnyire mindenkor nöstény szokott lenni. Ha pedig azt el-lövi; a' hímek ott nem hagyják, és így félő, hogy a' farkas bőr helyett a' Vadászé ne húzattafsék -le. Ha az utól-fókból lö-le egytet, a' többek a' nöstény után mind el-mennek, 's azt bátorfággal megnyúzhatja. — A' medvéhez soha se löjjon a' Vadász míg felé megy, bár valamelly fa' tetején bátorfágos helyen láttafsék is lenni; mert ha tsak meg nem döglik a' medve, utánna mász, és meg-motskolhatja. Akkor löjjon tehát hozzá, mikor egygy kevésse el-haladta őtet; úgy ha roszszúl találja is, a' medve többé vízfza nem fordúl. Azt írják némellyek, hogy mikor a' medvebe olly fokszor belé lönek, hogy a' hurkája kijő az óoldalán, a' talpával be-dugdofsa azt, füvel bé-tömi a' lyukát, még is tovább szalad.

Valamit a' nevettségre.

Egygy helyen beszéllgetés lévén a' *Me-tempsychofistról*, vagy a' Léleknek más testbe való költözéséről, egygy ifjú furtsálkodni akar-

akarván azt mondja, hogy néki jut eszébe, hogy az ő lelke az arany borjában volt. Az hihető, mond egy Dáma, mert tsak az aranyja kopott-el.

Tudósítás.

Némelly érdeemes olvasó Urak azt kívánják, hogy tudósítsuk vettük é vagy nem az előre fizetett pénzt; de el-gondolhatják melly nagy költséget 's fáradfágot okozna ez nekünk. Azért is jelentjük 1-ször Hogy leveleinknek meg-küldések az ilyen érdeemes Uraknak Recepisse gyanánt szolgálhat. 2-szor A' fél esztendei elő-fizetés Pósta nélkül 2. fl. 30. xr. Postán pedig 5. Rf. 3-szor A' ki ezen esztendőre előre fizet, az el-múlt fél esztendei Gyűjteményt is meg-szerezheti nálunk Pósta nélkül 2 fl. 30. xért- 4-szer Ki ki minden bátorfággal küldheti hozzánk az előre fizetést Póstán, tsak így útasítsa levelét *An das K. K. Post Amt für Mindenes Gyűjtemény a Comorn* — erga recepisse. —

— Minthogy a' Királyi Kints Taré ennek a' pénznek egyik része: tartoznak a' Pósta Mester Urak ezt fel-szállítani.

II. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bóldog Asszony Ha-
vának 6. Napján.*

A' Frantzia elmétségnek némelly szikrdi.

Tizen-hatodik Lajos, a' mostani Fran-
tzia Király, mindenkor igen nagy szerete-
tét mutatta a' szegény nép eránt, azért is
mikor Királyjá koronáztatott, azon éjjel ama'
jó Királynak, IV-dik Henriknek Párisban
lévő értz Oszlopára, egy valaki nagy be-
tűkkel e' szókat ragasztotta: *Resurrexit,*
fel-támadt. —

Ezt más nap reggel, mikor az oda tó-
dúlt nép örömmel olvasta vólna, egy más
Frantzia e' szókat írta alá:

Resurrexit. J'approuve ce bon mot

Mais pour is croire il faut *la poule au pot.*

Fel-támadt: Szép szó ez, de hogy el-hi-
hessem,

Szükség; hogy a' tyúkot főve szemlél-
hessem.

Tzélozott a' Poéta IV-dik Henriknek
szava járáfára, a' ki mikor Tisztjei arra kér-
ték, hogy nevelje a' Népnak adaját, azt
szokta felelni: *Azt akarom én, hogy leg-*

alább eggy héten egyszor, a' leg-szegényebb
 Jobbágyomnak is, tyúk főjön a' konyhá-
 ján.

Inkább akart ez a' jó Király minden
 haszontalan és költséges pompát Udvarából
 ki-üzni, mint sem a' Népnak adaját, leg-
 kifesebben is öregbíteni. Azért is míg a'
 Frantzia nevezet el nem töröltetik, minden-
 kor áldott lesz' az ő emlékezte. — Melly
 eggyügyü lett légyen e' leg-vitézebb, leg-
 igazabb, 's leg-jobb Királynak udvari pom-
 pája; meg-tetfzik a' többek közt azon Le-
 veléből, mellyet Sullihoz, a' Fő Minister-
 hez írt, mellyben egyéb szavai között így
 szól:

Kedves Sullim!

„ Hallom hogy beteg vagy; meg-bo-
 „ tsáss, hogy látogatásodra nem mehetek;
 „ mert a' Királyné ment-el eggy Barátjához
 „ a' kotsimon, gyalog pedig lábaim' fájdal-
 „ mok miatt most nem mehetek. „ —

Mások pénzt veretvén XVI-dik Lajos'
 tiztetségére, eggyik oldalára metszettették
 ama' Frantziáknak áldott emlékezetü Kirá-
 lyokat, XII-dik Lajost és IVdik Henriket.
 A' másik oldalán XVI-dik Lajost, 's a' két
 számokat így adták öszve:

XII-dik Lajos, } Akarván jelenteni, hogy
 IV-dik Henrik, | a' kettőnek Virtusait fogja
 XVI-dik Lajos, } magában foglalni. —

Mi-

Mikor ama' nagy Philosophusnak , nevezetesen a' menyköt le-húzó rúdoknak legelső tsinálójoknak , 's az Ámerikai Közönséges Tárifáág' fundálójának *Franklinnek* képét Párisban ki-metszétték , e' verset írták alá :

Il ote au ciel la foudre & le sceptre au Tyrans.

Deakúl.

Eripuit Cœlo fulmen, sceptrumque Tyrannis.
Menyköveit Égnek , botját ki-tsikarta Királynak.

vagy

Meg-fofztá az Eget ártalmas tüzétől,
'S a' Tyrannust, népét rontó veszfzejétől.

Terrai, Finantz Minister, Frantzia Országban.

Soha sem vólt talán Frantzia Országban egyy Minister is, a' kit az egész nép jobban gyűlölt 's átkozott vólna, mint Terrai, míg végre 1775-ben hivatalából ki-vetetett. Ez igen szegény legényből lépett erre a' nagy méltóságra, temérdek kintset gyűjtött magának, de a' népet a' fok fattszoltató parantsolatok által, mint telhetetlen nádály, szüntelen szívta. Ézer meg ezer panasz ment ellene: leírták a' Királynak, hogy többre megy egyy millionál, a' mit magának húz 's von esztendő által igazságtalan

módon, de ez az álnok Minister mindenkor el-tudta a' leg-igazabb panaszt is szép színekkel nyomni. — A' több panaszok 's instántziák között, mellyek szüntelen mentek ellene, a' tsak nem éhel halásra juttatott lakofoktól, de a' mellyeket vagy maga, vagy más forfokai által mindenkor el-tudott háritani; egyszer a' *Poitru* Parasztok egy Iskátulát küldöttek Póstán Dubarri Grófnénak, a' XV-dik Lajos Szeretőjének, abba tették Instantziájokat, 's egy darabot abból a' kenyérből, mellyel élnek ők egynehány esztendőktől fogva. A' Grófné megmutatja a' Királynak ezt a' fíralmas Instántziát 's a' kenyeret is. A' Király megkóstolja, 's el-szenvedhetetlen roszsznak találja, mellynél az ebeket is jobbal kellene tartani. — De mit tsinál Terrai hogy ennek elejét vehesse? A' Grófnéhoz megy, valamelly drága nyakbéli ékeséget viszen néki, dítséri könyörülő szívét, de egyszer'smind elébe terjeszti, hogy éppen ezzel a' nemes szívvvel akarnak visszfa élni az ő ellenségei, hogy őtet el-vezthessék. El-hiteti a' Grófnét, hogy azt az ő titkos írigyei tették Póstára, költött név alatt, és hogy azt soha sem küldötték, 's nem is látták a' Jobbágyok. A' Grófné el-hifzi, a' fel-boszszonkodott Királyt is el-hiteti, 's úgy vége lett mindennek; a' Király örült azon, hogy nem igaz hogy olyan

lyan kenyérrre szorúltak volna Jobbágyai. —

Illy fok álnok módokat gondolhat-ki egygy lelki-esméret nélkül való Minister, hogy az adó-fizető szegény Közfégnek panaszát semmivé tehesse. — Azonban a' Poéták nem szüntek-meg fok Epigrammák, nóták, danlok, 's egyéb versek által Terrait a' nép előtt nevetégségsé 's százszoorta gyűlöltebbé tenni. — Meg kell jegyezni, hogy Frantzia Országban nem tartatik *Pasquillus*nak vagy rágalmazó Írásnak az, a' minek a' Szerző alá meri írni a' maga nevét; hanem, ha a' bántatott Személly bízik ártatlanágához, szabad néki az Író Törvénybe tziálni, 's ha meg nem bizonyíthatja a' mit írt, akkor Törvény szerint büntetetik. De a' Poéták ollyakat írtak a' Fő-Ministerről, a' mellyeket az egész Ország tudott, 's nem merte őket Törvénybe tziálni.

Ezek között a' Terrait vagdaló, 's az ő rovására a' fel-boszszonkodott Közönféget nevetető Poéták között vólt ama' tisztes vén *Condamine* is, a' ki már ekkor 80. esztendős vólt, 's minden fő emberektől, még a' Királyi Udvartól is, mind öregfégséért, mind Poezifséért nagyon betsültetett. Alkalmatofságot szolgáltattott néki arra az, hogy egygy jó barátja egygy pár foglyot kül-

dött néki Lyonból, mellyet a' Fő-Minister,
mint a' Túnisi Piraták, szabad prédának
ítelvén, el-fogott, 's maga asztalánál meg
is evett. — Condamine nem fzerette ezt a'
trefát, főt a' maga már régen fel-függezte-
tett fegyverét elő-yette, az az, fok Epi-
grammákban Terrait vagdalta. — Én tsak
némellyeket fordítok ide le.

El-küldéd hív Barát! a' kövér foglyokat,
De Terrai; 's nem én ettem-meg azokat.
Mi okon? — Tán magát Fridriknek képzelte,
'S Lengyel Országnek kis madárkaim vélte.
Úgy emélfze gyomra e' nyalánk falatot,
Mint mi a' töle vett fok Parantsolatot. —

Más. — *Terrai el-törlötte a' hét halálos
bünöket.*

Frantz Nép! Terrainak óltárt emeltésünk,
A' jókért, mellyekkel lelkünk koronázta,
Vigyáz, hogy halálos bünökbe ne esünk.
Nints már *Kevélység*ünk, mert azt meg-alázta.
Gazdag 's bódog eggy sints hogy *irigyel-*
hésünk,

A' szegénység által meg-ment *fösvenységtől*,
*Bujaság*unk éhség által el-óltatott,
*Harag*unk szünt, velünk kogy vizet itatott.
A' szükség ösztöne öriz *Korhelységtől*,
Töle a' Természet így meg-jobbított.

A' *Torkoság* maradt bününk több fergétől,
'S

'S hogy meg-haljak féltem, ez eggynek mér-
gétől,
De a' bölts Minister ezt is rántzba szedte,
'S hogy meg-szabadítson mértékletlenségtől,
Két szép foglyaimat el-fogta 's meg-ette.

Condaminének ezekhez hasonló több
vagdalozásait majd mindenek könyv nélkül
tanúlták-meg Párisban, 's úton út félen be-
széllték a' Ministernek boszszontására. Még
a' Királyi Udvarban is fok Dámák asztal fe-
lett könyv-nélkül mondták-el ezeket, nem
kevés katzagások között. Terrait ette a'
méreg, de minthogy a' dolog igaz vólt,
nem is merte a' vén Poéta ellen haragját
mutatni; hanem hogy meg-engesztelje, kül-
dött számára eggy meg-koppasztott 's felet-
te igen kövér pujkát, mellynek gyomrát
trüffel és más drága szerekkel meg-töltette.
— Az öreg *Condamine* botsátott-ki azu-
tán is némelly verseket, mellyekben le-ír-
ta, az ő két kis foglya melly nagy pu-
jkává változott: de verseinek mindenkor
utánok tette, hogy bár a' Minister a' Fran-
tzia népet is a' fok húzás, nyomorgatás u-
rán ilyen pujkához hasonló kedves Parán-
tsolattal vígasztalná-meg! — —

Éppen Sz. Bertalan napján vettetett-ki
ez a' rozsz Minister fok szatolása után tiszt-

fégéből, az akkori Cantzelláriussal, 's a' Tengerre, vagy Hajokra vígyázó Ministerrel. Azon estve némellyek a' Terrai Baráti közzül vagdalózván szavokkal, így szólta: *Már ez ugyan szép Bertalan napja a' Ministereknek.* Ezt mag-hallván a' Párisban lévő Spanyol Követ, Gróf *Aranda*, azt felelte: *Igaz hogy szép; mert most nem az ártatlanokat üldözik;* tzélozván az 1572-dik Esztendei vér-ontásra, a' melly olly feketévé 's rémítövé tette e' napot a' Frantzia Históriában. — Terrai helyébe tetett Finántz Ministerré *Turgót*, a' ki egyes lelkü ember vólt, 's a' Keresztyéniséget inkább a' belfőkben, mint a' külfőkben helyeztette. Mivel ezt azzal vádolták, hogy ritkán megy Misére, egyy Frantzia egyy hofszú Beszélgetést nyomtatott-ki a' *Király* és Gróf *Maurepas* között. Én tsak azt említem a' mi Terraira tartozik. —

A' Király.

Hát Turgot mitsodás, 's mit ítélz felöle?

Gróf *Maurepas*.

Éles elmével bír, 's ritkítom jó szívet,
Betsüli a' Törvényt, és a' jó erköltsöt.

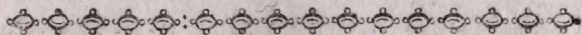
A' Király.

Mind jó; de azt mondják hogy nem jár Mi-
fére.

Gróf *Maurepas*.

Uram Király! erről fok beszéd hallatott - - -
Mondják - - - hogy Terrai egyyet se mulatott.

U-

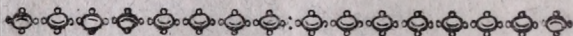
Ugyan ez a' Terrai és az ő fok-féle nyomorgatása vólt az oka annak a' nagy lár-mának 's pártoskodásnak, melly Turgot alatt ütötte-ki magát 1775-ben, noha azt némelyek az Anglufoknak, mások a' Klérusnak, mások a' Jéfuitáknak tulajdonították. A' fok ezer Parasztok öszve vervén magokat, Párisra ütöttek, ott minden kenyér árulókat fel-prédáltak, 's valakik nyereségre búzát vettek, mind azokat pusztították égették. — A' mi ebben a' pártoskodásban fok nevetéget okozott e' vólt az, hogy a' Páris Commendánsának, Duc *Bironnak*, levelet küldöttek a' Pártosok, hogy ők a' jövő éj-jel a' *Bástilt* meg-vefzik. Biron talpon tartotta a' katonafogot, 's más nap mindenek neveték Biron, hogy őt' olly bolondá tették. Még akkor meg sem tudták álmodni a' Frantziák, hogy 19. esztendő múlva ugyan ez a' fel-zúduló nép, a' szabadságnak színe alatt, a' Bástilt nem tsak meg-veheti, hanem a' földdel egyyenlővé fogja tenni.

A' Találós Mese vólt *Z betű*; a' Rejtett Szó *ágyú*, mellyből ki-telik *ágy, ág, úgy*.

Ta-

Találós Mese.

Éltem, hogy már nincs életem,
 A' holt élöt el-temet.
 Annak éltét őrizgetem,
 Ki-el vette életemet.

Szathmárról.

Rejtett Szó.

Mi tsak heten vagyunk, de téfzünk egy
 Várost,
 Még pedig Királyi Név vifelő zárost.
 De tsak négyünk-ből is még nagyobb Vá-
 ros áll,
 Hol fok-féle Nemzet, fok Pap, 's Barát
 fétál,
 Más négyünkre akkor léfzen tsak fzükféged,
 Mikor Éva átkát érzi feleféged.
 Ötünket ne illess, ha tífztát fzereted,
 Vélek maskarává mert magad' teheted.
 Kik e' Gyüjteményből olvasni fzeretnek,
 Azok mind hetünket könnyen esmér-
 hetnek.

J. S. Palota V. N.

---

*A bújdosó madarokról, nevezetefen a'
 fetskékről.*

Az Istennek fok formájú böltsefsége fo-
 hol fem tefszik inkább-ki, mint az oktalan
 ál.

állatokban. Azokban semmi nints, a' mi az ember figyelmetességét inkább megérdemlené, mint a' bújdosó madaraknak szokások. Azt mondja Jeremias: *Az eszterág az égben meg-esmeri a' maga idejét, a' gerlitze, a' daru és a' fetske tudják mikor kell el-menni.* Sok nevezetes dolgok vagynak a' madaraknak bújdosásokban. Tudják azok, mikor kell el menni, 's visszajöni. Némellyek hozzánk jönnek, mikor mások el-mennek. Ezen ő költözéseknek oka a' hideg és a' meleg, 's az ő nemeknek szaporítáfsára való indulatjok. Az egész földön nints egy hely is, mely nekik állandó szállások lehetne, a' hol egész esztendőig elélegket találhatnák, sem azok a' mellyek a' hideg, sem azok, mellyek a' meleg eget fzeretik. Tsudálatos benne az, hogy ezek az okófság nélkül való állatok az időt, mellyben nekik el-menni és visszajöni kell, úgy ki tudják választani, és hogy a' helyet a' hová, az útat a' mellyen menni kell tudják. Ki nem tsudálná! melly szép rendel 's moddal utaznak a' bújdosó madarak? mint tudnak azok olly fok, olly nagy Országokon és tengereken által minden mágnestő nélkül egyenesen utazni? Ki mérte-ki nekik az útat az égen? Mitsoda jelekből tudják ők, hogy már mennyire haladtak, és még mennyire kell menni? Ki vezeti, ki táplálja őket

ket, ki-vifel gondot azokról a' dolgokról, a' mellyekre nékik az úton szükfégek vagy on? Ki mutatja meg nékik azokat a' fzigeteket, hol ők eledeleket találják? Mind ezek fellyül múlják az embereknek okofságokat és szorgalmatofságokat, a' kik illy nagy útra nem mernek indulni, 's nem is indulhatnak, hanem ha a' tapasztalással, az utazók Írásaiknak olvasásokkal, geografiai tudománnyal 's mágnés tövel segítenek magokon. Így ír *Lud. de Beaufort. Cosmopol. Divin, Sect V. Cap. 1* a' múlt Században tudós Párisi Orvos. —

De az igen különös dolog, hogy mind eddig nem tudták a' természet-vizsgálók meghatározni: Vallyon a' fetskék a' bújdosó madarak közzé tartoznak e'? vagy pedig vallyon nem fagnak e' meg télben, mint némelly négy lábú állatok. p. o. a' havasi egér, vagy *murmutér* és fok bogarak. Némellyek a' bújdosó madarak közzé számlálják a' fetskéket, 's állításokat az utazóknak tapasztalásokból akarják erősíteni. *Willughby* tudós Anglus azt írja *Ornitholog. L II c. 3.* hogy a' fetskék Egyiptomba 's Szeretsen Országba bújdosnak tőlünk. Mikor Columbus Ámérikába másodszor utazott Octobernek 24-dik napján, tíz nappal az előtt, hogy ő Dominicó fzigetjébe ért, látta hogy az ő hajójához egy Európai fets-

fetskéhez hasonló fetske közelgetett. Ő utánna fok tengeren járók láttak útiójokban fetskéket. *Leguat* Novemb. 12 napján talált négy fetskéket, mellyek az ő hajóját a *Viride Promontoriumig* hét napokon kitérték. 1765 eszt. a' Penthierre Companiájának hajóját az Áfrikai partok és *Viride Promontorium* között lévő tengeren a' fetskék egészen el-lepték, mellyek hihető Európából mentek, leg alább azok az Europaiakhoz hasonlók voltak. *Adanson* írta *Büffonnak*, hogy míg ő *Senegallban* fok ideig múlatott, ott gyakran látott az Európai fetskékhöz hasonlókat, mellyek akkor szoktak ott meg jelenni, mikor a' fetskék Frantzia Országból el-mennek, tavaszszal pedig *Senegallt* ott hagyták. Mikor az említett *Adanson* *Górea* és *Senegall* között a' tengeren utazna, és már *Senegalltól* 50. mért földnyire volna, négy fetskék szállottak a' hajójára, mellyek Európaiak voltak; mind a' négyen úgy el-fáradtak, hogy kézzel meg lehetett őket fogni. Azt is meg jegyzi *Adanson*, hogy a' melly fetskék tél felé mennek *Senegallba*, ott azok sem félszket nem raknak, sem nem költenek, hanem csak kevés ideig múlatnak, azzal tovább mennek. Maga *Pater Kircher*, a' ki azt láttatik hinni, hogy a' fetskék a' víz fenekén telelnek, azt mondja, hogy a, *Móredi* lakosok azt

bi-

bizonyítják, hogy Égyiptomból és Libiából Európába a' gólyákkal együtt sok fetskék utaznak. *Loyer* Missionariusnak tudósítása szerént *Íszfzini* Országban, Octoberben sőt későbbben is lehet más Tartományokból oda ment fetskéket látni, A' szorgalmatos vizsgálódók erősítik, hogy a' fetskék Septembernek 29.napja felé indulnak-el Angliából — A' hely, a' honnan el-indulnak, 's a' hová az el indulásra öszve gyűlnek, vagyon a' *Szuffolki* tartományban, *Jármúth* és *Oxford* közt, hol a' házak', templomok', tornyok' tetejekre öszve feregelnék, és ha ellenekre való szél fúj, egynéhány nap várakoznak; ha pedig jó szelek kezd lenni, éjtfzaka útnak indulnak, úgy hogy reggel közzülök egyet sém lehet látni. *Kolbe* azt írja, hogy a' jó reménység' hegyénél egész esztendőn által, de kivált télen elég fetskét lehet látni, a' honnan azt hozza-ki, hogy ott sok utazó fetskéknek kell lenni — *Fischer*, a' ki a' természetnek ezt a' részét igyekezett világosságra hozni, némely fetskéknek, mellyek az ő házánál keltek, tzérnát kötött a' lábokra, melly színét el-hagyó festékekkel vólt meg festve. A' következett esztendőn vízfa mentek a' fetskék házához, a' tzérna meg nem változott színnel lábokon lévén, melly színnek meg kellett vólna változni, ha a' fetskék távol léteknék ideje alatt a' vízben lettek vólna.

De akar melly erősen láttattásának ezek a' tapasztalások a' fetskének bújdosásokat erősíteni: tsak ugyan olly fok példáikat adják mások elő a' víz fenekéről ki-húzott fetskének, hogy azokat nem lehet mind költeménynek tartani. *Kollinson* említi *Philosoph. Trans. Vol LIII. Art. 24. p. 101.* hogy néki egy barátja írta azt, hogy ő *Baselben Mártyius* havában látta, hogy a' gyermekek a' Rénus vizéből fok fetskéket vontak - ki, mellyek közzül ő egyet fel-elevenítvén a' kebelében, véletlen el-repült. *Ettmüller* tudós Német Orvos azt írja „ Láttam egy gyékényes halas-tóban a' jég alatt mint egy vékányi „ nagyfágú öszve tsomózott fetskének sok „ kálagokat, a' mellyek úgy tetszettek, mint „ ha meg haltak volna, de még a' vér „ mozgott benne. Hasonlóképpen ír *Olaus Magnus* Svétiában Upsáliai Érsek „ Az északi vizekből *úgymond*, a' halászok gyakran fok fetskéket húznak - ki, a' mellyek tsomónként öszve ragadoznak ösz kezdettel, mikor a' gyékényes vizeknek fenekére leszállanak. Még pedig úgy ragadnak öszve, hogy egyiknek szája, lába, szárnya, a' málikéhez érjen, az ilyen fagyos fetskék a' halászok által fel-melegítettvén, el-repülnek, de nem meszse. *Olaus Magnus. Lib. 19. 29.* *Kolas* egy igen tudós ember és az illy dolgoknak szorgalmas vizsgálójok, 1712. éftendőben az Angliai Királyi

túdos tárfafágnak, új próbával meg mutatta azt, hogy a' fetskék, télre a' víz alá veszik magokat. Azt mondja ő: „ Láttam hogy „ az északi tartományokban téli időben a' halászok a' jégen lyukakat vágnak, a' hálót azokon a' vízbe bé-vetik a' jég alá, magam jelen lévén az ilyen halászatkor, a' *Samrodti* tóból tizenhat fetskéket vontam ki a' jég alól, a' *Rosmeili* tóban pedig harmintzat találtam. Ugyan ez a' tudós írja, hogy *Slebitténél Dóna* Gróf Kástélja mellett látott két fetskéket, mellyek a' víz alól éppen akkor jöttek-fel, mellyek nedvesek lévén erőtelen szárnyaikat le-ereftették 's alig állhattak. Azt is tapasztalta ez a' tudós, hogy a' fetskék, mikor tavaszszal meg-jelennek, egynehány napokig nedvesek szoktak lenni. (A' többi következik.)

Az el-múlt esztendő nálunk egészségtelen volt.

Itt Komáromban a' Reformáta Ekkléfiában születettek az el-múlt 1789-dik Esztendőben 209. személlyek; meg-haltak pedig 317-en. És így a' hóltak számjok a' Születetteknek számjokat 108 személlyekkel haladja-meg. — 1787-ben születettek 237-en, meg-haltak 139-en. — Innen hozzá lehet vetni melly nagy pufztítást okoztak légyen e' Városban, főt az egész környéken, az el-múlt Esztendőben uralkodott forró nyavalyák, himlők, 's egyéb betegségek.

III. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bóldog Aszszony Ha-
vának 9. Napján.*

A' bújdosó madaraknak folytatások.

Ha ezen két egymással ellenkező tapasztalásokat egybe vetjük, azt lehet belőlök kihoznunk, hogy némelly fetskék télre tőlünk a' meleg tartományokra el-mennek, mások pedig nálunk maradnak, 's meg-fagynak, míg nem tavaszszal közülök sokan újra fel-elevenednek. Mi legyen pedig az oka, hogy némelly fetskék a' többekkel együtt nem mennek-el; azt bizonyosan nem lehet meg-határozni. Sok fetskéken meg-esik az, hogy valaki az ő fészkeket el-rontja, tojásaikat el-szedi, az ilyenek azt az időt, mellyben nekik költeni kellett volna, kéntelenek új fészek' tsínálására fordítani. A' melly fijaikat ök későn költenek, azok még nem elég erősek, hogy olly hosszú útra a' többekkel el-indúljanak. Talán a' gyengéknek anyjaik nagyobb szerezettel víveltetvén a' magok fijaikhoz; mint az el-menő idegen fetskékhöz, kézzebbek azoktól el-maradni, mint még erőtlen fijaikat segítség nélkül hagyni. Azért

a' magok familiajokkal a' hideget mind addig szenvedik, míg szenvedhetik. Mikor pedig a' kemény idő bé-áll, fáknak üregeikbe, lyukakba, vizek' fenekjekre, 's a' hol még valami meleget és enni valót találnak, magokat el-rejtik, ott meg-fagynak, 's a' tavaszi meleg által fel-eleveníttetnek.

Nem kevés örömmel értettük a' napokban egy nagy érdemű Hazafinak Leveléből, hogy a' Pozsoni Semináriumban a' Nevendék Papok a' közönféges Letzkéken Magyarúl kérdeztetnek, 's a' leg-tisztább Magyarfággal felelnek a' fel-tett kérdésekre. — Nevezetesek ezek közt a' született nyelveket elébb mozdító nemes Ifjak közt következők: T. T. Blazovits János, Csáky Mátyás, Guzrányi Bálint, Ján Jó'sef, Karátsonyi Jó'sef, Kováts Antal, Németh Sándor, Péterka Jó'sef, Sárfitzky Mihály, Smodits János, Tágen Mihály, Valovits Ferentz, Vizlendvay Jó'sef.

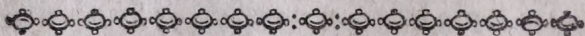
Ugyan onnan írják, hogy fok Ifjak a' kik születésekre nézve Tótok, a' Magyar nyelvnek leg-szorgalmazatosabb tanulójik 's pal-lérozójik. Sőt hiteles beszédek 's levelek után, némelly T. Vármegyének különös dítséretekre említhetjük, hogy noha nagy részint Tótok, még is azt sürgetik, hogy
mind

mind a' Polgári mind a' Törvényes dolgok Magyarúl follyanak a' Hazában. — Ezek a' nemes Hazafiak gondolóra veszik azt, hogy ha egy két Vármegyében a' Tóth nyelv talán tsonkulást szenvedne is, azért el nem töröltetik az, mert virágozni-fog *Siléfiában; Tseh Országban*, 's a' *Muszka Birodalomban*; de ha a' Magyar nyelv Magyar és Erdély Országban el-töröltetik, úgy az egész világról el-töröltetik, 's nem lesz' többé a' Nemzetek között semmi helye ennek a' vitéz népnek, mellynek mind a' nap-keleti, mind a' nap-nyúgoti Tsászárok hajdan adót fizettek. —

Valóban kívánni lehetne, hogy a' mit a' Pozsoni Semináriumban a' nagy érdemű Profeszzor Urak már szokásba vettek; ugyan az gyakoroltatnék az apróbb oskolákban is. Úgy két, három esztendeig a' szegény paraszt gyermekek többre mennének a' nékik szükséges Tudományokban, mint most hat esztendeig. — Hogy a' Protestánfok a' normától félnek, egyik fő oka az, mert látják, hogy az a' Haza nyelvét és a' Nemzetet el fogja törölni. Taníttatnának tsak mindenek Magyarúl a' norma szerint, 's maradnának-meg az oskolák a' régi vígyázók alatt, mindjárt könnyebben hajlanának hozzá. —

A' Vizáknak 's Tokoknak útazásaik.

Hogy a' Vizák, Tokok, 's azoknak több nemeik bújdosó halak légyenek, már ma abban a' Természet'-vizsgálók között senki sem kételkedik. Ezeknek hazájok a' Fekete tenger, a' hol mint tsendesebb és bátorfágosabb helyen szoktak ívni, vagy a' magok nemeket szaporítani. Februáriusnak vége-felé fok ezerenként kezdenek ki-indúlni a' tengerből, 's mennek a' Fekete tengerbe szakadó folyó-vizekbe, nevezetesen pedig a' *Dunába*; abból a' *Pruthba*, *Moravába*, *Szavába*, *Drávába*, *Tiszába*, 's egyéb nagy folyó-vizekbe. Némelly Vizák felmennek szintén Pozsonig; de már Pozsonon feljül ritkán találtnak. Ha a' Dunának fok tsavargárait fel-számláljuk; az ilyen Vizák közel öt száz Német mért-földnyire útnak-el hazájokból. Mikor fel-felé jönnek, mindenkor a' feneke-felé, a' mélyén jönnek a' víznek, minthogy ott nints annak olly nagy sebessége, és így a' fel-felé való úzás kevesebb erővel jár. Mikor pedig hazájokba visszafiz térnek; akkor többnyire a' víznek felületén mennek, mivel ott a' habok sebesebbek, és gyorsabban evezhetnek. Nagy kérdés a' Természet'-vizsgáló Böltsek előtt; mi okozza ezeknek minden esztendőben való ki-bújdosásokat. Eddig meg-elégedtek

fokan azzal a' felelettel, hogy élelmeknek kereshéére ofzolnak-el; de úgy látzik, hogy azt a' Fekete-tengerben bővebben fel-találhatnák. Igazabb oka ki-bújdofásoknak a' lehet, hogy ezek a' gyenge bőrű halak a' férgek miatt nem maradhatnak nyáron a' Fekete-tengerben. Azért is, mihelyt a' tavaszi meleg meg-fokalítja a' férgeket a' tengerben, seregenként oda hagyják azt. Bár vigyázzon rá akárki figyelmetesen, mikor valamelly Vizát vagy Tokot ki-fognak, meglátja melly fok apró férgetskék légyenek a' fejének bőrén. Ha pedig valaki nagyító üvegen vizsgálja fejeket, felette igen foknak találja ezeknek a' férgeknek számokat. Bár próbálja akárki az ilyen ki-fogott Vizáknak fejeket vakarni; meg-tapasztalja, hogy szint' olly örömet állják azt, mint a' balhás ebek a' vakarást. Ezek az apro férgek meg-lepven a' Vizáknak fejeket, mindjárt a' tavasznak kezdetével a' Fekete-tengerben; nem maradhatnak ott a' nagy vízketegségnek miatta, 's azért úsznak szüntelen a' folyó.víznek ellenébe, mert ez a' híves és febes víz néminémű vakartfálás helyett szolgál ő nekik. Ha tsak el nem fogattatnak; mind addig fel-felé sietnek, valamíg ezektől a' férgektől meg nem szabadúlnak. Azok pedig nem vesznek-el elébb, hanem az őlk kezdetével, a' mikor ők is, nem lévén már

a' vakartsálásra szükfégek , 's érezvén talán a' víznek hívefedését, és az íváásra való szükfégeket, hazájokba visszazárának. Ez a' vízketegség, nem pedig az ostobaság okozza azt is, hogy ezek a' hat, hét, 's nyóltz mázfat nyomó Vizák olly könnyen engedik magokat meg-fogattatni. Mihelyt észre veszik a' Halászok, (a' Komáromiak jól értenek ehhez) hogy Viza van hálójokban; tsendesfen visszazárják azt a' part-felé, 's mikor addig visszazárják, hogy már a' Duna gázolható, akkor egy közzülök bé-megy a' Dunába, honalljig, vagy nyakig való vízbe, meg-fogja a' Vizának fejét, 's a' nála lévő kötelet rá hurkolja, 's a' többeknek segítőfégek által a' part-ra ki-húzza. — Komáromig és Győrig minden esztendőben sok Vizák el-jönek, 's feltévéen hogy ezek a' Fekete-tengerből Mártiusnak első napján indúltak-ki; így hét hónapok alatt utazván, minden nap több út tettek két német mért-földnél.

Eggy jó Hazafi se szereti azt, ha Nemzetét motskolják előtte.

Nem régiben egy kis társaságban egy Magyar, de született nyelvén beszélleni szégyenlő Dáma azt mondotta, hogy ő tsak azt szégyenli, hogy Magyar. Ezt meghallván egy Magyar vérű Ur, a' kinn még fo-
ha

ha pundra nem vólt, úgy meg boszfonkodott reá, hogy azon szem-pillantásban kitérte a' hideg. Nem is minden Nemzet hallgatná az ilyen szót hideg vérrel. — 1781. ben, mikor Genevában fok Frantzia és Helvétus Tisztek múltak, esett egykor hogy négy Tisztek együtt kártyáztván, azt a' köz-példa-beszédet találta egy Frantzia Tiszt mondani: *J'ai fais un coup de Suisse: Úgy ütöttem mint egy Sveitzer, az az, rozszúl jádztam.* Ezt meg hallván egy Sveitzer Kapitány, hozzá megy, 's azt mondja néki: Uram, az nem Sveitzer ütés vólt, hanem ez a' Sveitzer ütés. Ezt mondván, úgy tsapja artzúl a' Frantzia Tisztet, hogy tsak nem szikrázott a' szeme. — Mikor a' Pesti Commiszió tartatott 1715-ben, az akkor Bétsben lévő Hollandus Követ a' Ministerhez B. Tz . . . . hoz ment egykor, 's kérte, hogy kegyelmesebben bánjanak a' Protestánfokkal, minthogy azt kívánja mind az emberfég, mind a' Keresztység, mind pedig az Orzágnak Törvényei. B. Tz . . . . azt mondja a' Követnek: Tsak azért fog Excellentiád ezek mellett a' Pártosok mellett, mert magok is olyanok vóltak, 's a' Spanyol Király ellen pártott ütöttek. A' Követ erre azt kérdi; ha maga nevében adja é néki azt a' feleletet a' Miniszter, vagy yedig a' Tsászar Ne-

vében? B. Tz . . . látván, hogy a' dolog nem tréfa, nem merte a' Tsászárt belékeverni; hanem azt felelte, hogy csak maga nevében mondja. Azért kérdem Kegyelmes Uram, mond a' Követ, ha maga Nevében adja é a' feleletet, vagy a' Tsászár Nevében, hogy ha ennek Nevében adta volna, majd én is a' Köz-Társaságnak Nevében feleltetnék rá; de minthogy a' maga nevében adja, én is csak magamtól felelek. Ezzel fel-áll, a' Minisztert artzúl tsapja, az ajtó előtt álló kotsijába fel-ül, 's megy VI-dik Károlyhoz panaszra, a'ki is a' dolgot úgy igazította-el, hogy B. Tz . . . a' Követet meg-kellett követni.

A' Találós Mese vólt *Hamu*; a' Rejtett Szó *Komárom*, mellyből ki-telik *Roma*, *koma*, *korom*.

Szombathely 26. Decemb.

Örömmel jelentem az Uraknak, hogy már az elfő nyomtatvány is annyira fel-éberesztette az itt való Szépeknek elméjeket, hogy már egymással vetekedve tsinálják a' Méséket Logogryfokat. Mivel ez vólt leg-elfő, ezt közlöm az Urakkal leg-előre, de egy-fzersmind jelentem, hogy már több is vagon kezemnél, de azokat máskorra hagyván ímé egy

Találós Mese.

Van, mi mindég mozog, de még sem távozik,
Urával mindenre ő együütt változik.

Min-

Minden embereknek ez meg-hitt barátja,
 Vak, fikct, és szóra a' száját nem tátja.
 Érez mindent, igaz az ő jelentése,
 Bár hamis értelmű tolmácsa' zengése,
 Látszik ugyan hogy rab, de nagy szabadlága,
 Ez okból vesz' sebet, 's nő szomorúága,
 Szűzek Legényekkel el is tserélhetik;
 Noha helyeikből ők ki nem vehetik
 Mi légyen? ha másképp' el-nem találhatod
 Igaz Szeretőknek szájokból hallhatod,
 Szombathelyen Feszthelyi Eleonóra.

Talán ilyen példák több Kis-Afzfonyokat is fel-ébreztének az Olvasásra, 's találmányos gondolatokra. A' meg nevezett Nemes eredetű Szűz nem tsak találta, hanem Versebbe is foglalta az elébbi gondolatokat.

K. I. P.

Rejtett Szó.

Én egy három tagú olly egygyűű pára,
 Ki még nem is tudnék vágyini a' pompára,
 Hogy legyek, én magam se hiszem magamnak,
 De ugyan tsak lennem kell furtsa állatnak,
 Mert ámbár nem tettem én semmi érdemet,
 Egy tsillagra adták vezeték nevemet.
 Annyi erőm fints tán mint egy mák szem,
 's köröm,

Még is a' leg izmosb vár falat is töröm,
 Magyar betüimet váltsd fel a' Deákkal,

ki-jöttek. — Ugyan onnan írják, hogy az Érfek, Hertzeg Battyáni, a' maga Könyv-Tárjában találtató némelly ritka Magyar kéz-Írásokat maga költfégén fog ki-botsátani.

A' M. Gyűjteménynek 320. lapján va-
gyon emlékezet, mint kelljen a' szem-fájás-
ban a' seregéllyel élni, azon jegyzéshez
tartoznak e' következők is, mellyeket ma-
ga az említett Sprenger Úr, *Oeconomische
Beyträge* nevű munkájában fel tett.

Az én jó barátom Hoffmann, Pfortzheim
mellett Dírni Prédikátor a' *Seregély ferdő-
ről*, mint a' meg-romlott szemnek próbálta-
tott és leg bizonyosabb orvofságáról ezt
írja nekem. Ez előtt mint eggy 40. vagy 50.
esztendőkkel egy Városonként járó orvos
javasolta eggy Pfortzheimi hájogos szemű
aszszonynak a' *Seregély feredőt*, még pe-
dig igen szerentsés ki-menetellel. De mint
hogy mások ezen orvofsággal nem éltek,
azért ez ismét feledékenységbe ment. Ez
előtt pedig kilentz hónapokkal Pfortz-
heimben eggy férjfi mind a' két szeme vilá-
gát; eggy aszszony pedig eggyiket el-vez-
tette, 's félt hogy a' másikat is el-ne ve-
zesse. Sem a' külfő sem a' belső orvofság
nem használt semmit. Annak az Aszszony-
nak leányának, a' kit az előtt 40. eszten-
dő-

dövel a' Városenként járó orvos meg-gyógyított, ezébe jutott, miképpen gyógyúlt volt meg, az ő anyja' szeme, 's ugyan azon orvofságot javasolta az egészen meg-vakúlt embernek is. Az mindjárt hozzá fogott a' *Cúrdhoz*, mellyet hírül adott *Gifsernek* Pfortzheimi Tanáts és Orvos Úrnak, a' ki azonnal minden külfő és belfő Orvofságokat félre tett, hogy ennek az eszköznek erejét-meg-tapasztalhafsa. Nagy tsudálkozásal vette észre 8. vagy 14. napok után, hogy az embernek szemei szépen kezdetek gyógyúlni, végre egészen meg is világosodtak. Ezt látván *Gifser Úr*, az aszszonynak is ezt az eszközt javasolta. Az egyik szemével az aszszony már semmit nem látott, a' mássikkal is tsak óculáron látott valami keveset. A' *seregély ferdő* annyira hafznált az aszszonynak, hogy azzal a' szemével, mellyel semmit nem látott volt, már most a' második contignatióból az útszán járó embereket meg esmeri, a' mássik szeme pedig, mellyel óculáron is nehezen látott, tökéletesen meggyógyúlt. Ezt a' két példát meg hallván a' Bádai Márk Gróf Fejedelem Aszszony, hogy a' dolog igazsága felől több példák által bizonyosabbá lehessen, meg parantsolta a' maga Tartománya Chirurfufának *Herbst Úrnak* *Carlsruheben*, hogy szerezzen seregélyeket, 's velek tegyen próbát, mellyet

vég-

véghez is vitt szerentséfen három vak személyeken. Ezen orvosság által egy férfinak szeme, ki már 10. éztendőktől fogva semmit nem látott annyira megvilágosodott, hogy már a' háznak feje falát megkülömböztetheti. Az *Ejtingai* Predikátornak vagyon egy fia, a' kinek szemét himlős korában a' hájog megvakította. Magam küldöttem néki feregélyeket, 14. nap múlva mikor hozzá mentem, a' gyermek szeme látható - képpen kezdett világosodni, 's a' hájog vékonyodni. Ezek a' bizonyos példák, melyeket tudok. Minthogy a' Cúrara meg kívántatik, hogy a' feregély hím legyen, azt a' nösténytől arról lehet megkülömböztetni, hogy az ifjú hímnek nyelve hegye fekete; első éztendőben a' tolla a' húros madáréhoz hasonló, a' másodikban pedig fekete színű. A' nöstény is énekel, de nem olly szépen mint a' hím. A' hímnek órra halavány-sárga, a' feje feketés; a' nöstény hamu-színű, a' begye sas színű, az órra feketés. Orvosi hasznára nézve az éztendős leg-jobb.

Mikor Croesus Lydiának Királya a' maga leg-pompásabb ruhájába öltözött-fel, azt kérdezte Sólontól, ki akkor éppen nála mulatott, ha látott é valaha annál szebb

öltözetet? Láttam már hármat azt feleli a' Böls. Kiké voltak azok, kérdi indulatosan a' Király? A' *Kakasé, Fátzné és Pávájé* mond Sólón, ezekénél szebbet nem láttam, nem is hiszem hogy valaha láthassak. — Bolondfeg okos embernek abban keresni ditsőséget 's érdemet, a' miben öt' az oktalan állatok is fellyül haladhatják! —

Boldogság' Temploma.

A' Boldogságot mint Isten Afzszoyt imádták a' Görögök és Rómaiak. A' régi pénzeken lehet látni ennek képét, egyik kezében tartván a' bővségnek szarvát, a' másikban pedig a' békeség' páltzáját. Tsudálkozásra méltó az, hogy ennek az Isten Afzszonynak fok Templomokat kezdtek a' régiek építeni, de keveset végezhettek - el. Nem azt mutatja é ez, hogy nints a' földön tökéletes boldogság'? Lucillus meggyőzvén Mithridatest, hatvan ezer Sestertiumot ígért Archefilasnak hogy tsináljon egy ditsőséges ofzlopot a' boldogságnak. De elébb hogy sem el-készült volna, mind a' ketten meg hóltak — Caesar is ígérte, hogy mihelyt Rómán győzödelmet veszen Templomot emel tiszteletére azon a' helyen, mellyet Curia Hostiliának neveztek. — De elébb meg-ölettetett, hogy sem mint foga-

dá-

dáfát meg-telylefíthette volna. — Meg-jegyzésre méltó, hogy éppen a' Pompéjus Olzlopa előtt ment-ki belőle a' lélek. —

Duc de Montausier.

Ez olyan vólt a' XIV-dlk Lajos' Udvarában, mint Pláto *Dionysius*nál, vagy Solon *Cræsus*nál. Soha sem ment-ki az ő száján semmi tsapodárfág vagy hízelkedés. Sok eztenőkig ő vólt a' *Dauphinnak*, vagy a' Korona örökösének - nevelője, és annak szívébe a' leg-tisztább Virtust igyekezte tsepegtetni. Mikor ezen tisztetséget le-tette, így bútsúzott-el a' *Dauphintól*: „ Uram! ha emberséges ember leszel, úgy szeretni fogsz engem; ha pedig a' nem leszel, úgy gyűlölni fogsz, én pedig magamat meg fogom vigasztalni. „ — Mikor ez a' Fejedelem amaz erős Várat, *Philisbourg*ot meg-vette, így írt néki *Montausier*: Uram! nem ditsérlek én téged' azért, hogy *Philisbourg*ot meg-vetted; mert ezt a' hadi sereg, az ágyúk 's *Vaubán*tselekedte. Azért sem ditsérlek, hogy bátorfágnak 's hadi-vitézségednek nagy jeleit adtad; mert ezek a' te *Familiádban* örökség szerint való *Virtusok*; hanem azért ditsérlek, hogy emberséges és nemes szívű vagy, a' mások szolgálatját meg-ju-

jutalmaztatod, 's a' magadéval nem kérkedel. — Ez nem hitte, hogy a' fzerentse valakit nagy emberré tegyen.

Páris Várojáról némelly észre-vételek.

Noha Páris Városához, nagy tér-mezőfégén lévő fekvéfére nézve, a' nap fúgári szabadon járúlhatnak; mind-azon-által ama fűrű nedveségek, és ködök, mellyek a' Városnak fáros volta, és benn-lévő számtalan emberek, és állatok párázatja miatt onnan ki-gözölögnek, úgy meg-akadályoztatják a' napnak fénylő világát, hogy 36 vagy 40 napokon Esztendő által alig látzatik tisztán ragyogni, többnyire örökké homályos idő vagyon. A' leg-nagyobb hideg időber a' Reaumur mérője a' *nulla* alatt második 's hatmadik gráditson fokott állani közönségesen. Nyáron a' napnak különös hévfége soha sem tapasztaltatik, mert a' levegő meg vagyon örökké terhelve a' Városból ki-gözölgő nedveségekkel és párázatokkal. A' Barometrum közép állása 27' és 7—8"; a' leg-fellyebb való 28' és 6", a' leg-alfó állása 26' 6". Külömbbféle rendelések tétettek a' Város' tisztasága eránt, mindazon-által a' hozzá nem fokott vendég, ki-mondhatatlan büdösséget szenved. — — Ebből ki-tetfzik, a' párázat 's a' Városban, vagy a' Város körül lévő sár és motsár, mint meg-vesztegeti a' Levegőt. *Essais sur l'histoire medico topographique de Paris.* Pozs. Szemin.

IV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bóldog Aszfzony Ha-
vának 13. Napján.*

*Töt Országrol és Sirmidrol némelly Jegy-
zések.*

Még J. Césár előtt a' Rómaiak magok birodalmok alá hajtották vólt ezt a' tartományt, melly hajdan Illiriának egygy része vólt, és nevezték *Pannónia Valériának*, vagy *Interamnisnak*, minthogy a' három nagy folyó-vizek között, úgymint a' Duna, Dráva 's Száva között vólt. Valamint még Nagy Sándor előtt 's alatt hatalmasak vóltak az Illiriufok; úgy a' Rómaiak ellen is fok ízben pártot ütöttek, míg végre Augustus Tsászar alatt Illiriát, Pannóniát, és a' több Tartományokat tsendes birodalmok alá hajtották. Ezeknek meg-hódoltatójok vólt ama mind erköltséröl mind vitézségéről nevezetes *Germanicus*. Ezután a' Rómaiak tsendefén bírván Illiriát, igyekeztek azt virágzóvá tenni. Hadriánus Tsászar személy szerint el-ment annak meg-vizsgálására. Antoninus Pius igyekezte a' mesterlégeket benne virágzókká tenni. Diocletianus, a' ki

Illiriának Dioclea nevű helységében született, hazája' szeretetéséből fok Rómaikat küldött ide lakosoknak, és mennyire ment légyen máfok után, meg-mutatják fok még ma is fenn-álló monumentumoknak darabjaik. — Nevezetes Városai Tót Országának akkor ezek voltak: Rittium, Acumincum, Justiniana prima, Budalia, Cornacum, Murfia, Jafon. Minthogy a' Sarmatáktól, a' kik a' Duna és a' Carpathus közt laktak, fokszori bé-ütéseket szenvedtek; ezeknek meg-gátoltatásokra áfattatta Diocletianus Tsáfzár azt a' nagy fántzot vagy árkot ott a' hol a' Tisza a' Dunába szakad. Ennek hosszfa vólt 13000. öl, szélefsége 3. magafsága 12. Már ma alíg van 2. lábnyi a' magafsága, és fokaktól a' kik a' Históriát nem tudják, Trájánus Sántzának hívattatik. A' IV-dik Században a' Gothufok 's Gépidák elfog-lalták Tót Országot; de nem fokára az A-tilla alatt ki-jött Hunnufok el-vették tőlök. Azután is mind a' Magyarok és Római Tsá-fzárok között fok véres hadakozások estek ez Országért, 's a' szomszéd Népektől is gyakorta pusztítottak, miglen Tót Ország Sz. László Magyar Királynak önként alája adta magát 1077-ben; a' ki is a' Magyarok-nak birodalmokat egészen az Ádriatikumi tengerig ki-terjesztette, az ő utánna követ-kező Királyok pedig Boszniát, Bulgáriát,

Ser-

Serviát, Oláh Országot, és Moldvát el-foglalták, és a' Magyar Birodalmat a' Fekete-tengerig ki-terjesztették; nem állván ellent a' Venétziaiakkal 's másokkal viselt fok hadakozásaik. — 1355-ben az Osmánok bé-ütöttek Európába Soliman és Amuráth két Fejedelmek alatt, és ár-víz mód-jára ezeket a' fok Országokat el-foglalták. 1421-ben kezdtek háborgatni a' Magyarok' Birodalmaikat. Az akkori Boszniai Király Ostoyás, a' ki a' Magyaroknak adó-fizető-jök vólt, titkosan egyet értett az Osmánokkal, 's annál fogva könnyen el-foglalták azt; 1428-ban pedig Serviát is el-pusztították. 1442-ben Belgrádot ostromlotta Amurát; de a' vitéz Hunyaditól visszsa-vertetett. 1444-ben ettől az Amurattól meg-verettettek a' Magyarok Várnánál, talán az ő hit-szegéseknek büntetésére. Ugyan akkor el-veztették Bulgáriát, 's majd azután Boszniát is; de ezt Mátyás Király fegyverrel visszsa-nyerte. II - dik Muhamet, talán leg-szerentsélebb vólt minden győződelmes Királyók között, úgymint a' ki 12. Országokat, 200. Városokat, 's azok között Konstantinápolyt is Májusnak 29-dik nap-ján 1453-ban meg-hódolta. Azután ez is 100,000. emberrel környül-vette Belgrádot 1456-ban; de ismét visszsa-verette-tett a' vitéz Hunyaditól, a' ki maga fok ez-

reket ért. — 1471-ben 's 73-ban el-pufztították az Osmannok Tót Országot egész Agrámig, a' kiket Mátyás Király, minthogy III-dik Friderikkel hartza vólt, meg nem gátolhatott. 1494-ben nagy vér-ontással meg-verték őket a' Magyarok. 1502-ben ismét bé-ütöttek; el-foglalták Jaitzát, Bosznia' fő-Városát, de azt is a' Magyarok visszavették tőlök. — II-dik Lajos Király, hogy az Országot egyy kevés ideig meg-pihentesse, I-fő Solimánnal három esztendeig tartó fegyver-nyugvást kötött. Ez el-telvén 1521-ben Belgrádot meg-szállván Solimán, el-foglalta, 's azután több erős várakat is, 1522-ben pedig egész Boszniát, mellyet a' fényes Porta mind eddig a' maga birtokában meg-tártott. 1524-ben be-ütött Magyar Országba is; de nagy vér-ontással visszavertetett. 1526-ban ismét hadat indítván a' Török Tsáfzár, el-foglalta Péterváradját, és Illokot Sirmiában, vagy Szerimben. Ugyan azon esztendőben meggyőzte a' Magyarokat Mohátsnál; be-ütött az Országba, sok Városokat el-foglalt, 's Bétsét is 1529-ben ostrommal környül-vette. A', melly helyen akkor Béts alatt az I-fő Soliman fátorá fel-húzatott, azon a' helyen épített azután egyy jeles épület, melly a' Soliman fátorának formáját viseli. I-fő Ferdinánd, a' ki a' Mohátsi veszedelem-

lemben el-vezett II-dik Lajosnak helyébe ült, hadakozott ugyan egy darab ideig a' Törökökkel, de olly kevés elő-menetellel, hogy nem tsak a' Magyar Országon el-foglalt Városokat, nem tsak Slayoniát, Croátiát, Dalmátiát, Boszniát, Serviát, a' Törököknek által engedte, hanem azon kívül 30,000. aranyokból álló adót ígért nekik. Azután ezek az Országok a' Török hatalma alatt vóltak mind addig, míglen Leopold alatt a' fellyebb való Száznak végén lasfanként vízfza-szereztek. Míg a' Törökök bé nem rontottak Tót Országba, addig együtt vólt mindég Horvát Orzággal. Azért is 1729-ben a' Pofori Diétában, azt kívánta, hogy ismét Horvát Orzággal egyefittesék, de ezen kérésekben az Ország-gyűlése meg nem egyezett. Annakutánna is nem egyéb vólt Tót Ország, hanem a' fok tolvajoknak 's puztítóknak lakó-helyek, míg fok munka által ezen tolvajoktól megtisztított. — Az egész Tót Orzágnak, oda értvén Sirmiát, vagy Szerimet, hoszfza 34. mért-föld; leg-nagyobb szélefsége mintegy 16. Bővölködik gazdag sík-mezőkkel, fok vad és szelid állatokkal, 's a' nemesebb értz-nemeket ki-vévén, a' természetnek majd minden ajándékival. — 1777-ben a' Lakofoknak számjok a' Papokkal 's Katonafággal együtt ment két száz harmintz öt ezer Lel-

kekre, holott az Ország leg-alább egygy milliót el-tarthatna. — A' mi az igazgatásnak módját illeti, még a' XI-dik Százban olly fel-tétel alatt adta magát Tót Ország a' Magyar Országai Királyok alá, hogy a' Magyar Országai törvények szerint igazgattassék, a' melly igazgatásnak módját mind eddig meg is tartotta. Mikor Magyar Orzágnak Diétája tartattatik, szavok van ott *először* a' Diakovári Püspöknek, 2-szor az Ország' Grófjainak 's Báróinak, 3-szor a' közönléges Nemeseknek, a' kik egyszer'smind bírtokosok, 4-szer Pofega Királyi Városnak.

Futó gondolatok.

Mikor figyelmezek némelly szalma-szókra,
 Vagy fél-szemet vetek eggynehány Nagyokra,
 El-nevetvén magam', dömmögök mellette,
 'S nem szólván, ezeket juttatom eszembe:
 Vagy köz Pap, vagy Püspök, bizony tsak
 Polgár az,
 Es ha nem jó Polgár, hogy jó Pap, nem
 igaz;
 Tsuklás, szürke, kopasz, fa-talpú Barát is,
 Ha tagadja, hogy Az, all-ortzás, és hamis.
 Nem elég hát újjal mutatni az Eget,
 Mutass, mint kell élni Polgári életet.
 Kiki a' mint lehet, szolgáljon köz jónak,
 Lefz'

Lesz' helye tanátsnak, néha pénz-zatskónak;
 Üres ez? pennával szaporítsd a' köz jót,
 Mert ha fösvény, 's rest vagy, nem érfz
 darab taplót.

Ezt gyakorta eddig elmémben forgattam,
 Azért köz-jót szerző munkát nem útáltam.

Keresztes, tsillagos Papoké az ezüst,
 Az én hajlékomat tzifrázza gyertya füst;
 A' mellett én immár több írást ki-adtam,
 Eggyért még Bétsből is dítséretet kaptam.

De az mind tsak Deák, és Papoknak szóló,
 Ihol! már Magyarat is, ha olvasni való.

Nints ugyan versemnek semmi ékeksége,
 Míglén vizfsza nem tér nyelvemnek épfsége;
 Olyat mondok néha, hogy szinte írtózik
 Tőle a' jó Magyar, vagy meg-boszfzon-
 kodik.

De illy gántsért könnyen bősánatot nyerek,
 Ha ki-mondom, hol én régen járok kelek:
 Életemet vettem közel Nagyidához,
 Melly név Tzigányoknak most is nagy
 jajt okoz,

Kassa, Szathmár, Gyöngyös, tanuló he-
 lyeim,

A' hol *Alvár. Szóár*, vóltak tanítóim.
 Kafsán ismét *Kisdi* nagy oskolájában,
Makó 's Horváth könyvit jó kedvvel for-
 gattam.

Nagyszombatban bújtam gyászos déliába,
 Honnét nem fokára küldtek Aufztriába;

Bétsi szük útfákknak koptattam köveit,
 Olvastam *Thomistak's Molina* könyveit,
 Kevés haszon mellett, még kárt is vallottam,
 Nyelvvel jó erköltsöt majd el nem prédáltam.

Öt esztendő múlva Pap bojtárja lettem;
 Jaj! én szegény Miska hová vetemedtem?
 Ímé! a' helységnek nagy tornyát se látom,
 Míglen fővényjébe nem botlik az orrom;
 Úgy vélnéd, azon hegy ugyan tsak itt lehet,
 A' mellyre Sántától Krisztus fel-vitetett,
 Még sem igen bánom, hogy ide jutottam,
 'S három esztendeig mind tótul papoltam,
 Itt közel zöldülnek *Vezekény* mezei,
 A' hol egygy tsatában négy Gróf *Eszterházi*;
László, Ferentz, Gáspár és Tamás el-
 esett,

Örök ditsőséget Nemzetének szerzett,
 Más helyt is mutattak *Garamon* onnan túl,
 A' hol meg-fofztattunk *Kohári Istvántúl*,
 Midön *Lévdrúl* mégy, sietvén *Szöllösre*,
 Ott áll egygy kápolna emlékezetére;
 Vólt ennél szerentsém számos néphez szólni,
 Magyarúl Magyarán Magyar vért ditsérni.
 Bútsút vévén *Barstól*, olly városban laktam,
 A' hol külfő nyelven többnyire tsátsogtam;
 Ugyan furtsa hely az, ha akarnád látni,
 Magyar:de nehéz vólt Magyarart benn' találni,
 Vizek között fekszik, 's vize alig vala,
 Van Királyi háza, de nints ott Királya.

Mostanában immár a' forsa meg-fordúlt,
 Mert Magyar Urakkal a' vára bóldogúlt.
 Még ugyan ez előtt *Szent István* tetemi
 Vóltak itt, 's *Tóldinak* híres eszközei.
 Itt rend'-kívül való tanítóvá lettem,
Fekete, Patachich, Uraktól tétettem;
 Vólt ebben nagy része *Károlyi Antalnak*,
Ürményi Jó'sefnek, 's érdemes *Szabónak*.
 Ez utólsó rá szólt, hogy Zábrágba menjek,
 'S némelly tudománynak tanítója legyek;
 Köszönöm jó kedvért. Most tudom millyenek,
 'S mi szívüek hozzánk a' Horvát emberek,
 Azért nem vólt kedvem nyelveket tanulni,
 De még is a' Magyarat kellett félben hagyni.
 Már hálá Istennek! Országomban vagyok,
 Újra Magyar nyelven olvasok, vagy szólok.
 Ösztönöznek erre igaz Magyar szívek,
 Mellyek anya nyelvnek még Bétsben is
 hívek.

Hát a' Komáromi, és Kátsai fijak?

Vajmi hathatósan magokhoz kaptak!

Fel-vittem már én is kevésre a' dolgot,

Deák iskolámban hallani Magyar szót.

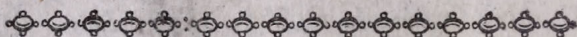
Ha kérdem: ki akar, 's melly nyelven fe-
 lelni?

Hány Németh, Tót, Magyar, felelet is
 annyi.

Légyen ez Vallásunk' örögbítésére,

Es Magyar Hazánk'nak nagyobb örömére.

M. I. S.

A' Találós Mese vólt *Szív*; a' Rejtett Szó *Kos*.

Találós Mese.

Anyám kő méhéből a' tűz származtatott
Eletet a' kettő azonképpen adott.

A' tűznek örökös ellenfége nékem

Ha jut feleségül; lészzen ez a' részem,
Hogy a' tűz ismétlen tőlem fogantatik,
Ekképp' leányától Atyja formáltatik.

H. F. Á. P. P.

Rejtett Szó.

Nékem a' köz szollás hat lábokat adott,
Hatot valósága tisztségemnek nyújtott.

Elfő négyét sokan húfznak lenni vélik,

Pedig meg-esküszöm hogy roszszúl ítélik
Háromba süllyednek gyakran a' szekerek,

Hármát pedig mohon kapják az ehések.

Ketteje szükfeges a' munkás vargának,

Mellyből — de hüvelyest — nékem is
adának.

Ez által sok százan Kháron tsónakjára

Érkeznek rettegve a' Stiksznek partjára.

Vagyok Európának leg-erősbb' bástyája,

Minden nemzetségek' rettentő tsudája.

Hogy ha lettek vólna elmés szeretőim,

Hogy ha lettek vólna okos hirdetőim;

Athé-

Athéna Rómával lábom alatt ülne
 'S Nevem tsillagoknál meg fellyeb' repülne.

A Vas All-ortzás Férjfű.

Kevés idővel ama nagy hírű Mazarin Kárdinalisnak halála után adta magát egy olyan történet elő, melly mind ez ideig példa nélkül való, és a' mellynek oka sok éztendőig mindenek előtt titokban maradt. Tudniillik honnan, honnan nem, hoznak egy rabot nagy rejtegetve Provinziába, az ettől nevezett Tengeren lévő Margit szigetében épült Várba. Testére nézve a' rab jó nagy vólt, és szépen termett, külfő formája férjfijat még pedig szép férjfijat mutatott, de senki őtet még azok közzül is nem esmérhette, a' kik kísérték, mivel a' képin egy vas avagy atzél all-ortza vólt, mellynek álla olly mesterfégefen vólt tollakra tsinálva, hogy azt le-nem téve is minden baj nélkül ehetett. Nem bezzéllhetett éppen, mert az örizőknek erős parantsolatjuk vólt, hogy azonnal agyon szúrják, mihelyest magát ki-nyilatkoztatja. Ebben a' Várban (a) maradt ő mind addig, míg

F e g y z é s.

(a) Mások azt mondják, hogy a' Pigneroli Várban, melly akkor az egész Pedemontiumi Hertzegféggel együtt a' Frantziák' birtokában vólt, raboskodott volna, és nem a' Sz. Margit Szigetében.

míg nem 1690-ben Saint Mars lett a' Bastillének igazgatójává, a' ki ötet Párisba vitte a' mondott tömlőtzebe, úgy mind az által, hogy ekkor is all-ortzáját tsak egy fzeppillantásig sem tette-le. Minekelötte pedig oda vitetett volna, meg-látogatta ötet a' Királyi Minister Louvois, kiröl azt jegyzették-meg, hogy nagy tiztelettel és tsak állva beszélt vele. Adtak e' Rabnak mindent, a' mit tsak kívánt, különöfen gyönyörködött a' vékony gyoltsokban, tsipkében, és egyéb e' féle afzfzonyi tse-tsebetsékben. — Jól jádzott a' Tziterán — és mindenkor drága eledelekkel tartatott. — A' Bastillének igazgatója is tsak ritkán ültle elötte, és minden környül állások azt mutatták, hogy e' szerentsetlen ember egy a' leg-nagyobb rendü emberek közzül. A' parantsolatok, mellyeket a' Király az ő eltitkolása felöl ki-adott olly különös hívféggel meg-tartattak, hogy még az ő Orvosa is, ki külömbben nyavalyáiban fokszor meg-látogatta, soha annak ortzáját nem láthatta, jóllehet száját és nyelvét nem egyszer vizsgálta. A' mint ez az Orvos beszélette, igen szép termetü ember völt, egy kevésé barna de gyenge bőrü, melly bőrének gyengeségét éppen Afzfzonyi szorgalmatossággal örzötte, ékes és kellemetes szayú, de a' kit soha fenki szerentsetlen sorfáról

pa-

panaszolkodni nem hallott. Meg-hólt e' boldogtalan férjfiu 1704-ben, és éjtszaka nagy tsendességben temettetett-el. — Az ő egész Históriájában leg-különösebb vólt ez: hogy az ő rabfágának idején tsak egyy híjja sem vólt a' Frantzia-Országi Fő-embereknek; holott pedig az ő nagy méltóságát tsak az egyy fog-hely igazgatójának maga viselése is eléggé meg-mutatta. — Mert ez ön-nön maga hordotta asztalára az ételt, udvarlott néki ebédjénél vatsorájánál, mellynek minekutánna vége lett, rá zárta az ajtót. Egyy napon metszet valamit kési-vel egyy ezüst tányérra, és az ablakon, midőn szinte egyy fajka ottan keresztül evez-ne, le-hajította. A' Halász, a' kié a' fajka vólt, meg-kapta a' tányért, és vitte a' rab-hely igazgatójának, ki is meg-rettenvén, kérdezi a' halászt, ha olvasta é a' mi a' tányéron van, és ha látta é azt valaki az ő kezében? „ Én olvasni nem tudok, (úgy-„ mond a' halász) szinte most leltem a' tányért, és senki azt kezemben nem látta. „ De ez elég nem vólt; hanem az igazgató mind addig fogfágban tartotta őtet, míg nem egészen meg-győzöttetett a' felől, hogy a' halász olvasni nem tud, és senki a' tányért kezében nem láthatta, a' mikor osztán ilyen szókkal bhotsátotta azt el: „ Menj-„ el! böl dog vagy, hogy soha olvasni nem

„ tanúltál. „ Chamillárd Minister vólt az utolsó, (b) a' ki e' titkot tudta, de a' ki soha sem atyjafijainak, sem leg-kedvesebb barátinak is ki nem jelentette, azt mondván mindenkor ha valaki ötet a' felől kérdezné, hogy az eggy az Ország titkai közül, és néki terhes esküvés alatt van Lelkire kötve, hogy soha senkinek a' világon ki-ne jelentse.

Sokan fokféleképpen gondolkoztak e' Historiáról, és némellyek azt tartották, hogy az all-ortzás fogoly a' Monmuthi Hertzeg I. Károly Angliai Király' fija, (kinek 1685-ben feje vétetett) de a' rabnak termete, és a' tisztelet, mellyel mindenek vele bántak' e' vélekedést eléggé meg-tzáfolták; mások pedig, hogy az a' Bellofordiai (Beaufort) Hertzeg vólna, a' ki 1669-ben Candiában meg-öletett; míg nem utóljára e' vélekedést venné-be a' világ, mellyet a' Frantzia Históriát írók mind ez ideig is leg-igazabnak tartanak.

XIV.

 F e g y z é s .

(b) Erről a' a' Chamillárdról beszéli Voltaire a' XIV-dik Lajos' élete Históriájának II-dik Darabjában, hogy a' Veje, Marechal de la Feuillade halálos ágyában térden állva esedezett néki, hogy jelentené-meg, ki légyen a' Vas all-ortzás Férjfiú? de az akkor is azt felelte, a' mit fellyebb mondék.

XIV-dik Lajos Királynak vólt Valliére Kis-Afzszonytúl (c) egygy gyermeke, a' kí Viromanduai (Vermandois) Hertzegnek ne-

F e g y z é s .

(c) Ki lett légyen ez a' Kis-afzszony, meg-mondja Czirjék Mihály a' maga érzékeny Leveleiben, mellyeknek egyyike ugyan ez é a' Kis-afzszonyé XIV-dik Lajoshoz. Én itt tsak azt a' rövid Frantzia éneket fordítom Nemzetem' nyelvére, mellyet Pelifson írt a' Valliere nevében a' Király' állhatatlanságáról:

Minden e' Világon rabja a' romlásnak,
 'S az idővel egygyütt járó változásnak!
 A' leg-érzékenyebb szív is nem fokára
 Meg-unja vólt tárgyát, 's más színt vesz' magára.
 Nem bámúlt még a' Nap örökös hívfégen!
 'S nem is bámúl míg jár a' kék kerekfégen!
 Az állandóságnek olly Törvényi vagynak,
 Mellyek nem tetszenek kitsinynek* sem nagyoknak.
 Nints lántz, a' melly fogva tartsa a' szíveket,
 Meg-untam, szerettem tegnap a' mellyeket.
 Önnön magunkkal is fokszor ellenkezünk,
 Sokszor egymás ellen ki-kél önnön kezünk.
 Óh Lajos! ez a' mi fényedet tsonkítja,
 Bár fejed' más felől fok Laurus szorítja!
 Szerettél valaha; de már más rabja vagy!
 Hajlandóságink közt külömbség jaj be nagy!
 Szerelem! Szerelem! kitől mind sebemet
 Vettem, mind pediglen irigylett nevemet,
 Állhatatosb szívet néki mért nem adtál?
 Vagy tölem is ollyat hogy meg nem tagadtál!

neveztetett. Ez ifjú printz különös szorgalmatossággal neveltetett, szép, elmés és vidám volt, de azonban hasonlatos az Atyjához, kevély, hirtelen haragú, és olly nagyra-látó, hogy a' Delfinnek a' Frantzia Korona örökösének az illő tiszteletet soha meg adni nem akarta. Eggy idejű volt a' mondott Delfinnel, de attól egészen különböző természetű. Mert a' Delfin fzelid és alázatos maga viselésű volt, melly által másoknak ugyan szeretetire méltóvá, de a' Viromanduai Hertzegnek tsúfjává tette magát. Innen esett az, hogy egykor közönséges helyen ezt mondotta: „ Ö sajnálja a' „ Frantziákat, a' kik olly szerentsétlenek; „ hogy valaha illy erőtelen és ostoba Fejedelem Királyi páltzája alatt kell nékik lenniük. “ A' Király, a' ki mind ezeket tudta, nem kevésbé aggódott rajta, és boszszonkodott reája; de magát, Atyja lévén, mindég tsak meg-győzte, míg nem egykor úgy el-felejtette magát a' Hertzeg, hogy a' Delfint artzúl tsapta. A' Király, a' kinek e' dolog azonnal fülibe ment, nagyon meg-iijedett, előre látván e' hirtelenségnek következéseit, a' honnan az egész dolgot meg-akarta fojtani, és tettette mintha semmit benne nem tudna, míg nem az egész udvar meg-tudván, tátott szájjal várná a' Királynak hatalom szavát.

(A' többi következik.)

V. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bóldog Aszszony Ha-
vdnak 16. Napján.*

A Vas all-ortzáju Férjfiúnak folytatása.

Illyen szorúltságában egybe hívja a' Ki-
rály a' maga leg-meg-hittebb Minisz-
tereit, ki-nyitja azoknak a' maga szí-
vét, nem titkolván a' fájdalmat is, mellyet
belől érzett. Még bellyebb hatott pedig
mejjére a' kezerűség akkor, midőn azok a'
vak-merőségnek nagyságáért, a' Törvények-
hez-képest, mindnyájan halált kiáltottak a'
Hertzegnek fejére. Eggyetlen eggy vólt a'
Miniszterek között, a' ki a' Királynak nyug-
hatatlanfágát észre vette, és hogy mind az
élete meg-maradna a' Hertzegnek, mind
pedig azonban meg-büntettetnék, illyen ta-
nátsot adott: Küldjék a' Hertzeget Flandri-
ába az Ármádiához, és mihelyt oda ér,
azonnal terjeszszék-el e' hírt, hogy ragadó
nyavalyája vagyon, hogy így tőle minden
emberek el-távozzanak; az után egynehány
nappal fogják rá, hogy meg-hólt, tartsa-
nak néki az egész katonaság előtt temetési
pompát, és azután éjtszakának idején vi-

gyék titkon a' Margit szigetébe, a' hol hólta napjáig fogva tartásék. E' tanácsot mindenek, de kivált a' Hertzeg' életéről aggódó Király helyben hagyták, és mindjárt azon kezdettek gondolkodni, hogy hol találnának oly meg-hitt és hallgatni tudó embert, a' ki azt véghez vinné. A' Hertzeg kevéssel azután elment az Ármádiához, a' hol is az egész prójectum egészen végbe vitetett. Mert míg sokan a' Táborban a' Hertzeg halálát íratnák: addig éjtzakának idején sok tekervényes és járatlan úton a' Margit szigetébe vitetett, és az oda való Commendánsnak ilyen erős parantsolat mellett által adatott, hogy soha senkinek látni ne engedné. Csak egy belső inasnak vólt szabad vele el-menni, az is még az úton természeti é, vagy mesterféges halállal elveszett, a' bizonyos, hogy az őrizeten lévő Tisztek az ortzáját vagdalások és szurkálások által úgy meg-szaggatták, hogy senki reá nem esmérhetett, és úgy hagyták az út félen heverve. Mint lett légyen az után a' Hertzegnek dolga a' Margit szigetében és a' Bastille fog-helyen, fellyebb meg-mondott; hanem a' halásról, a' ki a' tányért meg-találta, sok írók állítják azt, hogy azonnal a' más világra küldetett, és a' titok vele úgy temettetett-el.

És ez az igazfághoz leg-közelébb-járó vélekedés erről a' híres Rabról, a' melly még hitelesebb lesz' abból. a' mit írnak az ő Anyjáról a' Vallière Kis-Afszonyról, hogy tudniillik ő a' Fiának szomorú forfát tudta, mert a' midőn annak halálát hírül adták volna nékie, könyvező szemekkel így kiáltott-fel. Jaj születését kellett volna inkább írhatnom. (a)

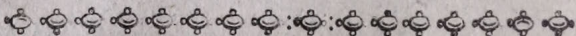
Pestről. Cs. I.

E 2

Vir-

F e g y z é s.

a) Méltó a' meg-jegyzésre, hogy a' múlt esztendőben jött-ki egygy Könyv, e' tzím alatt: *Anecdotes vom französischen Hofe, vorzüglich aus den Zeiten Ludwigs des XIV. und des Duc Regent. aus Briefen der Madame d' Orleans, Herzog Philips des I. von Orleans Witwe, welchem noch ein Versuch über die Masque de Fer, beigefügt ist*; mellynek Auçtora azt állítja, hogy a' Vas all-ortzás férjfiában kell keresni a' XIV-dik Lajos Király Anyjának, a' maga férjétől Cardinális Mazarintól származott fiját, melly vélekedésit a' környül-állásoknak és történeteknek egybe-vetésiből úgy meg-mutogatja az Auçtor, hogy a' mint a' Göttingai tudós Recensensek mondják, ad diem 26-am Sept. An. 1789. a' 154-dik Darabnak 1549. lapján, még az igazfághoz olly nagyon közelítő értelem a' felől Világ eleibe nem jött. Mostanában hogy még ez egyget említsem, ígérték az újság-írók, e' rend-kívül való titoknak tökéletes fel-fedezését, melly lenne azokból az írásokból, a' mellyeket a' Frántzia Pátriórák találtak a' fel-dútt és egészen öszve-rontott Bastillének falai között.

Virtus & in hoste laudanda.

A Virtus még az ellenjégben is ditséretre méltó.

A' Prufsziai Királynak amaz egyetlen egy Frideriknek leg-híresebb Vitéze, Feldmarfal Gróf *Schwerin* halálofan által lövettetett Prága mellett egy igen vérengző ütközetben, Májusnak 6-dik napján 1757-ben, ditsőféges életének 82-dik esztendejében, akkor is egy zászlót tartván kezében 's biztatván meg-rémült katonáit az ellent állásra. — II-dik Friderik keservefen meg-fíratta ez öreg Vitézét, meg-vallotta hogy egy egész hadi sereget vesztett-el ő benne, 's pompás Ofzlopot emeltetett néki Berlinben. — — Úgy látszott hogy ennél nem lehetett Gróf *Schwerin* jobban meg-tisztelni, de még hátra vólt egy, hogy t. i. még az ő ellenségeitől is meg-tiszteltetésék. — Mikor II-dik Jó'sef 1776-ban a' Tseh Országi Sereget Prága mellett a' fegyverekben személly szerint gyakorlotta, 's mikor közelítettek ahhoz a' fához, melly mellett elesett a' nagy *Schwerin*, meg-állította az egész Sereget, 's háromszori *Salvét* lövettetett vele ennek az öreg Hérónak meg-tisztelésére. — Sok Tiszteknek érzékeny szíveik meg-indultak ezen, magának pedig mind a' két szemében
gyöngy

gyöngy tseppek úszkáltak, úgy hogy a' jelen valók nem tudták ama Hazájáért 's Királyjáért életét fel-áldozó tisztes öreget szánják é, vagy pedig a' II-dik Jó'sefnek a' Virtust nagyra betsülő nemes szívét magasztalják? —

II-dik Jó'sef' utazása.

Ferentz Tsászár meg-halván Insprukban 1765-ben Augustusnak 18-dik napján, II-dik Jó'sef lett Tsászárrá, 's egyszer'smind a' Birodalomnak *Co-regens*évé. Esmérni akarván Országát, mindjárt 1766-ban bé-járta örökös földjeit nap-kelet felé, szintén Török Országának széléig, a' hol mindeneket gondos szemekkel meg-vígy-zott. — 1769-ben ment Olasz Országba, 's 25-dik napján Mártiusnak ért Rómába, a' hol az ötet látni kívánó Népnek tolongása igen nagy vólt; de minden külfő pompa nélkül járt éskölt. Mártiusnak 20-dik napján a' Toscánai Herceggel bé-ment a' Conclávéba: a' hol az öfzve gyűlt *Kárdinállok* éppen akkor tanátskoztak az új Pápa választásáról. Ezeket arra kérte, hogy olyan Pápát válasszának a' ki a' Vallásnak méltóságát, mind böltsétsége, mind élete által fel tudja tartani. — Kérdezte azt is, hogy mellyik Pápának választása húzódott leg-tovább, 's mellyre mikor mondották vólna, hogy a' XIV-dik

nedeké, melly tovább ment hat Hónapnál; *de inkább esztendeig is tartson*, felelt a' Tsászár, *csak ismét olyan Pápa legyen.* — Rómából ment Nápolisba, testvér Húgának látogatására. Meg-nézte a' Vesuviust, Pompéját és egyéb ritkaságokat. — Aprilisben ment Florentziába, a' hol leg-tovább mulatott. Juniusban ment *Turin*-ba, a' hol a' Királyt így köszöntötte: „Na-
„ gyon kívántam Fellégedet esmérni, 's il-
„ lyen nagy embertől az Igazgatásnak mód-
„ jat tanulni; kérem, nézzen engemet úgy,
„ mint egyet familiája közzül. „ Nyóltz
napi mulatása után, melly idő alatt sokat
beszélt különösen a' Királyjal, ment Medi-
olánumba. — Még ezen a' nyáron meg-lá-
togatta a' Pruszsziai Királyt is, a' ki *Neis*
*Város*áig Silehába elébe jött, némelly Ge-
nerálisoktól és a' Koróna-örökölétől kísér-
tetvén. A' Tsászárral voltak *Lascy*, *Lou-*
don és *Dietrichstein*. A' Pruszsziai Király
e' szókkal köszöntötte a' Tsászárt: *Ez az én*
életemnek leg-szerentsésebb napja. A' Tsá-
szár így felelt: *Most az én kívánságom bé-*
tellyesedett. A' Demofthenes vagy Cicero
író tolla kívántatnék arra: hogy ezen két
bölcsnek együtt való beszélgetését méltó-
képpen le-rajzolja. — 1770-ben 's 1771-ben
igen nagy szükség lévén Tseh Országban,
melly miatt többen két száz ezer emberek-
nél

nél meg-haltak, a' Tsáfzár személly szerint oda ment, hogy a' pufztító éhféget orvosolja. A' Magazinokból a' szegényfégnek listet adatott. Mária Therézia pedig a' maga könyörülő szíve szerint két millio Rforintokat köztök ki-oztatott; nem tsak hanem minden házas gazdának, kik szám szerint ötven eggy ezeren vagynak, adójából kilentz forintot el-engedett. — — — Minekutánna II-dik Jó'sef a' maga örökös Tartományait gondosan bé-járta, 1777-ben ment Frantzia Országba, melly Európának más Országainak XIV-dik Lajos alatt 's azután is tanító Mesterekké lett. Aprilisnek 18-dik napján ért Párisba, ama mai Athénásba, minden mesterfégeknek 's a' leg-jobb ízlésnek Oskolájába, 's ment egyenesen a' maga Követjéhez, Gróf *Merci*hez. Más nap a' maga testvér Húgával, a' Királynéval, meg-látogatta a' Királyt 's minden Printzeket 's Printznéket. El-ment az Akadémiákba, Ispotályokba, minden féle nagy műhelyekbe, Komédia-Házakba, Sétáló helyekbe; hogy a' maga böltsefséget szomjúhozó lelkét meg-elegítse. Meg-látogatta *de l' Epée Abbást*, a' ki a' némákat tanította: bámúlással nézte mennyire mentek ezek a' szánakozásra méltó teremtések, 's még akkor fel-tette magában, hogy Bétsben ezeknek számokra oskolát épített, a' mellyet már meg is tselekedett. — Meg-

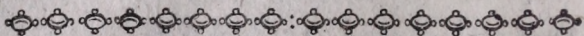

látogatta a' több Böltseket, nevezetesen Gróf *Buffont*, a' kit háló - süvegben találván, meg nem engedte hogy azt fejeröl le-vegye. — Meg-rakodván böltsefséggel, hogy azt idővel Jobbágyainak hasznokra fordítsa, ki-indúlt Párisból Májusnak 30-dik napján éjjel, 's meg-nézte útjában azokat a' Városokat, mellyekben még valamit tanulni lehetett. Órákról órákra el-beszélt a' mester emberekkel, hogy mindennek fundamentomát ki-tanúlhasza. A' remek munkákat keresgélő 's betstülő szemekkel meg-vizsgált mindeneket *Ravenben*, *Samúrban*, *Bourdeauxban*. Onnan fordította útját *S. Sebastidnnak*, azután *Bayonénak*, hol a' Pyreneumi hegyeket, 's azt a' hat száz ölnyi melly barlangot, mellyből a' márvány köveket ásák, meg-vizsgálta. Onnan ment *Toulonba*, a' hol a' tengeren egy kis hajós fereggel való ütközetet tsináltak mulattatására, 's éjjel minden hajókat meg-világosítottak. — Mafiliában meg-nézte a' többek között a' Város házában azt az eleven festést, mellyel az utólsó pestisnek oda lett bevitettetése rajzoltatik-le. — *Carcaffonéban* meg-látogatta *Roquet*, a' kinek ott igen szép posztó fabrikája van, 's tovább egy óránál beszélt vele. — — *Lyonban* lévén mikor Komédiába hívták, azt felelte, hogy csak azért ejtette e' Várost útjában, hogy a' fab-

fábrikákat meg-nézhesse. — Genevában meg-látogatta Profeszszor *Saussuret*, és ama híres festőt *Liotárdot*; a' ki Mária Therézia képét leg-jobban el-találta; 's azért is Kereszt Anyjok lett minden gyermekeinek. — Hogy Genevából ki-jött, a' Kotsifsa k-tsapott az Ország útjából Fernéj felé, 's mikor kérdezte a' Tsászár mit akar? azt felelte hogy Voltérhez megy, fel sem tévén azt, hogy meg ne látogatná ötet, a' kit minden Fejedelmek olly nagyra betsültek, de a' Tsászár azt felelte: *tsak menj az egyenes úton; az ollyan Poétát szeretem mint Haller; a' ki egyszer'smind Keresztyén is.* A' minthogy Bernában lévén, meg nem engedte, hogy az öreg Haller hozzá menjen, hanem személy szerint el-ment látogatására. — Basileában meg-nézegetett minden ritkafágokat, 's fok ideig beszéllgetett *Mechel*-lel. — Onnan vette útját *Constánznak*, *Insbrucknak*, 's meg-érkezett Bétsbe Julius' végén. — A' Némák' Oskolájok, 's más hasznos fundátziók eléggé bizonyítják, melly nagy hasznát vette legyen II-dik Jó'sef Tsászár, Frantzia Országban lett útazásának. —

A' Találós Mese vólt *Mész*; a' Rejtett Szó *Huszár*, mellyből ki-telik *húsz*, *sár*, *hús*, *ár*.

Találós Mese.

Három Atya nemzett engem egy Anyának,
 Táplálását várom több mint száz Dajkának.
 Sok ellenfég miatt nem rég születhettem,
 Még tsak esztendeje hogy világra letem,
 Akkor is a' fejem jó darab idővel

Elébb lett, majd szintén egy fél-eszten-
 dövel,

Mert egy *Írigy* magát ellenem úgy vágta,
 Hogy fejem a' többi tagomtól el-rágta;

De bátor nehezen, 's kevés időt értem

Még is sok jeles ész törekedik értem.

Találd-ki, ki vagyok, 's hol vagyon lakásom
 Kik Atyáim, 's Anyám, 's hogy van táp-
 lálásom!

Palotáról J. S.

Rejtett Szó.

Hat betüből állok, ha meg-kerítettem;

Minthogy rabló voltam, vasba öltöztetem.

Három ellő rézsem jó a' heverésre,

Egyszersmind alkalmas író szükeféjére.

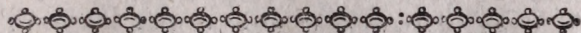
Három utólfóval jó étket készítenek.

Négyével ez hatnak falátát öntenek.

G. A. Királyi hivatalban lévő.

Fő Tisztelendő és Tüdős AGITS ISTVÁN. Pétsi Káptalan-béli Úrnak holtá után élő emlékezete.

Mú'sám! kinek néha nyugtató ölében

Dültem, és pihentem el-fáradt elmében,
Mond-meg ez e' Pindus (Egek még mit érek!

A' vólna ám rendes, majd rá sem elmérek)
Ez e' az a' Pindus, mellynek víg színére,

Hideg kő yólt, kinek fel-nem fort a' vére.
Ha ez; mi az oka vad változásának?

Hogy lett e' szíveket olvasztó kohának,
Melly a' leg-érzékenybb, 's tisztább kedvet
szülte,

Világ' tsudájára illy hirtelen hülte?
Hogyan a' izüntelen enyelgő ki-kelet

Víg nyarat el-hagyván, hajtott komor telet?
Mit e' le-hömpölygő könyvek tolmátsolnak?

Édes zengés helyett baglyok mért hú-
holnak?

Kinek vesztét néma szátok panaszolja?
Kinek e' bús Mirtus, bal forfát gyászolja?

AGITS ISTVÁN (illy szó érdekli fületem,
Hideg borzogatás járja tetememet!)

Meg-hólt! — 'S a' ki elébb reményét fel-
hozta,

Pártás seregünknek gyászát az okozta,
Néki köszönhette; hogy láta víg napot,

Néki Parnaszszufunk: hogy új fényre kapott,
Tsúf

Tsúf meg-vettetésünk tsak meg nem epefztett,
 Halálos infégben bennünk' ö éleztett,
 Ha jött vígasztalni érzékeny-hárfája,
 Maga a' mordfág is mosolyodott rája.
 Ö erítette-ki tanyánk' bé-vont egét,
 Ö ditsőfegünknek ofzlatta felleget.
 Midön titkos tűzünk' hév ingerlésére
 Itt le-erefzkedvén lágy rétünk' gypére,
 Bízta kellemetes énekét' lantjára,
 Mellyet magunk raktunk mézes ajakára,
 Azok is, kik mérges agyarral ránk dúltak,
 A' hirkáni vadak nekünk meg-hódúltak.
 Többet mondok: pufzta hangok testefültek
 Hathomóságától, és meg-lelkefültek.
 Efzméltek ész nélkül fínlök, hóltak éltek,
 Hallottak fíketen, 's a' némák befzéltek,
 Tüzes erejével de mit meg nem hatott?
 Tsupán a' halállal, óh kín! nem bírhatott.
 Ha így van; halálán méltán óh szüz fereg!
 Könyvben lábog szemed, 's ajakad kefereg,
 Méltán kegyes szíved bús gyáfzba öltözik,
 'S töle minden nyájas öröm el-költözik.
 De mit látok? számos özvegy, 's árva szemét
 Föörülve, mit főhajt e' ki-vető szemét?
 Tán azt mondja: benne meg-hólt édes atyja?
 E' szó az értt elmét meg-botránkozatja.
 Mit? főt nem tsak atyja, hanem hív barátja?
 Hát e' nagy fzitokért a' fír fel-nem tátja
 Feddő száját? hífzen ifzonyú gyalázat
 E' drága hamvakra kenni illy rút mázat.
 Így

Így szól az emberi kevély eszelődés,
 Kit szin tsiklandoztat, 's múltó képzelődés.
 Másképp' e' bölts lélek, kinél vólt hiteles:
 Hogy ember emberhez eggy aránt köteles.
 Azért kegyefségét mindenhez intézte,
 Kiben eggy hasonló ember társát nézte.
 Belső külömbfégét kereste, 's nem lelte,
 Azért ruhást, 's rongyost eggy aránt ölelte.
 Réfen álltt hív füle szegény' panaszfára,
 Terjesztve két keze apolgatására.
 Ő mondhatta méltán: hogy van néki szíve,
 Ő: hogy által verte a' szeretet íve.
 Mert mit használ a' szív, ha értz, 's nem ér-
 zékeny,
 Mit a' szeretet, ha meddő, 's nem ter-
 mékeny?
 Gazdag asztalárúl hulló morzsalékja
 Vólt fok éhel-haló élet tartalékja.
 Be fok alamisnás fürtös kalászt arat
 Nála! vagy viszsa hány vitt üres kofarat?
 Jertek ti szegények, kik el-temettétek
 Benne jó atyátok', jertek erefszéték
 Jó téteményének meg-halálására!
 Indulatotokat szabad zabolára,
 Jertek segítsétek gyenge Poétátok',
 Erötelenfégét könyvvel pótoljátok.
 Többet nyom szemetek' eggy tsepp köny-
 hullása,
 Hogy sem száz Tullius' szó-özön folyása.
 Több jó néz tondrátok' eggyügyüfégeré,
 Hogy

Hogy sem arany tsillag' szemfény veszté-
fére.

Irgalmatlan Párkák! hogy nem engedtétek
Tovább nyúlni éltét, nem halálos véték?

Óh szörnyü végezés! vad kegyetlénkedés!

Halál' törvényétől mért nints menekedés?

Vagy mért a' gonoszak halva nem hevernek,

Ha ugyan csak veszni kell már az embernek?

Hová ragad kínos fájdalomam érzése?

TE! kitől függ élet' kezdete, 's végzése,

Tudván gyarlóságát halandó forfomnak,

Kegyelmezzél mérész zúgolódásomnak.

Szerentsétlen fejem' szarvas tévelygése!

Nem gyötrene világ' örökösítése?

Vagy ha minden jó itt maradni tartozna,

Egek' bölcsősége kire várakozna?

Botsáss, hogy hívfágos szóval háborgatlak,

Te is bölcs Lélek! tovább nem untatlak.

Menj-el, bírnád régen a' mit szerzett néked

Szereteten épült tökéletességed.

'S minket is kormányozz esedezésekkel,

Kik élet' tengerén küzködünk szelekkel.

Hiszen (úgy reményljük) ismét együtt lélszünk

Még ma holnap, azért bútsút nem is
vészünk.

Louvois (Luvé)

A' Colbert halála után Minister Lou-
voisra bízott a' Királyi épületeknek fő
gond-

gond-vifeléfe. A' Trianoni Portzellán Palota nem tetszik vala a' Királynak, a' ki mindenütt tsak Kastélyokat kíván vala látni, és szinte egyy Kastélynak építésében vala a' Minister foglalatos, midön a' Király annak alfó sor házának egyyik ablakán hibát vett vala észre. Fel-tézi azért a' Király, hogy Louvoist a' hibára figyelmetesé téstsi, és tsak hamar meg is szólítja; de ő, mivel a' maga Királyától sem vette jó néven az igazítást, erősen állítja, hogy az ablak jó, és az építés mesterfége szerént vagyon alkotva. Mellyet hallván a' Király, hátat fordít a' Ministernek, és tovább megyen az épületben sétálni. Más napon elől találja az építő-mestert Lenotrét, és kérdezi: ha vólt é Trianonban? Amaz felel, hogy már egynéhány napoktól fogva nem vólt. Ez a' kérdezkedés és felelet így ment még két nap, míg nem utóljára a' Király észre vette, hogy a' Lenotre nem bátorkodik ő közöttte és a' Minister között Bíró lenni. Megbocszfzonkodott tehát azon, és meg-parantsolta Lenotrénak, hogy más nap jöjjön Trianonba, a' hová ő is el fog menni, és a' hová Louvoist is fogja hívatni. E' szerint el-megy' a' Király Trianonba, a' hol már jelen vólt mind Louvois, mind az Építő-mester. Alíg ér oda, 's mindjárt elkezdődik közöttte és a' Minister között az ab-

ablak felől való hartz, melly alatt a' Lenotre egyet sem szól mind addig, míg nem a' Király parantsolja, hogy vegye a' maga mérőjét és mérje-meg az ablakot. Míg ez abban foglalatoskodik, Louvois egészen elragadtatott a' nagy méreg miatt, hogy ő néki hinni nem akarnak, és nagy lármával erősítette az ablaknak a' többekkel való egyenlőségét. A' Király pedig csak hallgatott, várván a' dolognak ki-menetelétől. Mikor pedig mindeneket meg-vizsgált az Építőmester, kérdezi Lenotrét, hogy mit talált? a' pedig habozni kezd. A' Király haragra jön, és parantsolja, hogy igazán szójjon, mellyre az meg-vallja: Felféged állított igazat, mert az ablak hibás. Ekkor tehát fordul a' Király Louvois felé, szemére hányja mások felett héjjazni akaró okoskodását 's nyakafságát, melly miatt majd az egész épületet le kellett volna rontani, és fejét jól meg-mossa. Louvois ezen való bosszúságában alig tudta a' maga létit is, mivel a' pirongatás fok inafok, udvari és mester emberek előtt esett, és magán kívül fiettett szobájába. Ott egynehány Baráti várakoztak reá, a' kik különös állapotján, mellyben bé-toppant, el-rémültek.

(A' többi következik.)

VI. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bóldog Aszszony Ha-
vának 20. Napján.*

Louvoisnak folytatása.

De minekutánna egy kevéssé magához
tért, ilyen szókra fakadott: „Oda vagyok,
„ abból, a' mit egy hitvány ablakért tse-
„ lekedett velem a' Király, látom, hogy
„ annak kegyelmét el-veztettem. Nints
„ más mód szabadulásomra, hanem hogy
„ hadat vonjak nyakára, melly az építést
„ vele el-felejtesse, és engem' múlhatatla-
„ núl szükségessé tegyen! és bizony ennek
„ meg kell lenni. „ Bé is tellyesítette két
hónapra szavát. És ez vólt amaz 1688-dik
esztendő-béli hadakozásnak különös kezde-
te, melly Frantzia Országot belől egészen
el-rontotta, határait kívül nem nevelte, és
fok történeteket okozott, mellyek XIV-dik
Lajosnak nem szolgáltak betsületire. Fél
Europa tűzbe 's lángba jött akkor, mint-
hogy Trianonban egy ablak tágas vagy
keskeny vólt!!!

De még ezzel sem elégedett-meg a'
Louvoisnak vad természetete, azt kívánta ő,
M. Gyűj. III. N. F hogy

hogy egész Európa fel-fordúljon. Spanyol-Ország, melly a' Tsászárral és a' Hollanduókkal szövetségben vólt, már akaratját ki-jelentette. Innen Louvois alkalmatofságot vett arra, hogy just formáljon Lombárdiára, és a' Sabaudiai Hertzeget a' maga akaratjának ki-jelentésére kényszerítse, Ennek a' Fejedelemnek egyedül az vólt akaratja, hogy egyik mellé is a' hadakozó hatalmanságok közzül ne álljon, a' honnan mint erőtlenebb rész könnyen meg-eggyezett abba, hogy a' Frantzia Hadi-seregek az ő Tartományin kereftül menjenek, tsak hogy egyszerre nagy Sereg ne jöjjön, azonban a' rendet és a' hadi fenyítéket szorgalmatosan meg-tartsa, 's mindent kész pénzzel fizessen. Semmi ennél törvényesebb dolog nem lehetett, a' honnan a' Fő-Vezér Catinat, a' kitől az egész Sereg függött, és a' ki már a' széleken állott, eggyezésbe is botsátkozott a' Hertzeggel; de alig alkhatott-meg eggy punktum eránt, mindjárt többet kívánt Louvois, és Kurírt Kurírra küldözött olly egymással ellenkező parantsolatokkal, hogy sem a' Sabaudiai Hertzeg, sem maga a' Catinát a' Minister' akaratját azokból ki nem tanulhatta. Minek-okáért a' Hertzeg végtére más eszközhöz nyúlt, és egyenesen a' Királynak írt, akarván annak gondolatját meg-kérdeni, és magát a' sze-

mint rendelni. Ez Louvoisnak, a' ki ötet kényszeríteni akarta a' hadakozásra, akadályúl lett volna. — Minekokáért a' Levelet el-fikkasztotta, és olly rend-kívül való kérefeket terjesztett eleibe, hogy mind egygy lett volna azokba meg-eggyezni, vagy a' maga egész Tartományát a' Frantzia Sereg' szabad akaratijának ki-tenni. A' Hertzeg azért kezdett panaszolkodni. Ellenben Louvois sértegető szókkal felelt néki, vele gorombául bánt, és Catinátnak, a' ki a' Ministernek ebben az egész tselekedetében igazat nem láthatott, meg-parantsolta, hogy magát a' Hertzeg ellen, mint ellenség, úgy viselje. Így osztán a' Hertzeg, hogy tromfal fizessen, kéntelen vólt a' Tsászárral, az Orániai Hertzeggel és a' Hollandusokkal szövetségre lépni, és a' maga Tartományai' fekvések szerint, leg-rettenetesebb ellensége lett Frantzia Országának.

Mitsoda vad és nem emberi indulatokkal bírt légyen ez a' határozatlan hatalmú Minister, meg-tetszik továbbá ez nem mindenütt olvasható történetből is. Mint Királyi Épületeknek fő-igazgatója, Maintenonban az épületen tsak nem egy egész Hadi-Sereget dolgoztatott, melly között a' midőn ragadó nyavalya támadott, és fok ezereket el-hordott volna: nem tsak az hogy meg nem esett szíve azokon; sőt inkább

ezt mondotta: „ Mindegy akár fegyveresen
 „ veszfzenek-el az ellenfégnek valamelly
 „ Vára alatt, akár a' föld-ásásban halja-
 „ nak-meg, mindenkor tsak a' Király' szol-
 „ gálatjában vesznek. „

Ez a' Minister olly nagy kedvében vólt
 a' Királynak, hogy még a' Maintenon Afz-
 szonnyal való titkos egybe kelését is tudta,
 és az esketésen személyesen jelen vólt. Azt
 meg kell az ő dítséretire vallani, hogy bá-
 tor és okos ember vólt, a' honnan a' Királ-
 lyal fel tudta fogadtatni, hogy a' maga há-
 zafságát a' nevezett Afzszonnyal soha nyil-
 ván ki nem hirdetteti, melly fogadását ve-
 le a' Párisi Érfek Harlay Úr előtt, a' maga
 jelenlétében még egyszer meg-újította. Egy-
 néhány esztendővel azután meg-tudta Lou-
 vois, hogy a' Maintenon Afzszony minden
 mesterfégét meg-vetette, és a' házafságnak
 nyilván valóvá tételében igyekszik, és hogy
 a' Király olly erőtelen vólt, hogy azt néki
 meg is ígérte. Louvois azért azonnal hí-
 vatja az Érfeket Verfáliába, holmi papiro-
 fokat fog a' karja alá, és mindjárt ebéd után
 megy a' Királyhoz. Lajos, a' ki illy szo-
 katlan órán való jövetelében meg-ütközött,
 kérdezi, hogy mit hoz? Valami nagyot,
 úgy mond Louvois, nagy szomorúan. A'
 Király azonnal parantsolja hogy a' szobá-
 ból mindenek ki-menjenek. Azonban észre

veszi, hogy mi van a' Louvois begyiben, kezdi magát tettetni, szól, beszéll más dolgokról, és a' midön látna, hogy már ki nem kerülhet előle, fel-kél és megy egy szoba felé, mellyben emberek vóltak, hogy így a' beszéllgetést félben szakaszza. De a' Minister, a' ki a' Királynak gondolatit által-látta, el-állja az útját, előtte térdre esik, és felső ruhája alól ki-von egy kis fegyvert, 's markolatjánál fogva nyújtja a' Királynak, és kérve kényszeríti, hogy inkább azon a' helyen mindjárt üsse őtet által, mintsem azt meg-engedje néki érne, hogy füleivel hallja a' Király házasságának ki-hírdetését, vagy szemeivel lássa adott Királyi szavának meg-szegését, és azt, hogy miként teszi a' Király magát egész Európa előtt nevetségessé. A' Király mintha eleven széne állott vólna, járkált fel 's alá, 's mond a' Ministernek, hogy hagyjon néki békét; de az még erősebben beszéllt, festegette régi ditsőségét, és azt a' gyalázatot, mellyet most maga fejére vonni akar, és a' mellyet valaha halálos ágyában meg-bán; egy szóval, addig küszködik a' Királlyal, míg nem az másodszor is meg-ígéri, hogy házasságát soha közönfégessé nem teszi.

Még azon estve érkezik az Érsek Ver-fáliába, Louvois el-beszélli néki mit tselekedett, és kéri, hogy a' Királyt fel-tett

szándékában erősítse-meg. Ez más nap el-
megy a' Királyhoz, beszéll vele a' dolog
felől, és ugyan azon ígéretét meg-nyeri.
De a' Maintenon Afzszony részéről nem kis
aggódásban vólt Lajos, mert az minden nap
várta a' Királyi fogadásnak tellyesfedését.
Egynehány napok múlva, midön látná, hogy
a' Király felöle többé nem is beszéll, a' ma-
ga azon való nyughatatlanfágát értésére adja,
's egyfzer'smind észre veszi a' Királynak meg-
háborodását. Azért még erőfebben fogja ö-
tet, míg nem végre kéri a' Király, hogy
ne gondolkodjon többé a' maga házafságá-
nak ki-hírdetéséről. Minekutanna az Afz-
szony meg-tsalatkozott reményfégén szárna-
zott ijedéséből egy kevéssé magához tért,
annak ki-találásán kezdett igyekezni, a' ki-
nek ő e' szolgálatot közhönhetta. Tsak ha-
mar meg is tudta a' maga szerentsétlenfégé-
nek okát, és abban a' szempillantásban meg-
esküdött, hogy Louvoist meg-buktatja. De
akkor az idő szándékának nem kedvezett.
Szükség vólt a' dolognak olyan gyanús Ki-
rály előtt mint Lajos, egy kevéssé feledé-
kenységbe menni, és tsak lassan lassan kel-
lett az alkalmatóságot használni egy ol-
lyan ellenségnek meg-rontására, a' ki-a' Ki-
rálynak szívét egészen bírta; és akkor a' há-
ború miatt múlhatatlanúl szükségés vólt.

Azon-

Azonban femmi alkalmatofságot el nem mûlatott, melly a' Ministernek romlását fi-
 ettethette, mellyek között leg-jobb vólt a' Pa-
 latinátusi Választó-fejedelemségben esett ret-
 ténetes puszítás. Ezt, és az ezzel járt ke-
 gyetlenféget a' leg-feketébb színekkel feste-
 gette a' Király előtt, és szívére adta, hogy
 a' Népnek gyûlölsége és átka szint úgy viz-
 sza-elik ő reája, mint az ő embertelen Mi-
 nisterére, és még talán rossz következése-
 ket von maga után. Így tehát apródonként
 el-fordította a' Királynak szívét Louvoistól,
 és ez a' történet leg-többet segítette az ő
 végfő veszedelmét. A' minden emberi in-
 dúlatoktól üres és kegyetlen Louvois nem
 eléggedett-meg azzal, hogy az egész Pala-
 tinátust el-puszította, hanem azt akarta,
 hogy Trier Városát is el-égettesse, és egy-
 nehányszor hartzolt is már a' Királlyal, de
 soha engedelmet arra nem nyerhetett. Mi-
 vel pedig olly nyakas ember vólt, hogy a'
 maga tzéljától eggy könnyen el nem állott,
 eggy alkalmatofsággal, midõn a' Királlyal a'
 Maintenon Afzszony szobájában dolgozna, be-
 szédét ismét Trierre fordította. Azt mondja
 a' többek között a' Királynak, hogy igen is
 vette észre, hogy eggy kis akadéka vagyok
 a' Király' Lelki-esméretének, melly miatt
 Triernek el-puszításában meg-eggyezni nem
 akar, és azért már mindent magára vett,

's az ő Felfége híre nélkül egy Kurírt küldött olly parantsolattal, hogy Triert a' négy szegeletén gyútsák - meg. Erre azon szempillantásban olly nagy haragba jött á' Király, hogy az olasz-kementzéből a' vas-fogót fel-kapván, neki ment Louvoisnak, és meg akarta verni; de a' Maintenon Afzfzony közikbe állott, és rá kiáltott a' Királyra ezt mondván: „Ugyan Uram Király! mit akar?„ Azonban Louvois siet az ajtó felé, a' Király pedig utánna kiált: „hogy azonnal küldjön más Kurírt ellenkező parantsolatokkal „ és iparkodjon, hogy az idején korán oda „ érjen, mert különben fejével fizet. „

Louvois a' Kurírt akkor még valófággal el-nem küldötte; hanem tsak megparantsolta; hogy készen legyen, a' hounan az első parantsolatot Trier' meg-égetése éránt még visszavehette tőle, és mást adhatott annak helyébe. A' Király ellenben abban a' vélekedésben vólt, hogy a' Kurír idejében oda jutott, és a' gonoszt el-távoztatta a' Várostól. Ezen történet után nyertes lett játékában a' Maintenon a' Ministeren, kitől még egynehány ehez járúlt történetek úgy el-idegenítették a' Királyt, hogy maga a' Minister is már gondos kezdett lenni a' maga élete felől.

Illyen állapotjában meg-látogatta Louvoist Rochefort Afzfzonyfág a' maga Leányá-

ányával egyben Meudonban, és az, az Afzfonyfágot 's Leányát egy kis kotsin féltalni vitte. A' kotsizás közben annyira elmerült Louvois a' maga gondolatiban, hogy mindég beszélt magával, és eggynehányszor így kiáltott fel: „ Vallyon ugyan meg-tse-
 „ lekedné e' ? - - vallyon ugyan rá vehet-
 „ nék e' ? - - nem! de még is! - - nem
 „ meri ő azt. „ Azonban míg így beszéll-
 getne, el-felejtí a' gyepelöt igazgatni, 's olly közel megy eggy tónak a' szélehez, hogy alig nyerhetett a' Rochefort Afzfony idöt a' kiáltásra, Louvois pedig a' zabola meg-rántárára, — és így majd hogy mindnyá-jokat a' vízbe nem ölte. A' kiáltásra minteggy mélly álomból fel-ébredett a' Minister, és meg-vallotta, hogy már ezében sem volt a' kotsizás. Azután Trianonba ment olly véggel, hogy a' Savanyú vizekkel éljen, de eggynehány napok múlva meg-be-tegedett a' Maintenon Afzfony házánál, és mivel a' nyavalya rajta hirtelen eröt vett, tsak hamar meg is hólt.

Ekkor mindenek figyelmetesek vóltak a' Királynak változására; de az még vídámabb vólt mint egyébkor, és tsak eggy szóval is tsudálkozását nem mutatta a' Ministernek hirtelen halálán. Louvois már olly gyűlölfégbe jött előtte, hogy annak a' Bastiljébe való ültetése már meg vólt ná-

la határozva, és a' parantsolat is kézsz vólt, mikor a' Louvois meg-hólt. És ezt XIV-dik Lajos azután maga meg-vallotta Chamillártnak.

Pestről, Cs. I.

A' Találós Mese vólt *Mindenes Gyűjtemény*; a' Rejtett Szó *Tolvaj*, mellyből ki-telik *tol, vaj, olaj*.

Találós Mese.

Érzéketlen vólt az Anyám, de én élek,
Munkálkodom; tehát vagyon bennem
Lélek.

Fúrás és faragás nemes Mesterfégem,
De köszörű-köre nints semmi szükfégem.
A' melly jó Anyától eredetem' vezsem,
Ugyan annak testét jó ízűen ezem,
Szabados quartélyom minden háznál vagyon,
Bár reám a' gazda haragudjék nagyon,
Az időnek vagyok társa, 's hív barátja.
Örül, ferényfégem a' midön meg-látja.

Rejtett Szó.

Engemet a' Magyarok tsak négy ízekbe kötözték;

Szegd-el az eggy lábam, bennem kényedre nyugodhatfz;

Kettejít el-hagyván, fán olly részetske le-jéndek.

A'

A' melly rajta marad leveleknek hullta u-
 tán is,
 'S kaptsolt homlokokat míglen koszorúzni
 szokás vólt.
 Emberek' és Váarak' fanyarú vesztekre szü-
 lettem,
 Ez már a' negyedik Század forgása hogy
 élek.

Pozsoni Szemináriumból.

Aba Uj Vármegyéből tudósíttatunk
 hogy T. Kazintzi Ferentz Úr *Klopstok Més-
 sáfút, Geszner Salamonnak* minden mun-
 kájit, és *Hamletet* szándékozik minden órán
 ki-botsátani. — Ugyan onnan írják, hogy ez
 a' fáradhatatlan Hazafi az alatta lévő osko-
 lák' vígyázoiknak meg-parantsolta, hogy a'
 Német nyelvet is szorgalmatosán taníttassák
 ugyan: de azért a' Haza' nyelvét is minden
 igyekezetekkel boldogítsák; mert a' Tsá-
 zári Felsőégnek éppen nem tselja az Anyai
 nyelvnek el-törlése. — — Ha mindenütt
 így tselekednének, úgy kedves nyelvünk
 talán nem halna meg olly hamar: de hány
 Kazintzik vagynak a' Hazában, 's hányan
 lesznek ezután? — Sok helyen már azt is
 meg parantsolták, hogy a' Magyar Orthogra-
 fiát ne tanítsák; mert nem szükség hogy a'
 gyermek Magyarúl tudjon írni. — — A'
 Gram-

Grammatikában olyan Tanítók tétettetnek, a' kik semmit sem tudnak Magyarúl, 's nagy részént a' gyermekek úgy fordítanak 's úgy tanúlnak - meg valamit könyv nélkül mint a' szajkók, — — Mi lesz' mind ezekből egyéb, hanem idővel mind a' nyelvnek mind a' Nemzetnek el-töröltetése! Az ilyenek pedig esnek a' Kegyelmes Felsőnek tzelja és akarátja ellen; mert ki merne tsak gondolkozni is úgy, hogy ez a' Haza' édes Atyja a' Magyar Nemzetet akarná el-törölni, a' mellynek köszönheti egyedül az Auszriai Birodalom a' maga mostani fenn-állását 's virágzáfát. — Valóban egy bölts, jó lelki-esméretű 's hízelkédni nem tudó *Heszelnék* pennájára méltó volna ez a' kérdés, ha vallyon a' Német nyelvnek el-terjedése hasznára vagy pedig kárára lesz' e' az Auszriai Birodalomnak? — A' különböző nyelv és Nemzet nem tsak ékecségére hanem nagy bátorságára is szolgál a' Királyi széknek, — Ha Tseh Országban valami mozdulás esik, egynehány Magyar Regiment el-vegezi a' pert, 's hasonló-képpen egyébütt is mások: de ha a' nyelv egy lesz'; úgy a' nemzet is némi-némű-képpen egy lesz' 's egyet is érthet 's a' t. Ha Frantzia Országban különböző Nemzetek 's nyelvek lettek volna: úgy e' nagy változásra az igazgatás' dolgában nehezen mehettek volna: de egy

a'

a' nyelv 's egyy a' Nemzet. — Éppen nem
 szükfég mély Politikusnak lenni arra, hogy
 valaki meg mondja, hogy ha valaha az
 Auszriai Birodalomnak romlása lesz', azt
 a' nyelvnek egyyfége fogja véghez vinni. —
 Úgy látszik tehát, hogy talán az előre néző
 józan Politika azt kívánná, hogy nem hogy
 az Anyai nyelveknek el-nyomáfokkal a'
 Németet kellene el-terjeszteni; hanem in-
 kább meg-kellene gátolni, hogy soha a' Köz
 nép közt a' Német nyelv közönféges ne
 legyen. — A' mi a' katonákat illeti, azok
 két három hét alatt meg-tanúlhatják azt
 Németül, a' mire nekik leg-nagyobb szükfé-
 gek vagyon. — Az Auszriai Fejedelmek
 pedig még gyermekfégekben meg-tanúlhat-
 nák a' Német, Magyar, Olasz, és Tóth nyel-
 veket, ezek pedig az egész Birodalomnak
 nyelvei; mert a' Horváth és Rátz nyelv a'
 Tóthtól keveset különböz. —

---

*A' meg-ijedést sokszor lehet nagyobb ije-
 déssel orvosolni.*

Hárlemben Hollandiában vólt egyy A-
 pátza Klastrom, mellyben némelly Refor-
 mátus Fő-emberek különös gondvifelés alatt
 tanították Leányaikat. Esett egykor hogy
 kilentz Leányok lévén benne, 's egyy köz-
 zülök nyavalya-törésbe esvén, a' többek

is mind úgy meg-rémültek tőle, hogy őket is mindnyájokat a' nyavalya ki-törte. — A' több Orvosok között oda hívattatott a' nagy *Boerháve* is, de semmire sem mehetett velük. Egykor észre vévén, hogy ezekettsak a' képzelődés teszi betegekké, abba a' gondolatba esett, hogy talán valamelly nagy meg-ijesztés által a' régi ijedést elméjeből ki lehetne üzni. — Mindeniknek szobájába a' Hollandus szokás szerint kájha helyett kandalló vagy tüzelő vólt, 's noha éppen *kánikulában* esett a' dolog, még is azt parantsolta *Boerháve*, hogy rakjanak igen nagy tüzet a' kandallókba, 's tegyenek belé két rúd vasat, hogy egészen tüzesedjen-meg benne. Azonban alattomban meg-parantsolta a' betegekkel bánó Afzszonyoknak, hogy majd ha találják kérdezni azok, miért rakták azt a' nagy tüzet, és miért tüzesítik a' vasakat benne? azt feleljék, hogy a' Doktor azt parantsolta, hogy mihelyt a' nyavalya-törés rájuk jön, azt a' két tüzes vasat tegyék a' két mezítelen tzombjokra, mind addig míg a' tsontig bé nem égnek. Ezen annyira meg-ijedtek a' Leányok, hogy a' régi félelem egészen ki-üzödött elméjeből, és többé a' 8. közzül egyet sem ütött-ki a' nyavalya. — Tífsót is elő-hoz egy példát, hogy t. i. egy gyermeket tíz hónapos korában ki ütött a' nyavalya azért, hogy egy

ré-

részeg ember egy puskát sütött-el álmában a' füle mellett. Azután három esztendő s koráig majd minden nap el-ütötte a' nyavalya, 's az orvoslás nem használt néki. Mikor három esztendő s volt, vgyázatlanfágból egy rakás tüzes szénre esett, 's az égés úgy meg-ijesztette, hogy azután soha többé a' nyavalya el nem ütötte. Innen vehették talán némelly Parasztok hogy hideglelős Feleségeiket véréssel orvosolják. — Mikor látják hogy már a' hideg kezdi őket borzogatni, elő veszik egy kötéllel, 's minden ok nélkül ütik verik. A' szegény Aszszonyok el ijednek, 's nem tudják meg-örültek é Férjeik, vagy mi találta őket? — Hogy az ilyen váratlan meg-verettetésből származott ijedség, kivált a' negyed napi hideglelésben, szerentsés fordúlást ne okozzon az emberben, azt nem tagadjuk; de azért erre a' verekedő Cúrara kedves olvasóinkat fel nem szabadítjuk; mert kivált az Aszszonyok a' régi boszfúfágot szegény Férjeiken ilyenkor ki-pótolhatnák.

Telescopiumok, meszszelátó üveg - tsők.

Frantzia Országban Abbás *Rochon* készített az el-múlt esztendőben egy meszszelátó üveg-tsőt, mellynél még nagyobb soka sem volt a' világon. Ugyan ez a' böls

mi.

míves tsinált egyy másikat is, mellynek tükörét ama' nem régen talált értz nemből Platinából készítette, 's a' mellynek haszna tsúdálatos — Nem külömben ama' híres Ég vizsgáló *Herschel* most készít egyy 40. lábnyi üveg-tsöt Angliában, melly ha el-kézfűlhet, még a' *Rochonét* is fellyül fogja haladni. A' mileg-tsúdálatofabb benne ez az, hogy noha illy rendkívül nagy, még is egyy ember magában is bánhat vele, holott eleinten, míg azt ez az elmés míves nagyobb nagyobb tökéletességre nem vitte, hűsz ember kívántatott reá. — — Egyy Anglus Újság, melly *Morning paper*, *Reggeli Levélnek* neveztetik, azt írja, hogy *La Landed*, a' Párisi Ég-vizsgáló Bölts meg-mutat-at vólna, hogy' az új *Plánétét* vagy Bújdosó-tsillagot már *Herschel* előtt *Mayer* felfalta. — Meg-lehet hogy gyanította, vagy pedig hogy ugyan azon a' helyen látott ő is tsillagot, de mindenkor *Herschelé* lesz' az a' ditsőség, hogy ő találta-fel, 's ő mérte-meg annak mind meszszefégét, mind nagyságát, mind pedig az időt, melly alatt a' nap körül el-végezi útát. — Ugyan ez a' fáradhatatlan Ég-vizsgáló *Herschel* 2300. tsillagokat fedezett-fel az égen a' maga 20. lábnyi üveg-tsőjével; mellyekről még más böltsék nem emlékeztek. —

VII. L E V É L.

*Költ. Komáromban, Bóldog Aszszony Ha-
vának 23. Napján.*

Az Öreg Báró van Swieten.

Ez a' nagy ember, a' kit Mária The-
rézia 1744-ben hívott ki Holláudiából ud-
vari Orvosnak, éppen a' lett Austriának a' mi
vólt *Sólon, Plátó, Aristóteles* a' régi Kirá-
lyoknak, vagy a' millyen vólt közelébb
Bácó de Verulamio Angliának, sőt egész
Európának. Valamint ez már ez előtt két
Száz esztendőekkel minden Tudományokat,
nevezetesen pedig a' Philofófiát fok falakja-
itól meg-tisztította; úgy a' bölts Swieten az
Austriában lévő Akadémiákat helyre hozni,
a' Tudományokat, nevezetesen a' Philofó-
fiát 's orvosi Tudományt a' fok haszontalan
mismástól meg-tisztítani el-kezdette 1747-
ben, a' melly időtől fogva e' részben egé-
fzen más formába öltözött Austria, úgy hogy
ha *Bácó* idejében kezdette volna ezt el va-
lamelley más Swieten, alig lehet még tsak
képzelni is a' tökéletességnek azt a' póltzát,
mellyre ez idő alatt Oskoláink hágtak vól-
na. — A' maga Orvosi Tudományjának egygy

ditsőséges és örökké fel-maradandó remekét adta ez a' nagy ember 1767-ben, mikor Mária Theresia meg-himlőzött, életének 50-dik esztendejében, mikor már a' természet nagyon meg-gyengült, 's az életnek ereji mind a' fokszori erőtelenségek, mind a' gondok miatt, mind kivált kedves Férje után lett bűvában kezdettek fogyatkozni. — Bétsben az anya-Városban, vagy inkább minden Jobbágyainak szívekben jelen kellett volna ekkor lenni annak, a' ki illendőképven le-akarná írni azt az ifzonyú rémülest 's eleven bánatot, mellyet ennek a' kegyelmes Fejedelemnek 's édes Anyának veszedelmes betegsége okozott minden Jobbágyinak. — Ennek az édes Anyának, a' kinek életétől függött fok millió embereknek boldogfágok, 's a' ki vólt minden szükölködőknek 's özvegyeknek menedék helyek. — Miképpen libonganak 's buslakodnak a' méhek, mikor meg-hal Királynéjok; úgy epekedtek 's keseregtek Mária Theresziának minden Jobbágyai. — Meg-némúltak a' Mu'sikák, megszűntek a' mulatfágok, főt fel-függesztettek fok napokig a' kézi mesterfégék is. — Úgy látszott hogy a' Népnek nem maradt egyéb érzékenysége a' könyörgésnél 's áhíthatóságnál. — —

Míg egynehány millió emberek illy nagy buzgófággal függesztették szemeiket 's kezeiket

ket az égre, hogy onnan alá hozzák az áldást, az idő alatt egész Európa nézett ama bölts Orvosra, van Swietenre. — —

Egynéhány hetek múlva meg-gyógyúl Mária Therezia, 's a' Sz. István Templomába megy, hogy ott az Örökké-valónak a' maga méltó háláadáfat meg-fizesse. — Száz győzödelemnek híre nem okozna olly eleven örömet, a' millyent ez szerzett minden hív Jobbágyainak; nevezetesen a' Magyaroknak szívekben. — Európa pedig fokáig kétfégeskedett e' kettő között; tsudát tselekedett é az Ég az ő fel-kentjéért? — vagy pedig tsak a' maga kedves eszközt van Swietent akarta ez által meg-ditsőíteni? —

A Máramarosi Kamara részéről való Doktor Palatini Úrnak, azon hatható Orvoslásának méltó emlékezetére, mellyel az előtt is sokszor szenvedett, de akkor egy egész Hónap alatt, fő, dll, váll és ortza tsontjaiban, magát igen éles kinokban ki-ütött fájdalommainak, valamely forgáts herba-té által, hirtelen való meg-enyhitéjében ki-mutatott, és egyszer'smind barátságának meg-bizonyítására készítette. G. I. 1789.

Ki hallotta? egy kis Forgáts,
Hogy lehessen olyan Kováts;

Duzzadt tsontot lohaszszon,
 Tsak egy szempillantaton?
 Fő, áll, ortza, tsont, bőröket
 Has'gató éles töröket;
 Egy minútban fel-fűzzon,
 'S rögzött hónnyából üzzön.
 Mászor a' fa az életet
 Meg-ölte. Új lehelletet, (*Mát. 27:31.*)
 Úgy de nékem okozott,
 Frissebb életre hozott.
 Varáslás é vagy bővölés,
 Nem tudom? De az enyhülés
 Szörnyü hamar érkeze.
 O! Palatíni keze!
 Már Beteged' látogatni,
 Tsepp', vagy Pilulát adatni,
 Többet ne próbáld nálam,
 Ép kezem, fejem, vállam.
 Ha hozzám jöszsz; itt Barátod'
 De Beteged' nem találod,
 Vége a' Doktorfágnak,
 Már kínaim nem rágnak.
 Próbáld tsak nyavalya te is
 Hozzám jöni; tudd-meg én is
 Palatínit hívatom,
 Fejed meg-mor'soltatom.
 Jól van, de egy a' Fájdalmom,
 Hogy nintsen Cherfonésufom, *

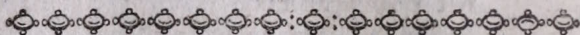
Kit

---

* A' Damethes Király leányának meg-gyógyításáért vette vólt régen Polidárius, a' meg-gyógyított leánnyal egész Cherfonésus szigetét gyógyítása jutalmába.

Kit Polidáriusnak,
 Érdemlett bérben nyújtsak.
 Sem Király Ptolomeusként,
 A' Tálentomot százanként
 Cleombrónak nyújtanom,
 Nem lehet, 's így áldanom.
 Semmi. Van más jutalom is,
 Cherfont ha nem én bírom is,
 Egy jutalmat adhatok,
 Kit ofztán duplázhatok.
 Im küldöm is mind a' kettőt,
 De egyiket mint veszendőt,
 Örömet el-hallgatom,
 Elég ha meg-fúghatom.
 Máfik a' régen nyert szívem,
 'S azzal járó tiszteletem,
 Ezt adom én azt érdemled,
 Jobb neven hát tőlem ezt vedd.
 Jobb is ez Cherfonésusnál, *Préd. 7: 1.*
 A' Damoethes leányánál,
 A' fír azt el-fzakasztja
 Tőlünk; ezt nem bírhatja.
 Asclepides bírja most is, *Plin. L. 7. c. 37.*
 Szépíti Hippokratest is,
 Bár a' fírba szállottak,
 Hol vagynak a' halottak.
 Hát a' Palatíni nevet,
 Vízem én is; míg az Eget
 Minden felől el-éri,
 Legyen e' méltóbb béri.

Eggy Levelet sem lehetne talán e' Gyűjteményből közre bocsátanunk a' Pofoni és Pesti Pap-nevelő Házban tanuló nemes Ifjakkak dítséretnek nélkül, ha mind ki-írnánk a' mit ezek a' kedves Hazafjak anyai nyelvünk' gyarapítására el-követnek. — Ezen Hónapnak 8-dik napján a' Pofoni ötödik Esztendőbeli Theológusok, kik szám szerint 96-an vagynak, közönségesen vizsgáltatván a' *Dogmaticából*, 50-en feleltek közzülök Magyarúl, könnyen folyó és hathatós ékesen szólással. — Ezek után a' 2-dik Esztendőbeliek is vizsgálás alá vétettetvén, hasonlóképpen szép Magyarfággal feleltek, sőt nagy érdemű Profeszor, T. Krammer Ferentz Úr, a' Kérdéseket is Magyarúl tette-fel. — A' minapi Levelünkben Fő Tiszteletű Szvorényi Mihály Úrnak Tanítványairól, 's azoknak, 's nem külömben kedves nyelvünknek gyámolításában mutatott buzgó fáradságáról emlékeztünk. — Most már azt is hozzá töldehatjuk, hogy ezen nagy tudományú Férjfiú, 's kedves Hazafink, a' Magyar Országai Ekklesia' Históriáját Magyarúl fogja kibocsátani. — Újra tudósít bennünket egygy érdemes Levelezőnk, hogy minden jól gondolkozó Tótok (sőt nem is örömet hallgatják, úgy mond, e' nevezetet, hanem Ma-

Magyaroknak hívatják magokat) azt óhajtják, hogy mind a' Polgári, mind a' Törvényes dolgok Magyarúl follyanak. — Sőt magok a' Horvátok azt ígérték ez előtt öt esztendőekkel, hogy mivel még a' XI-dik Században a' Magyar Korona alá adták magokat, 's Magyar Törvények által igazgattatnak, tehát a' kik Magyarúl nem tudnának is, (a' kik kivált a' Nemefi Renden kevesen vagynak) kéfzek lesznek Magyarúl meg-tanúlni, tsak hogy ez a' nyelv vétetelsék-fel. — Kitsoda tehát annak az oka, hogy a' Polgári dolgok a' Hazában nem Magyarúl folynak? Eggyedül magok a' Magyarok. — A' Kegyelmes Felfég már ez előtt egynehány esztendőekkel azt mondotta, hogy tsak Deákúl ne follyanak azok, megengedi Eő Felfége, hogy mindenek Magyarúl folytattassanak, és tsak azt kívánja, hogy a' Kabinétbe bé-adattatandó rövid ki-húzás Németül adattassék-bé. — Lehetett volna é ennél a' Magyar Népet jobban vígasztalni 's jobban fel-emelni? De fájdalommal értjük, hogy némelly T. Vármegyék a' Felfegnek illy kegyes ajánlása után is, mind tsak azt kéri, hogy ismét a' Deák nyelv jöjjön-bé. — Sok roszfz Hazafijak pedig, a' kiknek szívekben esméretlen Virtús a' Ha-za' fzeretete, melly a' régi Rómaiakat annyira meg-nemesítette, 's olly sok szép Vir-

tufokra gerjesztette, a' Hazának nagy megaláztatásával 's kárával egyedül a' magok különös hasznokat keresik. — Semmi sem szolgálhatná a' Magyar Hazának sem nagyobb hasznára, sem nagyobb ditsőségére, mint az, ha a' Törvény Székekbe a' Magyar nyelv vétettetnék-bé. — Mert azon kívül, hogy ez őrizné-meg Nyelvünket 's Nemzetünket az el-töröltetéstől, (melly e' nélkül lassanként oda lesz', minthogy minden Atya majd így fog-okoskodni, mi szükség már hogy a' gyermekem Magyarúl tudjon? holott az által semmire sem mehet, 's a' t.) azon kívül mondom, akár minémű Hivatal adná elő magát, leg-elsőök lennének a' született Hazafijak, az idegen pedig csak úgy bódogúlhatna, ha a' mi nyelvünket meg-tanúlná, ez is pedig szolgálna Hazánknak ditsőségére. — Soha ennél igazságosabb kívánsága a' Hazának nem lehet, hogy a' kik Magyar Országon 's Erdélyben Hivatalt folytatnak, azok Magyarúl tudjanak, és semmi azt inkább meg nem alázza mint ez, hogy a' szegény Magyaroknak a' maga Hazájában fok Tiszteekkel Tolmáts által kell beszélni. —

A' minapi Levelünkben említettük vólt hogy Cardinális Battyáni Jó'sef Eő Eminen-
tzi-

tziája, némelly régi kéz írásokat kíván ki-nyomtattatni; most már egy kedves Le-velezőknek tudósítása után, örömmel em-líthetjük azt is, hogy ez a' Hazánknek egyik Ofzlopa, ez a' kedves Méltóság minden Ha-zánkat illető Könyveket, nevezetesen pe-dig a' mostanában ki-botsáttatott munkákat nagy szorgalmatossággal 's költséggel szerez-teti-bé. — Nints benne semmi kétségünk, hogy Hazánknek minden Püspökjei 's Nagy-jai e' szép példát ne fogják követni.

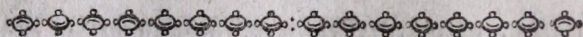

Hír-adás.

Ketskeméti R. Prédikátor, T. Göből Gáspár Úr, a' ki már más szép munkáji ál-tal magát dítséretesen meg-esmértette, újra értelmes és könnyen folyó szép versekkel le-fordította *Dürandnak az Adám esetéről* írt betses munkáját. — Találtatik Pesten Tratt-ner Úrnál, 's magánál a' Fordító Úrnál. A' ki tízet vesz'-meg, ingyen veszi a' 11-diket. Ajánljuk e' szép munkát mindenek-nek, nevezetesen pedig az Alfszonyoknak, a' kik Miltonnak el-vezett Paraditsomát nehezen érthetik-meg. — —

A' Találós Mese vólt *Szúh*; a' Rejtett Szó *ágyú*, mellyből ki-telik *ágy*, *ág*.
Ta-

Találós Mese.

Engem szült az Anyám, de viszont én szülöm Anyámat.
Szathmárról.

Rejtett Szó.

Kelletlen, hét lábú, öt 's hat Súc hofzszába
Egész embert el-nyél egyfzerre gyomrába.
Némelly tsak egyyet nyél, és az illy gyalog jár,
Némelly fok százakat, az illy lovon jár már.
Öt hátulzó lábát marha és jüh észzi,
Két utolsó az ízt az embernek téfzi.
Más öt lábát nyáron ha kézre veheti
Mind gazda mind munkás gyakran emel-
geti.
Négye Afzfzony népnek fok álmatlanfágot
Okoz, kivált éjjel nyughatatlanfágot.
Még is a' két X-et 's egy V-ét kik túl élük,
Vén 's fősvény Atyjoknál örömmel szem-
lélik.

D. H. F.

Hogy kell a' ténfa motskot a' fejer ruhából ki-venni? —

A' motsokra tzitrom levet kell fatsarni 's azzal kell dörgölni: de ha a' ténfa igen fekete és erős, ritkán lehet olly szerentséfen ki-

ki-venni a' motskot, hogy idővel a' helye ki-ne lyukadjon — Némellyek azt is javasolják, hogy tiszta fagygyút kell kalánba olvasztani 's a' gyóltsnak azt a' részét, melly el-téntázodott, azon melegen bele kell mártani; 's azután mint más egyéb 'firos ruhát úgy kell vagy lúgozni, vagy ki szappanozni. — A' mosó Afzfzonyok tudják azt, hogy a' szappannak ki kell venni a' 'írt, de a' ténta motsokra nagyon haragudznak, jó lesz' hát azt is előttök 'írral bé-takarni. —

A' puszta szemmel láthatatlan apró férgeknek fok nemeik.

Ama fáradhatatlan vizsgálóji a' Természetnek, *Fabricius* és *Muller* 390. különböző nemeit írták-le mostanában azoknak az apró férgeknek, mellyeket csak a' fok milliókkal nagyító üveg-tson lehet látni, 's mellyek közzül egy tsepp vízben fok száz ezerek találatnának. — Nem tudja az ember, a' teremteteknek képzelhetetlen sokaságokat tudálja é, vagy pedig az ilyen fáradhatatlan Természet-vizsgálóknak munkáságokon bámúljon é?

A' medvéről.

Alig van az esméretesebb állatok közzül egy is, mellyről különbözőbb módon ír-

frnának a' Természet'-vizsgáló Böltsek, mint a' medvéről. Ennek fő oka, a' mint Gróf Buffon meg-jegyzi, a' lehet, hogy a' medvéknek fok-féle nemeiket öszve zavarják. Nem kell a' földi medvét a' tengerivel, 's a' földi medvék közt is a' barnát a' feketével öszve-zavarni. Sőt vagynak a' földi medvék közt is olyanok, a' kik természet-szerént fejepek, és nem a' hideg által fejeíttettek-meg; ezek leg-inkább Tartáriában, és egyéb Északi Tartományokban találatnák. — Az Álpeseken Olasz Országban ritkán láttatnak fekete medvék, hanem barnák igen fokak vagynak. Élnek ezek gyümöltsel, szőlővel, mézzel, 's ha e' féleket nem találnak, meg-támadják a' nyájakat is. A' fekete medvék semmi húst meg nem esznek; hanem gyümöltsel, mézzel, 's téjjel élnek. Azt írja ama' híres Természet vizsgáló Pratz, hogy *Louisiándban* seregestől jönnek-le az ilyen medvék a' havafokról, hogy a' mezőfégeken gyümöltsökkel, 's gyökerekkel éljenek. Ezek a' fekete medvék leg-inkább tsak a' hideg tartományokban lakoznak; de a' barnák vagy verefek, szeretik a' meleg tartományokat is. Illyekkel éltek a' régi Rómaiak a' magok játéknéző helyeikben, 's azokat leg-inkább Libiából hozatták. — A' feje medve különböz a' többektől ebben is, hogy fokkal ke-

kegyetlenebb, és a' dögöt is meg - eszi, mellyet a' többek nem illetnek. A' medve a' mint Gróf Buffon írja róla, szereti a' magánoságot, kerüli a' népes helyeket, 's az erdőkben lévő mély barlangokat keresi lakó-helyül. Ott múlat majd egész télen, 's noha nem fagy-meg mint a' legyek vagy hangyák, de az ő természeti kövérsege fok ideig elefég gyanánt szolgál néki. A' hím rend-szerént kí-jő barlangjából negyven nap múlva, a' nőstény pedig benn marad négy hónapig, minthogy ekkor szokott elleni. De lehetetlen el-hinni, így szól maga is Buffon, hogy a' hím medve negyven napig eledel nélkül el-lehessen, a' nőstény pedig négy hónapig, holott ő szoptat is. A' mai Természet'-vizsgálókban 's utazókban olvassuk, hogy valamint a' méhek, úgy a' medvék nyárban keresik meg-élelmeket. Tavasztól fogva egész késő őszig szüntelen hordják barlangjokba a' fok-féle elefégeket. A' kik Boszniában, Tóth Országban, 's egyéb Népetlen tartományokban lakoztak, tapasztalták, hogy a' medve a' leg-erősebb ökröt is meg-öli nyárban is, kivált éjtszakának idején. A' mit meg-nem ehetik belőle, azt barlangjába hordja, úgy hogy reggelre kelvén, tsak a' két szarva találta az ökörnek az ütközet' helyén. Mikor eleget gyűjtöttek, Mindszentnap-felé a' magok tár-házokat bé-

temetik ágakkal, fűvekkal, 's földdel. Akkor barlangjoknak egyik oldalába feküvén, jó appetitussal eszdegélik a' mit nyáron gyűjtöttek. A' Paraszatok azt mondják, hogy a' medvék télen tsak a' talpokat nyalják; de könnyű annak a' talpát nyalni, a' kinek rakott tár-háza van. Bár sok Paraszatok így gondolkoznának a' télről, 's a' mit nyáron egészségeknek meg-rontásával el-dorbézolnak, azt magok' és gyermekeik' táplálásfokra télre tennék-el. —

A' hím és nőstény medve soha sem szokott egy barlangban lakni; hanem öszfelé fel-kerefi a' hímet, és igen nagy indúlattal viseltetik eránta. — Meddig hordozza a' nőstény a' maga terhét, nem bizonyos: de minthogy a' medvék húsz, huszonöt esztendeig el-élnek; hihető, hogy a' terhének hordozása is ehez nagyon alkalmaztatva. — Az Útazók írják, hogy *Kamtſchatkában* sok medvék találtak: de az embereket nem bántják, az Afzszonyokat pedig különösen szeretik, és mint az ebek, úgy kísérgetik őket. Más egyéb állatokban is lehet tapasztalni, hogy ilyen különös szeretet mutatnak az Afzszonyok eránt. A' szigetnek lakosai sok-féleképpen vadásznak őket; nevezetes vadászatjai ezek. A' melly ember bízik magához, egy nagy kést fog bal-kezébe, a' jobb karját pedig

kö-

kötéllal bé-tekeri, 's ugyan abba fog egy szeget, mellynek mind a' két vége hegyes. Így neki menvén a' medvének; izokása szerént a' medve két hátúlsó lábaira áll, 's el-tátott torokkal várja a' vadászt, a' ki is hirtelen jobb kezét a' torkába dugja, 's a' vas szeget benne fel állítja, a' melly is olly nagy fájdalmat okoz néki, hogy többé torkát béi-nem foghatja, hanem a' vadász-tól enged magát vezetetni. Norvégiában, Svétziában, leg-inkább úgy fogják a' medvéket, hogy a' lépes mézet meg-hintik pálinkával; mellytől a' medve meg-részegedvén, igen alufékonnyá 's bádjadttá tétetik. Loui-siánában és Canadában, a' fekete medvék nem találván barlangokat, a' vastagabb élő-fáknak ki-rothadt tör'sökeikben szoktak lakni, 's kivált pedig ott kölykezni, hogy kölykeik bátorfágosabb helyben legyenek. Mikor már ezek úgy fel-nevelkedtek, hogy anyjok nélkül el-lehetnek, a' lakosok meggyűjtják az élő-fát: ezt látván a' medve, le-tsúszik a' fáról, a' kire is a' Parasztok reá rohanván, agyon verik, vagy valamellyik lábát el-vágják. Az anyjok után mind le-jönek a' kölykek is, a' kiknek, mikor le-felé tsúfznak, kötelet vetnek nyakokba, 's mind elevenen fogdofsák-el. A' húfok ezeknek igen kedves ízű; úgy hogy még Német Országban nem is lehet azt egyébütt kapni,

ha-

hanem tsak a' Printzeknek asztalaikon. Némelly helyeken annyira meg-híznak a' medvék, hogy már ösz-felé a' gyalog embert el-nem érhetik. Némellyeknek tíz újjnyi kövérség is találtatik oldalaiikon 's tzombjaikon, mellyből az Ámerikaiak szint olyan drága olajat tsinálnak, mint az olaj-fának olaja, és ez az ő kereskedéseknek egy igen hasznos ága. Igen hasznosnak tartatik a' medvének kövére, vagy zsírja, a' gyermekeknek, vagy nagy embereknek is betegségben el-ment hajaiknak nevelésekre. Tóth és Oláh Országban, a' mint az útzók írják, igen könnyű móddal fogják a' Parasztok a' medvét. Tsupán tsak egy éles baltát vévén kezekbe, ki-mennek az erdőre, a' hol gondolják hogy medvét találhatnak. Ha szemek elébe akad, azt hajigálják mind addig, míg nem fel-ingerlik; akkor ki ki egy egy egyenes fára mászfel hirtelen. (Szükség hogy az ember jó mászó legyen.) A' fel-ingereltetett medve bizonyosan utánna mász valamelyiknek. Az ember, a' ki után mász, mihelyt az ágak közt meg-vethette lábait, bátorfággal várja a' medvét, míglen hozzá ér: akkor az egyik első lábát el-tsapja a' baltával, 's a' medve alá esik. Akkor a' fáról le-mászván, a' három lábú medvével úgy bánnak a' mint akarják.

VIII. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bóldog Aszszony Há-
vának 27. Napján.*

Circassidnak Leányai.

Fekszik Circassia a' Caucasus hegye alatt, a' Fekete és Caspium tengerek között. Nevezetes ez a' Circassia arról, hogy sem Georgiában, sem Mingréliában, sem pedig másutt sohol a' földön, az Útazóknak közönséges állítások szerint szebb Leányok nem teremnek mint itt. Okozza ezt mind ennek a' Tartománynak 's földnek mértéklett levegő-ege, mind pedig a' Szüléknek nagy gondjok, a' kik az ő leányaik után várják bóldogságokat. — Mihelyt a' Leányok két három esztendőfők, sőt még elébb is, hogy az ő bőröknek gyengesége meg-maradjon, a' himlőt beléjük óltják, melly által ábrázatjokat a' ragyától meg-óltalmazzák. Innen ment légyen é a' himlőnek bé-óltása Chinába, az nem bizonyos: de arról senki sem kételkedik, hogy innen ment Konstantinápolyba, 's az ott lévő Anglus Követ által leg-először is Londonba, onnan Hanoverába, innen pedig Európának min-

den főbb Városaiába; úgy hogy már ma a' bőltsebb Szülék ezt mindenütt nagy haszonnal gyakorolják; — Hogy a' Circassiaiak az ő Leányaiknak szép termetet és kartsú derekot tsináljanak, már kis korokban egy széles bőr hevedert varrnak derekokra, melyet soha sem vesznek-le, míg magában széllyel nem reped. Akkor nap ismét egy más erősebb széles bőr hevedert varrnak erősen öszve derekokon, melyet soha sem vesznek addig le, míg férjhez nem mennek. Ez által olly kartsú derekúakká lésznek, hogy egy jó arasznál nem vastagabbak, azonban pedig meg-van a' hasoknak kövérsége. Igen vígyáznak a' Circassiaiak az ő Leányaiknak magok viselésekre is. Megtanítják őket varni, kötni, hímezni, és egyéb aszszonyi munkákat 's ékekségeket tsinálni. Báró D'ásch a' ki itt utazott, nem régiben a' Göttingai Akadémiának ajándékozott némelly aszszonyi munkákat, melyeket Circassióban szerzett vólt, 's mellyek, mint nézést érdemlő ritkaságok, ott úgy mutogattatnak. A' mi szép magok viseléseket illeti, abban is fellyül-haladják a' Georgiai Leányokat. Régenten a' Török Fő-embereknek 's Tsászároknak ágyasaik, rész szerént Circassiai, rész szerént Georgiai Leányokból állottak: de már ma a' Georgiaiak oda bé nem vétetnek, mellynek ilyen okát

beszélli a' többek után Peyssonel. Eggykor egy Török Tsászár egy Georgiából való ágyafával hált, 's reggel-felé azt kérdezte tőle, ha vallyon meg-virrad é hamar? Bizony mindjárt meg-virrad, azt feleli hálótárla. Honnan tudod? kérdi a' Tsászár. Onnan, hogy mikor én reám a' k - - lás rám érik, azután tsak hamar meg-szokott virradni; már pedig érzem, 's a' t. Ez az eggyügyü 's parasztos felelet, annyira nem esett ízája ízént a' Tsászárnak, hogy mindjárt más nap reggel obfitot adatott néki. Más éjjel egy Circafsiából való ágyast vett maga mellé a' Tsászár, 's ettől is hasonlóképpen azt kérdezte reggel-felé, ha meg-virrad é hamar? Igen is, felel az ágyas, látom már hogy a' hajnal jádzodozik az ő hajának arany fürtjeivel. Ez a' kereshett és nem természetű felelet úgy meg-tetfzett a' Tsászárnak, hogy törvényül rendelte, hogy az ő utánna következő Tsászárok semmi Georgiai Leányt, hanem tsak a' Circafsiából valókat vegyék-bé ágyafaik közzé. Többnyire a' Leányaiknak ábrázatjaik fejérek, szemeik feketék vagy kékek, hajaik is barnák, gesztenye színűek, vagy veresek, mellyek leg-szebbeknek tartattatnak. Mikor a' Leányok tizen hét tizen nyóltz esztendőfök; seregestől vitettetnek a' vásárra, leg-alább eddig, Cassába Crimeának fő-városába. Meg-jelen-

tek itt rend szerént Görög Országnak 's Á'si-
 ának Kereskedői, kik itt a' szép Leányokat
 meg-vették, 's azután nagy haszonnal ad-
 ták-el. Eggy szép Leánynak az árra hat hét
 ezer forint. Mikor de la Möttraye és Kleé-
 mán Circafsiában útaztak, azt írják, hogy
 mindeniket kínálták, hogy vegyenek Leá-
 nyokat. Eggyről azt mondja, hogy négy
 ezer forintért kínálták vele, a' mellynél ő
 soha szebb teremést nem látott. — Némelly
 Írók azt írják, hogy Circafsiai Leányok nem
 találhatnak a' Török Tsászároknak ágyasaik
 között; mert ők Keresztyének lévén, a' Tö-
 rökökkel semmi közöt nem tartanak. Nem
 régiben is eggy nevezetes Író erőfítette ezt
 az értelmet. Igaz az, hogy Tzár Íván Wa-
 filovits meg-hódolván Circafsiát, a' Görög
 Vallásra térítette vólt a' Lakosokat, de nem
 lévén semmi tudományok 's oktatások, is-
 mét a' Muhamedána Vallásra lafsanként el-
 tértek; vagy magok sem tudják már ma mi-
 tsodák ők. Az igaz, hogy semmi Vallás-
 hoz nem mutatnak nagy buzgólagot; és szint-
 úgy meg-rontják azt a' szövetséget és frigyet,
 mellyet fogadnak a' Bibliára, valamint azt,
 a' mellyet fogadnak a' Koránra. Azért is a'
 Muszkák, mikor Frigyet kötnek velek; nem
 elégefznek-meg azzal, hogy vagy a' Bibliá-
 ra vagy a' Koránra esküdjenek, hanem ezt
 is utánna tétetik az esküvés formulájának;

Ha én ezen hitemet meg-szegem; úgy az én feleségem tisztátalan, én magam pedig gyalázatos legyek.

T. Földi János Úrnak az hónapok nevezeteikről tett Jegyzéseihez való Tóldalék

I. Valóban meg-előzött minden Nemzeteket T. Rájnis Úr Magyar Virgiliusában, az hónapok nevezetiben. Először a' Religióra nézve; mert eggyaránt nézi a' tizenkét égi Jegyeket, Pekin, Stámbul, London Várdekhus, N. Győr, Komárom. Másodszor minden Időre nézve; mert noha az Északiaknál a' Rák jegyben a' nyár, a' Délieknél a' tél kezdődik; mindazáltal a' nap tsak a' Rák jegyben láttatik mind a' két féléktől, 's nem másutt, 's eképpen az *Heu, Herbst, Winter* hónapok szépen ki-maradnak. De harmadszor minden helyeire nézve az egész Világnak, tsak eme' kis külömbféggel, hogy ha az Ellen-lábiaktól levél jönne, tizenkét órával kevesebbet napkeletről, szinte annyival többet napnyúgotról kellené számlálni.

II. Ezen szó *Hava*, el ne maradjon, rész szerént mert a' Magyarok sok Havafo-kon jöttek által Honnyokba, és nagy hideget szenvedtek, mellyet most is a' nyári mentéjek' téli prémje bizonyít; rész szerént,

mivel a' napnak egyy hónapi tetsző járása egyyik jegyből a' másikba, az Holdnak ke-rekdéd járásával tsak nem meg-eggyez; fő-képpen pedig ne talán tán a' Görögök ren-di szerént hasonlóképpen számlálná a' Kos-nak, Szüznak * kezdetén, közepén, vé-gén egyy valaki; vagy is a' jegynek Darab-jai, (gradus) nem pedig rend szerént folyó napjai az holnapnak értetődnének. Hogy pedig a' Nap nem lép első Januáriusban a' Víz-öntöbe, hanem 20-dikban, és még is ak-kor így számlállok: *Víz-öntő havának első napján*, meg-eggyez a' Rómaiak' számlála-fával, mert 14-dik Decemberben már az Já-nuáriust említik eképpen: XIX. Kalendas Januarii.

III. Egyy Ember vólt kis Dienes, (Di-onyfius Exiguus) a' ki a' Keresztyén Idő szá-mot az hatodik században fel-találta. És no-ha két száz Esztendő után terjedett-ki az egész Keresztyén Világra, még is igaz az, hogy valamint a' mostani Kristus Urunk Szü-letése után Esztendőbéli számlálását a' Ke-resztyén Világ egyy született Scythiai Barát-nak, kis Dienesnek; úgy az ebben foglal-tatott 12. hónap' nevezetit az egész Világ T. Köszegi Rájnis Jó'sefnek, mind a' ket-tőt két Scythiai Magyaroknak közföni.

IV.

---

* Lásd Senekának 83-dik Levelét, a' hol hibázni fogsz Magyarázat nélkül.

IV. Igen helyesen eszmélté T. Földi János Úr azt is, hogy T. Rájnis Úr ezt elől járó beszédében tanátsolja: tehát semmi E-méngi (barbara Dictatori) hatalommal nem él. A' ki tanátsát és tudós találmányját helybe hagyja, éljen vele eképpen:

Kos, Bika, és Ikerek, Rák, Szüz, de előtte Oroszlán,
Mérték, Skorpio, Nyíl, Bak, Víz-öntővel, Halakkal.

N. Győrben,

Víz-öntő havának 8-dik napján, 1790.

Köszegi Fábchich Jó'sef.

Az Ausztriai Belgiumról.

Az Ausztriai Belgium, melly Nederlandnak, vagy Alsó-Németh Országának neveztetik, ha nagyságát nézzük, alig teszi egy huzon-negyed részét az Ausztriai Birodalomnak: mert alig áll 469. négy-szeg. mért-földből, az Ausztriai birodalom pedig 11,000. négy-szeg. mért-földeket foglal magában. De ha gazdagságát 's népepségét nézzük, alkalmasint egy tizenkettődik részét teszi annak; mert vagynak benne két millió lelkek, az egész Ausztriai-birodalomban pedig huzon négy millió. Az Ausztriai-birodalmat lehet úgy gondolni, mint egy nagy testet, mellynek jobb karja Magyar

Ország, a' benne találató fok arany és ezüst bányák által; bal karja pedig Nederland a' Kereskedés által. A' melly nagy hasznára vagyon ez az Ausfriai-Háznak, szint olyan nagy költséget 's nyughatatlanfágot okoz annak meg-örizése. Szüntelen féltheti azt a' szomszéd Hatalmaságoktól: azért is ha a' Törökkel hadakozása vagyon, nem hogy ki-hozhatná onnan katonáit, hanem még többeket kell oda küldeni. Ennek a' nagy testnek az Ausfriai-Birodalomnak szívéből, t. i. Bétstől, esik Nederland 200. német mért-földekre; az Ausfriai birodalomnak napkeleti szélétől-fogva 300. német mért-földnyire. Soha sem hadakozhatik az Ausfriai-Ház úgy sem a' Prufszusfal sem a' Törökkel, hogy Nederlandot ne félthetné. A' Frantziák kivált, a' mint már sokszor is tselekedtek, igen könnyen el-foglalhatják ezt. Annakutánna pedig igen fokba kerül annak vizfsza-szerzése.

Új találmány.

Noha ama' híres tengeri utazó Cook fok keresgélései és vizsgálódásai után lehetetlenek tartotta azt, hogy a' *Pacificum* tengerről az *Atlanticumi* tengerre által meheszenek a' hajók: de még is van reménységek az Ánglusoknak, hogy ezt az útát vagy a' két

a' két tengernek közösfülését még valaha fel-találják. Az el-múlt efsztendőben Júliusban egy hajó Ámerikának túlsó részében bé-ereszkedett vólt Észak felé egy bé-nyúló szoros tengerbe, 's minden akadály nélkül ment rajta 160. német mért-földeket; de az elefégnék szük vóltá miatt kéntelenített azután vízfza tért, mikor már tsak 80. mért-földnyire vólt *Hudsons Housetól*, a' mellynek már az Átlánticum tengerrel eggyefülése vagyon.

A' Találós Mese vólt *Jég*; a' Rejtett Szó *Koporsó*, mellyből ki-telik *por-só, só, orsó, korsó*,

Találós Mese.

Egy meg-terhelt öszvér és szamár útaza
Egykor pajtáságban a' vásárról haza,
Nyög a' szamár sullya alatt a' búzának,
'S panaszkodik sírva öszvér pajtásának.
Az öszvér rá fordul 's ekképp' pirongatja:

Mit pityeregysz púha 's rest anya fajzatja?
Hiszem ha egy vekát rólad reám tenne

A' gazda, én rajtam már két annyi lenne.
Ha pedig én rólam egyet reád téssen

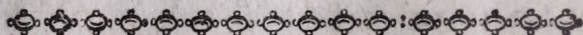
Terhe mind kettőnknek tsak egykora léssen.

Kérdés hány véka vólt terhe a' szamárnak;

És az öszvértől is otthon hányat várnak?

Pápan. Kováts Ingenieur.

Rej-

Rejtett Szó.

A' nevem négy betű, ketteje vocális
 Consonáns a' kettő, egyik labiális.
 Olly eszköz, melly nélkül senki bort nem iszik,
 Probálják nem bánom, a' kik ezt nem hiszik.
 Egész testem miatt fel-török tenyered,
 'S vélem izzadtsággal keressed kenyered',
 Hol három betűm van, kell lenni gyermeknek;
 Mint a' hol hegy vagyon, kell lenni völ-
 gyeknek.

N. Kálló. F. Gy.

Tóth Országának nevezetes Városai.

ESZÉK.

Míg Tóth Országot a' Rómaiak bírták;
 neveztetett ez a' Város *Murfiának*, azu-
 tán a' Magyar Királyok alatt *Ójéneknek*. Ép-
 pült mintegy három német mért-földnyire
 a' Drávanak a' Dunába való szakadéfán fel-
 lyül. A' Vár újonnan építetett az el-múlt
 Századnak végén, és fekszik a' maga há-
 rom hostátjaival egy kies lók mezőn a'
 Dráva partján. Magában a' Várban nints
 több, hanem mintegy 82. lakó-ház, a'
 többek pedig többnyire mind a' Katonák'
 számokra építetett közönséges házak. A'
 levegő-ég benne egészlégtelen, mellyet o-
 koz-

koznak a' fok tavak, mellyeknek gőzölgé-
seikből veszedelmes hideg-lelelek származ-
nak. A' lakosok benne rész szerént Néme-
tek, rész szerént Rátzok és Magyarok. E-
zeknek számok mind a' Várban, mind a'
három hostátokban együtt, nem megy töb-
re 8000-nél. A' Várban vagynak két szép
templomok, mellyek között eggyik volt a'
Jésuitáké, másik pedig a' Franciscánusoké,
eggy Klastrommal együtt, mellyben száz-
Barátok lakoznak: de ennél az eggynél több
Klastromjok nints is a' Franciscánusoknak
egész Tóth Országban. A' Hostátokban
vagynak igen fok eperj-fák, 's a' felyem
bogaroknak tartásókból olly nagy hasznot
vélnék a' lakosok, hogy mindenik eperj-fa
könnyen bé-hoz esztendőnként eggy forin-
tot, kitsinyeket és nagyokat öfzve-számlál-
ván. — A' mi Eszéknek régibb Historiáját
illeti, neveztetett ez a' régi Rómaiak alatt
Murfidnak, *Murfdnak*, *Morfidnak* vagy
Mursumnak, 's építetett volt Hadriánus
Tsászártól. Itt lakott volt a' Pro-consult,
vagy az Igazgató, a' ki egész Pannóniát i-
gazgatta. A' Városnak ezen régifégét erő-
sítik a' régi metzfések, öfzlopok, fellyül-írás-
fok, mellyek ott eleitől fogva találtattak.
1774-ben is a' Vár és az alsó-város között
találtattak fok régi Római metzfések, a' töb-
bek között pedig eggy márvány öfzlop ilyen
fellyül írással,

IMP. CAES
 CIVS VERVS MAXIM S
 NVSP FAVGT M TRIB. TOTIS T.
 BIS IMP IIL COS PRO. CO.
 P P ET CIVS VERVS MAI
 MVS NOBILISSIMVS
 CAES FILI AVG N D C
 CIC BR MA SARIIM B
 MAXIMI
 ABC XQ M.
 CL, X.

Már Constantinus Tsáfzár alatt, 335-dik esztendőben emlékeznek a' Históriák a' Murfiai Püspökről. Azután is sokáig virágzott még ez a' város míg a' Gothufoktól, Sarmatáktól, és Hunnufoktól el-nem pusztított. Hogy 1091-dik esztendőben Tóth Ország a' Magyar Országi Királyok alá adta magát; építettek itt egy igen erős várat, mellyet Ószeknek neveztek, és úgy nézték azt, mint Tóth Orzágnak kultsát. 1535-ben el-foglalták a' Törökök, és 150. esztendőig bírták. Itt építetett I-ső Solimán 1566-ban a' Dráván és a' tavakon egy tsudálatos hidat, mellyen 25,000 emberek 12. nap és éjjel dolgoztak; hosszúsága vólt 5500. l'ng, szélelsége 15. l'ng. Építetett hajókra, mellyek erős lántzokkal 's vas-matskákkal vóltak meg-erősítve. Ezt a' hidat és a' várat mindenkor igyekeztek a'
 Tö-

Törökök fel-tártani, hogy Magyar Ország-
 ba annál könnyebben bé-üthessenek. A'
 Magyarok el-vették tőlök a' várat 1500-
 ban, de nem sokára ismét el-vesztették. 1664
 ben el-égették a' Magyarok ezt a' hídat;
 de a' Törökök ismét tsak hamar fel-építet-
 ték. 1685-ben Leopold alatt, kénytelenít-
 tettek a' Törökök el-hagyni Eszéket; a' mi-
 kor a' Horvátok a' hídat meg-gyújtották,
 és 1200 lépésnyit belőle el-égették, a' töb-
 bi pedig a' következő időkben magában
 öszve rogyott, és 90. esztendeig állott a'
 tavakban, úgy hogy senki rajta élete' ve-
 szedelme nélkül nem járhatott. 1687-ben
 ismét a' Törökök számos sereggel meg-je-
 lentek Eszék alatt, hogy a' hídat helyre
 állítsák; de a' Leopold seregeitől visszsa ve-
 rettettek. 1690-ben ismét ostromlották E-
 széket, de meg nem vehették; hanem az-
 ólta egész Tót Országgal együt Magyar
 Országhoz kaptsolva maradott. Ha az em-
 ber Eszékről által jő a' Dráván, találkozik
 arra a' nagy töltésre, melly 1775-ben a'
 szomszéd Vármegyéknek költségén készítte-
 tett, 's került 600,000. forintokba; de az
 Orzágnak a' kereskedésre nézve ki-mond-
 hatatlan hasznára szolgál.

II-szor ERDÖD,

a' hozzá tartozó kis Uradalommal.

Ez magában nem igen nagy és népes
 helység: de említést érdemel azért, hogy

Ha-

Hazánknak egyik Fő-Familiája, t. i. a' Pálffy familia innen tzímeztetik, *Pálffy de Erdőd.* Van benne egy igen régi és erős vár, melyet fok ideig bírtak a' Törökök: de 1687-ben a' győzödelmeskedő Auszriai Sereg ide is el-hatván, magoktól el-hagyták azt. Hogy hajdan ez a' helység a' Rómaiaknak birodalmok alatt virágzott légyen; meg-mutatják az itt találtatott pénzek 's régiségek.

III-szor VERÖTZE hajdan *VERUCIA*

Igen régi és a' Rómaiak alatt népes Város vólt. Ebben lakott Mária Királyné a' maga özvegyiségében, vagy inkább ebben lakott vólna, mert leg-inkább csak máfutt múlatott. Annakutánna bírta ezt Gróf Bánffy fok ideig; de a' Törökök 1524-ben el-foglalták, 's 1687-ig bírták. A' közepén van egy magas halmon egy négy zegeletű vár, melly széles kő-falakkal és négy tornyokkal meg-van erősítve. Némellyek azt tartják felőle, hogy a' Rómaiak rakatták vólna: de hihetőbb az, hogy ha a' fundamentoma illy régi is, de maga a' vár a' közép-időben a' Bánffy Familiától építettett.

IV-szer POSEGA,

Melly hajdan a' Rómaiaknál *Inicernumnak* neveztetett. Most a' Vármegyének feje, és minden erőtség nélkül való Vá-

ros. A' Lakofok' számjok mintegy 3600. a' kik tsupán Romano-Catholicusok; mert valamint Péterváradon, úgy itt is nem vétettetnek-bé lakofoknak, a' kik az Ó-hiten vagynak.

V-ször PAKRÁTZ,

Szépen épült és kies helyfég a' Pakra mellett, egy termékeny sík mezőben, melly erdőkkel környül-vétettetett. Itt lakik a' Tóth Országi Görög Püspök, melly alatt vagynak száz Ekklesiák, és 473. Filiák. Vagynak benne 282. házak, mellyek közül mintegy 60. Romano-Catholicusoké, a' többek pedig Rátzoké. Ez is hajdan a' Rómaiak alatt virágzó Város vólt. Van benne most is egy régi vár, melly igen vastag kő-falakkal és egy széles toronnyal meg-erősítetett, a' mellynek általlója 50. lábnyi. A' mint formája mutatja, a' XII. Században építetett. Ez előtt egynehány esztendőkkel a' benne lévő templomnak kő-falai között fok tsudák estek egy kaponya által, melly éjtszakánként nagy világofságot botsátott-ki magából. Sokan az áhítofok közzül el-mentek ide imádkozni, és nem kevés pénzt hagytak ott: de végre ki-túdó-dott, hogy az itt kvártélyozó Lovafok vet-ték vólt-le az akasztó-fáról ezt a' kaponyát, a' kő-falnak hafadékába rejtették, minden estve egy égő lámpáfotskát tettek belé,

reg-

reggelre pedig ki-vették. A' melly pénzt pedig elébe hánytak, azt nappal meg-itták. Bírta yólt ezt a' Várost a' Pandúroknak ama' híres Fejek Trenk: de mikor fok húzavonákkal vádoltatott, egész Uradalmával együtt el-vezette azt 1760-ban. Nem meszse a' városhoz vagyon egy szent forrás, mellyről a' körül-belől lakók fok tsuda dolgokat beféllettek; míg-végre 1772-ben egynehány belfő és küllő Személyeknek jelen-létekben meg-vizsgáltatott, és a' népnek könnyen hívése fundamentom nélkül valónak találtatott. De még ma is igen sokan járnak hozzá, 's azt hiszik a' Parasztok, hogy a' melly marha egyfzer belőle ifzik, abba dög nem esik.

VI-szor LIPK,

Eggy Rátz falutska, eggy óranyi földnyire Pakrátzhoz; nevezetes meleg forrásairól, mellyek nagy buzgással forranak-fel. Gróf Jankovits, a' ki ezen Uradalmat bírja, építettett itt feredő-házakat, mellyek igen hasznosok a' fitzamodásokban, 's az inaknak gyengeségekben. Tsak az a' kár, hogy a' feredő személyeknek a' tolvajok miatt nem lehet bátorfagok, miólta 1773-dik esztendőben a' tolvajok a' ferdő-házra rohantak, és a' benne lévőket rész szerént megöldösték, rész szerént mindenektől megfosztották.

(A' többi következik.)

IX. L E V É L.

*Költ Komdromban, Bóldog Aszszony Hav-
vának 30. Napján.*

Tót Országi Városoknak folytatások.

VII-szer DARUVÁR,

Mellytől Gróf Jankovits tizmeztetik, és a' mellyért, 's még két Uradalmiért a' Diétán három voksa vagyon. A' parasztok ezt még ma is többnyire *Podborjének* hívják. Mikor ezt a' Gróf 1760-ban kezéhez vette, nem vólt benne több négy jó háznál; de mind termékeny földjéért, mind meleg ferdőiért, már most igen népefedik. Találtatik benne egy igen régi Görög, és egy más Unitus templom, úgy hogy az elsőnek oszlopai és egyéb ékeiségei bámúlásra méltók. Itt építettett Gróf Jankovits egy igen szép palotát négy szegre, mellyben hatvan szép szobák vagynak, 's mellyet ennek a' földnek kiefségéért, a' maga nyári lakozásának helyéül választott. Már 1777-ben kétfőzzen vólt maga a' palota; de még annak több épületei 's gyönyörűféges kertjei kétfőzbre maradtak. Talátatnak körülte fok egézféséges savanyú-források, mellyekben igen

bővölködik a' vas, az álkali só; leg-inkább pedig a' petsételő-föld. (terra sigillata) Igen hasznosok mind a' ferdésre mind az ivásra. Ha valakinek gyomra úgy el gyengült is, hogy már semmit nem emészt-meg, és a' Tokai bort sem szenved-meg; még is az itt találtató savanyú víz, vízfsza adja annak emésztő erejét. Vagynak itt alkalmas feredő-házak is, mellyekkel a' köszvényesek 's egyéb sínlődözö betegek nagy haszonnal élnek. A' beteg katonák' számokra a' maga költségén építettett a' Gróf egygy Kaszárnnyát, mellyben a' magok gyógyulásoknak kedvéért ingyen lakhatnak. Húsz lépésnyire a' mostani feredő-háztól vóltak a' régi Rómaiaknak feredőik; mellyet bizonyítanak fok itt találtató régifégek 's metszések. A' Jáforu Köz-társaság, melly hajdan ezt a' környéket bírta, ezeket a' ferdő-házakat szentelte vólt Commodus Tsászárnak, a' Marcus Aurelius Antoninus Philosophus méltatlan fijának. Ezt bizonyítja egygy nem régeben ott találtatott kő és metszés, melly rakva van hízelkedéssel, 's mellynek rövid summája ez:

DIVO LVC AVREL
 COMMODO CAES
 PATRI PATRIAE
 HAS THERMAS
 DICAVIT
 RESPUBLIC JASORV.

Annyival meg-jegyzésre méltóbb ez a fellyül-írás, hogy minekutánna ez a vért ízomjúzó Tsászar K. U. Sz. után a' 193-dik esztendőben meg-ölettetett, a' Római Tanáts parantsolatot adott, hogy az ő méltatlan neve minden emlékeztető oszlopokról le-vakartassék; itt pedig az ő neve még is fel-maradott. Ki lett légyen pedig ez a' Jasoru Köz-társaság, arról nem emlékeznek az Írók; tsupán csak Plinius említi a' *Jási* Népeket, mellyek a' Drávának két partjain laktak. Hogy azokéi vóltak ezek a' feredők, meg-mutatja ezen nem régen találtott fellyül-írás is:

THERMAE
JASORVENSES H C

A' hol ez a' Római feredő vólt, most ott nints semmi épület, hanem csak egy meleg tó, mellyben a' bénná és sánta lovak feresztetnek. Hogy innen nem meszszére fe-küldhetett *Jasora* híres város, melly a' Köz-társaságnak feje vólt; meg-mutatják a' fok régi kövek, 's azokon való Római írások, mellyek itt bőven találtatnak. Meg-jegyzést érdemel az is, hogy a' melly régi Római pénzek itt találtatnak, többnyire mind Commodus alatt verettettek, noha ő csak 12. eszt. uralkodott. A' melly arany pénzek találtatnak, 16. gránnal nehezebbek a' mi Körmötzi-aranyunknál. — Egy órá-

nyi földre Daruvártól nap-nyugot-felé látattatik egy régi, öfzve-töretett, de még a' maga romladozásában is néminémű nagyot mutató palota. Sokan erről úgy vélekednek, hogy a' Rómaiaktól építettett volna: de a' ki a' Rómaiaknak ízléseket 's építéseknek módját esméri, inkább gondolkozhatik úgy, hogy ez a' tizen-kettődik, vagy tizenharmadik Században építettett. Hihető, hogy ez a' Templáriusoknak ditsőféges kastélyok 's lakó-helyek lehetett, a' kik, a' mint a' Históriák bizonyítják, felette sok jószágokat bírtak Tót Országban. Sőt minnekutánna ez a' hatalmas Szerzet V-dik Kelemen Pápanak meg-eggyezéséből Frantzia Országban 1313-dik ész. el-töröltetett, még azután is sok ideig bírta a' maga jószágait Tót Országban.

VIII-szor SYRMIUM,

A' régi Rómaiak alatt nevezetes Város volt. Már a' IV-dik Századnak kezdetében emlékeznek a' Históriák a' Sirmiai Püspökről. Erről az el-puflztított Városról neveztetett ez az egész kis Tartomány Sirmianak, a' melly is egész Tót Orzágnak leg-szebb 's leg-termékenyebb része. Aurelius Probus Római Tsászár, a' ki Sirmiai fi volt hogy hazáját gazdagítsa 's ékesítse, ő ho zatott leg-először Görög Orzágból szőlő-vefzföket, 's bé-plántáltatta azokkal a' Carlo-

lovitz körül fekvő hegyeket, mellyek *Almus* hegyeinek neveztettek. Ennek a' termékeny és szép földnek húzfzorta több lakosí voltak a' Rómaiak alatt, mint sem ma vagnak. Okozza azt főképpen a' Törökökkel való szomszédíag, a' kikkel való gyakori hadakozások szomorú következéseket húztak erre a' tartományra. Ennek az egész Sirmiai Gróffágnak fő Városá ma *Vukovár*, mellynek hajdan nagy erőlsége vólt; de már ma minden Vár nélkül vagon. Fekszik szép kies helyen, a' Vukónak két partjain, 's lakosáinak számjok mintegy 3600.

IX-szer ILLOK, vagy másképp' *ÚJ-LAK*.

Régi bánya város a' Duna parton, mellynek szélelsége itt majd egy fertály mért-föld. Eléggé mutatják a' benne találtató fok romladozások, melly erős és híres város lett légyen ez régenten. Még ma is láttatnak három magas halmokon három régi Várak, mellyeknek fundamentomjokat a' Rómaiak vetették. Tsuda hogy még eddig ezekben a' régi várakban semmi áfásokat nem tettek, holott bizonyosan fok régifégekre, 's talán Római pénzekre is találhatnának. A' lakosok többnyire Romano-Catholicusok. Van benne a' Franciscánusoknak egy szép templomjok, mellyben nyugszik Lorentz' a' Sirmiai Hertzegnek teste. Itt fekszik Johannes Capistranus is, a' ki a'

Franciscánufoknak sok Klastromokat építet-
tett. Eggy órányira a' Városhoz vagy on
eggy régi Római épületnek maradványa, a'
melly Diána temploma, vagy valami közön-
féges feredő lehetett, mért eggy nagy kö-
vön ez a' metszés látszik:

DIANAE SACRVM,

X-szer *PETERVÁRA*,

Petrivaradinum, mellyet a' Magya-
rok még hajdan nagyon meg-erősítettek. A'
Rómaiak bírták ezt is, és virágzott alattok.
Ptolomæus nevezi ezt a' várost *Acumincum*,
vagy *Acuminacium*nak, a' melly nevét kétség
nélkül vette attól a' hegyes fekvése helyétől,
mellyet ott a' Duna tsinál. Hibázik Ammi-
anus Marcellinus, a' ki ezt Aciminiumnak
nevezi, 's arra a' helyre teszi, a' hol ma *Sza-
lánkemen* vagy on. Minekutánna ez a' vá-
ros Tót Országgal eggyütt a' XI-dik Század-
ban a' Magyar Királyoknak birtokokba esett;
derék erős várofsá tsinálták ezt. De végre
1526-ban a' Törökök' birtokokba esett; míg
ofztán 1687-ben, több erős városokkal eggyütt
tőlök el-vétettetett. 1716-ban nagy ver-on-
táfsal meg-verte itt Eugénius Hertzeg a' Tö-
rököket; mellynek következése a' lett, hogy
1717-ben Belgrádot is tőlök el-vette, de a'
mellyet 1739-ben ismét el-vesztettünk. Ma
Pétervára leg-erősebb vár az egész Auszriai
birodalomban, s fellyül-haladja Tömösvárt,
Ara-

Aradot, Olmützot, Namúrt, és Luxenburgot is. Azt az egy kis hibát találják mégis benne a' bölts Mathematicusok, hogy a' kaszemátjaiban nem fér-el annyi katona, a' mennyi hofzfas ostrom' idején ennek óltalmazására meg-kívántatnék.

XI-szer CARLOVITZ,

Népes város, egy mért-földnyire Péterváron alól. Fele része a' Városnak fekszik a' völgyben, fele pedig a' halmokon; a' melly is a' Városnak szépségét nem kevésbé neveli. 1739-től fogva itt lakik a' Görög Pátriárka vagy Metropolitanus, a' ki az előtt *Ipek*ben lakott. A' lakosoknak számok nem több hatod fél ezernél, a' kik táplálják magokat a' szőlő-mivelésből, halászatból, 's kereskedésből. Nevezetes ez a' Város a' többek között arról, hogy 1699-ben II-dik Mustafa Török Tsászárral itt kötött nevezetes békeség az Auszriai Tsászár, Lengyel Ország, és Venétzia részéről. Az a' ház, mellyben a' Követek a' békeséget kötötték, még akkor egy fertály mért-földnyire vólt a' várostól, már most pedig benn van a' városban; annyira meg-népesedett azólt. A' ház maga egy kápolnává fordítottatott, 's örök emlékezetnek okáért *Mária-békeségének* neveztetett. Azok a' négy ajtók, mellyeken a' Követek bé-jártak (mint hogy egy más után nem szoktak menni)

bé-rakattatták ugyan téglákkal, de még ma is meg-látzlik hol vóltak. Mikor innen Pétervara felé megy az ember a' pósta úton, talál egy szép kápolnára, mellynek építetéfének alkalmatofsága említést érdemel. Mikor Eugénius Hertzeg Augufusnak 5-dik napján 1716-ban a' Törököket Péterváranál meg-verte, ugyan az nap fogfágba ejtették ezek Gen. Gróf *Breunert*; de a' futás közben, talán attól félvén, hogy tőlök el-ne vétettefsék, tsak hamar az úton felkontzolóák. A' melly helyen a' gyözüdelem után holt teste meg-találtatott, azon építette a' Breuneri Grófi Familia ezt a' kápolnát, s nevezte azt *Mária Scheének*; mint hogy az Auszriai Kalendáriomban mindenkor ez a' név esik Augufusnak 5-dik napján. Az a' száz fontos lantz, mellyel a' Gróf meg vólt kötözve, mint ritka fág úgy mutogattatik a' Pétervári fegyveres házban.

XII-jzör SALÁNKEMEN,

Melly a' régi Rómaiak alatt *Rittium*-nak neveztetett, erős város vólt ez előtt egynehány száz esztendőkkel, mellyre igen alkalmas fekvése is vagyon. Már ma tsak egy népes helység, mellynek lakosai leginkább haláztatból táplálják magokat. Sohol a' Duna mentiben nem fognak több vizákat mint itt, mellyek közzül némelleyek tíz tizenöt ma'fauál is többet nyomnak. 1691-ben nagy

nagy győzödelmet nyertek itt a' mi Seregeink a' Törökökön, a' melly győzödelem után egész Sirmiát el-hagyni kentelenítették.

XIII-jzor ZIMON, vagy ZEMLIN,

Nepes kereskedő város azon a' Izegeleten, a' hol a' Száva a' Dunába szakad; de közelébb a' Dunához mint sem a' Szávához. Hajdan egy híd vólt itt a' Dunán, hogy a' Városnak Belgráddal közöfűlése lehessen, de az 1739-ben le-rontatott. Békeesség' idején Péterváraról szokott ide két Compánia menni, a' Városnak őrizésére. Hogy 1739-ben Belgrád a' Törökök' kezekbe esett, sok Romano-Catholicusok és Rátz Familiák is oda hagyták a' Várost, és Zimonban telepedtek-meg. Még a' XV.'s XVI-dik Században is nem vólt Zimonban egyéb, hanem egy régi erős vár, mellyben a' Vitéz Hunyadi lakozott, és a' hol meg is hólt 1456-ban, minekutánna Belgrádot a' Törököknek dühös feregeik ellen meg-mentette; hihető azok miatt a' sok nyughatatlanágok miatt, mellyeket okozott néki a' Városnak meg-óltalmazása. Már ma vagynak benne 1130. házak, 6800. lakosok, ide nem számlálván a' kül-földi Kereskedőket, kik itt számosan tartózkodnak. A' kik Török Országból Magyar Ország felé jönnek, itt tartják a' *Contumatiát*, t. i. a' negyven napokat, mellyeket a' Konstantzinápolyból jövő Török és Kereszt-

tyén Követeknek ki kell tölteni ; kivált pedig Pestis' idején meg-kettőztetik a' vígyázást. A' ki alattomban el-kerüli a' Contumáciát, életével jádzik. Sőt még a' portékák is, és levelek, mellyek a' Török-birodalomból jönnek, azok meg-füstöltetnek, a' napra és szélre ki-tétettetnek, hogy ezek által is a' Pestis bé ne hozattassék. 1723-ban egy Belgrádból jövő hadi Tiszt, a' ki Zimonban a' 40. napot ki-töltötte, a' kardjának hüvelyében hozta-bé a' Pestist Magyar Országba, úgy hogy valakik ahoz értek, mindenekre el-ragadt a' pestis. Sokszor meg-eftik, hogy a' matskák az ő szörök által vízik egyik házból a' másikba, 's egyik faluból a' másikba. Eredetét veszi a' pestis leg-inkább az Egyiptomi tavakból, 's onnan rész szerént a' levegő, rész szerént az Útazók által más Országokra által-vitetik. 1720-ban, mikor a' Pestis Mafiliát és Toulont pusztította, ezt a' pestist egy Kereskedő egy kis tsomó pamutban vitte-bé, mellyet Smyrnából hozott vólt magával. Az Istennek nagy gondviselelése az, hogy a' pestis nem egyeshitheti magát az olyan dolgokkal, mellyek az embernek eledelét 's italát tsinálják. Minthogy Zimon tsak nem középben vagyon Bétsfől és Konstantzinápolytól ; valamelly portékák jönnek és mennek, mind meg kell azoknak itt fordulni, a' honnan sok nagy

Magazinok kereskedésbéli portékákkal itt mindenkor rakva vagynak, Zimon és Belgrád között, a' Belgrádi sík-mezőben minden reggel vásár tartattatott, a' hová a' Belgrádi Kereskedők 's a' Zimoniak is, leg-alább eddig, feregestől ki-mentek. A' vásárnak helye palánkokkal bé volt kerítve, az egyik oldalában álltak a' Zimoniak, a' másikon a' Belgrádiak, 's hogy egyik a' másikat ne illethesse, strázfák állottak középben. Sőt a' melly pénzt egyik a' másiknak fizetett is, etzettel tellyés edényekbe hányták, mellyekből a' strázfák, vagy a' Kontumátznak tagjai ki-szedvén által-adták a' Kereskedőnek. Ha az ember egy fertálynyi mért-földről nézi Zimont, úgy gondolhatja, mintha egy Város volna Belgráddal.

XIV-szer MITROVITZ,

Népes helység, egy azok között a' négy helyek között mellyekben a' Török Országról jövőknek a' kontumátziát ki-kell állani. Említést érdemel azért, hogy egy órányira ehez nap-kelet-felé feküdt régen ten a' híres *Sirmium*, mellynek némelly maradványjai még ma is találatnak. E' volt a' régi Rómaiak alatt az egész nap-nyugoti Illiriának fő-városa, következésképpen Dalmátziának, a' három Pannóniának, és *Nóricumnak*, vagy Északi-Országnak anyavárosa. A' Római Tiszt-tartó, ki ezeket

az Országokat igazgatta, ebben a városban lakott. Itt született *Marcus Aurelius Próbus*, a ki Tsászárrá lett 276-ban, 's a ki azután a Sarmatákat Illiriából ki-verte. Marcus Aurélius Claudius Tsászár pedig itt hólt-meg 270-ben pestisben. A következő Századokban itt lakott az Illiriai Érfek. Tartattak itt némelly Ekklesiái-gyűlések is. A Nagy Theodósius e' mellett verte-meg a Gothufokat, Alánufokat. Ha azok a' fok ritka metzések, edények, gyűrűk, 's Római pénzek, mellyek itt találtnak, mind egy helyen vólnának; megbetsülhetetlen kints lenne belőle.

A' Találós Meseben vólt az öszvér terhe 7, a' szamáré 5 véka; a' Rejtett Szó Kapa.

Találós Mese.

Találd-ki édesem! lába feje nintsen
 Még is égbe flet; sebes szárnya fintsen,
 Még is mindég repdes; félnek az emberek
 Tőle, noha nála nélkül nem lehetnek.

Rejtett Szó.

Három betű van nevemben,
 De tizennégy lábom van.
 Nintsen fejem; két szememben
 Számos orvos hasznom van.

Által adtam két lábomat
 Eszközül a' vargáknak.
 Külömbféle nagyfágomat
 Árúlják a' konyháknak.

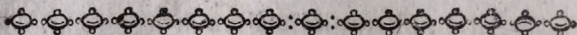
Ha nevemet meg-fordítod;
 Félelmedet okozom.
 Tudod bajod' hogy fajdítod,
 Égben vízben lakozom.
 Pozsoni Szemináriumból.

Nem régiben *Turinben* volt egy igen elmés gyermek, a' ki már 5. esztendőskorában olly szépeket talált, mellyek mindeneket bámúlásra indítottak. Esett a' többek között, hogy fok Méltóságok, még a' külfő Országi Követek is egy háznál jelen lévén, elő-hívattatott ez a' gyermek is; a' ki is fok elmés furtsálkodásai által mindeneket meg-nevettetett. Egyszer azt mondja egy Követ; hogy *az ilyen elmés gyermekek nagy korokban rend szerént ostobákká válnak.* Azt gondolták, hogy a' gyermek nem is figyelmez rá, mivel háttal volt: azonban meg-szóllal, hogy *tán az Úr is ilyen okos volt kis korában?*

A'

A Galambok jó levél hordozók.

Az a' nagy sebesség, mellyel a' házi-galambok kevés idő alatt hosszú útat elvégeznek, és az a' nagy hűség, mellyel az ő szállásokra 's fészkekre visszira-kíváncznak, már régen alkalmatosságot szolgáltatott az embereknek arra, hogy ő általok egy helyről másra levelet küldjenek. Alig vagy a' földnek olyan része, mellyben őket erre a' munkára nem fordították volna. Leg-először nap-keleten vették ezt szokásba, a' hol a' mi időnkben is élnek ezekkel a' postákkal. Különösen ki-választatnak erre azok a' galambok, a' mellyeknek tollaik barnás kékek, 's a' szemek körül két-felől a' hús egy kevésé ki-van tsutsorodva. p. o. ha ma Ásiában vagy Égyiptomban valamely Kereskedő onnan hazúlról el-megy, 's hét nyóltz mért-földnyiről tudósítani akarja háza népét, el-visz magával egy vagy két galambot, 's egy tzedulátskát köt a' szárnyok alá, mellyet azok nagy gyorsasággal haza visznek. Azok a' kik a' házánál várják izenetét, mihelyt látják, hogy megérkezett a' galamb; meg-fogják azt a' fészekben, 's a' levelet szárnyáról le-oldják. — Ama híres Szarándok *Schiltzperger*, a' ki fok ritka történeteken ment keresztül har-

mintz

mintz esztendőök alatt a' XV-dik Századnak kezdetében, és a' ki először Bajazetnek, azután pedig Tamerlanesnek foglya vólt azt írja; hogy az ő idejében mindenkor megtzukrozták nap-keleten az ilyen pósta galamboknak eledeleket, hogy annál nagyobb kívánfággal siessenek haza-felé. A' hímek alkalmatosabbak erre a' postafágra, mint sem a' nöstények, mert azok nagyobb sietféggel igyekeznek menni tárfaikhoz, kivált mikor ezek vagy ülik tojásaikat, vagy pedig kitsiny tsirkéiket táplálják. Minek-előtte el-botsátanak őket a' levéllel, jól tartják, hogy az éhség miatt eledelt keresni ne kén-telenítessenek. A' lábaikat meg-mofsák e-tzetben, melly azt tselekefzi, hogy az úton nem ferednek-meg. Nagyobb bátorfágnak okáért némellyek bé-börítják viazfzal vékonyan a' levelet, hogyha első találna lenni, vagy a' galambok ferednének, a' levél el-ne ázzon. A' főben járó dolgokban kétszer írják-le a' levelet, 's két hím galambnak szárnya alá kötik, hogy ha az egyik el-tévelyedne, vagy valami más szerentsétlenfégg esne rajta, a' máfik a' levelet haza vihesse. — Ezek az így el-készítettett galambok el-végeznek eggy nap annyi útat, a' mennyit a' leg-jobb gyalog ember hat nap el-nem végezne. *Scanderónéból Aleppóba* repülnek öt óra alatt; a' melly pedig

elik

elik egyik a' másiktól tizeneggy mért-földnyire. — Még ennek a' mostan folyó Száznak kezdetében is fok helyeken voltak nap-keleten ilyen galamb pósta-házak; nevezetesen pedig *Damiattében, Hiskében és Alexandriában* voltak közönléges pósta-házak, a' hól az útzók két három napra pénzen fogadhattak ilyen szárnyas Kurírokat, hogy azok által az ő kereskedő-tárfaiknak választ küldjenek. Az előre meghatározott napon, a' kik így Levelet vártak, szintúgy a' póstára mentek érte, valamint mi a' magunkéjért. — Más tartományokban, nevezetesen Balsorában és Bagdádban ma is élnek fokban az ilyen póstákkal. Sőt Ámsterdámban a' gazdag kereskedők, a' kiknek kámpániáik vagy nyári mulató házaik öt hat órányira vagynak a' Várostól, mikor oda bé-mennek, rend szerént el-viznek magokkal egyy hím galambot, mikor a' Városban szükféges dolgaikat el-végzik, akkor egyy tzedulátskára, mellyet a' galambnak lábára kötnek, fel-írják, mellyik órában indulnak-ki, 's mikor lesznek otthonn. A' galamb három 's négy órával is elébb haza megy mint a' gazda, 's a' felesége kész ebédre vagy vatsorara várja. — Leg nagyobb hasznokat vették régenten az ilyen levélhordozó póstáknak a' hadakozásnak idejekor.

(A' többi következik.)

X. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Elő Havának
3. Napján.*

A' Galamboknak folytatások.

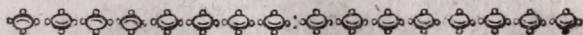
A⁹ kik olvasták Tafsónak azon vité-
zi költeményét, mellynek tizímje ez: *Meg-
szabadított Jérusálem*; tudják, hogy
az a' galamb, mellyet Soliman Sultán kül-
dött egy levéllel Aladinhoz Jérusálembe,
egy sólyom madártól üzettetvén, a' Ke-
refztyéneknek táborjok felett, a' Fő-Vezér-
nek Godfridnek kebelében kerestt magának
menedék helyet, és ez által az ellenfégnek
szándéka ki-nyilatkoztatott 's meg-elözte-
tett. Igaz az, hogy a' Poëta ezt a' törté-
netet a' képzelődésnek szép virágjával hin-
tette-meg: de mindnyájan bizonyítják az ab-
ban az időben éltt Histórikusok, hogy eb-
ben a' Keresztes hadakozásban gyakorta él-
tek ilyen levél-hordókkal. Ekképpen a-
zok a' két Követek, a' kiket Printz Hafárt
küldött vólt Godfridhez Békefséget kötni,
mihelyt a' Békefség meg-lett, mindjárt két
ilyen szárnyas kurírokat küldöttek-el előre
a' Fejedelemhez, hogy néki a' Békefségről
M. Gyűj. III. N. K hírt

hírt vigyenek. A' régi Rómaiakrol is olvassuk, hogy azok is a' hadakozásnak idejében galambok által küldöztek leveleket. Igy p. o. mikor Modéna városa ostromoltatott, Hirtius és Decius Brutus mindenkor galambok által tudósították egymást követezendő dolgaik felől. — Alíg van két száz efsztendeje, hogy a' Hollandusok is a' Spanyolokkal folytatott hadakozásokban éltek ilyen galamb-póstákkal fok főben járó dolgokban. Nevezetesen mikor Harlem és Leyda városa másodszor ostromoltatott, az Órániai Hertzeg Guilielm, nagy haszonnal élt ezekkel a' levél hordókkal, míg végre egy szerentsétlen történet által egy ilyen levél-vívő galamb a' Syanyolok' kezekbe nem esett. Ezek megtalálván a' levelet szárnya alatt; parantsolatot adtak ki, hogy valamennyi galamb a' tábor felett elrepül, mind azt agyon lövöldözzék. Még némelly Kis Afzszonyoknak e' Gyűjteménynek szorgalmatos olvasóinak kedvéért ilendő lészzen említenünk azt is, hogy hajdan a' szeretők is éltek a' galamb póstákkal. Erre tzeloznak Theocritusnak víg képzelődései. —

Kedves galamb! hova sietsz
 Rólád jö melly drága illat!
 Szerelem — Levelet vihetsz
 Bal'samozott szárnyad alatt 's a' t.
 Bél-

Bél-poklofság.

A' bél-poklofság közönséges nyavalya a' Nap-keleti Országokban, 's leg-inkább pedig Égyiptom annak félszke vagy eredete. Némelly bölts Orvosoknak értelmek szerent származik ez a' gonosz nyavalya a' tiszta és egészséges víznek nem létéből, a' bűdös tavakból fogattatott és főtalan halakkal való élésből, az igen meg-értt 's félig meg-rothadt fajtoknak ételekből, mellyekkel táplálja magát leg-inkább a' szegénység Égyiptomban. Ez a' nyavalya nem egyéb, hanem igen nagy grádusa a' *Scorbútnak*, vagy az ínyeket rothasztó fülnek, és az egész testet rút fekélyekkel szokta bé-borítani. Azok a' Keresztes Vitézek, a' kik a' Sz. földnek meg-hódolására mentek vólt; Európába is bé-hozták ezt a' rút nyavalyát. Lehetetlen vólt azon az idegen földön olly fok ezer Keresztyéneknek jó eleféget szerezni, 's az öltözetben való tsínofságot fel-tartani. A' melly fehér ruhákat még azokban a' Századokban viseltek, gyapjúból vóltak szövettetve; mert még a' gyólts igen drága és ritka vólt. Azt írja egy hiteles Frantzia Író, hogy még akkor Frantzia Országban senkinek sem vólt gyólts fehér ruhája, hanem a' VII. Károly Felefégenek vólt egy pár. A' Keresztes-Vité-

zeknek gyapjúból szőtt ingeik tehát igen hamar el-kapták ezt a' ragadó-nyavalyát, 's testeiket dörgölvén, mind inkább inkább neveltek a' melegséget, 's öregbítették ezt a' gonoszt. Ide tartozik az is, hogy a' mikor mind a' rozsfz éleség, mind az öltözetnek módja és tsíntalanfága így el-hatalmaztatta közöttök a' bél-poklofságot, nem tudtak semmi orvofságot találni; mellyel azt gyógyíthatták volna. Azt írja Joinville, hogy a' kik jó tanátsokat akartak ádni, azt javasolták a' bél-poklofsoknak, hogy szalonnát egyenek, 's bort igyanak reá. Ugyan ő elő-bezéli azt is, melly fok nyughatatlanfágokat 's bajokat szenvedett légyen IX-dik Lajos ez időben, míg a' Szent névre magát érdemlőse tehet. — Ezek a' Keresztes Vitézek vizsza-jövéen a' Szent-földről, ezt a' drága portékát is el-hozták magokkal, 's olly közönségessé tették a' bél-poklofságot Európában, hogy két száz esztendőök alatt is alig lehetett ki-írtani. Némelly Orvos Doktorok azt mondják ugyan, hogy már a' Keresztes hadakozások, vagy a' mint a' Magyarok nevezik, a' Kurutzok előtt (a cruce) is tapasztaltatott Európában a' bél-poklofság; de tsak ugyan igaz az, hogy ezután terjedett-el, és közönségessé lett majd minden Országokban, valamint a' himlő is, melly Abyssiniában vette eredetét, fokkal

nagyobban kezdett dühösködni Európában a' Keresztes-vitézeknek vízfza-jöveletek után. — Nem találván semmi Orvofságot ellene; azt tselekedték, a' mit Móses is javasol, hogy t. i. a' bél-poklofok külön záratassanak. Építették azért minden Országokban fok Lazarétumok vagy Ispotályok, a' mellyekben a' bélpoklofok tápláltattak. *Mathias Paris* híres Histórikus azt írja, hogy VIII-dik Lajos Frantziai Király alatt, többek voltak Európában tizen-kilentz ezer Ispotályoknál, mellyek a' bél-poklofok' számkra építették; és 1225-dik esztendőben magában Frantzia Országban találtattak két ezer ilyen Ispotályok. — Német Országban ez a' bél-poklofság adott alkalmatofságot a' gyakor feredésre, melly annak előtte szokatlan volt. Még a' Fejedelmek 's Pápok is el-kezdették ezt a' gyakori mosódást, hogy e' ragadó nyavalya ellen magokat óltalmazzák. Sokan pénzt testáltak a' végre, hogy a' Klastromokban 's Templomok mellett feredő helyet tsináltassanak, mellyekben a' szegény emberek ingyen feredtek, meg-köppölyöztettek, kenyérral és ferrel meg-elégítették, hogy a' fundáló-Személynek lelkéért esedezzenek. — Hogy a' Nemességet is ezen tsínofságra vehessék, a' végeztetett; hogy senkit a' Vitézi-rendbe bennem vesznek, ha tsak nem ferdik, és a' szá-

kállát el nem beretválja. A' ferdésre rá álltak ; de a' szakallokat nem akarták el-vetni, minthogy a' Papi-rend a' magáét meghagyta, és azt ékefségnek tartotta. — Tsak hamar úgy lábra kapott ez a' ferdés, hogy Lakodalmakban is, nem tsak a' Vö-legény és menny-afszzony, hanem a' Vendégek is meg-feredtek a' Vö-legény költségére. A' Mester legények is nem tsak azt kívánták Gazdáiktól, hogy nékik a' ferdésre is minden héten pénzt adjanak, hanem azt is, hogy Szombaton dél után elébb el-hagyhasfák a' munkát, mint egyéb napokon. Ekkor vette eredetét az a' szokás, melly még ma is meg-van, (noha már a' Királyi-parantsolat által nagyon tiltatik) hogy a' Kőmívesek, Átsok, 's egyéb Mester-emberek Szombaton két órával kevesebbet dolgoznak, még is az egész nap-számot meg-kívánják. — Sok helyen a' Papok 's Püspökök ez új szokásból hasznót tsináltak magoknak. Augsburg Városának régi Történetében olvassuk, hogy valamikor a' Püspök ferdett ; a' Városnak egygy inget és egygy törölköző kendőt kellett néki ajándékozni, a' Káplánjának pedig negyven pénzt. — A' következő időkben fokban kezdték magokat abban mutogatni, hogy nékik a' ferdéshez szép fejer ruhájok vagyon. Innen lett az a' szokás is, hogy a' lakodalom napja

ja előtt nem tsak a' Vő-legény és meny-
 afzszony meg-feredtek, hanem a' Meny-afz-
 szonynak, mind a' Vő-legénynek, mind pe-
 dig annak Szüléinek ingeket kellett a' fer-
 désre ajándékozni. Mivel pedig ez a' kö-
 vetkezendő időkben igen költséges és ter-
 hes szokásá változott; azért is Német Or-
 szágon törvény szerént meg-tiltatott, hogy
 többé a' lakodalom-béli vendégeket ne vi-
 gyék ferdőre, 's meg-határozatott az is,
 mennyit adjon a' Meny-afzszony ajándékban.
 P. o. 1581-ben a' végeztetett Rosiochban,
 hogy a' Meny-afzszony ne kénytelenítse
 többet adni a' Vő-legénynek, hanem egy
 pár fehér ruhát, és háló-füveget a' ferdésre,
 mellynek árra ne legyen több öt forintnál.
 — Mar ma, mivel nem tartattatik olly szük-
 ségesnek a' ferdés, mint akkor a' bél-pok-
 lóság ellen, 's egy más mai nyavalya, melly
 már tsak nem minden Országokban el-hatal-
 mazott, a' meleg ferdőket gyanúfokká tet-
 te; nem fürdik-meg sem a' Vő-legény sem
 a' Meny-afzszony; de az a' szokás még is
 meg-van, hogy a' Meny-afzszony fehér ru-
 hával kedveskedik a' Vő-legénynek.

Örömmel jelenthetjük Kedves Olvasó-
 inknak, hogy Hazánk-fijai, mind kitsinyek
 mind Nagyok kezdik érezni, hogy ditsősé-

gekre szolgál az nékik, hogy ők az Attila, Geyza, Sz. István, Hunyadi Mátyás, és Bátoriak' maradéki, és hogy nem szükkfég nékik idegen bőrbe bújni, azért hogy derék emberek legyenek. — Sok T. T. Vármegyéknek már meg-efett Gyülefeikben senki Kaputrokban bé nem botsáttatott; mindenek Magyarúl beszélltek, 's minthogy a' Kegyelmes Felsőg mi hozzánk is azon a' nyelven szólott, (a' mint az illendőség kívánta) azon feleltek viszfza. Ha némellyek a' Gyülésben Deák szót elegyítettek szavaik közzé, mindjárt találkozott olly bajúszos Magyar a' ki fel-szóllalt: *Mint tehetnénk azt ki Magyarosan?* 's meg kell vallani, hogy olly szerentsés ki-fejezésekkkel éltek, mellyeket semmi más Európai nyelvnek ki-nyomásai fellyül nem haladnak. — Már most senki sem kételkedik a' felől, hogy a' Polgári és Törvényes dolgok a' Kegyelmes Felsőgnek engedelmeből Magyarúl ne folytattassanak. Sőt nagy reményfég van a' felől is, hogy mind az apróbb mind a' nagyobb Oskolákban, Magyarúl fognak a' lég-szükkfégebb Tudományok taníttatni. — T. Pest Vármegyéből tudósíttatunk, hogy nem régiben egy bajúszos Magyar Úr, egy Kalmárhoz bé-menvén, posztókat kért tőle, 's egyéb portékákat. A' Kalmár, a' kinek Pest Vármegyében a' Magyar szó ollyan volt,

vólt, mint ha Chinai nyelven szólítottak volna hozzá, tsúfolódó mosolygással azt mondja. *Reményilem hogy az Úr tud Németül.* — Már arról nints itt kérdés tudok é én Németül vagy nem? hanem posztót akarok venni, 's hát Kend nem tud Magyarul? Mellyre mikor mondotta hogy *nein*, öszve hordta Apját Anyját — — 's más Bóltba ment, a' hol tudtak vele Magyarul beszélni. — Valóféggal nagy meg-útálása az egész Magyar Nemzetnek, hogy holmi idegenek egy páltzával bé-jönek Hazánkba, itt Kelnerekké, Vendég-fogadófokká, Kalmárok-ká lesznek, a' szegény Magyar Népnek 'sírjával fel-híznak, meg-gazdagodnak, 's még tsak annyira sem méltóztatják Nemzetünket, hogy nyelvünket meg-tanúlnák. — Sőt mikor a' szegény Magyar fizet nekik, 's őket tartja, még nevetik, ha Németül akadozva beszéll. — — — — —

Hir-adás.

Weber Simon Péter Úr jelenti, hogy T. Pétzeli Jó'sef Úrnak újra két munkáját ki-nyomtatta. Az I-ső *Álzir*, melly a' Szomorú Játékon kívül e' következőket foglalja magában. 1-ször az *Incasnak*, vagy az Ámerikában véghez vitetett kegyetlenségnek rövid summáját. 2-szor minden Országak,

főképpen Magyar Ország' Históriájának leg-
szébb darabjait. 3-szor Sz. Istvántól fogva
minden Ország-Gyűléseinek fő végezéseiket,
's Hazánknak Igazgatási Törvényeit. 4-szer
Az 1741-ben 's következőekben folytat-
tatott hadakozást. 5-ször A' hét esztendei
háborúnak a' leg-hitelesebb Írók után való
le-írását. 6-szor Az 1778-ban ki-ütött há-
borúnak Summáját, 's egész Európának ak-
kori állapotját. Mind ezek együtt 30. xron
adattatnak. — A' kik meg-szerezni kíván-
ják, méltóztassanak magokat azon érdemes
Uraknál jelenteni, a' kik a' *Márttyrok' Osz-
lopában* 's a' Piktétben az Előre-fizetést bé-
fizették. — Ezen érdemes Urak pedig, kik-
nek a' köszöneten fellyül, minden tízre egy
ajándékoztatik, ne sajnállják Pesti Váfar e-
lőtt két héttel, akár T. Pétzeli Jó'sef Urat,
akár Wéber Urat az Előre-fizetőknek szá-
mokról tudósítani, hogy a' kívánt nyomtat-
ványokat mindeneknek le-vihesse. — A'
pénzt pedig tsak Pestre küldjék bizonyos
embertől, a' ki egyszer'smind a' nyomtatvá-
ryokat is kezéhez vegye. — A' másik mun-
ka *Hervey sírhalmai 's Elmélkedései*, mel-
lyek Angliában egymás után tizen-öttször
nyomtattattak-ki, 's reményljük, hogy ná-
lunk is nagy kedvességet fognak találni.
Mínthogy még a' munka egészen el nem ké-
szült, nem lehet az árrát meg-határozni; de

ez is jutalmas árron fog Pesten Wéber Úrnál találatni. — Nem külömben *Merop*, Tánkréd 20. xrért, 's T. Pétzeli Jó'sef Úrnak eddig ki-jött egyéb munkáji is. — Wéber Úrnak rend szerént való szállása vagyon Pesten a' Hatváni kapu mellett, a' Bodnárnak Házában.

A' Találós Mese, vólt *Füst*; a' Rejtett Szó *Rdk*, mellyből ki-telik *kár*, *dr*.

Találós Mese.

Olly valamit kérdek, mellynek munkája te-mérdek:

Mellyre, ha jó felelő, Édipus alljon elő. Nints neki zörgése; olly tsendes az ő repe-fése

Nem veszed észre; noha nints pihenése soha. Ez, ha napot hoz rád, délig testednek erőt ad:

'S a' mit ad' eddig elé, el fzedi estve felé. El-veszi a' szép színt, a' barna tetőre havat hínt;

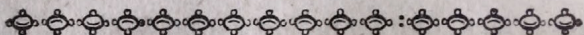
A' bört rántzra fzedi, fárga homályba fedi. Igy szökik-el tőlünk; mint álom enyészik előlünk.

Édipe! szómra fülelj; mit tész ez? erre felelj.

Martosról. Édes Gergely.

Rej-

Rejtett Szó.

Föld kerekfégének bírom a' határát,
Négy betűim tézlik Országunk'eggy Várát.

Magyar Országának négy nagyobb Folyó- Vizei.

Minden Országoknak nagy ékeiségekre szolgálnak a' tsergedező patakok 's folyóvizek. E' részben sem alább való Magyar Ország semmi egyéb Tartományoknál. Termékennyé 's kiésé tézlik e' földet fok febes folyó-vizek, nevezetesen pedig a' Duna, Tisza, Dráva, és Száva. Annyival illendőbb e' Gyűjteményben ezeket röviden le-írunk, hogy a' régi Magyar Királyoknak Tzímereket ezek ékefítették. —

A' DUNÁRÓL,

Ered ez az Európai folyó-vizeknek Királyok a' Duna Svéviában Dónasinga nevű falu mellett: de hihető hogy az ő ki-apadhatatlan kút-feje, az el-olvadhatatlan havakkal bé-borított Álpesekben vagyon. Minekutánna egynéhány száz mért-földeket bé-fat, 's többeket hatvan nagy folyó-vizeknél kebelébe vélsen, hat ágakon bé-megy a' Fekete tengerbe, 's még ott is majd tíz mért-földig ki-esmerteti habjait, és

meg-

meg-tartja édeségét. Előbb hogy sem ez a hatalmas folyó-víz Hazánk' határra érkezne, meg-jegyzést érdemel ezen a' Regensburgi kő-híd, melly az emberi elmének egy remek munkája. Lintz alatt Greinburg mellett formál egy nagy örvényt; mellyhez közel talátnak kösziklák is, de a' mellyek már ma nem olly veszedelmesek mint régen vóltak. A' Nagy Károly Császár a' maga idejében egyyefíteni akarta a' Dunát a' Rhénussal, a' mellytől Schaffhausnál tsak öt mért-földnyire esik. IV-dik Károly pedig a' Moldau vizével akarta egyyefíteni. Magyar Országban tekervényesen folyván a' Duna, és ágakra oszolván, sok Szigeteket tsinál. Nevezetes ezek között a' Csalló-köz, melly Pofonnál kezdődik, 's Komáromig tart; hossza tíz, leg-nagyobb szélessége pedig három mért-föld. Nevezetett a' régi időkben Arany-kertnek, mind a' benne termő szép gyümöltsökért, mind pedig talán a' Dunában talátnak arany fővenyekért. Különösen szerette Mátyás Király ezt a' szigetet, és örömet mulatott benne. Az öreg emberek most is beszélnek, melly áldott föld vólt ez tsak ez előtt 60. esztendővel is; de a' Dunának tsak nem minderr esztendőben való ki-áradásai a' mi időkben ezt a' Szigetet nagyon meg-vesztegették. Azután talátnak a'

Szent

Szent András és Szent Margit Szigete, mellyben láttatik még ma is az a' Templom mellyet IV - dik Béla Magyar Országai Krrály építtetett, 's mellyet bírtak a' Domonkos Apátzái. — Budán alol esik a' Rátzkevi Sziget, mellyet VI-dik Károly Tsászar Eugenius Printznek ajándékozott, ma pedig árendában vagyon. E' nevezetik más-képpen Csepel Szigetének, mert Árpád itt legeltette vólt lovait, és eggy Csepel nevezetü embert tett azokon vígyázóvá. Mikor hajdan a' Magyar Országai Királyok házasodtak, ezt a' szigetet szokták adni jegyben Feleségeiknek. Különösen meg-ékesítette ezt Eugénius Hertzeg fok épületekkel, szőlő-tövekkal, 's hasznos gyümölts fákkal. Ehez tartoznak még minteggy huszon három apró szigetetskék, mellyekben szép gyümöltsök teremnek, és a' vadászatra igen alkalmatosak. —

A' Dunának nap-keleti partján nevezetes Városok ezek.

I-ször Poson, a' Király' koronáztatásának helye. Még 1709-ben állíttatott itt fel a' repülő híd; de mikor Ország-gyűlése tartattatik, akkor hajókon szokott állandó híd építtetni. Igen szép sétáló helyet készíttetett itt a' Theátrum előtt Gróf Csáki György, melly ha fákkal bé-ülttetetik: akár-melly Német Országai Város e' részben fe-

let-

lette nem ditsekedhetik. Nevezetes Pofonban a' Vár, mellyben tartatott eddig a' Korona, 's mellyben lakott vólt Albert Hertzeg, ma pedig a' Királyi Seminarium helyheztetett oda. A' Kafzárma, mellyben meg fér hat száz ember. A' Königsberg vagy Király hegye, mellyre szoktak fel-menni a' Királyok ló-háton, mikor meg-koronáztatnak, 's meztelen karddal vágnak a' Világnak négy szegeletei-felé; akarván azzal jelenteni, hogy az Országot minden ellenségek ellen óltalmazni fogják. Nevezetes a' Magazin is, melly a' Városnak éketségére szolgál. A' Duna itt 130. öl szélefségű, 's 1777-ben eltöltetett annak egyik ága, melly töltés került két száz ezer forintokba.

II-szor Komárom, melly 1751-ben lett Királyi Várofsá. Mátyás Király kedves Királyunk különösen kedvellette ezt, kövel keríttette körül, 's 1472-ben szép vadaskerteket tsináltatott itten. I-fő Ferdinánd építtette a' külfő várat, mellyet Leopold Tsászárnak meg-erősíttetett. Neveztetik ez szűz várnak, mivel-hogy a' Töröktől soha meg nem vétetett. A' fellyebb való Századnak végén, mikor az ellenség Béts Várofsát ostrommal fenyegette, az Árchívumnak leg-féltőbb Levelei 's ritkaságai 12. hajókon, mint bátorfágós menedék helybe ide költöztettek-le. Találtattak a' Várban a' több

Római régifégeken kívül három kő kopor-
fók, mellyeket a' Rómaiak tsináltattak.
Lásd ezekről a' többek között Pococknak
Nap-keleti útazásának III-dik Kötetjét, a'
mellyben Magyar Országának is ritkaságairól
bőv le-írást fogsz találni. De már ez a' híres
vár 1784-ben kótya - vetyére bortsáttatott,
melly által a' Város is egy fő ékességétől
meg-fosztatott. Itt születetett Posihumus,
vagy Atyja halála után születetett László
Király 1449-ben. A' repülő - híd abban az
esztendőben állítatott itt fel, a' mellyben
Hazánk' édes Anyja Mária Therézia meg-
koronáztatott. Ezt mutatja ennek fellyül-
írása: *Primum hic pons volatilis Danubio
impositus Anno, quo Maria Theresia in
Regem coronaretur.* Hajdan igen számo-
sak voltak ebben a' Városban a' 'Sidók.
A' Lakosóknak számok meggy tizenkét ezer-
re 's egynehány százra. Ezek között vagy-
nak hat ezer két száz Romano-Catholicu-
fok; négy ezer hét száz Reformátusok; mint
egygy hét-száz Evangélicusok, a' többek Rá-
tzok, de a' kik színt olyan jó Magyarok mint
mi. — Komáromon alól nem meszszére feküdt
ama híres Római Város, melly Pannóniának ne-
veztetett. A' fellyebb való Századnak
elején a' Reformátusoknak itt virágzó Collé-
giumjok volt, mellyben minden Tudomá-
nyokra 's a' Theológiára is az Ifjak tanít-
tattak.

(A' többi következik.)

XI. L E V É L.

*Költ Komáromban, Böjt Elő Havának
6. Napján.*

*A Dundának nap-keleti partján fekvő Vá-
rosoknak folytatások.*

Komárom:

Az itt lévő Professzorok között em-
líti Ember Pál *Pétzelit*, a' ki Királyiból va-
ló vólt, 's az akkori szokás szerint Deákra
fordítva nevezi Regius Pétzeliusnak — 1608
ban itt lakott a' Superintendens *Dobronoki
Miklós*, és rend szerint két Prédikátorok vól-
tak itt 1672-ig — Láss erről 's másokról is
Ember Pálban, a' kinek summáját leg-alább
bár valamely érdemes Hazafi anya nyelvün-
kön ki-botsátaná, a' melly fokot szolgálna
a' fellyebb való Századoknak értékre.
Nem régiben ez a' Könyv, mint a' régifég-
nek drága tárháza, Bétsből dítsérettel kül-
dettetett-le. — Említést érdemel az is, hogy
a' felsőbb Királyi Városok között egy lints
a' hol annyi fok szép Magyarfág lakna mint
itt. A' Németek is jól befzellnek Magyarúl, 's
Innep napokon Magyarba öltöznek, még
pedig olly pompás köntösbe, hogy Lon-
donban sem hagynák egy tekintetre. —

III-szor Vátz, Püspöki Város, nem meszfe a' Sz. András szigetéhez. A' Dunának szélelsége itt mintegy két száz hetven öl. Ezt a' Várost képekkel együtt igen bőven le-írta Fő-tízteletű Róka, Káptalanbéli Úr, a' melly munka Pofonban jött világofságra.

Nevét vette a' mellette lévő folyó víztől *Verovátztól*, valamint *Esztergom* az *Ister'* és *Garantól*. — Hajdan tartozott Nógrád Vármegyéhez, de a' fellyebb való Századnak végén Pesthez tóldattatott. — — Virágozni kezdett ez a' Város Mátyás Király alatt, a' mikor Püspök Báthori a' Király kegyelméből olly széppé tette azt, hogy Galeotus Martius ennek szemmel látó tanúja, a' Püspöki Palotának 's Templomnak ékességét nem győzi dítsérni. Azt írja a' Püspökről is, hogy a' Tudományokat 's a' Poézist igen szerette, 's a' Magyar Poéták minden nap verseket olvastak előtte — 1543-ban jutott a' Törökök' kezeikre, kik azt felprédálták 's bírták 1594-ig, melly idő alatt kihalt a' Káptalan, 's minden régi Levelek elvesztek. A' Reformátusok ezen Században nagy számmal vóltak itt, 's ők bírták a' mostani Sz. Mihály Templomát — 1597-ben két nagy tábor feküdt a' Város mellett, mint azt le-írja Magyar Ország'Krónikája. 1685-ben meg-gyújtotta azt a' Török 's oda hagyta.

Azól-

Azóltá újra egy kies várofsá tétettetett Vátz, és fok pompás épületekkel meg-éke-
fítettett. Lakofai mintegy nyóltz ezerek. —

IV-szer Pest, melly egy a' leg-híre-
febb Királyi Várofook közzül. A' régi idők-
ben vólt már itt a' Rómaiaknak egy Co-
lóniájok, melly *Transacincumnak* nevezte-
tett. Már Átilla idejében vólt itt vala-
melly kis várofofska; de egéfsz Sz. Istvánig
igen nagy homályban vagyon ennek a' Vá-
rosnak históriája. Sz. István, mint né-
melly más nagy Várofookba, úgy ebbe is
fok lakofokat hívott-ki Német, Cseh, és
Olafz Országokból, a' kik azt tsak hamar
virágzóvá tették. Már IV dik Béla alatt
nevezi ezt Rogerius, *Magnam et ditissi-
mam villam*, nagy és gazdag Városnak —
Nagy ditsőségére 's virágzáfára szolgált en-
nek a' Városnak, hogy az itt közel lévő
Rákos mezején tartattattak az Ország'-gyü-
lései, 's ott válofztattak a' Királyok. A'
leg-első Ország-gyülése vólt 1308-ban, melly-
ben I-fő Károly válofztatott Királlyá. Töb-
bek 80,000 Nemeseknél lakoztak akkor fá-
torban a' Rákos mezején. 1439-ben Albert
Király benn tartotta Pesten az Ország gyü-
lését; de a' következendő időkben tsak u-
gyan a' Rákos mezejére vitettetett által.
1445-ben itt válofztatott Királlyá V - dik
László, Hunyadi János pedig az Ország'

Hely-tartójárá tétetett. 1458-ban fok tzi-
 vódások után itt választott Királyá ama
 Magyar Népek Nagy Sándora, az el-felejt-
 hetetlen Mátyás Király, a' ki akkor min-
 den Európai Fejedelmek között leg-méltóbb
 vólt a' Koronára. 1505-ben ismét Ország-
 gyűlése tartattatott a' Rákos mezején, melly
 igen fok tzi-vódások közt ment véghez.
 1525-tartattatott a' leg-utólsó, a' mikor a'
 Mohátsi veszedelem meg-esett. Míg a' Tö-
 rök bírta Budát, 's Magyar Országnek több
 részeit; addig tsak nem egészen el-pusztult
 vólt Pest: míglen Leopold 1703-ban a' víz-
 fza szivárgó lakosoknak igen nagy szabadsá-
 gokat ígért, melly által a' város virágozni
 kezdett. Leg-ditsőfégefebb épület itt az Is-
 potály, melly épült VI-dik Károly alatt, 's
 melly került fél millió Rhforintokba, a' melly
 költségnek nagy részét Szétsényi és Kolonits
 Érsekek adták. A' repülő-híd helyett negy-
 ven hajókon vagyon a' híd építve, melly
 most huszon-öt ezer forintért árendában va-
 gyon. Ebből tizen-hét ezeret a' Királyi
 Calsa húz, a' többit pedig Pest és Buda
 városa. 1775-ben, mikor egyszer'smind
 163. hízott ökröket hajtottak által e' hídon,
 e' nagy tereh alatt le-szakadt a' híd; tíz ö-
 kör a' Dunába fúlt, a' többek pedig ki-úsz-
 tak. Ugyan azon esztendőben a' Dunának
 rend-kívül való áradása és jegei 611. Há-

zakat le-rontottak, 's száz hatvan négy ezer forint kárt okoztak. A' Lakosoknak szá-
muk minden Jövevényekkel együtt 1776-
ban vólt tizen-kilentz ezer, már most rá
megy húsz ezerre; a' városnak éfztendei
adója pedig 19207. forint és 20. krajtzár.

V-ször Kalotsa, Érseki város, fél órá-
nyira a' Dunához. Fekszik csak nem kö-
zepében az úgy nevezett Sár-köznek, melly
húsz négy-szeg mért-földekre terjed-ki. Né-
mellyek ennek a' Városnak nevét húzzák
azoktól a' Colosufoktól, mellyeket a' Ró-
maiak itt építettek; mások Pannóniának
Colosus nevű Tiszt-tartójától; mások pedig
a' Koletinusoktól, a' kik hajdan a' Dráva
és Száva közt lakoztak. A' Török vesze-
delem előtt virágzó város vólt ez, mellyet
Csáky Imre Érsek' idejében egy száz negy-
ven éfztendős öreg lakos, és az ő száz éfz-
tendős felesége, sokszor elő-befzélltek az
Érseknek, ennek a' nagy Méltóságnak nem
kevés gyönyörködtetésére. Ez az Érsek é-
píttette a' benne lévő szép templomot 1725-
ben, mellyet annakutánna Cárinalis Battyá-
ni tökéletességre vitt. Az Érsekeknek nyá-
ri lakozások vagyon Hajóson, melly ide két
óranyira esik; úgy szintén három fertálynyi-
ra a' Városhoz, vagyon Fok-tün egy szép
múlató házak. Sokszor, kivált a' régi idők-
ben, olly bőv halászatok estek itt, hogy

eggy aranyon ezer potykákat is lehetett venni. Innen vette eredetét az a' példa beszéd, *Archiepiscopum Colocensem Deum esse piscium*, a' Kálotsai Érsek halaknak Istenek. Egynehány esztendőkkel ez előtt vólt Kálotsában Könyv-nyomtató műhely, 's itt nyomtattatta Tisztelendő Præpost Pálma Úr Magyar Ország' Históriáját.

VI-szor Baja, nevezetes helység Báts Vármegyében. Áll mintegy hat száz házból, mellyeknek lakosaik Magyarok, Rátzok, és Németek, Bírja ezt a' helységet Hertzeg Grafalkovits, a' kinek is itt egygy négy-szegre épült szép kastélyja vagon, melly többbe került két száz ezer forintoknál. Híres héti Vásárok esnek benne, mellyekre nézve kis Pestnek nevezetik. Eddig a' Györi 's Komáromi Kereskedő hajók leg-inkább itt rakodtak, 's e' vólt fokakra nézve a' nap-keleti India, mint Mosony a' nap-nyúgoti: de már ezután, ha a' békeység fel-áll, Péterváranál, vagy a' Bánátusi termésel Belgrád alatt nagyobb haszonnal rakodhatnak. Itt született a' Világra Jelki András, a' ki mint szabó legény külfő Országokra útazott, azután a' tengeren elfogattatott, és fok-féle vizfontagfágai után fokkintset gyűjtött magának Á'siában, nevezetesen Batáviában, mellyel ez előtt egynehány esztendőkkel vissza tért a' maga kedves hazájába.

VII-szer Futak, nevezetes helység három fertálynyira a' Dunához. Innen nevezetik Hazánknak egyik leg-kedvesebb Familiája, Feldmarschal Gróf Hadik András Úr, a' ki ezt nagy virágzásban is tartja. Itt táborozott vólt Hertzeg Eugénius 1716-ban és 1717-ben. Nagy sokadalom esik itt minden esztendőben Novemb. 8-dik napján, mellyre néha Persiai Kereskedők is számosan meg-jelennek, úgy hogy a' Lipshai váfárt is alig lehet ehez hasonlítani.

VIII-szer Új-Vidék, (*Neusatz*) Királyi város Báts Vármegyében. Minthogy Pétervárában hajdan sem a' Protestánsokat, sem a' Rátzokat és 'Sidókat meg nem szenvedték, ezen a' helyen, melly az előtt tsak fántzból állt, kezdtek némellyek meg-telepedni; és akkor még ez Rátz Városnak neveztetett. De lassanként annyira meg-népefedett ez a' hely, hogy 1748-ban Királyi Városá lett. Akkor még tsak négy ezer lakosai vóltak; de már ma többen vagynak tíz ezernél. Esztendei adaja megy 6900. forintra. Itt lakik a' Görög Püspök, a' kinek jövedelme tizen-két ezer forint, 's van benne a' Görögöknek 5. templómjok.

T. Kazintzy Úrnak a' Normás Oskolák' Látogatójik előtt tartatott Beszéde.

Tegnap küldtetett hozzánk nyomtatásban ezen rövid de fontos Beszéd, melly-

ben örömmel olvastuk, hogy a' mellyeket minden okos Hazafiak kárhoztatnak a' Normában, ugyan azokat kárhoztatja ez az éles elméjü 's a' dolognak nem tsak külfő hártáját, hanem belfő valóságát néző Nagy Hazafi is. 1-ször nem hagyja helybe az együtt való olvastatást, mert az a' gyermekeket éneklő beszédre 's igen rúthangra szoktatja, mellyet nagy korokban is fokban nem vetkezhetnek. Azon kívül, így némelly gyermekek minden vígyázás és figyelmetesség nélkül tsak a' hangot mondják a' többek után. — Itt is igaz *Qui multum capit, parum stringit: A' ki sokat fog öszve, keveset szorit az.* 2-ször Kárhoztatja a' táblán való tanítást; mert az által a' gyermekek (a' mint nem régiben erről egy nagy Püspök a' maga értelmét éppen így adta) mechanizmusra szoktattatnak. — Mikor valamiről megkérdeztetnek, mindjárt arra megy vissza emlékezetek, hogy vólt az írva a' táblán? mellyik rend vólt az első helyen? 's a' t. a' mellyből a' lesz' hogy ez a' *localis memoria* helybéli emlékezet ki-kopván elméjékből, a' dologról sem fognak semmit tudni. 3-szor Kárhoztatja azt, hogy hollan könyv nélkül tanúttatják-meg velek, hogy kell az Át írni? Miből lesz' az U. 's a' t. még pedig olly szókkal, mellyeknek tudásokra először *mathesis*, vagy a' föld-

föld-mérésnek tudása kívántatik. — Még e' tsak türhető volna, de ez a' nagyobb, hogy a' Magyar gyermek Németül tanulja - meg könyv-nélkül, azt hogy kell a' Magyar Át írni. — Két három levelet el-mond Németül úgy, hogy egy szót sem ért benne. — Sír az emberben a' Lélek, mikor látja miképpen tétettetnek így az Istennek okos teremtései szajhókká 's merő bolondokká. — Ez az oka, hogy sok Szülék panaszolkoznak, hogy a' Normában kevésre mennek gyermekeik; mert ész nélkül tanulják, a' mit tanulnak is. — Javaslja továbbá T. Kazintzy Úr a' Látogatóknak, hogy mindent el-köveítsenek, hogy a' gyermekeket jó Keresztyénekké, hűséges Jobbágyokká, jó Hazafijakká tegyék. — Mind ezeket a' Protestánsok Norma nélkül is meg-tselekedték, 's meg is tselekezik. — Javaslja a' Német nyelvet, melly a' többek között szolgálni fog a' meg-világosíttatásra. — E' jó lenne, ha tsak eddig menne. De a' Németek szerették volna ez előtt 50. esztendővel, ha a' Frantziák úgy világosították volna őket, hogy született nyelveket el-nyomták volna: Azért is a' Frantzia remek munkákat német köntösbe öltöztették, 's úgy tanútták a' jó ízlést. Nékünk is sokba lesz' a' meg-világosítás, ha az által Nemzeti nyelvünk 's belyegünk (character) el-töröltetik. Fordí-

tsuk-le mi is a' Német, Frantzia, Ánglus, remekeket, azután igyekezzünk írni hasonlókát, e' lefz' a' jó út a' meg-világosodásra — De ha az Oskolákban már a' Grammaticában (a' mint kezdik) mindent Németül fordítanak gyermekeink, és semmit se magyarra, úgy három nemzetfég alatt, az az 100. esztendő alatt tsak nem egészen el-fog töröltetni a' mi Magyar nyelvünk és Nemzetünk. — Ezen úgy el-keferedett az egész Ország, hogy tsak egyedül a' Királyi Felfégnek azon kegyelmes rendelése által (mellyhez már nagy reményfége is vagyon) vígasztaltathatik-meg, hogy a' Polgári és Törvényes dolgok magyarul folytassanak, melly egyedül emelheti-fel Nemzetünket a' porból, és hogy az apróbb és nagyobb Oskolákban Magyarul tanítsanak mindent. — A' szegény Paraszt nem járathatja 5. 6. esztendeig gyermekét Oskolába, mert az az ő félkeze, mellyel portzióját meg-keresi. — Két három esztendeig míg járhatja, addig Magyarul a' Valláson kívül egy kis gazdaságra, föld mivelésre, 's. más szükfeges dolgokra kellene inkább a' Német helyett azt tanítani. — Ezután sem hordja ő Lintzbe és Augspurgba a' búzáját el-adni, hogy a' Németre szükfége lehetne. — A' melly Nemes embereknek gyermekeik pedig tovább akarnának tanulni, azoknak bizonyos órákon min-

minden héten lehetne a' Német nyelvet fundamentomosan tanítani; mint ezt a' Prótésztáns Oskolákban is tselekezik. —

A' Találós Mese vólt *Élet' ideje*; a'
Rejtett Szó *Tenger*, mellyből ki-telik *Eger*.

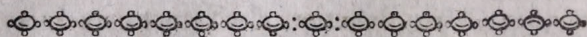
Találós Mese.

Mi az: bünöfökért e' földre született,
Es ugyan azokért környül metéltetett;
Még se Kristus, bátor kint 's halált szenvedett,

Rejtett Szó.

A' fő asztalokon találod testemet,
Ha egybe foglalod az egész nevémet;
Orrát kiki félre fordítja előlem,
Ha három fejemet külön metszed tőlem;
Lábann marad hafam nélkül a' gabona,
'S a' nélkül törököt nem vág a' katona.
Fejem, hafam, lakik a' vadon erdőkben
Hol magát tsudálva nézi a' kút-főkben;
Lábannak, a' Holmi egy helyen azt mondja,
A' balaton mellett vagyon egy bolondja;
Fejem a' gyomrommal egyszer várat is vett;
Ma is fok állatnak e' fegyverévé lett;
Mellyt még a' pípás is jó ízün szopogat,
Bár a' fejem magánn véle orrot fogat.
Pápán. Kováts Ingenieur,

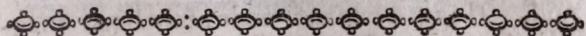
Hogy kell a' méheknek télen gondjokat viselni.

Némellyek próbálták a' méh kasokat télen által a' földbe áfni, olly vélekedéssel, hogy majd a' méheket el-altatják, 's nem leszen elefégre szükfégék. De tíz kasból alig maradt-meg három négy, a' többek el-döglöttek; a' mellyek meg-maradtak is, azoknak is öszve penészedtek lépjeik, és igen nyomorúlt állapotban voltak. A' föld alatt is élnek a' méhek, valamíg tsak élhetnek, mint ezt sok próbák után a' Túdófolk meg-mutatták. Ha a' földben el-temettetésén, kevesebb mézet esznek is meg; a' kasoknak el-rothadások többbe kerül a' gazdának annál a' kevés méznél, mellyet e' helytelen gazdálkodás által tartott-meg. Némellyek azt javasolják, hogy a' ház-héjján zabbal fedjék-bé a' méh kasokat; de itt is a' meg-szorúlt levegő-ég felette nagy ártalmokra vagyon, azonban pedig az egerektől szüntelen háborgattatnak. Gyakran pedig egy egér is el-ronthatja a' leg-jobb méhkast is. Nem régiben egy természet'-vizsgáló Bölts egy rakás méhet füst által el-bódított, egy tserép edénybe rekesztett, 's bé-borítva a' földbe el-temetett: de a' mint maga is gondolta előre, tavaszra egy se

se maradt közülök életben. A' honnan újra meg-erősödött abban, hogy a' méhek nem azok közül a' férgek közül valók, melyeket a' bölts természet úgy alkotott, hogy ősszel a' vérnek folyása benne meg-álljon, tavasszal pedig el-indúljon. — Leg-jobb tehát a' méheket azon a' helyen meg-hagyni, a' mellyen nyáron vóltak; ha az északi szél és az első ellen óltalmok vagyon. Akár-melly nagy hideg légyen, nem árt az a' népes és mézzel rakott kasoknak. A' kevés bogarú 's kevés mézű kasok pedig, bár akár hová tétettsenek is, mindenkor rosszak maradnak. Kevés mézzel meg-érik télen; hanem tavasszal kell nékik fok, mikor a' rajjokat kezdik táplálni. Ha télen méz által ki-telelnék is nagy nehezen az ilyen kasok; de a' következő nyáron és tavaszon meg-sínlik azt. Ha télen jó meleg idők vagynak, ki kell nyitni a' méh-kasoknak lyukaikat, mert akkor seregestől kívánczoknak ki szükfégeknek tevésekre. Ha ki nem botsáttatnak; úgy benn teszik szükfégeket, mellynek szaga nékik ártalmas. Némellyek pedig addig szorongatják természeti szükfégeket, hogy a' miatt meg-halnak; mások pedig addig rágitsálnak az ajtó körül, míg minden erejek végképpen el-fogy és el-döglenek. Ezeknek az el-döglött méheknek gőzölgéseik pedig az egézfégeket is meg-vefz-

vesztegetik. Ha az ilyen téli meleg napokban hóval van bé-borítva a' földnek színe, egy darab helyen a' méh-kasok előtt szalmát kell rá hinteni, vagy pedig ótska deszkákat kell a' hóra rakni, hogy a' méhek lerepülvén meg ne fagyjanak. Ha így is némelyek el-döglenének: sokkal jobb hogy tíz húz el-veszzen, mintsem belől a' megbüdösödött levegő miatt százanként veszzenek-el. — Mihelyt a' tavasz kezd ki-nyílni, nagy örömmel repülnek a' mezőre ezek a' télben fogfágot szenvedő munkás bogarak. Ekkor a' hideg szelek miatt némelyek az úton vesznek-el, mások pedig haza jövén, a' méh-kas előtt le-szállnak, hogy ott megpihenjenek, 's úgy járnak mint a' télben utazók, a' kiket az álom el-nyomván megfagynak. Noha már ezek a' méhek holtaknak látszanak: de ne hidje a' méhész gazda hogy meg-haltak volna, mind addig valameddig nyelveket a' szájokból ki nem bortsátják. A' melly méhek tsak egy éjjel háltak kinn a' hidegen; még azokat mind fel lehet élesztetni. Szedje azokat a' méhész gazda pohárba, vigye meleg házba, 's már tizen-két órakor a' mellyek életre valók, mind repdesni fognak. Előre szükség, hogy bé-fedje a' poharat, hogy a' szobában ne szállíngozzanak, Mikor fel-elevenedtek, vigye-ki a' méh-színbe, 's mindenik bé fog repülni a' maga kassába.

Praxiteles híres kép-metsző élt Görög Országban Kristus Urunk születése előtt 574. esztendővel. Az ő márványból ki-faragott képéiről azt szokták mondani, hogy azok lelkes és élő állatoknak tetszenek. Mindenik olly szép vólt, hogy tsak egyedül maga tudott köztök választást tenni. Egyszer közzülök ígért ajándékban egyet a' maga szeretőjének ama' híres *Phrygének*, a' ki is hogy ki-vehesse belőle mellyik a' leg-mesterfégefebb, egyszer nála lételekor azt mondja néki váratlan: *Praxiteles ég a' Háza* — Jaj! felel a' kép-metsző, tsak a' Satyrus és Cupidó maradjon-meg; nem bánom ha a' több képeim oda lesznek is. — Akkor el-nevetvén magát *Phryge* azt mondja néki: *Tudod é mit ígértél? a' Cupidót add nekem.*

Az Aszonyi Nem' ditsőségere.

Antonius Triumvir Hazája szabadsága ellen győzödelmeskedvén, (ama' Rollin mondása szerént) kegyetlenkedett azoknak meg-büntetésekben, kik ellene a' Hazájok mellett vitéztek. Ezeknek szerentsétlen számjokból való vólt *Lucius Cesar* is, ki *Julia* aszonnal *Antonius'* anyjával tesivér vólt

vólt. Hogy ellenségi' üldözési-ellen megmenekedhetne, *Julia asszony'* Házához szökött. Ott fokáig bátorfágban élt, mert azon századosok, kiknek kötelefségeken állott ezen özve-fzövetkezttet fel-keresni, nem merészlettek Julia asszony' házába lépni. Végre egyy azon vak-mérőfégre vetemedett, hogy fegyveres kézzel kívánna a' házba bé-rontani. *Julia* azontúl ki-terjesztett karjaival az ajtót el-állá, hogy testvérjét védelmezné; *Lutziust*, bátran felkiált, *addig meg nem ölitek, míg engemet életemtől meg nem fosztotok, kitől nyerte Uratok háládatlan életét.* Bár melly el-keményedett szívvel vóltak légyen a' porofzlók, de ezen asszony' ritka bátorfágán el-lágyúlván, nem mertek tovább törekedni. Ezután, hogy jó móddal meg-szabadítsa testvérjét, helyette az ítélő székre költözött, a' mellynél a' fija több tárfaival egyyütt ült vala. *Magamat vádolni jöttem,* úgy mond, *mint Lucius Cesar' el-rejtője. Öless-meg engem' is vele, mert egyenlő halállal büntettetnek azok is, kik a' pártofokat el-titkolják.* Erre Antonius, bár melly igen kemény szívvel lévén, tsak el-halt, és Anyja nemes szívűségétől meg nem tilthatta, hogy mind a' kettőt szabaddággal és étellel meg ne ajándékozná.

Pozsoni Szemináriumból.

XII. L E V É L.

Költ Komáromban, Böjt Elő Havának
10. Napján.

Az Értz-nemeknek nehézségekről.

Leg-nehezebb az értz - nemek között

1. A' - - - - Platina.
2. Ezt követi a' nehézségben az Arany.
3. Azután megy az - - - - Ón.
4. Az - - - - Ezüst.
5. A' - - - - Réz.
6. Az - - - - Atzél.
7. A' - - - - Vas.
8. A' - - - - Tzin.

A' Platina nem régen találtatott-fel Á-
mérikában, 's neveztetik másképpen Pintói
ezüstnek; vagy fejer aranynak. Kemény
mint a' Vas; de a' mágnés kő által semmit
sem húzatik: könnyen pallérozható, olyan
nehéz, vagy még valamitskével nehezebb
is mint az arany, a' mellynek egy tseppje
19. tsepp vízzel egy nehézségű. Semmit
sem változik a' Platina sem a' levegő-égben,
sem tűzben, sem vízben, sem semmi fava-
nyúfágokban vagy acidumokban, hanem tsak
a' választó-vízzel ólvasztathatik-el. A' Spa-

nyolok kezdették eleinten ezzel az értz nemmel az aranyat meg-elegyíteni, a' melly elegyítést nem lehetett külömben észre-venni, hanem ha az aranyat meg akarták olvasztani. Azért is a' Spanyol Király ennek bányáit Ámérikában bé-záratta, és az azzal való kereskedést meg-tiltotta. Tsudálatos benne az, hogy a' leg-nagyobb tűznek is ellent áll; a' nap' fúgarai által pedig, ha azokat üveg tükörön botsátják által, hamar meg-olvasztatik. Macquer és Baumé híres Frantzia Chémicusok így olvasztottak-meg egy darab Platinát 1758-ban, és annak utána kalapáts alá vették. Azt írják némelleyek, hogy a' Spanyolok ki-találták azt a' mesterléget, melly szerént a' büdös-kő, és egérkőnek vagy arsenicumnak segítségé által a' Platinát meg-olvasztották, 's belőle gombokat, kard markolatokat, tüköröket, 's üveg-tsöket vagy telescopiumokat készítették.

Ingenhóuss Ánglus, de Bétsben lakó Orvos Doktor, , fok egyéb szép tapasztalásai után, meg akarta próbálni azt is, mellyik értz-nem veszi-bé leg-könnyebben a' melegséget vagy a' hidegséget. Eggy Jannetti nevű Párisi Ötvössel készítettett mindenik értz-nemből hosszú drótokat, mellyek közzül mindeniknek vastagsága vólt egy íznek $\frac{1}{22}$ egy húszon-kettőd része. Eze-

ket

ket a' nyóltz-féle drótokat, azon időben, olvasztott vialzba mártotta nyóltz íznyire, 's minekutánna a' vialz meg-faggyott rajtok; azután két íznyire mártotta őket meleg olajba, míglen mindenik a' melegségnek ugyan azon grádusát vette magába. Azután szorgalmasan meg-vizsgálta; mindenik dróton hány íznyire 's léneára olvadt-meg a' vialz. E' meg-lévén, ismét hideg vízbe mártotta végeiket, 's arra vigyázott, miképpen kezdett meg-fagyni a' vialz mindenik dróton. Sok tapasztalásai után úgy találta; hogy mind a' melegségnek mind a' hidegségnek leg-jobb conductora vagy vezetője az *ezüst*. A' többek pedig utánna e' renddel következnek: *arany, tzin, réz, platina, atzél, vas* és *ón*. — Ígéri ez a' fáradhatatlan természet'-vizsgáló Bölts, hogy több ilyen tapasztalások alá fogja venni az elegyítettett értz-nemeket is, hogy azoknak is, mind a' melegségre mind a' hidegségre nézve e' béli minéműlégeket ki-tanúlhassa.

Egy fok tolvajoktól háborgattatott mezőségben laktak egy időben két földes Úrak, 's minekutánna fok pusztítáfokat szenvedtek volna, minthogy egymás közt ritkán vóltak békeféségben, végre abban egyeztek-meg, hogy soha egyik a' másikat ne

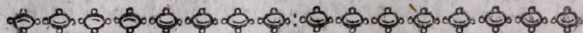

bántsa, örökös barátságot esküdtek, 's mindenik azt ígérte, hogy ha valamelyiknek jószágára a' tolvajok rá törnek, azok ellen mind ketten egygyefült erővel menjenek. — E' frigy-kötés fzerint bóldogúl is éltek egynehány ezttendeig, a' még soha nem tapasztalt békeféségnek örömét kóstolták, minden józásaik virágoztak, gazdaságok öregbedett. — De fokára az egygyik, a' ki időfebb vólt, 's magát hatalmasabbnak tartotta, el-felejtkezvén arról, melly fok ínségeket okozott néki hajdan az egyenetlenség, 's némellyektől, kiknek könnyen hitelt adott, szüntelen ingereltetvén, kezdte a' másikat háborgatni, hol egygy hol más méltatlanfágot rajta követni, a' közönséges tanácskozásból ki-zárni, tsak azért, mert némelly mellesleg való dolgokban nem úgy hitt mint ő, egygy szóval minden ki-gondolható módon mind addig ingerlette azt, míg az is a' maga óltalmazására kéntelenítettett fel-támadni, 's ekképpen vízfza jött a' régi egyenetlenség. Ezt meg-tudván a' tolvajok, hol egygyiknek hol a' másiknak jószágára rohantak, azt el-pufztították, gyermekeiket fogfágra vitték, 's majd az idegenek az ő örökfégeket el-foglalták. — Ki ki tudhatja a' Históriákból, hogy a' mi Eleinknek minden nyomorúfágaikat az egyenetlenség okozta, ha a' régi bóldogtalan idöket elő nem hordjuk

juk is. — Ha az 1606-ban Bétsben kötött békeség szerint soha egyik Vallás a' másikat nem bántotta volna, hanem a' mint szentül ígérték, minden jussaival élni engedte volna: úgy több volna most leg-alább is fél millió született Magyarokkal Hazánkban, és nem volna semmi szükség a' Svábokra, hogy ide jöjjenek azt népesíteni. — Mindég igaz volt a' Magyarokról az a' példa beszéd: *Kárán tanul a' Magyar.* Reményljük, hogy Kedves Hazánkban oly fok és még most is egészen bé nem gyógyúlt sebei, eléggé meg-tanítottak minden józanon gondolkozó Hazafijakat arra, melly jó, és melly nagy hasznára szolgál az egész Országban a' Keresztyéni türedelem, és a' bevett Vallásoknak szabad gyakorlások. — Soha sem kell azt kérdeznünk a' II-dik Jósef kegyes szárnyai alatt, *mitsoda vallású ez az ember?* hanem csak azt, ha hűféges jobbágy é? jó Hazafi é? és a' ki olyan, bár akármelly vallású legyen, azt mint lelki barátunkat 's mint testvér atyánkfiját úgy kell szeretnünk. —

A' Találós Mese volt *sült Koppan*; a' Rejtett Szó *Szarvas-Tag*, mellyből ki-te-lik *szaru, vas, szarvas.*

Találós Mese.

Tengeren, szárazon egyre születtetem,
 Születésén 's végén leg-nagyobb termetem.
 Éltém' kezdetétől szinte közepéig
 Fogyok; de majd ismét meg-növök végéig,
 Leg-közép koromban így leg-kifsebb vagyok,
 Földön vizen járok, nyomot még sem
 hagyok.
 Szathmárról.

Rejtett Szó.

A' Magyar nyelv nevét hat lábokra tette;
 Dianna 's Apolló-Anyja úgy szerette,
 Hogy ámbár Bellóna szoptatta helyette,
 De nevét eggy betűt váltván annak vette.
 Ne tsudáld hogy illy szép 's okos nemzetsége,
 Mert Cato, 's Helena Magyarban vérsége.
 E' két szó nevemnek minden mesterlége,
 Abból egészen áll 's zárja ennek vége.
 Sárközy István.

A' Dunda'nak nap-nyugoti oldalán fekszenek e' következő helységek.

I-ször Ó vár, (Altenburg.) Hajdan ennek a' Városnak nagy szabadsága volt, mellyet meg-mutat még ma is a' petsétje: *Sigillum Reipublicæ O variensis: az Ó vá-*

udri Köz-társaságnak petsétje. Itt lakott Salamon Magyar Országi Király, 's itt mülattatta őt' az ő udvari móriója Markalf. Lajos Király ezt az Ó várt ajándékozta hufzon nyóltz hozzá tartozó helyfégekkel a' maga testvér hűgának Annának, mikor Ferdinánd Értz-Hertzegnek adta felefégül. A' következendő időkben mind azoknak a' Magyar Országi Királynéknak örökségek lett ez, valamelyek az Ausfriaai házból származtak; valamint a' Magyar vérből származott Királynék bírták vólt Nagy-bányát. Ma Ó várt és az egész Uradalmat bírja Albert Hertzeg; a' ki míg Pofonban lakott vólt, fokszor gyönyörködtette magát az itt való vadászásfal. A' régi vár, mellyben Salamon Király lakott, és a' mellyben még ma is fok olvasható metszések találtnak, már ma magazinná fordíttatott. Van benne egygy posztó és flanell fábrica, melly ha tökéletességre mehet, tizen két ezer embernek élelmet adhat.

II-szor Mosony, népes helység a' Duna partján. Itt szoktak ki-rakodni a' kereskedő hajók, 's öt hat száz szekerek is gyakran készen várták őket a' Duna partján. A' régi időkben neveztetett ez *Musenburgum*, vagy *Limusának*: nagy erőtség vólt, és Salamon Királynak fokszori lakó-helye, míglen 1271-dik esztendőben Ottocártól el-pulzítatott.

III-szor Nagy - Győr, Faurinum, melly 1742-ben tétetett Királyi Vároisá. A' régi Rómaiaktól neveztetett Arrabónak, a' régi Írásokban Javarínumnak. Ofztattatik külfő és belfő városra: a' belfőben vagynak 676. házak, négy ezer öt száz harmintz öt lelkek. Az új városban vagynak öt száz nyoltzvan hat házak, öt ezer száz huszon kilentz lelkek, mind öszve pedig a' hostátjaival vagynak benne mint-egy tizen három ezer lelkek. A' belfő város egy a' leg-szebb várofik között Magyar Országban. A' külfő várofik 's hostátok a' vizeknek áradásaiknak gyakran ki-vagynak tétettetve, és azért is egészségtelenek.

IV-szer Esztergom, mellyhez tartozik az úgy neveztetett Királyi város, melly már négy száz elztendőktől fogva ezt a' névet viseli. Ennek közepén vagyon a' Tanáts-haz; ez előtt van a' Sz. Háromfág' képe, 's oda közel a' nagy templom, melly faragott kövekből vagyon építetve. 2-szor a' Tamás hegye, mellyen fok szépen épült házak vagynak. 3-szor a' vár, melly magas hegyen fekszik, 's alatta vagyon a' vízi-város, melly mindenkor a' Magyar Orzági Prímásé. A' régi időkben egy gyönyörű-séges templom volt itt, melly a' Magyaroktól szép templomnak hívatatott, de a' Törököktől le-rontatott, ki-vévén egy kis kápol-

polnát, mellyet Cárdinális Bakáts építtetett, 's a' mellyben egyy fejer alabástrom oltár találtatott. Érfek Barkótzai ezt a' Várost nagyon kezdette szépíteni, 's a' Káptalant is, melly 1540-től fogva Nagy Szombatban tartozik, ide vízfza akarta szállítani. A' mostani Érfek Hertzeg Battyáni Jófef Országunk' Prímásza kegyelmesen meg-engedte, hogy azok a' hat Oskolák, mellyek eddig a' vízi-városon voltak, a' Királyi városba által-tétfesenek. Meg-jegyzésre méltó e' Városról az is, hogy István Király itt született a' Világra. A' lakosok Magyarok és Németek, 's szám szerént mint egyy 6000-en vagynak.

V-fzör Vifegrád, a' melly a' Históriában igen esméretes. Hajdan neveztetett ez, *Altum castrum*, *Altus lapis*, Magas várnak, vagy Magas könek. A' Vifegrádi nevet akkor említik leg-előfzör a' Históriák, mikor László Király alatt, Salamon Király, a' ki Ó váratt lakott vólt, ide tetetett fogfágra, és más fél esztendeig itt raboskodott. Az ő ki-szabadulásának alkalmatofsága e' lett, t. i. a' Sz. István tetemeit, mellyek 45. esztendőktől fogva itt tartattak, más helyré akarták vólna vinni, de a' temető kövét el-nem fordíthatták. Egyy Cháris nevezetű Próféta afzfzony azt jövendölte, hogy addig a' Sz. István tetemeit ki nem lehet ásni, míg Salamon Királyt szabadságába vízf-

fza nem állítják: azért is szabadon botsátot-
 ták ötét. — Ebben a' várban lakott volt
 Károly Király, és 1310-ben a' Magyar Or-
 szági Koronát is ide vitette; itt ienepelte
 háromszor a' maga házasságát: de 1327-ben,
 Májusnak 15-dik napján nagy szerentsetlen-
 fég esett mind magán, mind feleségén, és
 három fíjain, Lajosonn Andrásonn és Istvá-
 nonn. T. i. egy Szák Félicían nevű meg-
 hitt embere, a' kinek mindenkor szabad volt
 bé-menni hozzá, egész Királyi házat ki-a-
 karta végezni, 's vatsora idején ki-vontt kard-
 dal bé-ment a' Király' szobájába: a' Király-
 nénak négy újját el-vágta, 's már éppen a'
 Király fíjakra rohant, mikor szerentsére a'
 Hof-mester bé-lépett, 's ezt a' gonofz tévőt
 meg-ölte. A' Fő-Rendek ezért a' fekete
 tselekedetért ennek a' gyilkosnak minden
 familiáját az Országból ki-írtották, 's józán-
 gát a' Hof-mesternek ajándékozták. Ennek
 a' végezésnek alája írták volt neveiket két
 Érsekek, tíz Püspökök, a' Palatínus, a'
 Kints-tár mester, az Erdélyi Vajda, a' Szól-
 noki Gróf, a' Tóth Ország' és Machó' Bán-
 jai, a' Királyné Kints-tartója, és a' Pofoni
 Gróf. — Ez a' gyilkofság meg-feketítette
 egy kevéssé ezt a' várat: de annakutánna
 fok ditsőféges történetek újra meg-ékesítet-
 ték ezt. A' többek között egyszer Márton
 napján négy Királyok voltak jelen e' vár-
 ban,

ban, hogy egymással Szövetséget kössenek; úgymint János a' Cseh Országai Király, az ő Fija IV-dik Károly, a' ki azután Római Tsászárrá lett, Kasimir a' Lengyel Országai Király, Nemagna a' Boszniai Király. Mind ezek a' Felsőleges Vendégek a' Királyi palotában tartózkodtak, melly álltt akkor három száz ötven szép szobákból. Az ő elmenetelekkor mindnyájan gazdag ajándékokat vettek. A' Cseh Országai Király, némelly pompás nyergeken kívül, nyert ajándékba egy schach táblát, melly Jáspisból, aranyból és gyémántokból volt ki-rakva. A' Lengyel Országai Királynak adatott ajándékok sem voltak alább valók. Ezek a' Királyok pedig olly számos kísérőkkel voltak, hogy tsupán tsak a' Cseh Országai Királynak Kísérőinek minden napra 2500. kenyér adattatott; a' sok ételeken, italokon, szénán és abrakon kívül. Ez a' látogatás olly igen el-terjesztette a' Magyar Országai Királynak Károlynak hírét; hogy mindenek kívántak vele szövetséget kötni. 1333-ban látogatására jött *Locha*, a' Rufsiai Hertzeg, 's minekutánna örökös békefséget kötött volna vele, nagy ajándékokkal vissza botsátatott. Mind ezekkel Visegrád azt érdemlette, hogy közönségesen *Békefség-templomának* neveztetett. 1339-ben ismét ide jött Kasimir a' Lengyel Országai Király, 's látván már

már, hogy nem lesz' semmi Örököse, a' Károly első Szülöttének Lajosnak, a' kit Fijának fogadott vólt, a' maga Birodalmát által-íratta. — Három esztendővel ezután meg-hólt itt Károly Király, 's az ő hólt teste Fejérvárra vitettetett. — Egynehány hónappal azután ismét ide jöttek Kasimir, és János a' Brandenburgiai Márkgraf, az ő halotti pompájának innoplésére. A' Királynak halála után itt lakozott Er'sebet Királyné, és az ő Fija Lajos, a' hová az ő idejekben fok-féle foglyok hozattattak Erdélyből és Oláh Országból. A' Kis Károly igen nyomorúfágosan végezte itt életét, 's az ő teste a' nézésre ki-tétettetett. A' Királyné el-vívén innen a' Koronát Aufriába, igen fok háborúfágoknak lett az alkalmatósága. 'Sigmund Király alatt kezdett alább szállni ennek a' Várnak ditsőfége, a' ki itt tsak akkor múlatott, mikor az Ország' dolga kívánta. Amaz egész Magyar Országnak nagy bóldogítója Mátyás Király, rész szerént meg-újította, rész szerént pedig több épületekkel úgy meg-ékeflítette Visegrádot, hogy *Oláh Miklós*, annak szemmel látó tanúja alig talál szókat Magyar Országról írt munkájában, annak le-rajzolásfára. Bámulással lehet olvasni az ő Könyvében, a' Mátyástól itt építetett vadas és virágos kerteket, a' márvány' és alabástromból tsinált szökő-kútakat, a'

gyö-

gyönyörűlegesen ki-faragott kilentz Múfákat, mellyek a' Mátyás Király' győzödelmeinek pompás Inepjein, rész szerént fejer rész szerént veres bort botsátottak szájokba. Leírja továbbá *Oláh Miklós* a' halas tavakat, sétáló helyeket, 's egyéb bámúlásra méltó készületeket. A' várban lévő templomban három magas oltárok tsupa alabástromból készültek, 's a' benne lévő nagy orgonának fípjai mind ezüstök vóltak. A' Királyi palotához, 's a' benne lévő pompás szobákhoz hasonlókát, Pári'son kívül, sohol sem lehetett találni. — Mikor egyszer a' Török Követ itt Visegrádban Mátyás Királyhoz bément, annyira el-bámúlt a' szobáknak ragyogó szépségeiken, hogy ijedtében nem tudott többet szólni ennél; *Cæsar salutát*, a' Tsászár köszönti. A' Pápa Követje pedig, a' ki itt a' Királynál múlatott, földi paraditsomnak nevezte Visegrádot. — Érfek Vitéz itt tartatott fogfágban egynehány hónapokig. Ugyan Mátyás Király nagy szabadságot adott itt a' lakosoknak: de mivel azzal vissza éltek, az 1492-dik esztendőben tartattatott Ország-gyűlésében el-vesztették azt. 1518-ban II-dik Lajos, mint a' Koronához tartozó jószágot, a' maga Szakátsnéjának ajándékozta azt. — A' Török háborúban sok ostromot ki-állott ez. Egyszer Amadé Péter Commendánfága alatt szomjúság

fág által vétetett-meg, 's noha a' Törökök az ígérték, hogy a' katonáknak meg-kegyelmeznek, de még is rút hit-szegéssel lekontzolták azokat, ki-vévén Amadét, a' kinek Mehemet Tsászár meg-kegyelmezett. Ismét a' Magyarok' kezekre került a' vár 1540-ben, 's azután is a' Paulinus Erémiták és fok parasztlak által, az ostrom ellen erősen óltalmaztatott. Minthogy már ma e' hajdan kies Városnak helyén nem lát egyebet az útból a' rakás köveknél, ide illik Tímonnak ama verse:

Inspice natales Vicegradi, et funera; dices:

Destruxisse homines, sed posuisse Deos.

Nézd *Visegrad'* régi 's mai állapotját,

Tsúdald abban Isten', 's ebben ember'
újját.

VI-szor Buda, ez a' Gyűjteménynek II-dik Negyedjében hosszan le-íratott.

VII-szer Tólna, nevezetes helység Tólna Vármegyében, három mért-földnyire Kalotsához. Itt esik a' Gógányi Sziget, melly az Érseknek nagy hasznot hajt. Hajdan a' Városok közzé számláltatott vólt ez, 's Lajos Király itt tartatott Ország Gyűlést 1518-ban.

VIII-szor Mohács, fél órányira esik a' Dunához Baranya Vármegyében, négy mért-földnyire Siklóshoz. Még ma is siralmas ennek tsak említése is minden igaz szí-

vü Magyarinak, azért a' nagy vér-ontásért, mellyet itt a' Törököktől szenvedtek vitéz Eleink 1526-ban. El-estek itt Lajos Királyon kívül két Érsekek, hat Püspökök, huzon nyóltz Mágnások, számos Fő-Nemesek, sok tanuló Ifjak, a' kik a' Pétsi Akadémiát ideig oda hagyván, Hazájok mellett hartzolni kívántak. Itt született e' világra Bersevits Márton, a' ki Forgáts Ferentznek a' Váradí Püspöknek nagy barátja vólt, és I-ső Ferdinándnak halálára szomorú Verseket adott-ki. — Péterváráról és Zimonról lásd fellyebb.

Egy jó falusi Oskolának rövid le-írása.

Valamelly útaxók Német Országban Récanban meg-fordúlnak, nem győzik az ott lévő kis oskolát elegendőképpen dítsérni. Maga költségén építtette ezt igen kies helyen a' Helységnek földes Ura *Rochow*, 's ragasztott hozzá egy élő fákkal bé-ültetett kertetskét is. — Az Oskola Mester itt *Bruns*, a' Prédikator pedig *Rudolph* nevezetü, 's mind a' kettő jó lelki esméretü, 's a' közjót egy szívvel 's lélekkel munkálódó ember. — — Azt írja a' többek között *Zerennner*, hogy Májusnak 13-dik napján reggeli hét órakor ment-bé ezen oskolába, 's mindjárt az öröm miatt el-fogódott szíve, a' mikor meglát.

látta az itt öszve gyült tsinos és figyelmező gyermekeket. — *Bruno* a' ki már köztök vólt; énekeltette őket, 's azután maga hallató szóval imádkozott előttök, melly imádfágnak minden szava meg-mutatta, hogy ő azt a' maga érzékeny szívéből mondotta. — E' meg lévén kezdett a' tanításhoz, melly a' Kátekismus szerínt állt akkor az Isten' tökéletességeiről. — — Mint ha egy *Socrates* állt volna e' gyermekek között, olly böltsen oktatta őket szüntelen való apró kérdések által, és meg nem engedte, hogy valamit könyv nélkül meg-tanúljanak a' mit nem értenek. — Egy gyermek a' többek közt azt mondván, hogy nints az egész világon olly pontotska, mellyben teremtséket nem lehetne találni, bár ha mi azokat nem látjuk is. — Kérdeztem tőle, így szól *Zerrenner*, honnan tudja ő azt? — Erre két gyermek fel kiáltott. Eggyik így. *En hiszem.* A' másik. *Úgy vélem.* *K.* Mit értetek ezen a' szon *vélem*? — *F.* Mikor úgy gondolkozom, hogy több okom van arra hogy így, mint sem másképpen gondolkozom. — *Hiszem* pedig, mikor vagy a' magam okaim vagy a' mások bizonyfágaik után meg-győzöttetem. — — *K.* Miért véled már most azt, vagy miért vélekedsz úgy, hogy nints a' Világon egy pontotska is, mellyben teremtsés ne vólna?

(A' többi következik.)

XIII. L E V É L.

*Költ Komáromban, Böjt Elő Havának
13. Napján.*

Ő falusi Oskolának folytatása.

F Mert az Isten jó és örömet jól tesz minden teremtéssel; úgy de ha egy pontotska lints élő állat nélkül; úgy több teremtésekkel tehet jól; 's többeknek szerezhet örömet. — *K.* Hát te miért hiszed azt. *F.* Azért mert Mester Uramtól hallottam, a' ki pedig nekünk mindég igazat mond; mert szerez bennünket. — Ő Kegyelme fokkal többet tud, mint sem mi gyermekek mind azt meg-foghatnánk. — Minekutánna jó darab ideig fundamentosan tanította volna őket ez a' jó lelki esméretű Oskola Mester a' Vallásra, ment azután a' helyes írás mesterfégére, *Orthográfiára*. Három négy fört le-írt igen hibásan a' táblára, 's a' gyermekek magoktól nem tsak a' külömbözöttö jeleket jó helyre el-rakták, hanem minden szókat a' leg-tökéletesebb Orthográfiára vittek. — E' meg-lévén, a' számoláshoz kezdett az Oskola Mester, mellyben ezeknek a' paraszt gyermekeknek elmésségek és se-

rényfégek bámulásra méltó vólt. Mondjátok-meg hát, hogy ha egy font írósvajat meg-vehettek 4. garafon, mennyit kell akkor 36-ért fizetnetek? A' gyermekek penára sem vették, hanem azon hirtelen csak képzelődésekben fel-vetették hogy 7. Rh. forintot és 12. xrt. Más példa, 12. font vajért esik 4. Rh. forint 30. xr., hát mennyi esik 72. fontért? Ezt is, és még annál fokkal nehezebb példákat, tsupán csak képzelődésekben egy két szempillantás alatt ki-dolgoztak. Annakutánna a' tört számokból 's a' Tárfaság' Régulájából fok példákat adott maga az Útazó, 's maga nem dolgozta-ki akkorra, a' mikor minden hiba nélkül a' gyermekek ki-dolgozták azt. Még a' gyermekek tovább is akartak számolni, de az Oskola Mester Bruns azt mondotta, hogy már énekeljenek, mellyet is a' gyermekek nagy figyelmetésséggel 's áhítatossággal tselekedtek. E' meg-lévén, imádkozott hallató szóval előttök a' Tanító, valamint először, úgy most is a' maga érzékeny szívéből, 's minden Tanítványai a' Könyörgést áhítatosan mondták utánna.

Más nap Vasárnap következőn, megvárta ez a' nemes Útazó az Isteni tiszteletet. A' Prédikátor Rudolf éppen a' nagy szárazság után következett 'síros esőért akart hálaát adni Istennek, a' maga Gyülekezetével,

's Ta-

's Tanítást tett a' LXV-dik 'Sóltárnak 10-dik 's 11-dik verseiből. Azt írja az Útazó az egész Isteni tiszteletéről, hogy soha olly közönséges 's olly buzgó áhítatosságot nem látott, mint ebben a' Falusi kis Templomban; és hogy minden szempillantásban úgy tett néki, mintha az Apostolok idejébéli Keresztyénekkal együtt lett volna. Megilletődött szívvel, 's könyvező szemekkel ki-menvén a' Templomból, így fohászzkodott-fel: Óh Rochow! Nemes lelkű Földes-Úr! melly nagy lesz' a' te jutalmad az Ítélet' napján, hogy te illy' kegyes és bódog embereket tsináltál a' te Jobbágysáidból. —

Más nap reggel ismét váratlan bémentem ez Oskolába, a' mikor már Bruns éppen a' tegnapi Prédikátzióból kérdezte gyermekeit. Megvallom, így szól magarót, hogy akármelly szívre ható vólt is ez a' Tanítás, de mivel nem vólt részekre felosztva, én nem tudtam volna fél annyit elmondani belőle, a' mennyit ezek a' figyelmes gyermekek tsak nem szórúl szóra el tudtak mondani; a' mellyet okozott az, hogy már régtől fogva a' figyelmezésre rá vóltak szoktattatva. — E' meg-lévén, elő-vette a' Tanító a' *Kinder Freundot*, vagy Gyermekek' Barátját. Éppen a' következett az olvasásra; hogy millyen a' szemtelen em-

ber. Minekutánna ezt hallató szóval el-olvasták volna, kinek kinek el kellett mondaní, a' mit az olvasás közben meg-tartott.

P. o. Az Isten meg-tselekszi mi érttünk azt, a' mit nem tselekedhetünk; de nem kell ő reá támaszkodnunk abban, a' mit magunktól is végben vihetünk, mert külömben szemtelenek leszünk. Világosítsátok-meg ezt nékem, úgy mond a' Tanító? — Az Isten ád nekünk erőt, egészséget, esőt 's meleget; nem kell hát tőle várnunk, hogy maga szántson, vagy kapáljon mi helyettünk. — Ezen szempillantásban bé-lép a' Földes-Úr Rochow, a' ki minden héten gyakran meg szokta őket látogatni, 's tovább eggy óránál maga kérdezte 's tanította őket. A' gyermekek pedig nagy bátorfággal 's örömmel hallgatták az ő Földes-Urokat. — Mondjátok-meg nékem, kérdi Rochow, kit értetek ti, vagy millyen embert a' szemtelenen? F. Ollyan embert, a' ki ha valamit adnak neki, azt el vesztegeti vagy meg-útálja, annakutánna ismét eléjő, hogy többet adjanak néki. P. o. Ha én a' kóldúsnak kenyeret adnék, 's azt el-hajítaná azután pedig ismét vissza jőne, hogy adjak néki mást valamit; az a' kóldús szemtelen vólna. — Hát mi nem tselekszünk é így gyakorta az Istennel? azt kérdi tőlök a' Földes-Úr. Sőt inkább, így feleltek

tek a' gyermekek, fokszor kérünk az Isten-
 től valamit, meg-adja azt nekünk, de mi
 nem akarunk azzal élni, hanem ismét más
 kérünk tőle. P. o. Az Isten eszközoeket
 ad arra, hogy jók legyünk; de nem élünk
 az eszközökkel. — Mi volna tehát minden
 embernek kötelessége? kérdi a' Földes-Úr.
 F. Az, hogy ki ki a' maga hivataltát bé-
 töltse, 's az Istennek a' segítségért szívből
 könyörögjön. K. Mit értetek ezen a' szón
Hivatal? F. Azt, a' mit ki ki tselekedni
 köteles. Így p. o. Mester Uramnak köte-
 lessége, hogy minket tanítson, a' mienk pe-
 dig, hogy jól tanuljunk, és engedelmesek
 legyünk. K. Hát ezen a' szón mit értetek;
szívből könyörögni? F. Mikor a' magunk
 gondolatainkkal mondjuk-meg azt az Isten-
 nek, mint mi Atyánknak, a' mire szükség-
 ünk vagyon. K. Úgy de talán nem is jó
 az ilyen Könyörgés? F. Sőt inkább jó;
 mert színt úgy meg-mondhatom az Isten-
 nek mint az édes Atyámnak, mikor vagy
 ételre, vagy ruhára van szükségem. De ha
 mindenkor könyv-nélkül könyörgök, úgy
 fokszor hazudok. Így p. o. ha éjjel meg-
 betegedtem, hogy mondhatom azt reggel:
*hálát adok néked Istenem, hogy engem
 ez éjjel egészségben meg-tartottál.* — Mi-
 nekutánna tovább egy óránál így gyakor-
 lotta őket Rochow Úr; ment azután a' szám-

adásra, 's ezt a' példát adta nékik. Tudjátok kedves gyermekeim, melly igen elhaltak az idén az én juhaim. 3400-ból nem maradt több 1612-nél; már most kínálnak egynehány jó-féle juhokkal, egyet egyet három Rh. forinton és 24. krzjtzáron. De csak 3000. Rh. forintot szántam erre a' gazdaságra. Tsináljátok-ki hát nekem, ha lesz' é annyi juhom mint tavaly vólt, vagy mennyivel lesz' kevesebb. Ekkor ki-fordúlt a' Földes-Úr Rochow egy kevé ideig; 's alig lépett-bé, hogy a' gyermekek fajnálkozva kiáltoztak: Jaj Kegyelmes Uram! még azon a' pénzen fél annyit sem szerezhet, mint a' mennyi juhai tavaly vóltak. — Ki ki el-gondolhatja, melly szerentsés változást szerezne az az egész Országban, ha minden Földes-Urak olyanok vólnának mint Rochow; ha az Oskolákra így viselének gondot, 's minden Jobbágyaikat az Isseni felelemben igyekeznék nevelni. Sok Földes-Urak pedig, a' mit sokszor csak egy estve el-báloznak vagy kártyáznak, azon egy Oskolát építhetnének. —

A Haza' és Anyai nyelv' szeretetének szép példái.

Pétsben egy nagy lelkű Hazafi M. P. N — Úr, 30. aranyokat tóldott azon húsz ar-

aranyokhoz, mellyeket egy Magyar *Grammatikára* a' Hadi Történeteknek Nemes Író-jik jutalmúl fel-tettek, úgy hogy a' ki egy tökéletes Magyar Grammatikát készít, vagy leg-alább olyat, melly leg-közelebb jár a' tökéletességhez, az 50. aranyakat vészen jutalmúl. — — T. Török 'Sigmund Úr, az el-ízegényedett Nemeseknek Szó-szóllójok Budán, húsz aranyakat ígér egy oly érde-mes Hazafinak, a' ki *Montesquieunek* azt a' betses munkáját, melly *L'esprit des Loix, Törvények' velejeknek* neveztetik, fontos és könnyen folyó Magyarfággal ie-fordítja. A-zon kívül a' munkának leg-tsínofabban le-jendő ki-nyomtatásáról rendelést fog-tenni. — A' ki fel-vállalja, jelentse magát a' ne-vezett Úrnál, 's mi nálunk is, hogy ketten vagy többen, azon egy munkán ne fárad-janak. — Nem tsak kettőnek háromnak, hanem százaknak főt ezereknek kellene a' két Hazában ilyen nemes szívű Hazafijak-nak támadni: de fokan, nem hogy virágoz-ni kezdett Literatúránkat tehetségek szerint bóldogítanak, főt inkább tsupa írigységből a' leg-jobb szándékot el-nyomni igyekezik, úgy hogy a' Magyar nyelvnek 's ékefen-szól-lásnak Templomát építő nemes Hazafjak tsak nem olyan környül-állások közt vagy-nak, mint a' fogfágból Haza tért Izráeliták, a' kiknek, az őket háborgató 's minden mó-

don gátolni kívánó írgy Samaritánusok ellen, egyik kezekben fegyvert kellett tartani, mikor a' másikkal az el-pusztult Jérušálemnek kő-falait rakták. —

A' Találós Mese vólt *Árnyék*; a' Rejtett Szó *Katona*, mellyből ki-telik *Cato*, *Helena*.

Találós Mese.

Fejtse meg, ki mesét fejteni szeret, 's vágy;
A' testem nem kemény, de nem is igen lágy.
Egyenes természetem, kövérség a' húsom,
Van bélem, de tsontom nintsen sem pul-
susom.

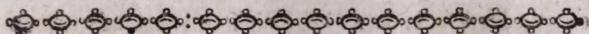
Fenn állva szolgálok; de tsak ritkán nappal,
Hanem éjjel vagyok sok dolgozó Pappal.
A' ki pedig velem tölti sok idejét,
Én is el fogyasztom, 's ő is az erejét.

Rejtett Szó.

Nem kedves senkinél a' két első részem;
Mert a' fel-emelt főt le-függővé tézsem.
A' két utolsóból 's elsőből ha vésznek
Bőv részt, sok négy lábúk szaladókká
léznek.

Nevem' rendes sora táplál sok ezreket
Olyakat, kik tartják Istennek lelkeket.
Horváth Sámuel.

*A tsudálkozásra méltó (Crichton)
Krikhton.*

A' természetnek Kedvesei között, a' kik időről időre láttattak e' Világban, és külömb-kültömb-féle ajándékokkal, 's egymással ellenkező tulajdonfágokkal ruházva vóltak; alig vólt valaki az emberi közönféges sors felett magasabbra emelve, mint amâ férjfiú, a' ki mintegy két századdal ez előtt a' tsudálkozásra méltó Krikhtonnak neve alatt vólt esméretes. Hívták ötet Krikhton Jakabnak. — Származását vette egy igen régi Familiából, Kluniai (Clunie) Krikhton Róbert Atyjától. — Született 1551-ben, a' mondott Kluniében, melly néki öfi örökfége vólt, és Pertshire Tartományában feküdt vala. — Ennek az embernek életiből ha szinte le-húzzuk is azt, a' mi minden hitelt fellyül-múltni láttatik; még is elég marad, a' mi ötet a' Világ' tsudái közzé helyeztesse, és a' mi a' hihetőségig meg van mutogatva.

Szép a' Virtus mindenkor; de még is szebb, ha az szép testben lakik, azt mondja Virgilius. Krikhton' személye igen szép vólt, és az ő testének szépsége olly nagy erővel 's munkásággal vólt egybe-kötve, hogy a' kard forgatást tanuló Oskolában,

eggy lépéssel 20. lábnyira ugrott a' maga viaskodó tárfára, és mind két kezében olly nagy elevenléggel 's erővel viselte a' fegyvert, hogy alig találkozott ollyan bátorfágú ember, a' ki vele fel-tenni mert volna.

Minekutánna Szent-Andráson (St. Andrews) Skótziában a' Tudományokat el-végzette volna: 21. esztendő's korában Párisba ment, és a' Navarrai Collégiumnak egy baj-vívást terjesztett eleibe, mellynek erejével az ebben a' Fő-Oskolában lévő Túdófókat egy bizonyos napra, az ő vele való vetélkedésre hívta; még pedig úgy, hogy az ő ellene ki-kelelendőknek, akár kik lennének azok, szabadságokra bízta, hogy tíz nyelv, és a' tudományoknak minden lehető részei között válasszák azt, a' mellyet magok leg-jobban szeretnének. A' rendelt napon egybe-gyültek több mint 3000. hallgatók, kik között az Anya-Szent-eggy-háznak négy Doktorai, és a' világi-böltsefségnek 50. mesterei voltak; és még is megvallja egy az ő ellene ki-költ tudófok között, hogy az mindeniket meg-tzáfolta, és a' maga nagy Tudományjának ollyan jeleit adta, mellyekből azt lehet ki-hozni, hogy az minden emberi erőt fellyül halad, és hogy akármelly más ember egész száz esztendőt a' tanulásban el-tölthetne, és még is az ő nagy tudományját el-nem nyerhetné. Mineku-

tán-

tánna a' vetélkedés 9. órákig tartott vólna, a' Préses és a' Prófesszorok ajándékoztak neki egy gyémántot, és egy arannyal tele erfényt, és fok kiáltások között el-botsátották.

Párisból ment Rómába, a' holott is szint olyan viadalt tartott, és a' Pápának 's a' Cárdisoknak jelen-létékben szerentsés ki-menetellel koronáztatott-meg. Azután *Venétsiában* Aldus Manutiussal esmeretféget szerzett, a' ki ötet minden tudósainál a' Városnak el-hordozta; onnan ment Paduába, a' hol ismét közönséges disputációba ereszkedett, kezdvén a' maga beszédét egy éneken, mellyet előre való kézület nélkül mondott a' Városnak és a' jelen-lévő gyülekezetnek dítséretire, és végezvén egy ugyan könyv-nélkül szerzett folyó beszéden, mellyben a' tudatlanfágot dítsérte-fel.

E' meg-lévén, ismét más hartzra hívtaki a' tudófokat, azt adván azoknak tudokra, hogy ő kéz lészén Áristotelesnek és az ő magyarázóinak tévelygéseket akár a' Logikában bé-vett okoskodásnak formája fzerént, akár pedig valamelly Vers nemében, mellyben az ellenkezők parantsolni fogják, Nap-fényre hozni.

Ámbár pedig e' nagy tudomány bámulásra méltó vólt: még is tsak egy mulatságot is, mellyet az Ifjak kedvelleni szoktak, el.

el-nem-múlatott, és színt úgy rá feküdt azokra a' Tudományokra, mellyek egy Nemes embernek éketségére szolgálnak. Így, nagy tökéletességre vitte a' rajzolás és a' festés; éneklő szép volt, sok mu'fikáló eszközökön nagy friféséggel jádzott; és különös kedvességgel tántzólt. Azon a' napon, a' mellyen disputált Párisban az egész Udvar előtt meg-mutatta, ki-légeyen ő ló-háton. Mert a' közönséges játékban 15-ször egymásután kapta-le lántsájával a' karikát.

Nem külömben nagy volt ő a' házi játékokban, a' mellyek sem annyi ésszel sem annyi betsülettel nem járnak. Az idő alatt, míg Párisban a' Tüdősök a' vele-való disputátióra készültek, annyi időt töltött a' kotzkában szél-lapdázásban és egyéb játékokban, hogy a' Sorbonának kapujára egy ilyen motskos tzedulát fzegeztek; „ a' ki „ e' Tudományoknak tsudáját látni kívánja, „ menjen és meg - találja a' tsap szé- „ kekben. „

Olly szélessen ki-terjedett esmérettel bírt az emberek élete-modjában és erköltsében, hogy egy Komédiába, mellyet készített, és a' melly a' Mantuai Udvar előtt el-jádatott, 15. külömb-külobb féle természetet festett-le. Nem volt pedig néki az ilyen munka semmi terhére. Mert olly nagy emlékezete volt, hogy ha valamelly egy ó-
rá-

ráig tartó beszédet meg-hallott, nem tsak szórol szóra el-mondotta, hanem a' beszélőnek minden szóban adott hangját es testének minden mozdúlását követni tudta.

A' minémü nagy vólt Krichton a' Tudományban, olyan alkalmas vólt a' fegyver viselésre, és a' minémü nagy ebben, olly nagy vólt bátor szívére nézve. Vólt Mántuában egy pénzért viaskodó, a' ki az egész világot bé-járta, és az akkori vad szokás szerént, mint egy közönséges bajnok, a' leg-híresebb hartz'-mestereit Európának meg-ölté, és már ugyan ott is, hármat, a' kik vele szembe szállottak, általvert. Alíg bánta-meg a' Hertzeg, hogy ez embert a' maga oltalma alá vette, mikor Krikhton, a' ki a' maga véres szerentséjét még előre, de fájdalommal szemlélte, magát ajánlja hogy ki-kél ellene, ha 1500. pistolt tesz-fel jutalmúl. A' Hertzeg ámbár nem örömet, tsak ugyan meg-eggyezett benne; és a' viaskodók a' rendelt napon meg-jelentek a' piatzon. Úgy látszik tsak Rappiérjek vólt, egy fegyver' neme, melyet akkor kezdetek Olasz-Országba be-vinni. A' pénzért viaskodó nagy serényféggel és bosszúfággal rá üt Krikhtonra, a' ki hideg vére mellett tsak azt kereste, hogy maga helyét meg-tarthassa, ellensége pedig erejét maga dühösége által el-fogyassza.

Melly

Melly mikor meg-lett volna, olly nagy erővel és hirtelenséggel neki tsap a' bajnoknak, hogy azt tsak hamar háromszor által űzegezi és Lelkét ki-ontja.

E' rend-kívül-való embernek halála is nem rendes vólt. Ugyan is a' Mántuai Hertzeg, a' ki az ő tehetségei' fok próbáit látta, tette őtet a' maga fijának Gonzaga Vintzének Hofmesterévé, á' ki eggy rossz erköltsü és nyughatatlan elméjü Hertzeg vólt. (Történt ez éppen azon alkalmatofsággal, a' midön az említett Komédiáját, mellyben olly fok természeteket festett-le, el-készítette.) Midön pedig eggy éjtszaka a' maga tzipterájával az útszákon fel 's alá járna, meg-támadják hat áll-ortzás férjfiak. Ő ellenek űzegezi azoknak magát olly erővel és vitézséggel, hogy tsak hamar mindnyájokat űzével űzi, és vezetőjököt fegyverétől meg-fosztja, ki is le-vonja áll-ortzáját, 's magát a' Hertzegnek az ő tanitványának lenni meg-mutatja. — Krikhton térdre esik előtte, meg-ragadja űzablyáját hegyinél fogva, 's által-adja a' Hertzegnek, a' kap rajta 's bele meríti a' Krikhton űzívébe, a' mint némellyek mondják űzeretőjét féltvén tőle, a' mint pedig mások, részeg fővel, és dühofségében. Történt ez 1583-dik esztendőben.

A' Mántuai Udvar Krikhton eránt való indulatját meg-mutatta az által, hogy
kö-

közönfégesen meg-gyászolta. Az akkor élt Tüdősok ditséreteiket ugyan gazdagon rak-ták reá — az Olasz-Országi Paloták képé-vel ékesítették, melly Krikhtont ló-háton egyik keziben lántsával másikban könyvvel mutatja vala.

Pestről. Cs. I.

Mint büntették a' régi Németek azokat a' Nös-paráznákat, a' kik a' tselekedeten találtattak.

Azt írja *Siebenkees* Prófesszor, a' Tör-vény-tudók' számokra készített magazin-ban, a' II-dik Kötetnek 228-dik levelén, hogy egy régi könyvben, melly a' Saxóni-ai Törvényeket foglalja magában, ezek a' beszédek olvastatnak: Az, a' ki meg-sérte-tettnek tartja magát, kötözze öszve a' két paráznákat erős kötelekkel: vigye így ösz-ve-kötöztvén az akasztó-fa alá, tsináljon ott hét lábnyi hosszúságú és magasságú gödröt, hintse-meg a' fenekét tövifekkel, azután ves-se őket a' gödörbe, úgy hogy az Asszony-nak mezítelen háta eszen a' tövifekre. Az-után mind kettőjüket hintse-bé tsalánokkal 's tövifekkel. E' meg-lévén, egy hegyes karót verjen által mind a' kettőnek testén, mind addig, míg a' földbe is méllyen bé-nem megyen a' karó. Azután pedig, akár

hal-

haltak-meg akár nem, temesse-bé az árkot földdel. Ez a' törvény kegyetlen vólt, de talán fokot használt ennek a' bűnnek el-kerülésére. — Ha ma mind azokkal úgy bánának, a' kik ebbe a' bűnbe esnek, 's azok a' karók mind ki-zöldülnének 's meg-élednének; bizonyosan meg-óltsódnék a' fa.

Eggy időben a' Habsburgi Rudolph elébe eggy Város két olyan embereket küldött követségbe, kik közzül eggyiknek ősz bajusza és fekete haja, a' másíknak pedig ősz haja és fekete bajusza vólt. Mikor ennek a' külömbségnek okát tsudálkozva kérdezte vólna tőlök Rudolphus: az első azt felelte, hogy ő a' fejével keveset dolgozott, a' szájának pedig elég munkát adott, 's ez az oka, hogy amaz még ifjúnak mutatja magát, e' pedig meg-őszült. A' másíki pedig azt felelte, hogy az ő haja húsz esztendővel vénebb mint a' bajusza, 's ez az oka, hogy az meg-őszült, e' pedig feketén maradt.

Eggy öreg embertől azt kérdezte egykor a' Pap; hogy ki teremtette őtet? Hogy meg nem tudott felelni, eggy öt esztendőös gyermeket kérdezt-meg, a' ki meg-felelt rá; hogy őt' az Isten teremtette. Jaj! T. Uram! mond a' vén paraszt, még ő gyermek, nem régen teremtett, és így eszébe juthat; de eggy-meg tsak azt a' mit én, biz ő is el-felelji azt.

XIV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Elő Havának
17. Napján.*

*Ezek a' folyó-vizek szakadnak a' Dunába
Nap-kelet felől.*

I. Márch, melly elébb Miavával eggye-
lül; 's Pofonon fellyül eggy órányira a' Du-
nába szakad. Itt láttatik az a' kö-sziklás
örvény is, melly ördög székinek neveztetik.

II. Vág. A' Dunába szakad Komá-
romon fellyül két mért-földdel Gútánál, a'
hol hajdan Mátyás Királynak halas-tója vólt.
Erről a' folyó-vízáról neveztetik a' Dunának
ez az ága Vág-Dunának, valamint a' másik
Győri-Dunának. A' Vág mellett esnek ezek
a' nevezetesebb helységek; úgymint *Sz. Mik-
lós*, a' hol a' Vág igen kö-sziklás egész
Vág-Újhelyig, mellyeken nem kevés vígyá-
záfsal kell járni a' Liptó és Thúrótz Várme-
gyei hajósoknak 's talpasoknak. 2. *Siléni*,
mellyet bír Hertzeg Eszterházi. A' fellyebb
való Században, sőt még ebben is 1707-
ben, itt nyomtattatta-ki Nigríni Sámuel a'
maga munkáját illy tzím alatt: *Conflia He-
notica circa unionem Ecclesiasticam.* 3. *Vág-
Besz-*

Besztertze, egy igen magas vár, mint szintén alább *Betzko* is, és azután *Leopoldstadt*. 4. *Szered*, a' hol fok-féle épületre való fák rakáfonként tartattatnak, mellyek a' Vágon, 's azután a' Dunán egész Török Országig le-vitettetnek. 5. *Sellye*; bírták ezt hajdan a' Jésuiták, a' kiknek itt nagy Collegiumjok vólt, de az 1615-ben Nagy Szombatba által vitetett. Híres vólt eleitől-fogva ennek mezősége, mellyben fok lovak 's vágni való ökrök tartattattak. Már ma a' F. Kamara bírja, 's tizen-nyóltz ezer forintokért árendába adta egy Würtmüller nevű Hollandusnak, a' ki Hollándiai módon üzi a' gazdaságot. — Egy víz sem szokott hamarabb 's veszedelmesebben ki-áradni mint a' Vág; melly ki-tsapáfaival fok szegényeket csak nem éhel-halásra juttat. 1662-től 1725-ig esett veszedelmes árjait bőven le-írja Bél Mátyás, az ő betses munkájában; és egy Poëta ilyen tzím alatt: *Carmen miserabile*. A' Vágnak felső részében, egyéb halak között találtatnak Pisztrangok is. *Morvánka* nevű falú mellett van egy meleg forrás, melly a' Vág alatt által foly, és egy Pöstényi nevű falu mellett ismét ki-adja magát. Ebbe a' Vágba szakad a' *Tirnava*, melly ered a' fejer hegyen, 's keresztül folya Nagy Szombatot, melly a' maga számos Templomiért 's egyéb szép épületiért

kis Rómának nevezetik, Túrótzi így nevezi: *Regia, Libera, sancta, illustris, florens, celeberrima*; Bél Mátyás hozzá teszi, *æqua justaque*. Neveztetett ez *Zumbat*nak, azután a' megkülönböztetésnek okáért *Nagy Szombat*nak. Építtetett a' XI-dik Században, 's II-dik Bélától fogva, a' következő Királyok fok szabadságokkal ajándékozták azt meg. — 1327-ben Róbert Károly itt kötött békeséget Jánosfal, a' Lengyel Országi Királlyal. 1531-ben itt született a' világra *Sámbúk* János, a' ki egész Európában nagy hírt szerzett magának 's 1584-ben, mint Tsászári Historikus, nagy pompával temettetett-el Bétsben. 1543-ban ide költözött az Elztergomi Káptalan — 1545-ben itt tartatott Ferdinánd Ország gyűlést. — Azután a' Török és Hazafjak között való belső háborúban fokát szenvedett ez a' Város. 1730-ban élt itt egy *Munkátsi* nevű tudós Prókátor, a' ki Béal Mátyásnak nagy férgítfégeré volt. — A' fellyebb való Századnak elején tsak nem egészen Magyarokból áltt ez a' Város, 's a' Reformátusoké volt az a' Templom, melly ma a' Paulinusok Templomjoknak nevezetik; de mint másunnan, innen is a' Magyarok ki-írtattak, 's idegenek költöztek helyekbe. — Ezerszer bódogabb vólna most a' Haza, ha a' Bétsben 1606-ban kötött

békeféség fzerént foa a' Vallás nem hábor-gattatott vólna. De e' tselekedte, hogy a' felső Királyi Városokban olly kevesek a' Magyarok. — A' fő Templomnak Pázmán Péter 1629-ben 140,000. forintokat ajándé-kozott. Ezen kívül vagynak még itt 8. Templomok. — Eggy Káptalanbéli Úrnak Háza szállásfúl szolgált a' Koronának, 's azért a' Korona felibe van festve, 's e' van rá ír-va: *His ego sub tectis quondam peregrina quievi.*

III. *Nyitra.* Nevezetes helységek e' mellett; *Nyitra*, melly igen régi város Nyi-tra Vármegyében. Az itt lévő Franciscá-nusok' Klastromját építtette Püspök Telegdi Miklós 1370-ben. Minekelötte Püspöki vá-ros lett vólna, már az előtt Királyi-város vólt, 's mint Királyi-várost, úgy ajándékoz-ta azt IV-dik Béla 1264-ben a' maga Fijá-nak Bélának, a' Tót Országai Hertzegnek. 1286-ban V-dik István ajándékozta ezt is-mét Paschasius Püspöknek, 's azólta min-denkor Püspöki város vólt. 1558-ban Bor-nemisza Pál Püspök nagy szabadfágot adott ennek a' Városnak; de azt 1582-ben Mo-fótzai Püspök alatt el-vefztette. — Már Sz. István Király előtt virágzó város vólt ez, és a' Keresztyén Vallást is bé-vette. Már a' vár is meg-vólt ő elötte, a' melly meg-tetzik onnan, hogy Sz. István Király' a'

maga Sógorát *Vasúlt*, fok feslettségéiért ebbe a' várba zárattatta. — Imre Hertzegnek halála után látván Sz. István, hogy femmi Örököse nem marad; azon igyekezett, hogy Vasútra szálljon az Ország holtta után; de az ő Felesége Gifela, hogy ezt meg-előzhesse, egy *Sébus* nevű embert Budáról Nyitrára küldött azzal a' parantsolattal, hogy Vasúlnak mind a' két szemét szúrja-ki; 's olvasztott ónat öntsön füleibe. Eképpen alkalmatlanná tette őtet az uralkodásra. — A' több Nyitrai Püspökök közt nevezetes vólt *Thursó*, a' ki 1542-ben lett Püspökké; de 1557-ben minden Ekklesiái hivatalról le-mondott, 's meg-házafodott. Először vette-el Kotzka Miklós' Leányát, 's e' meg-halván Zrinyi Katalint. Előben lett Árva Vármegyének Fő-Ispányjává, annak-utánna Proviant Commissáriusá, 's meghalt 1569-ben. Azért is T. Pray Úr a' maga Hieráchiájában így szól róla: *Deseruit Episcopatum, & ad Sectarios transit.* — Nem messze Nyitrához esik egy magas hegyen a' *Kamaldulensesek'* Klastromjok, mellyet *Jaklin* Püspök ajándékozott ennek a' Rendnek. Igen kies és fok tsergedező forrásokkal ékeskedő helyen fekszik ez a' Klastrom. Híres ennek a' hegynek bora is, a' mint bizonyítja ez a' Deák vers: *Vinum Zobrense, decus est & gloria mensce.* —

2. *Érsek-Ujvár*, melly hajdan nem utólsó város volt; és ennek vára tíz ostromokat állott-ki, mellyekben, a' hiteles Historicusok után, meghaltak száz ezer emberek. *Warda Pál* Érsek, az akkori szokás szerént, mellyhezképest a' Püspökök is tartoztak hadakozni, maga költségén építtette volt ezt. I-ső Ferdinánd alatt 1556-ban, az Érsekre és Bátorira bízattatott ennek a' Várnak nagyobb leendő meg-erősítése, 1569-ben a' szomszéd Vármegyék is segítseget adtak arra, Érsek Draskovits ötven ezer forintot hagyott erre a' végre, mellyet az utánna következett Érsek Lippai György ki is fizetett. Ez által a' Várban lévő rendes őrizet mindenkor állott ezer lovasokból és öt száz gyalogokból, ide nem számlálván a' Németeket. Egyszer'smind lett ez a' város a' Dunán innen való Fő-Kapitánynak lakó helye, 's ezt a' Tifztséget leg-először Gróf Pálffy Miklós viselte benne. Botskai alatt Obester Rhédey és Obester Homonnai a' Törökökel együtt ostromlotta ezt, a' mikor a' Commendáns benne volt Illyésházi. Meg-vették a' várost leg-inkább éhség által, mellyben a' katonaok fok ideig sótalan ló-hússal éltek. Azt írja a' többek közt Bél Mátyás Obester Homonnairól, hogy a' maga jegyző-könyvébe egy napról másokra mindeneket Magyarúl írt-fel. Mikor a' várat

ke-

kezekhez vették, ötven kilentz fogoly Törököt szabadfágba helyezettett, 's mikor a' *Te Deum*ot el-énekeltette, a' Tábori Pap *Piskolti*, magyarul papolt előttök. Az ostromnak ideje alatt tűz támadván a' városban, közel négy száz házakkal együtt elégett a' Reformátusok' temploma is. Két esztendő múlya ismét II-dik Mátyás Tsászár' hatalmába esett a' Város: de 1619-ben a' Betlen serege meg vette ezt, 's a' benne lévő Commendánst Kohárit Kassára küldötte. 1621-ben a' Tsászár Generálísa Bucquoi meg-szállotta Érsek Újvárat; de meg-ölette-tett alatta, 's itt vesztette nyóltz száz ezer forintra betsültetett kintsét és szerzsámit. Tsak ugyan fokára meg-véte-tett a' Város. 1663-ban Török kézre jutott, minekutánna először mellette nagy vér ontás esett volna. 1681-ben ismét a' Tsászár' kezére jutott, de 1703-ban 's a' következő esztendőkbén, bírta ezt a' Rákotzi Serege, míg ismét 1709-ben a' Tsászár birodalmába vissza nem esett; 's minthogy ennyi fok Keresztyén vér ontatott-ki érte, VI-dik Károly Tsászár 1724-ben ennek erőlségeit le-rontatta. 1687-ben e' fok vérontásnak helyét személly szerént kívánta meg-látni *Tollius*, 's nagy keferüféggel hallotta ott egy utazó tárfától, hogy az kevés idővel az előtt négy száz könyveket hányattatott ott a' tűzbe, mel-

lyekért ő négy száz tallérokat örömett megadott volna. Ma bírja Érsek-Újvárat Esztergomi Érsek Cardinális Battyáni Jó'sef Ő Eminenciája. Lakofai Magyarok, Németek, és Tótok. A' Város-házával által ellenbe vagyon a' Rákótzai palotája, mellyben az Urafág-széke tartattatik.

IV. Garan (Grán) eredetét veszi Gömör Vármegyében, 's minekutánna 24. mértföldeket foly, 's némelly apróbb folyo-vizek is, mint p. o. a' *Besztertze* vele eggyefüinek, a' Dunába szakad Esztergom mellett. Meg-jegyzésre méltó Városok mellette ezek. — 1. *Bresnó bánya*, mellynek I-ső Lajos Király 1380-ban nagy szabadfágot adott; kö-fallal körül-kerítettett, 's öt kapukkal meg ékfítettett 1588-ban, 1655-ben pedig Királyi Várofsá tétetett. Hajdan voltak itt Bányák is: de már ma leg-inkább tsak a' juh tartásból élnek a' lakofok. Itt tsinálják a' *brenza* fajtot és túrót, melly a' Hazában mindenütt esmérertes. Lakofai nagy részént Evangélicusok, 's vagynak mintegy két ezer három százan. — 2. *Besztertze-bánya*, (*Neufol*) Leg-szebb ez a' hét Bánya Városok között. 1776-ban lett Püspöki várofsá, 1785-ben pedig a' Királyi Commisfáriusnak lakó helyévé. Már IV-dik Béla nagy szabadfágot adott ennek a' Városnak, 's a' közönséges értelem szerént, Jérusálemi

And-

András alatt építtetett, a' ki ide Saxóniából fok Bányászokat nagy ígéretekkel hívott vala ki. Ékeskedik ez a' város fok szép épületekkel; mellyek között nevezetes a' Püspöki Residentia, a' Vármegye háza, az Ispotály, 's a' t. A' lakofok mintegy öt ezeren vagynak. Itt született a' Világra Kollár Ádám, a' ki nevezetes lett, kivált az utolsó Ország-gyűlésében. Bél Mátyás is itt neveltetett-fel. 1478-ban Mátyás Király itt lévén a' maga Felelőségével Beatrixal, le-rontatta azt a' fából tsinált fa-áruló házat, melly a' piatz közepén vólt, és a' szemnek nézését nagyon meg-gátolta. Noha itt semmi bor nem terem, még is itt minden-féle jó borokat, úgymint Tokait, Budait, Sopronit, Ménésit és más féleket, leg-fellyebb negyven krajtzárokön lehet találni. Okozza ezt az, hogy nem tsak egygy két ember kereskedik velek, a' ki a' Közönséget úgy húzhatná a' mint néki tetszene; hanem fokan közzülök bé-szedik a' leg-jobb féle borokat, és a' lakofoknak illendő árron szolgálnak velek. — 1542-ben Ferdinánd itt tartatott Ország-gyűlést, 1608-ban parantsolat adattatott-ki, hogy minden Királyi Városokban, bár ha Németekből állanak is, a' Magyarok és Tótok ne tsak lakofoknak bé-vétettefsenek, hanem Tanátsbéli Személyeknek is. Ezt hogy Besztertze Bánya

követni nem akarta; a' Pofoni Diétán két ezer forintra büntettetett. 1620-ban itt tartott Ország-gyűlése Betlen Fejedelem alatt, a' hol ő Magyar Ország Királynak ki-kiáltatott. A' következő éftendőben fok vizontagfágokon ment kereftül ez a' Város. 1666-ban itt szült egy affzony egy halsal egy élő orofzlán kölyköt, 's ennek azt az okát adván, hogy a' forráson álló orofzlánt tsudálta-meg, a' Város le-rontatta azt. 1669-ben ismét Ország-gyűlése tartatott itt, a' hol meg-halt Palatínus Vefelényi. Bél Mátyás elő adja azt is, hogy ennek a' Századnak kezdetében a' toronyból a' vígyázók éjjel így kiabáltak: *Szólljál szóllját virrasztó!* Reggel felé pedig így: *Hajnal vagyon, szép piros hajnal. Majd meg-virrad, majd meg-virrad.* 1767-ben Auguftusnak 4-dik napján egy rettenetes gyuladásban meg-fúltak itt 127. személyek, 's meg-égtek 350. épületek, úgy hogy a' kár két millió Rh. forintra tétettetett. A' lakofoknak számok mintegy 5000.

V. *Ipoly.* Ered Nógrád Vármegyében, és fok tekergései után, minekutánna mintegy tizennégy mért-földet folyt, Hellemba alatt a' Dunaba szakad. Közel az eredetéhez találatnak benne pifztrangok, alább pedig jó ízű tsukák: azért példa befzédde vált a' Magyaroknál: *Duna pontyja, Tifza ke-tse-*

tségéje , *Ipoly tsukája jó bõjt, ha Szeremi borban fõtt.* Ennek partján két felõl vagynak mintegy harmintz helységek: melyekben nem kevés károkat okoz a' víznek ki-áradása. Vagyon rajta két derék kõ híd; egyik Ráros mellett Nógrád Vármegyében, a' másik pedig Ságnál Hont Vármegyében.

VI. Tisza; a' Dunába szakad Tétel-nél, négy mért-földdel Belgrádon fellyül; de errõl alább bövebben. —

VII. A' Bánátból a' Dunába szakadnak a' Tömös, Karasza, és Néra vize, melly fok arany homokot hömpölyögtet-le magával.

A' Találós Mese vólt *Gyertya;* a' Rejtett Szó *Búza,* mellybõl ki-telik *bú, zab.*

Találós Mese.

Ha Isten az, a' ki tsudát tétet 's tészzen;
 Isten vagyok 's léfzek míg a' világ léfzen.
 Vólt is az az idõ, hogy hívtak Istennek;
 Noha a' Keresztyén már nem esmér ennek.
 Pedig tsudát a' mint tettem, ma is tészek:
 Mert a' szívbõl minden bút egybe ki-vészek
 Kréfust ha akarom ma tészem Irusá,
 A' nyomorúlt Irust helyébe Kréfusá.
 Sok meg-hólt élővé én erõm által lett:
 Sok élvén már meg-hólt. Illy tsudát hol
 's ki-tett?

Élni nálam nélkül nem lehet; de még is
A' ki nagyon szívet veszedelmes az is.
Dorogról.

Rejtett Szó.

Ha egyenest futok, egy nagy Apostolnak
Nevéről mind három tagjaim lantolnak.
De ha meg-fordítasz, csak a' vizek színén
Úszkálók, vagy azok partjain ülök én.

Örülj kedves haza! tapfoljatok anyai
nyelveteket szerető nagy lelkű Házafijak! —
Meg van már egy része annak, a' mire tö-
rekedtünk, fel-emeltetett szintén a' földig
le-tapodtatott Nemzetünk's Anyai nyelvünk
a' porból. A' Kegyelmes Felső meg-en-
gedte már, hogy az egész Országban a' Pol-
gári dolgok Magyarúl follyanak: a' Törvé-
nyes dolgok is csak addig folytattatnak De-
ákül, míg egy kevésé jobban bővítettik
nyelvünk, 's azoknak folytatásókra alkalmat-
ofsá tétetik. — Lám nem hijjában kezdet-
tünk ez előtt egynehány esztendőkkel nyel-
vünk' pallérozáfához! — nem haszontalan
ferkengettünk ennek szeretére mindeneket,
valakiknek ereikben Magyar vér tsergedez!
— Lám nem hijjában írtuk Gyűjteményünk-
nek kezdetében is, hogy *jobb valaha mint
soha sem*, 's reményljük is, hogy meg lesz' az
a' mi-

a' mivel mindenkor bíztattuk magunkat, hogy a' mi Literáturánk 20. esztendőök alatt még az Ánglusok előtt is esméretes lesz'. — Az Égek szaporítsák a' nemes elméjü 's jó igyekezetü Hazafijakat, szaporítsák az azokat boldogító Mecénáfokat ! ! Valamint már ebben bé tellyesített az Országának alázatos kérése, úgy meg-lesz' a' másik is, hogy t. i. a' Normā, melly vagy elébb vagy később a' mi Anyai nyelvünknek halálos lett volna, vagy egészen meg-szünik, 's az a' temérdek költség, mellyel e' miatt a' szegénység terheltetik, más hasznosabb végekre fordítottatik; vagy ha meg marad a' Normában az a' mi jó van benne, leg-alább minden Nemzeti Oskolákban tsupán Magyarúl fognak a' gyermekek minden nekik hasznos és szükfégés tudományokra taníttatni. A' Városi Oskolákban is, mint régenten, a' Magyar lesz' a' fő, második a' Deák, mellyet nekünk szorgalmatofan kell tanulnunk mind azért, mert minden régi Leveleink, Törvényeink, szabadságaink Deák nyelven vagynak; mind azért, mert a' több Európai Országokban is, mint a' böltseiségnek egyik kútfeje, szorgalmatofan taníttatik az, a' kiknek ha mi példajokat nem követnének, úgy önként sietnének vissza a' tudatlanfágra. A' Német nyelv azért a' nemesebb és nagyra igyekező Ifjakkal különös órákon taníttathatik, hogy ab-

ban

ban is egészen idegenek ne-légyenek — A' mi Hazánkfijai magok sem akarják a' magok Nemzeti-béllyegeket el-hagyni, 's azt sem szeretik, hogy valaha az ő maradékaik le-vetkezzék azt. — Örömmel képzelheti minden jó lelkű Hazafi, hogy tíz esztendő alatt minden Pap NevelőHázakban, Mindenfégekben (Univerfitas) 's nagy oskolákban a' Böltelkedésnek minden részei Magyarúl fognak hallattatni Nemzetünknek örökös ditsőségére, a' mint már a' *Dugonitsok*, *Horváthok*, *Mólnárok*, *Mátyúsok*, *Rátzok*, 's egyéb Böltsek meg-mutatták, hogy nints a' Tudománynak egy része is, mellyet magyarul ne lehetne tanítani, szint úgy mint Németül. — Örömmel képzelhetik a' Nemes szívű Hazafijak, hogy a' mi régi Királyainknak ditsőséges lakó helyeikben, Országunknak Anya Városáiban, Budán Pesten 's egyébütt, nem szükség lesz' futtogniok mikor Magyarúl beszéllnek, hanem ezeknek útszáin is az Anya nyelvnek kell lenni az uralkodó nyelvnek — A' mellyet is hogy soha többé semmi viszontagság meg-ne változtattasson, a' mint sok T. Vármegyéből halljuk, a' következő Ország - Gyűlésében a' K. Kegyelmes Felsőnek akaratjával, változhatatlan Törvényül tétetik ez: I-ször. Hogy mind a' Polgári mind a' Törvényes dolgok örökké Magyar és Erdély Ország-

szágban Magyarúl follyanak. 2-szor Hogy soha fenki itt femmi hívatalt ne viselhesen, a' ki a' Magyar nyelvet tökéletesen nem tudja. 3-szor. Hogy minden Oskolákban a' tanításnak eszköze a' Magyar nyelv legyen. —

A' Magyar Asszonyfágoknak dítséretekre.

T. Szabólts Vármegyéből tudósíttatunk, hogy ott az Úri Asszonyfágok a' bóbitát mind el-hányták, 's magyar főköteket viselnek. Dítsérendő példával ment elő maga a' Tekintetes Vicé Ispánné Asszony, T. Szemere Klára Asszony, a' ki a' maga nagy böltsefségéért 's Anyai nyelvének 's azon íráttatott Könyveknek szeretetekért, az egész Hazának tífzteletét meg-érdemli. — T. Nógrád és más T. Vármegyékből is írják, hogy valamint a' Férjfajak, úgy a' nagyobb rangú és böltsefségű Asszonyfágok már a' magok régi bőrökbe vissza búttak, 's el-hitették magokkal, hogy az egész Európa szemej előtt nem lehetnek ők soha derekabb emberek, mintha mind öltözetek' mind nyelvek' mind szokások' 's erköltsökre nézve Magyarok maradnak. — Itt Komáromban a' Nemes Bálókban, mind a' Férjfajak mind az Úri Asszonyfágok tsupa Magyar ruhákban jelennek meg, 's ha a' vitéz Hunyadi 's Mátyás fel-támadnának, még ők is tapsolnának örö-
mök.

mökben illy fok szép Magyarfágnak egy helyen való szemlélésére. — Ha a' mi Magyar Affzonyfágaink e' dítséretes példát mindenütt követni fogják, 's kivált pedig a' Bálokban 's egyéb mulatságokban magyarul beszélni nem szégyenlenek: úgy befogják gyógyítani a' sebeket, mellyeket Hazánknak 's Nemzetünknek okoztak, 's még inkább el-hitetik velünk, hogy ha Affzony által jött-bé a' világra a' bűn, a' Szabadító is Affzonytól-fzülettetett. —

Némelly virágok valamint a' Bonóniai kövek fényeskednek a' setétben.

Haggren Svéciában tapasztalta az elmúlt esztendőben Juliusban és Augusztusban, hosszas, tiszta 's meleg napok után, hogy az a' virág, mellyet a' Frantziák *Souci*-nak a' Deákok pedig *Calendulának* neveznek, a' napnak el-enyészése után fényes fűgárokat bocsátott ki-magából valamint a' Bonóniai kövek, vagy a' redves fák. — Ajánltatik a' Túdófoknak, kivált pedig a' kertészkedésben 's virágokban gyönyörködő Dámáknak bővebb tapasztalásaikra. —

XV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Böjt Elő Havának
20. Napján.*

Tengeri Medvék.

Ezek a' vízben és szárazon egyy-formán élő állatok; mind formájokra, mind természetekre - nézve a' földi medvékhez nagyon közelítnék. Steller, a' Petersburgi Akadémiának tagja, sok esztendőket töltött abban, hogy ezeknek az állatoknak tsudálatos természeteket ki-tanúlja. Valamint a' fetskék, vad lúdak, és sok tengeri halak; úgy ezek is bújdosó állatok. Bizonyos időkben a' déli tengerekre, 's az ott lévő számos pufza szigetekre bújdosnak északról. Ezekben a' lakosok nélkül való pufza szigetekben a' nőstények ellenek; 's minekutánna kölykeik meg-erősödtek, három hónap múlva a' tengerbe vissza térnek, 's régi lakó-helyekre sietnek. Mihelyt a' nőstények ki-ellik kölykeiket, azoknak köldökeit el-rágnak, 's a' helyét mind addig nyalják, míg a' vérét el nem állítják. A'kölykök igen ragyogó fekete bőrrel, 's harmintz két foggal jönnek a' világra; de az úgy nevezett kutya fogaik,

vagy agyaraik, a' mellyeknek leg-több hafz-
 nát veszik a' viaskodásban, öt nap múlva tet-
 fzenek-meg. Az anya igen nagy szeretet-
 tel viseltetik kölykei eránt, 's azokkal öt
 's hat óráig egy-végben el-múlat a' tenger'
 partján, a' hol az apró medvék úgy jádza-
 nak mint a' kutya kölykök. Ha egyik a'
 másikat le-nyomta, akkor a' hím, vagy az
 atya, fel-kél, 's el-választja őket, 's nyájas
 mormolásával 's szájának nyalásával jelenti
 a' győzödelmesen való örömét. — Vala-
 mint a' földi medvék szeretik a' magános-
 fágot; úgy ezek ellenben a' tárfafágban gyö-
 nyörködnek. Gyakorta öt 's hat ezer fek-
 szik együtt a' tenger' partján, a' hol külö-
 nös nyájakra vagy familiákra osztattatnak,
 mellyek közzül mindenik százból, vagy száz
 húzból áll. Valamint a' kakasnak, úgy
 egy hímnek húsz, harmintz, 's több nő-
 tényei vagynak, mellyeket nagy nyugha-
 tatlanfággal és gonddal őriz; ha más hím
 közelít valamellyikhez; azzal vérengző hartz-
 ra kél. A' nőstények tsendesen nézik a'
 hartzot, 's a' ki győzödelmes lesz', az alá
 adják magokat, és azt nagy hízelkedéssel
 nyalogatják. — Le-írhatatlan ezeknek a'
 tengeri medvéknek bátorfágok, úgy hogy
 a' melly helyet el-foglaltak, azt soha hartz
 nélkül másnak nem engedik. — Ha vala-
 mellyikre ketten támadnak, azt a' többek
 meg

meg nem engedik, hanem az el-nyomattottnak mindenkor segítségére mennek. Meg-efik gyakorta, hogy az útzók a' tengeri szigetekben éppen útjokban találván ezeket a' tengeri medvéket, igyekezik őket onnan ki-hajtani. Kövekkel hajigálják őket, melyeket mint a' dühös ebek szájakba szorítanak, 's el-vetnek. Néha a' fok hajigálás után nemellyiknek mind szemét mind fogát ki-verik; de még is vakon és fog nélkül, mind halálig óltalmazza helyét, mert ha el-hagyja, a' többektől meg-ölettetik. — Sokszor egy egész hónapig el-múlatnak ott a' hol meg-telepednek, és tsak egy szem-pillantásig is helyeket el nem hagyják. Kérdés, mivel élnek ollyankor? Az útzók meg-ölvén némellyeket illyenkor közzülök, hirtelen fel-bontzolták őket, de gyomrokban 's hurkáikban nem találtak egyebet tajtéknál, sem eleféget sem emésztetet: a' honnan úgy gondolkoznak, hogy ezen nyúgodalmoknak 's heveréseknek idejében, tsupán az ő kövérsegek által tápláltak. — Mikor közösködnek, a' nöstény a' hátára fekszik, a' hím a' két hátúlsó lábaira áll, melyek az ő testének nagy terhétől a' homokba egészen bé-süppednek, 's a' testének terhe a' nöstényt is úgy le-nyomja, hogy tsak a' feje látszik-ki. Illyenkor leg-tovább lehet őket vizsgálni, de a' ki szerelmeket meg-

gátolja, ha tsak jól fel nints fegyverkezve, életével jádzik, mert a' hím egyenesen neki megy, 's meg-öli, ha tsak vagy el nem szalad, vagy a' hímet meg nem öli. — Mikor a' tengerből ki-jönek, egész testeket meg-rázzák, mint az úszó ebek, 's a' hasokonn öszve tsomózott szört hátúlsó lábaikkal ki-egyengetik. Mikor valamelly árnyékos helyre mennek, a' hátokra feküsznek, és hátúlsó lábaikat szüntelen rázzák mint az ebek. Fekvéseknek módja is fok-féle, néha oldalt, néha hasmánt, néha háton alusznak, néha pedig gombolyagba feküsznek. Noha méllyen alusznak; de még is mihelyt ember közelít feléjük, fel-ferkennek: de hallják é azt, vagy érzik, még ennek a' Természet'-vizsgálók végére nem mehetek. — Azt írják felölök, hogy minden vízi-állatok között leg-gyorsabban úsznak, és hogy egy óra alatt két Német mért-földnél megszzeb- el-úsznak. A' Kamtschatkaiak igen szeretik vadászni a' nöstényeket, mellyeknek zsírjokat meg-eszik, és a' fíjatal híme- ket. Vadászáfoknak módja ez, hogy hajókra ülven, egy vas szigonyt a' medvébe löknek, mellyre már az előtt egy hosszú kötelet kötöttek: a' medve érezvén a' fájdalmat, nagy sebességgel úsz, és a' hajót is húzza maga után a' kötélnél fogva, mellynek egyik végét a' halászk tartják. Mi-
kor

kor a' fáradság és vérenek el-folyása által meg-lankad; akkor magok-felé húzzák a' kötélnél fogva, 's ha a' hajót a' két első lábánál fogva igyekeznék fel-fordítani, azokat el-vagdadják, 's ekképpen a' hajóba behúzzák.

N. Győr. Bőjt Elő Hav. 4-dik Napj.

E' mái napon itten az ifjú Gróf Györi Ferentz Úr, ezen Kerület' nagy érdemű Királyi Biztosá', Gróf Radványi Györi Ferentz Ö Excellentziája' nagy reménységű fia, a' Philosophiának első Esztendőbeli Tanulója, a' maga első fél Esztendei Tudomány'-Próbáját, a' Méltóságos Györi Püspök Fengler Jó'sef Úrnak, nem különben Fő Tisztelendő Györi Kánonok, és Apátúr Majláth Antal Úrnak, úgy a' Györi Oskolák' Direktora' Szunerits Mártony', és Tisztelendő Balogh Sándor Profefsor', 's több más jelen-lévő és a' Tudományokban jártas Uraknak jelen-létekben dítséretesen el-végzette, mellynek alkalmatosságával, az említett ifjú Gróf a' Philosophiai első fél Esztendőre ki-szabott minden Tudományokból, majd egész óráig tartott kérdésekre, egymás után hangzó ékes Deák szóllással, és természeti Bátorfággal olly gyökeresen, és derekasan felelt, hogy mindnyájoknak

tsudálkozását magára vonszotta; ezzel pedig már Életének illy Zsengéjében nyilvánfágofsá tette, melly igen gyönyörködik a' Tudományokban, és hogy a' Hazának 's köz-jónak nagy reménységére neveltetik.

Dítséretes és követésre méltó példa ezen ifjú Méltóság, Magyar ifjainknak; a' kik vajha a' tudományokban lehető szép vetélkedések által törekednének arra, hogy édes Hazánknak és Magyar Literaturánknak ma hólnap ditső oszlopjai lehessenek!!

Örvendetes hír a' Hazának.

A' Korona Bétsből ki-indúlt a' két Korona Örizőjinek, M. Gróf *Nádasdy Mihály'*, és M. Gróf *Keglevich Jó'sefnek*, Eö Excellentziájoknak, nem külömben két Udvari Titoknokoknak, és öt Nemes Test Örzőknek kísérések alatt, ezen folyó Hónapnak 18-dik napján. Az első éjjel hált *Köptsénben*, Országunk határában, a' hol T. Pofony és Mosony Vármegyéknek fizinekről, 's véghetetlen nagy fokalágtól, nagy tisztelettel fogadtatott. 19-dik nap hált Györben, a' Püspök' Residentziájában, a' hol egész éjjel fok Nemesek és tiszteséges lakosok fegyveresen vigyáztak. 20-dik nap, úgymint ma délre, jött Komárom.

rom alá, a' hová a' Dunán által ment a' Városnak színe Muzsikákkal, rozmarintokkal, téli zöldekkel, 's el - álltta két fölöl az Ország útját - mellzére, hogy ezt a' kedves Vendéget fő hajtással tisztelje. — Estvére megy Esztergomba hál- ni, a' Káptalani Residentziába; holnap délre pedig Budára. — Le - írhatatlan az az öröm, tolongás, és számtalan fokafág, melly mindenütt az Ország útján tapfolásokkal fogadta e' Nemes Úta- zót, —

T. Komárom Vármegyének közelébbi Gyűlésében, melyben sok Nemes Hazafiak a' magok Hazájokhoz vonzó buzgó szerete- teket példásan ki-mutatták, sok szép rende- lések tétettek. Minthogy ezek már nyom- tatásban is ki-jöttek, mi tsak némelyeket em- lítünk.

1-fzör Valamennyi Nemes rabok a' tömlöztben voltak, 's az új törvény szerínt fogattattak-meg, mind azok szabadságba hely- heztettek, hogy a' régi rend (*ordo*) sze- rínt először tztáltatsanak, 's úgy támasztásék ügy ellenek. —

2-fzör Minthogy a' Komáromi Vár majd 150. esztendeig az egész Csalló köznek a' Török ellen menedék helye volt, 's a' t,

kérettetik a' kegyelmes Felfég ezen kótya ve-
tyéltetett Várnak helyre állítá'ára. —

3-szor Nem külömben arra is, hogy a'
Magyar Országai Püspökségek született Ne-
mes Magyaroknak adattasának. —

4-szer A' Protestánsok az 1606-ban Béts-
ben kötött Békefének ereje szerint, tellyes
Vallásbéli szabadsággal bírjanak. — Azok
a' fok vér ontások's puszttítások, mellyeket
szenedett a' Haza a' Vallásbéli gyűlölfég
miatt, tovább száz ezttendöknél, eléggé meg-
tanították azt, hogy ennekutánna nem fogja
önként magának el-vágni az egyyik kezét,
hogy a' máfik kövérebb légyen, holott mind
a' kettövel eleitöl fogva egyyütt kellett völ-
na annak bóldogfágát munkálódni. —

5-ször A' kegyelmes Felfégnek kegyes
ígérete szerint a' Törvényes Ország Gyűlése
a' következendö Májusban múlhatatlanúl el-
kezdödjön.

6-szor A' Magyar Regimentek az Or-
szágnak hűfégre szint úgy meg-eskettefse-
nek mint a' Fejedelem' hűfégre. —

7-szer Hogy semmi Parantsolat a' T.
Vármegyére ne jöjjön más nyelven, hanem
egyedül Magyarúl. —

8-szor A' Norma vagy az új tanítás' mód-
ja meg-tíltatott. A' Kom: Direktor Úrnak
meg-parantsoltatott, hogy mint hajdan, úgy

ezu-

ezután is tsupán Magyarúl és Deákúl tanítatása az Oskolákat, és az Oskolai Taxa pénzt (Didactrum) ezután bé-ne fzedje. — A' T. Vármegyének parantsolatja szerint a' Német nyelv fohol sem fog taníttatni, mert azt mondják, hogy a' Magyarnak a' Németre semmi szükfége nints; ha pedig annak van erre, úgy tanuljon Magyarúl. — Ne az örökösök tanulják az idegeneknek nyelveket, hanem az Országban lakó idegenek tanulják meg a' Hazai nyelvet, a' mint ezt eddig is a' Nemesebb szívű Németek meg-tselekedték. —

A' melly nagy vólt az egész Hazának azon való szomorúfága, hogy az ő nyelve 's az által emlékezete is a' Norma által, és a' törvényes dolgoknak németül való folyások által látsanként el-töröltetik: szint olyan nagy már most és eleven azon való öröme, hogy még egyszer ez a' nyelv, mellyet a' Magyar úgy félt mint a' maga szeme világát, a' porból fel-emeltetett, 's minden Tekintetes Vármegyék öfzve vetett vállakkal azon vagnak, hogy a' nyelvnek meg-maradása, mind a' régi tanítás' modjának vissza hozása, mind a' Polgári és Törvényes dolgoknak azon való gyakorlások által állandó lábura állíttattasfék. — Nem lehet szomorúfág nélkül tsak képzelni is, melly igen meg-alázta vólt

Nemzetünket a' Német nyelvnek bé-hozat-
tatása. — A' szegény lakos ha valamely
Instántziát adott-bé a' Tanátsnak, ha tsak
Németül nem vólt írva vissza vettettetett,
's a' szegény Magyarnek forintot kellett fi-
zetni holmi kóborló Németnek, hogy a'
Magyar Tanátshoz néki Német Instántziát
írjon. — — Sok hivatalbéli Személy ha
tudott is Magyarúl, még is a' Szegény Ma-
gyarhoz, Liferántoshoz, 's egyébhez nem
szólltt Magyarúl, hanem Tolmátsot kellett
néki keresni, hogy a' maga hazájában Né-
metül beszélljen olyan Tisztekkal, a' kiknek
fizetések az ő véres verejtekekből telik-ki.
— Sok Hazafijaknak gyermekeik bé nem
vétettettek a' Felső Oskolákba, ha tsak
Németül nem tudtak, melly miatt az út-
szán tekergökké 's tsapongókká lettek. —
Hát ha azt említenénk, melly fok tanúlt
érdemes Fő Nemesek Hivataljoktól, 's az
által kenyerektől meg-fosztattak tsak azért,
mert Németül nem tudtak. — Áldásanak
az Egek! hogy illy nagy meg-aláztatásából
fel-emelték nyelvünket, 's az által Nemze-
tünknek ditsőségét!! — 'S minthogy a' Ke-
gyelmes Felső, ki-vévén a' Keresztyéni türe-
delmet, az Urbáriumot, és a' Papság' dol-
gat, minden újítáfsokat mellyek 10. ezren-
döktől fogva estek, önként vissza húzott:
e' fze-

e' fzerint a' melly Prótestáns Oskolákba némelley Inspectoroknak ijeszgetések vagy szédítések által a' Norma bé-vitetetett, azok is a' magok hajdani állapotjokra vissza állanak. — Némelley Inspectorok vafsal, tömlöttzel fenyegették a' Parasztokat, ha a' Normát bé nem veszik, (noha ez soha a' Kegyelmes Felsőnek parantsolatja nem vólt) mások pedig arany hegyeket ígértek nekik ebből, holott pedig ennek egyéb haszna nem lett vólna, hanem anyai nyelvünknek, Nemzetünknek, szokásunknak, természetünknek, 's szabadságunknak is lassanként való el-töröltetése. — Mikor már fokaknak nem vólt femmi reményfégék, — akkor emeli-fel az Úr Nemzetünket olly ditsőségre, a' millyenben talán soha sem vólt Mátyástól fogva.

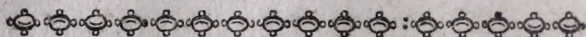

A' Találós Mese vólt *Gyertya*; a' Rejtett Szó *Pál*, mellyből ki-telik *láp*.

Találós Mese.

Mi az, tsak kettő a' lába,
 Eggyik meg-áll eggy nyomába,
 Másik annyit el-mehet,
 Vége hossza nem lehet.
 Szathmárról.

Rejtett Szó.

Hat részekből áll az egész testem' fora,
 És vagyok a' tsirkék kegyetlen ostora.
 A' fejemet minden emberek útálják,
 Úgy a' farkamat is, mikor duplicálják.
 Leg kedvetlenebb a' fejem az útasnak,
 Ha gondolod azt eggy fogtól híjjánosnak.
 Máfat rúgj-ki, találsz lelketlen stráfára,
 Fordítsd-meg, lelsz hideg lelés' jútalmára,
 Ha tsorba fejemhez ragasztasz farkambúl,
 Minden ajtó, ablak, kapu rajtam fordul.
 Szigetről. G I.

A' Dunába Napnyúgot felől ezek a' Vizek szakadnak.

I. *A' Lajta-vize*, melyben igen egészséges halak és rákok fogattatnak, mellyeket szekerekkel hordanak Bétsbe. Igen ritkán fagy-bé; azért is a' rajta épült Malmok és Fábrikák nagy hafznot hajtanak. A' Dunába szakad Óvár mellett.

II. *Rába és Ráptza*; két folyó-vizek, mellyek Sopron, Vas, Győr, 's Veszprém Vármegyékben, ki-áradásaikkal nagy károkat okoznak; melly ki-áradásokat okozzák a' rajtok épült számos malmok. Az a' föld, melly a' két folyó-víz közt van, nevezte-

tetik Rába-köznek, melly kivált a' méh tartásra igen alkalmas. A' Rábába szakad a' Günsz vagy Gyöngyös vize, mellyen nevezetes Város *Szombathely Sabaria* Püspöki Város. Ezt még Claudius Tsászár K. U. Sz. után 48-dik Esztendőben építtette, 's mint némelly itt találtatott pénzek is bizonyítják, nevezte így, *Colonia Sabaria Claudiana Augusta*. 193-dik esztendőben itt kiáltották a' katonák *Septimius Severust* Tsászárnak, mellyet az egész Birodalom helyben hagyott. — Sok maradványi látfszának annak a' győzödelmi ívnek, (arcus) melly itt 305-ben Constantius Chlorus Tsászárnak emeltetett, minekutánna az Északi népeket meggyőzte. — A' földben találtatott kő rakások megmutatják, ez a' Pannóniának anya városa melly szélesen terjedett-ki a' Rómaiak alatt. — Van itt Vár is, de a' melly nem Római munka, hanem későbbben épült. — Diocletianus alatt itt szenvedett Mátyrómságot Quirinus, a' Sisciai Püspök. — 1777-ben állíttatott itt fel a' Püspökség, 's a' legelső Püspök M. Szili János Úr, a' ki több Virtusait azzal is ékesíti, hogy a' Magyar Literaturának nagy szeretője, igen pompás Püspöki Palotát építtetett itt, melly ma a' Városnak leg-nagyobb ékesége. Az ebédlő Szobában igen szépen le van körös körül a' falra festve Sabáriának a' Rómaiak alatt

alatt való virágzása, el-pusztulása, 's újonnan lett fel-építettése. A' Kápolnában nagyon egy öt lábnyi és négy hüvelyknyi alabástromi crucifixus. A' Káptalan *Vasvárról* jött ide 1578-ban, 's áll most hat Káptalanbéli Urakból. A' Vármegye Háza is szép épület. A' Gyöngyös vize, mellyet a' régi Rómaiak *Sibaris*nak hívtak, a' Perente vizével együtt gyakori károkat okoz ki-áradásával. — — Nem régiben némelly köveken ilyen metszések találtattak:

IMP. CAESAR DIVI VESPASIANI
AVG. PONT. MAX. DR. POT. IMP. II.
COS VIII DESIGN. VIII P. P.

T MEMORI

AVRELIAE JVSTINAE ANNO XLO
CONJVGI CARISSIMAE AVRELIVS
CAJANVS ET CAJVS ET JVSTINVS
FILII MATRI PIENTISSIMAE W F F.

III. Sár-víz, melly a' fok tavakból ered Veszprém Vármegyében, nevezetesen pedig abból a' nagy tóból, melly Palota mellett nagyon. Ezen láttatik még ma is egy töltés négy szegű faragott kövekből, mellyen nagyon Dél-felől egy fellyül-írás is; de a' mellyben többet nem lehet el-olvasni, hanem csak ezt: MAXIMATER. Neveztetik ez a' tó Kikiri-tónak, melly a' maga eredetét ebből vehette: *Kő-kerít-tó*,
vagy,

vagy, kövel kerített tó. Az Inotai, Tsóri, Galgai, Fejér-vári tavak mind ebbe folynak 's a' Földes Urafágoknak nagy hafznokra le-
tsapoltatott. Ebbe szakad Simontornyánál a' *Sijó* is, melly a' Balatonból foly-ki. So-
mogy és Tólna Vármegyén keresztül hu-
fzon hét malmokot hajt, 's olyan nagy vi-
zes helyet tsiná!, mellyből ki-telne öt-
ven ezer hórd-föld. — E' mellett nevezete-
tes helységek ezek. — 1. *Simon-tornya*.
Itt vólt Vármegye-gyűlése 1779-ig, a' mi-
kor Szekszárdra vitettetett. Híres vár vólt
itt régenten, mellyet fok ideig bírtak a' Tö-
rökök. 1669-ben az itt lévő Török Com-
mendáns *Achmet Oldi Bégh* egy parantsol-
tatt adott-ki Magyar nyelven, melly ti-
zen-négy tzikkelyekből áll; mellynek rövid
Summája ez. — „ 1. Az esküdt ember Is-
„ tent-félő legyen, és jó példát adjon. 2. A'
„ hazugfágot, tolvajkodást, 's minden egyéb
„ bűnöket el-távoztasson. A' ki pedig il-
„ lyen bűnbe esik; a' pelengérbe tétefsék,
„ és üfsenek hatot a' farán. Ha azután sem
„ jobbítja-meg magát, az Ekklesiából ki-
„ vettettsék. 3. Minden Szombaton a' Bí-
„ rák öszve-gyűljenek, Vasárnap pedig tsak
„ az Isteni-tiszteletben foglalatoskodjanak.
„ 4. Az esküdtek egymás-közt egyyefek
„ légyenek, és a' Prédikátort meg-betsül-
„ jék. 5. A' ki a' prédikátziót minden ok
„ nél-

„ nélkül el-múlatja, más Vasárnap prédi-
 „ kátzió előtt a' pelengérbe tétettsék, 's
 „ azután üfsenek négyet a' farán. 6. A' ki
 „ a' korfágofsát, Dühödtét el-mondja, Ég-
 „ ütöttét, Kő ütöttét, szintén mint a' Lé-
 „ lek mondó úgy büntettsék. 7. A' ki a'
 „ Bírákat meg-hamifítja, vagy meg-káro-
 „ molja, reggeltől-fogva ofonnáig a' pelen-
 „ gérben üljön, azután pedig ütögefsek-meg.
 „ Ha valaki az illyennek pártját fogná vagy
 „ mellette szállana, akkor a' szó-szóllót
 „ vegyék páltza alá. — 8. A' gyü-
 „ lésbe, mikor valamely titkos do-
 „ logról van szó, fenki hívatlan bé-ne
 „ menjen. 9. Kivált az Asszonyok oda pat-
 „ togni ne járjanak; külömben a' pelengér
 „ léfzen helyek. 10. Ha az Asszonyok egy-
 „ mást meg-kurvázzák, vagy a' férjfinak tisz-
 „ tetséget nem téfsnek, a' pelengérben meg-
 „ verettsenek. 11. Ha valaki a' gonofzág-
 „ ban meg-átalkodik, templomba nem jár,
 „ Sákramentomokkal nem-él; annak a' Pré-
 „ dikátor semmiben ne szolgáljon. Ha meg-
 „ hal, ne harangozzanak néki, se koporló
 „ tsináló, se fír-ásó felé ne menjen, hanem
 „ temesse-el a' maga háza a' mint tudja, de
 „ távol a' közönfeges temetőtől, az ő gya-
 „ lázatjára. 's a' t. Utoljára.

(A' többi következik.)

XVI. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Elő Havának
24. Napján.*

*Nap-nyúgot felől a' Dunába szakadó folyó-
vizeknek 's azok mellett fekvő helységeknek
folytatásjok, SIMON-TORNYA.*

„ **H**a a' Tanító ezekre nem ví-
„ gyáz, és sem az Esküdteket sem
„ a' lakosokat jóra nem inti, hanem
„ minden latorfágban élnek a' Polgá-
„ rok, akkor a' Prédikátort vastag bünte-
„ téssel meg-büntetjük, az Esküdteket meg-
„ páltázunk és meg-bírfácsoljuk, hogy így
„ a' latorfág meg-szűnjön, és a' tiszta élet
„ meg-maradhasson. A' Prédikátor e' pa-
„ rantsolatinkat gyakran a' templomban el-
„ olvasa, hogy senki magát azzal ne-ment-
„ hesse, hogy nem vólt hírével. Ha vala-
„ kin pedig ezek szerént valami esik, és ne-
„ héz lesz néki: jöjjön panaszolni, és ha
„ onnan hazúl fél-teréhvel jött, Isten úgy se-
„ gélljen! bizonyosan el-hidje, hogy egész
„ teréhvel botsátjuk. Írtuk Simontornyán
„ 1669-ben. Achmet Olái Bégh. „ Ez a'
„ Parantsolat a' Bégnek tulajdon keze írásá-
„ val tartattatik még ma is *Samaria* Városá-

nak Leveles tárjában; melly fok szabadságokkal bíró Mező Város a' Csalló-közben; úgy hogy alig vólt egy Király is III-dik Andrástól-fogva, a' ki annak vagy valamely új szabadságot nem adott vólna, vagy a' régít meg-nem erőfítette vólna. Ugyan ott a' Város házában egy hosszú rajzolon láttattatnak némelly Tatárok ló háton, és ezek a' Versek alattok:

Halljad Samária kis Mező-városnak

Ez el-múlt időkben forgot dolgainak
Szerentse kerekét, 's meg-maradásának,

E' kis munka lészzen bizonyfága annak.
Győr-felől a' Pogány ifzonyú táborát

Béts-felé indítván, 's rettentő ostorát,
Nagy Szombatnál vonja Kurutz ő fátorát,
Tatár is meg-fzállá Jahrendorf' határát.

Mindenütt a' szörnyű tűz láng gyúladása,

Rémíti e' kis helyt a' Tatár rablása,
Úgy a' Kurutznak is irgalmatlan vasa,

Fő-hajtásra kizttet hódító Talpafsa. 's a' t.

II. Szekszárd. Mező város Tólna Vármegyében; mellynek bora híres még a' külfő Országokon is. Az itt lévő híres Apáturfágot építette I-fő Béla Király, a' ki nek hamvai is itt nyúgoznak. Az itt lévő régi Kástélyt a' Vármegye meg-vette, és abból egy igen pompás Vármegye-házat építetett. — Ugyan ez a' Sár-víz fellyebb Fejér-Vármegyében neveli azokat a'

tavakat, mellyek Fejér-vár alatt vagynak; mellyek között nevezetes a' Sós-tó, és az Ingovány. Ezt a' *Székes Fejér-várt* választották a' régi Magyar Királyok az ő megkoronáztatásokra 's temetségekre; a' melly ditsőségét bírta ez a' Város 500. éftendő-kig. Itt feküsznek e' következő Királyok; úgy mint: Sz. István, a' ki Budán halt-meg 1038-ban, de teste ide hozattatott. Kálmán, 1115-ben; II-dik Béla 1140-ben; III-dik István, a' ki Zimonban hólt-meg 1173-ban; IV-dik István; III-dik Béla, a' ki ugyan itt halt-meg 1196-ban; III-dik László 1205-ben; I-ső Károly, a' ki Vicegrádban halt-meg 1342-ben, I-ső Lajos, a' ki Nagy-Szombatban halt-meg 1382-ben; Albert, a' ki Nefzmelyen halt-meg 1439-ben; Mátyás a' ki minekutánna Bétset meg-vette, ott halt-meg 1490-ben; II-dik ULászló, a' ki Budán halt-meg 1516-ban; II-dik Lajos, a' ki a' Mohátsi veszedelemben esett-el 1526-ban; 's utóljára Zapolya János, a' ki Erdélyben Százf-sebesen halt-meg 1540-ben. — A' mi az itt meg-esett koronázásokat illeti, a' legutólsót, melly vólt 1527-ben, minden környül állásival le-írja Urfin Gáspár. Novembernek 3-dik napján, a' Mária Templomában fok pompás tzeremoniákkal tétettetett a' Korona I-ső Ferdinánd' fejére, mas nap pedig, de kevesebb pompával, a' Király-

né fejére is rá tették azt. Mikor a' Templomba bé-mentek, az Ország' zászlóit 's clénódiumait ezek a' Mágnások vitték. A' Koronát vitte a' Palatínus Báthori István, a' Királyi páltzát Perényi Péter az Erdélyi Vajda, Gróf Pofnig a' Királyi kardot, és Dófi Sándor az arany-almát. A' Nyitrai Püspök kente-meg a' Királynak jobb karját és háta-gerintzét szent olajjal. Más Mágnásokkal együtt a' Koronát fejébe tette, 's a' Sz. Sákramentomot a' Királynak ki-szolgáltatta; a' mikor a' Király száz aranyat tette az óltárra. A' meg-koronáztatás után, ment I-fő Ferdinánd Király a' Sz. Péter' templomába, melly ide két száz lépésnyire volt. Az egész út szélésen bé volt vonva veres posztóval, melly annakutánna a' sokaságnak engedtetett. Innen ló-háton ment a' Szent István Kápolnájába, melly volt a' hostátban, a' hol fel-szóval meg - esküdt az Ország' Jufsainak 's Törvényeinek meg-örizésekre. Az esküvés Formuláját olvasta a' Veszprémi Püspök, a' ki akkor az Ország' Cancellariusza volt. E' meg-lévén, a' Sokaság nagy tapsolásokkal kiáltozta: *Éljen a' Király!* Innen ment a' Király egy magas halomra ló-háton, melly Király halmának neveztetett, 's a' szokás szerént mezítelen kardjával vágott az Ország'nak négy szegeleteire, akarván azzal jelenteni, hogy

a' Ha-

a' Hazát minden ellenségektől óltalmazni fogja. Ezek meg-lévén, a' Vendégfég tartattatott a' Præpost palotájában; a' hol a' Királynak jobb keze felől ült az ő Testverje Mária, balja felől pedig a' Királyné. Még abban az időben vóltak Székes Fejérváron tíz igen szép templomok; kivált pedig a' Fő-templomhoz hasonló nem vólt sok Országokban. Ennek falai állottak betses márványokból, az óltárak alabástromból, aranyból és ezüstből; a' Sz. edények pedig gyémántokkal 's egyéb drága kövekkel vóltak ki-rakva. De mind ezek a' drága ékelségek a' Törököknek prédáik lettek 1543-ban. — 1776-ban új Búspökséget állított itt fel Mária Therézia, 's Púspökké terte M. Sellyei Nagy Ignátz Urat, a' ki 1789-ben Pesten halt-meg, minden jó Haza-síjaknak keferüfégekre. Laknak most a' Városban mintegy tizen egy ezer Lelkek.

A' Mesterfégnek 's Kereskedésnek meg-útalása szegénységre vezet.

Eleitől fogvá igen nagy hiba vólt az a' Magyar Nemesebén, hogy a' Mesterfégket 's Kereskedést mint alá-valóságot úgy nézték, 's arra gyermekeiket taníttatni nem akarták. — Innen a' lett, hogy többek 60. ezer Görögöknél bé-jöttek Hazánkba, itt

kalmárkodtak kereskedtek, 's kivált ez előtt a' fok pénzt közzülünk ki-hordták. Lásfanként az egész Országban mind idegenek foglalták-el a' Kalmárfágot; úgy hogy Debretzenen kívül alig találatnak Magyar Kalmárok. — Ebből a' lett, hogy az élésnek 's gazdálágnak kút-fejeit az idegenek foglalták-el, fok Nemesek pedig egészen el-fzegényedtek. — Mennyin vagynak olyanok T. Szabolts, Beregh, Aba-Új és más Vármegyékben is, a' kiknek a' szür is alig akad meg nyakokon. — Mi okozta ezeknek el-fzegényedéseket? A' Kalmárfágnak, Kereskedésnek, 's minden-féle mesterfégnak meg-útalása. — Ennek a' Századnak elején egygy nemes ember egygy egész falut bírt, vóltak hét gyermekei, és így halála után a' falu hét részre osztatott. A' hétnek kinek több kinek kevesebb lévén lettek 30. gyermekeik, már a' falu harmintz részre ment. A' harmintznak lettek ismét 130. maradékaik, a' kiknek már olly kevés jutott a' faluból, hogy a' kenyérben is alig esznek eleget. — Az illyeket mind el lehetett vólna kerülni, ha Eleink a' Kalmárfágot, Kereskedést, 's mesterfégeket szerették vólna, vagy gyermekeiket posztó, matéria, vagy más fábrákba adták vólna! —

Sopronból tudósítatunk, hogy az ott tanuló Nemes Ifjak igen derekasan iparkodnak anyai nyelvünknek gyarapításában. Három rendbéli verseik küldettettek hozzánk nyomtatásban, mellyeket mi nem kevés gyönyörűséggel olvastunk, mind azért, mert a' gondolatok is szépek; mind pedig azért hogy nagy érdemű Profefsor Uraikhoz való háládatofságokat mutattak-meg bennek. — Ezen jó igyekezetű Ifjak közzül nevezetesek: 'Sömbörger János, Kis János, Tóth Ferentz, Káldi Pál, Kisfaludi Mihály, Német István, Vidos Sámuel, Halasi Mihály, Azmán András, Radó Jó'sef, Auer András, 's a' t.

Ugyan onnan írják, hogy oda való be-tsületes Könyv-kötő, Németi Mihály Úr, *Olvadó Kabinétet* kezd állítani, de nem tudja hol és kinél kellene minden új Magyar Könyveket meg-szerezni? — Ha minden nagy Városokban, mint márjavasoltuk, Könyv-árosok vólnának, úgy az e' féle Kérdések nem támasztatnának. Nem is bódogulunk addig, míg némelly érdemes Hazafiak erre a' Haza' bódogítására leg-szükségesebb Kereskedésre nem adják magokat. Míg a' lenne, addig mind azoknak kik e' dologban tudakozódtak, tsak azt felelhet-

jük, hogy nagy részeket a' Magyar Könyveknek *Landerer*, és *Müller* Györi Könyvkötő Uraknál meg-lehet találni; de sokakat ott sem.

A' Találós Mese vólt *Tzirka*lom ; a'
Rejtett Szó *Szarka*, mellyből ki-telik *sár*,
sark, *zár*, *ráz*.

Találós Mese.

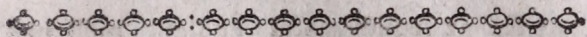
Hogy ha tele vagyok töltve levegővel,
A' nap fel-nem húzhat engem melegével.
De ha gyomrom vízzel tele tölttetik,
Egész testem naptól így fel-emeltetik.
H. F. Á. P. P.

Rejtett Szó.

Mennyi az öt meg négy ? — Nevem áll szint
annyi betűkből.
A' Deli Húszárok vélem leg-töbnyire élnek.
A' fejem és derekam falakat fest házba fe-
herre ;
Vagy pedig a' Szájnak ízét édesre fakasztja
A' derekamból *rész ész és szép* rendre ki-
telnek.
Két végfő lábam lészen jók' élte jutalma.
Pozsoni Szemináriumból.

A Bastillének rövid le-írása

A' Bastille, melly erőtség és egyfzersmind arra rendeltetett tömlötz vólt, hogy mind vétkes, mind pedig óh fájdalom! ártatlan emberekkel éreztesse a' nyomorúságnak leg-nagyobb grádusát; állott, míg állott, Frantzia Országának fő-Városában Párisban. Vólt az fok száz esztendőök alatt a' Nemzettségnek ijesztője; de hálá légyen a' végezéseknek, nintsen többé. Tsak még kevés hónapokkal is ez előtt, szorongatás és fájdalom szaggatta az érzékenyebb embereknek szíveket, midön ez rettenetes épületre, melly úgy látszik fok ezer esztendőkre készült, rátekintettek. V-dik Károly Frantzia Orzági Király alatt 1369, vagy mint mások tartják 1370-ben Áprilisnek 22-dik napján vetette-meg annak fundamentomát Aubriót Húgó: fel épült pedig egészen VI-dik Károly' igazgatása alatt 1382-ben vagy 1383-ban. A' Bástyái és a' körülötte-lévő árkok későbbben ú. m: 1634-ben adattattak hozzá. Elsőben építetett ez erőtség a' végre, hogy a' Vároست az ellenfégnak rá-ütésétől meg-óltalmazza; de azután inkább arra szolgált, hogy azokat félelembe hozza. Már annak első építője Aubriót Húgó is belé-jutott.

Ez az emlékezetes épület, mellynek kerülete rend-kívül nagy vólt, formált egy hosszas négy-szeget, mellynek hosszabb oldala mint egy 300. lépést tett. Annak köfalai fok helyeken 10. lábnyi vastagok, és olly erősek vóltak, hogy azoknak el-hányására rend-kívül való erőnek kellett kívánatni. Még erősebbé tették pedig az egész épületet, azok a' nyóltz tsonka tornyok, mellyek a' falba vóltak ugyan építve, de azon fellyül nem emelkedtek. Mély 'árkok öt vonó hídakkal és öt erős vígyázat alatt lévő kapukkal terhelítették abba a' ki-'s béjárást. Meg-vehetetlennek tartotta ez erősféget minden, és a' de Pujet fő-Strása mester is kevés napokkal az előtt, hogy az meg-véttetett, azt írta Verfáliába a' Királynak „ hogy ő a' maga feje vesztése alatt áll „ a' Bastillénak meg-tartásáért, ha szinte „ 50000. ember ütne is arra. „ Alíg lehet a' szemek látásának szomorúbb tárgyát képzelni, mint vólt ez épület, az a' minden régula ellen széllyel-hányt apró és erős vakfakkal rakott ablak, az a' fő épületen fejét fellyül emelő apró strása házak' számos teteteje, az a' Város felé szegezett, és ki-álló fok ágyúknak szájak, melly az ott által menőkben rész szerént félelmet, rész szerént fájdalmat szült azok eránt a' boldogtalanok eránt, a' kik abban fo-

foha még tsak a' nap fúgáritól sem újultak-meg.

Így állott ez az épület a' múlt eszten-dőnek közepéig, a' mikor már a' Frantziák az Országnek meg-romlott állapotja miatt közönléges támadáshoz, és olyan párt-ütéshez készültek, mellyhez még a' Históriákban hasonlót nem olvastunk. A' Necker számki-vettetése a' még eddig lappangó tüzet lobogó lángba hozta, és úgy tet-fzett-fel amaz örökké nevezetes nap Juliusnak 14-dik napja 1789-ben. Már előtte való nap el-foglalta a' nép azt a' hadi tár-házat, melly a' Párishez közel lévő Tábor' számára készítettett, körül-vette a' szolgálatra elégtelen Katonák' Házokat; és magának abból fegyvert hozott. Eggy esze vólt és eggy akaratja minden Polgárnak, és a' midőn 14-dik Juliusban dél után két órakor az útfzákon kiáltás támadott „ a' Bastil-„ lére „ ugyan omlott a' nép a' mondott hely-felé. Oda jutván a' fokafág, annak Igazgatójától fegyvert kért és puska port; az Igazgató fejer zászlót tétetett-ki, mellyet mindenek arra magvaráztak, hogy nekik kedveket teszi, és valósággal 200-at bé is botsátott. Azonban alíg mentek az első vonó - hídön kerefsztül, midőn azt fel-hú-zatni parantsolta, és kártátsal töltött ágyúkat lövetett a' bé-menttekre, úgy hogy azok

köz-

közzül 80-non el-estek. Az életben maradtak nagy vitézséggel hartzoltak az Invalidufok és Helvéták ellen, és azok közzül fokakat el-ejtettek; a' Bastille előtt egybe gyűltek pedig az Igazgatónak gonosz tselekedetén igen meg-keseredvén tüzet adtak, ágyúikkal a' bástyákon réfeket tsináltak, és rész szerént azokon, rész szerént az első vonó-hídon, mellynek lántzát szerentséfen el-löttek, bé-rontottak, és az első udvarát el-foglalván, mindent, valaki ellenek állott le vagdaltak, és így a' vonó-hidakon, kapukon 's udvarokon kerezttül a' Bastillének belfő részibe bé-törtek. Launay az Igazgató el-esett, és az ő feje azután egy dárdán mindenek között környül-hordoztatott. E' meg-lévén, a' győződelmes pólgarok a' rabokat el-botsátották, 's egyszer'smind abban az órában meg-határozták, hogy e' rettenetes tömlöztöt szélyel hanyják, a' mint hogy azonnal hozzá is fogtak, és véghez is vitték, úgy hogy ma hólnap még csak nyoma sem leszen annak. — Azok között a' kik a' Bastilléből ki-szabadítottak, vólt a' többek között egy Ánglus, a' ki már itt egynehány esztendőktől fogva lanyargattott. — Mihelyt ez a' bóldogtalan Ánglus meg-szabadúlt, a' leg-első gondja a' vólt, hogy vissza menjen régi kedves Hazájába. A' hajóból ki-szállván *Portsmouth*nál, artz-

ra borúlt, a' földet meg-tsókolgatta 's így kiáltott-fel: *Légy áldott örökké te Szabadságnak földje!* ! Ez előtt száz esztendőekkel egy böls Frantzia írván Angliáról azt mondja, hogy a' Szabadság ki-hajtatván Ásiából, Európába jött, de innen is üzettetvén, Angliában vontamagát, ott várván, ha nem hívják é még vissza; külömben ma hólnap el-repül más bújdosó tsillagba. — Ha ma ez a' böls fel-támadna, igen nagy változásokat látna e' részben a' maga Hazájában.

Szomorú Hír.

Ezen folyó Hónapnak 20-dik napján, reggeli hat és hét óra közt meg-halt amaz embereknek Barátjok, a' ~~Harik~~ Jó'sef. — Adjon ISTEN Hazánknek oly Királyt, a' ki a' II-dik Jó'sefet velünk el-felejtse ! ! !

A' Dunának aranyos fővényjéről, malmairól, a' Tráján' Hidjáról, nevezetesebb örvényeiről, és folyásának sebességéről némelly Jegyzések

Azt mondja egy Termékzet-vizsgáló Böls, hogy a' vas és az arany úgy el-van hintve a' földnek színén, hogy alig lehet akárhol is egy két fontnyi homokot vagy fő-

fövényt fel-venni, hogy abban arany ne vólna: tsak hogy olly kevés mértékben van, hogy a' vele való bajoskodást nem érdemelné-meg. Minden vizek Európában vizznek magokkal aranyat, de egy sem nagyobb mértékben mint a' Duna. A' többek között a' Tsalló-közben, Gönyünél, Komáromnál, 's azután Esztergomnál, harmintz, negyven embert is lehet egy rakásban látni, a' kik a' Duna fővényjéből aranyat mosnak-ki. Gyakorta olly szerentségek, hogy egy egy forintot meg-keresnek egy nap, 's ritkán esik-meg, hogy legalább annyi aranyat ne mosnának-ki, hogy ki ki a' maga náp-számját meg-keresi. 1776-ban Királyi parantsolat által ki-adattatott, miképpen viseljék magokat mind az arany mosók, mind az Urafágok. Az arany mosóknak nagy büntetés alatt nem szabad ezt másnak el-adni, hanem tsak a' Kamarának, 's meg-van határozva minden latnak illendő árra. Eleitől-fogva leg-tisztább aranynak tartattatott ez, 's talán ezt érti a' 'Sóltár Író a' Sár-arany koronán. —

A' malmok, mellyek a' Dunán vagnak, igen nagy hasznokra vagnak a' körül belől lévő helységeknek, 's kivált az illyen drágafág' idején a' heverő gyémántoknál 's briliántoknál sokkal drágább köveik ezek a' Mólnároknak. Tsak itt Komárom alatt többek

bek forognak szüntelen hűsz malmoknál; eggynek fel-állítása pedig telik mintegy ezer öt száz Rh. forintokba. Pofontól-fogva Benoftzáig, a' Dunának két partjain forognak mintegy öt száz kilentzven nyóltz malmok.

A' Dunának rend-kívül való ki-áradásai 1514-től fogva fel vagynak szorgalmatosan jegyezve Pofonban. Mintegy nyóltz ezrtendőktől-fogva nagyon meg-velztegették ezek az áradások az egész Tsalló-köz Szigetét.

Tráján' hídja.

Építette ezt az igen híres hídat Trájánus Tsászár; mintegy hűsz mért-földnyire Belgrád alatt Severinben, minekutánna Decebalust a' Dáciai Királyt meg-győzte, és minden ő kintseit Károly-Fejérvárott magává tette. Ennek a' hídnak magassága vólt hat száz ötven láb, szélefsége hatvan, 's hosszúsága kilentz száz. Állott hűsz oszlopokon, 's a' köztök lévő bólt-hajtás vólt száz hetven lábnyi. Ezen fellyül-írás olvastatott rajta:

Providentia Aug.
Trajani Nervæ Filii Cæsaris
Vere Pontificis
Virtus Romana
Quid non domat?

Sub jugum ecce
 Rapitur &
 Danubius.

Olly nagy munkának tartattatott ez, 's méltán is, a' II-dik Században, hogy ennek emlékezetére réz és ezüst pénzek is verettettek, illyen fellyül írással: *Danubius*. A' következő Tsászar Hadriánus lerontatta ezt a' pompás hídát abból a' félelemből, hogy a' Géták ezen Méfiába bénerontsának.

Azok a' két hosszú és vastag lántzok, mellyekkel a' Török hajdan a' Dunát a' Keresztyén hajók előtt bé rekesztette, találtatnak ma, eggyik Bétsben a' Fegyveres-házban, a' másik pedig Budán.

Columbázt és Orsova között, két helyen van a' Dunának esete, az eggyik neveztetik kis Tatáliának, a' másik pedig nagy Tatáliának. Orsova alatt Bamil Szigeténél van eggy más esete is, mellyet a' Törökök a' magok nyelveken Demirkápinak, vagy Vas-kapunak neveznek. Ugyan itt vagynak többek hufzon három nagy örvényeknél, mellyek a' hajókázást ugyan egészen meg nem gátolják, de igen veszedelmessé teszik.

(A' többi következik.)

XVII. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Elő Havának
27. Napján.*

A' Dunáról való jegyzéseknek folytatások.

A⁹ Dunának Forrásának Donasíngánál, a' Fekete-tengernél leg-alább két Német mért-földdel magasabb helyen kell esni, hogy ez a' nagy víz olly fok tartományokon keresztül folyhasson: az az, a' Fekete-tengernek, a' mellybe foly a' Duna, leg-alább is két Német mért-földdel közelébb kell a' földnek centrumához, vagy közép-pontjához esni, mint Donasínga falujának. Sőt ha meg - gondoljuk, hogy a' Duna majd minden egyéb vizeknél sebesebben fut, 's még Belgrád alatt is három helyen magas kö-szicláról esik alá, éppen nem helytelenül gondolkozunk úgy, hogy az a' hely a' hol a' Duna ered, magasabban esik a' Fekete tengernél két német mért-földekkel. Ama bölts Természet'-vizsgáló *Genoté*, azt mondja, hogy a' Duna az egyenes lineán foly száz húsz ollyan mért-földeket, mellyek közül mindenik három ezer ölet teszi. Hogy a' Duna folyhasson, még pedig sebessen,

minden száz ölre hat hüvelyknyi hajlás kívántatik. E' fzerént az a' forrás, mellyből a' Duna ki-buzog, tíz ezer lábbal van magasabban a' Fekete-tengernél, mellynek öblébe takarodik.

Kafsán Bőjt Elő hav. 12-dik napj. 1790.

Ez előtt egynehány hetekkel azt a' jelentést tettem a' Hazának, hogy HESSL IG-NÁTZ Úrnak a' most munkában lévő Adózás' *Systémájáról* közre-botsátott jeles Könyvetskéjét nyelvünkre fordítani fogom. Látván azonban: hogy a' dítstért Könyvetskében elő-adott dolgok 's fel-fedezett hibák azon Adózásbéli munkának a' mi Országunkban tapasztaltt tökéletlenségeitől fokakra nézve különböznének, ellenben pedig ugyan azon bé-hozatandó *Systémának* ártalmas következései más némelly íráfokban még nyilvánban meg-mutattatnának: előbbi szándékomtól el-állottam; 's rész-fzerént az övéből, rész-fzerént több másoknak ebbéli fontos munkájikból, sőt önnön magam' tapasztalásaiból is, e' jelen-lévőt dolgoztam-ki.

Ezen munkátskának el-készítésében tett fáradságomat, tudom, hogy az értelmes Hazafijak nem fogják haszталannak tartani; sem közre-eresztésében vólt tisztá szándékomat balra magyarázni. Szeretem én is édes

Ha-

Hazámat, mellynek jó Fija, 's igaz Polgarja lenni akarok; szívetem Királyomat is, kinek engedelmes hív Jobbágyja vagyok; és ugyan ezen szívetemhez, 's hozzájok tartozó szent köteletségemhez képest, kész vagyok mind a' kettőnek hasznát, a' mennyire tsekélyfélegemtől ki-telhetik, elő-mozdítani; kárát ellenben, tellyes tehetésem szívéért el-hárítani. — Ez az Adózásnak kérdésben forgó *Systemája* olly dolog, mellynek bé-hozása a' köz boldogfágot tárgyozza ugyan, de a' mellynek helyes- vagy helytelensége az egész Országnek jobb, vagy rosszabb forrást okozhatja. Ha ki tehát valamelly hibát, 's tökéletlenséget tapasztal benne, köteletsége hozza magával, hogy akkor szóljon, mikor a' kár' és veszedelem' el-távoztatásának helye, 's ideje van. Én a' Földeknek illyetén ki-mérését, és a' közönséges Adónak a' szívéért lejendő felvetését nem csak hasznosnak lenni tagadom; hanem mind másoknak ez eránt ki-adott, 's jó számmal kezemhez érkezett írásaikból, mind pedig majd négy esztendei fáját tapasztalásomból azt is meg-táfolhatatlan erős okokkal, 's nyilván meg-mutatom, hogy az a' *Systema* eggy-általlyában az egész Hazának, főtt önnön magának a' Fejedelemnek is, — úgy mint a' kinek valóságos haszna és erőssége egyedül csak Népeinek

fzerentsés állapotjában van, 's lehet, —
képzeltetlen nagy károkat hozna.

Nagyra vetem ugyan fejemet, midőn
szavamat egygy olyan dolog ellen emelem-
fel, mellynek tsak ez ideig lett folytatása
is olly igen fok költségbe került; mellynek
olly nagy és hatalmas párt-fogóji vagynak;
és a' mellyet maga is a' Fejedelem, mint
az egyenlő, 's igazság szerént való Adó-
zásnak leg-bizonyosb, leg-tsalhatatlanabb
eszközét, úgy látszik betsülni. De a' Ha-
zának minden milliomokat fellyül-haladó
haszna, 's bátorfágos állapotja, és már fel-
lyebb- említett hazafiúi 's egyfzer'smind job-
bágyi kötelelségem, minden magamat ille-
tő mellyékes tekintetet félre tetet velem;
's arra kötelez: hogy a' valóságot, melly-
nek e!-titkolása ártalmas lenne, most, mi-
kor még ideje van, bátran ki-nyilatkoztas-
sam, 's tehetségem szerént terjesszem. „ Szó-
„ morú állapot vólna valójában, ha egygy
„ igaz Polgár, Hazájának hasznára az igaz-
„ ságot ki nem mondhatná! — — Egygy
„ meg-világosodott szabad Nemzetnél kér-
„ désbe sem kellene annak vétetődni, ha
„ vallyon önnön magok a' Felsőnek ren-
„ delései is a' nyilván-való józan meg-ítél-
„ tetésnek tárgyai lehetnek é. — — —
„ A' Király Feje és Atyja az Országnek:
„ tehát nem akarhatja, hogy tett rendelé-
„ fei

„ fei tzéljokat el-mellözzék, vagy Népe-
 „ nek éppen ártalmára szolgáljanak. An-
 „ nak hafznára, és bóldogulására kell azo-
 „ kat intéznie. „ — *

Eggy gondolat rettegtethetne vala-
 mennyire még engemet, e' munkátskámat
 közre botsátván. Azon természet ellen va-
 ló méltatlanfágnak meg-gondolása tudniillik;
 melly a' mi Országunkban gyakran a' leg-
 hafznofabb igazfágnak ki-mondását is nyom-
 ban követi. Mihelyt eggy igaz szívű Haza-
 fi valamelly meg-rögzött rossz szokás, vagy
 veszedelmes újítás ellen szabadon ki-kél,
 's Nemzetének javára valamivel bátrabban
 szól: leg-ottan támadnak Hazánknak tulaj-
 don maga' gyermekei között olyanok, kik
 az ő igyekezetében nem tudom mi veszedel-
 met, 's pártosfágot látnak; leg-tisztább,
 leg-ártatlanabb szándékát is balra magyaráz-
 zak; betsületét kétfélegbe hozzák; 's hitetlen
 árúlaifaikkal néha a' leg-jobb Hazafit, leg-
 hafznofabb Polgárt, szerentsétlenné téfzik.
 Az ilyen alatonlelkű, 's az egész Nemzet-
 nek, sőt önnön magának a' Természetnek
 gyalázatjára született emberek okozták már
 nálunk ama' szívét - hafogató közönséges
 panaszt, hogy: *a' Magyarának Magyar a'
 leg-főbb ellensége!* —

R 3

De

* Lásd a' *Magyar Museum* II-dik Negyedét, a' 116.
 és követc. öld.

De ezek ellen én önnön magának, Felső-Fejedelmünknek szavaihoz ragaszkodom, mellyek engemet minden vád alól ki-mentenek. Ő szabadította-fel az Igazságnak nyelvét, hogy szavát a' Királyi székiig emelhesse; hogy pedig azt örömmel fogadja, már több ízben világos jeleit is adta. Nem csak Német-Országi birodalmaiban, hanem tulajdon maga' lakó-városában is jönnek-ki gyakorta olyan könyvek, mellyek valófagos nagy szabadság' 's bátorsággal vannak meg-írva. —

Miért nem szólhatnak, miért nem írhatnak tehát szabadon mi is, ha állapotunknak jobbításán fáradozó, 's rólunk atyai módon gondolkodó Fejedelmünk, az igazságot hallani akarja? Ha a' Köz-Jónak haszna, 's egész Hazánknek mostani, és jövő-béli sorsa meg-kívánja? —

Hadusfalvai Spilenberg Pál,

Ramsden, a' ki most leg-híresebb mester embernek tartattatik egész Európában azoknak az eszközöknek készítéseiben, mellyek a' föld-mérésre szükségesek; az elmúlt esztendőben készített egy *Compasszt* vagy fél kerekféget, mellynek átmérője (*diameter*) öt lábnyi, melyről azt ítélte *La Lande*, hogy annál tökéletesebbet nem láttott

tott. Most készített vele maga is egy má-
sikát, mellynek általlója négy lábnyi lesz'.
Azt tartja *Ramsden*, hogy soha sem lehet
igaz *Compass*t tsinálni, ha tsak először e-
gész tökéletes kerekféget nem tsinál. —

A' Kénesejt-(Mercurius) meg-fagylalni.

Ez előtt egynehány esztendőekkel nagy
ritkafágnak tartatott, mikor egy rettenetes
téli hidegben a' *Kénesejt* is mesterfég által
meg-fagylaltatott Pétersburgban: de már
ma sokan rá mentek arra, hogy a' *Kénesejt*
nyárban is meg-fagylaltatják. Igen nagyra
vitte ezt a' többek között *Walker*, a' ki
minden jég nélkül a' *Salétrom savanyúfágá-*
nak, (*acidum nitri*) *szalamiának*, (*sal am-*
moniacum) *Glauber tsuda-sójának*, 's a' gyú-
ladható *salétromnak* segítségé által meg-fagy-
lalja azt. — Örülhetnek az *Áfrikaiak*, hogy
már így ők is jeget tsinálhatnak. — Ugyan
egy híres *Ánglus Watt*, az emberi elmé-
nek örök ditsőségére *Blackfriar Bridge*
mellett olyan malmot készített, a' hol tsu-
pán tsak a' meleg párázat vagy gőzölgés
által, melly tsökön hajtattatik-fel, húsz ke-
rekek különböző *Contignátziókon* forgat-
tatnak. Ez a' mesterféges malom meg-sze-
leli a' búzát mellyet oda visznek, meg-szá-
raztja, 's minden nap meg-öröl 6480. vé-

kát. — Ugyan ez által a' mesterféges machina által veretteti *Boulton Birminghamban* az Anglus réz pénzt, 's azt mondja, hogy egy ezüstendő alatt mind ki-verné azt a' pénzt, melly egész Európának szükséges. —

A' Találós Mese vólt *Tojás haj*; a' Rejtett Szó *Merészféleg*, mellyből ki-telik *mész, méz, ég.*

Találós Mese.

Ezt mond meg mitsoda? van eggy olyan
szolga,

A' ki nappal hever, tsak éjjel van dolga.
Szolgál hűségesen mindenkor fenn-allya,

Magát meg-emészti, másoknak szolgálva.

N. Kálló. F. Gy.

Rejtett Szó.

Mindenütt e' földön tíz lábon járkálok,

Királynál is sokszor lakozást találok.

De tsak fogadatlan vendégnek neveznek,

'S minden gondolható módokkal üldeznek.

Hét betűm az ortzát piros színre festi,

Hat pedig a' nehéz betegnek nap esti

Szózatja. Öt lábam lakik kéményekben,

A' füstös konyhákban és a' kementzékben.

Más

Más két lábam minden embernél tetfzetes,
Parafztnál, 's Királynál igen kellemetes.

*Hol vette magát ez a' szokás, hogy a'
Templomokba temetkezzenek.*

Sok híres Orvosok a' mi időnkben ír-
tak az ellen a' veszedelmes szokás ellen,
melly fzerént sokan a' templomokban te-
metik halottjaikat, az élők' egészségeknél
nem kevés rontására. Melly fok döglele-
tes nyavalyákat okozott légyen helyel hel-
lyel ez a' szokás, meg-lehet olvasni a' töb-
bek között Mátyus Diætétikájában. A' bõlts
Orvosoknak kérésekre némelly Fejedelmek
a' templomokba 's templomok mellé való
temetést el is törölték. Eredetét vette ez
a' szokás tsak hamar a' Keresztyénségnek
kezdetében, mikor még a' Varosoknak 's
helységeknek némelly részek Pogányokból,
más részek pedig Keresztyénekből álltt;
mindenek a' Keresztyének közzül hóltok
után is úgy akartak nyugodni, hogy az ő
testeik a' Pogányok' testeikhez közel ne-
lgyenek. A' régi Rómaiaknak világos tör-
vényjek fzerént, a' temető-helyek kívül vól-
tak a' városon az Ország-útak mellett, hogy
az utazóknak eszékbe jusson, hogy a' kik
már most porrá váltak, szint úgy éltek haj-
dan mint ők, és hogy ők is nem sokára

porrá változnak. Még a' Tsászárok is ide temetkeztek, p. o. Augustus és Tibérius az Appiai út mellé, Domitziánus pedig a' Latíniai út mellé temettetett. — A' Pogány Tsászárok úgy meg-örzötték ezt a' törvényt, hogy semmi Pogány, 's annyival is inkább üldöztetett Keresztyén nem várhatta azt, hogy ő érte valamelly ki-fogást tsinálnak. A' Keresztyének, míg vallásoknak szabad gyakorlását meg-nem nyerték, temetkeztek a' magas hegyekre, vagy mély barlangokba, a' hová alattomban öszve gyűltek az Isteni tiszteletre. Ezek a' föld alatt való temetők némelly helyen olly nagyok voltak, hogy eggy egész város bennük megférhetett volna, a' mint ezt Burnétus böven elő adja. A' koporsók a' két oldalában egymás mellé, ha pedig fokasodtak, egymásra is rakattattak. — Az ilyen szent helyekre kívánkoztak temettetni sok áhítatos Keresztyének. Minek utánna Constantinus Tsászár alatt a' Keresztyén vallás uralkodóvá lett; az ilyen helyekre oltárokat, kápolnákat 's templomokat is szoktak építtetni, hogy a' Mártíroknak 's hív Keresztyéneknek testeik ez által meg-tisztéltesenek. Sőt ha egyébütt benn a' Városban kápolnákat vagy templomokat építtettek; azokat is az által kívánták meg-szentelni, hogy némelly Mártíroknak tsontjaikat ki-ásván, az oltár alá temet-

mették. Alíg esett ez meg, hogy olyan lett az mint a' mágnes kő, melly ide húzta az áhítatos Keresztyéneket. Kívántak a' Szent Mártírokkal együtt feküdni, 's úgy gondolkoztak, hogy sokkal jobban lészzen az ő lelkeiknek állapotjuk, ha itt rothadnak-el az ő testeik, a' hol a' hívek öszve gyűlnek könyörögni. — Leg-először is Constantinus Tsászár meg-parantsolta, hogy az ő testét abba a' templomba temessék, mellyet maga építtetett Konstantzinápolyban, 's nevezett *Apostoli templomnak*. Ekképpen a' következő Tsászároknak is utat nyitott arra, hogy ők is ide temetkezzenek. — A' Püspökök azután úgy gondolkoztak, hogy sokkal inkább illik az az ő hivataljokhoz mint sem a' Tsászárokéhoz, hogy ők is a' templomokba temetessenek; azért is a' templomnak közepébe kezdetek temetkezni, a' mint egy kegyes Atya szól, mikor Constantinus és az ő utánna következett Tsászárok csak ajtó-őrök kívántak lenni. Nem sokára azután bé-botsáttattak ide azok is, a' kik a' templomokra sokat adakoztak vagy testáltak. A' mi a' több Keresztyéneket illeti; azoknak Szüléiknek vagy Atyjok-fijaiknak is bizonyos summa pénzért meg-engedett, hogy halottjaikat a' templomba temethessék. A' nagy Theodosius, 's ő utánna Justiniánus is, el-akarta törölni ezt a' szo-

szokást 's törvényt hozott, melly szereznt fenkinek nem vólt szabad benn a' városban temetkezni: de a' következendő időkben ezzel a' törvényel keveset gondoltak. — Leo Sapiens, vagy a' Bölts Leó, a' Sz. Keresztyénekre nézve képtelennek ítélte a' Római törvényt, 's meg-engedte, hogy ki ki oda temettefsék a' hová akarja. A' mi a' Nap-nyúgoton lakó Keresztyéneket illeti; ott is tsak hamar lábra állott ez a' szokás, melly szereznt a' templomokba kívántak temetkezni. A' VI-dik Százban némelly Conciliumok, vagy Ekklésiái-'Sinatok el-törölték ezt a' szokást: de a' helyett meg-engedték azt, hogy kívül körös-körül temettefsenek a' szentebb Keresztyének. Minthogy a' következendő időkben ki ki a' rendelt summa pénzt kész vólt meg-adni a' Templomok' számokra, tsak hogy az ide való temetkezést meg-engedjék a' Püspökök és Papok; onnan lett az, hogy a' templomoknak kerítéseik ki-szélesíttettek, 's közönféges temető helyekké változtak.

Bartzafalvai Szabó Dávidnak egygy kis gyertya-gyűtáskori Játéka
A' SETÉTSÉGRŐL.

Hajnali pírral az Ég hafad. — A' ködös éji
Setétfég,
Nints

Nints maradása fohol, hátra borongva lohol.
 HátraLoholtában dúl fúl kavarogva magában,
 Zúz tajtékot özönt mérgibe' dért ködöt önt,
 A' mint vagy bértzbe, vagy vén köszikla, gi-
 rintzbe

Tsapja magát, 's derekát, 's térde' kalátsja'
 fokát;

Azt vélné valaki, majd a' nyaka tsontja törik ki.
 Úgy-úgy orra bukik, 's meg-meg előre
 bukik.

Most a' tornyokba, majd ütközik a' Hava-
 fokba;

Itten vagy *fel-akad* függve, vagy *öszve-
 szakad.*

Majd *fel-akadtában* neki-forr, gyül egyy
 karikában;

Köddel terhesedik, téllel az odva telik.
 'S már villám dörgés, már tél-fajzotta dü-
 börgés

Hallatik; óh beh sikólt a' Havas' órma
 rikólt!

Fentt a' Hó-sziklák égnek; tüzel a' lebeg-
 égnek

Kénköve, forrva rotyog ményköve, 's
 alyra potyog.

Itt füstöl, lobban ott, langol amott, tov
 roppan,

Két galatsér le-felé ott siferékel elé.

Ágyú-bögések oda fentt, od' alól fa-nyögések;
 Völgy barlang üregek, rengnek alattok ezek.

Ösz-

Öszve-szakadtában (mert ám szégyenli ma-
gában)

Széljel, az alyra terül, 's völgy üregekbe
be ül.

Ott bújkál, ködlik; ott zugról zugra fe-
ketlik;

Hallgat, nem mer elébb menni, vagy áll-
ni odébb.

Ott lappang. De ha majd veszi-észre hogy
a' Nap alább hajt

A' Föld' Széle felé, 's már liet Este felé:
Kezd lassan-lassan ki-felé barnálni magafsan;

'S már dombot 's Hegyet is bé-lep, egyéb
helyet is.

Ím, hogy ötöt koppant, hozzám is id' egy-
be be-toppant.

'S én is atzélra kapok, a' kova-élre tsapok;
Kétszer ütök — már ég, már kén' — már
gyertya-kanótz ég:

'S a' Vendég pad alá búvik az asztal alá.

Hertzeg Lauzun.

Mind azok között valakik a' háborgó
és állhatatlan Udvari életnek szélveszeitől
ide 's tova hanyattak: fenki a' változó sze-
rentsének kedvét és kedvetlenségét annyira
nem érzette, 's vele annyit nem truttzolt,
mint Hertzeg Lauzun. Ugyan is néha ap-
rólékfágok által a' leg-felsőbb Méltóságokra
fel-

fel-emelte magát, a' mellyeket tsak hamar maga gondatlanfága miatt el-vesztett; néha ismét fényes udvari játékát eggy tsekély fétét szobával a' Bastillében vagy eggy földalatt való tömlöttzel tserélte-fel. Soha a' maga tselekedetinek következeifeiről nem tördvén, mindenre rá vetette fejét, a' mi tsak elzébe jutott, és bízta magát a' jó szerentsére. a' melly ötet mind végig el-fem is hagyta, és fokszor az ő okofságának hibáit jóvá tette. E' következendő vonások, mellyek az ő életéből vétettek, az előre bostátott rajzolásat eléggé bizonyítják. Alig jelent-meg XIV-dik Lajosnak udvarában, mikor már a' reá bízott titkos dolgoknak végbe-vitelekben való kézfége által a' Királynak és a' Mazarin Kárdínálisnak bizodalját meg-nyerte. A' mellynek következése a' lett, hogy eggy Regimentet és e' mellett szép fizetést kapott. Nem fokára azután elhitette magával, hogy a' Király neki szertőtő társa, és olly vakmerő vólt, hogy azt a' Királynak jó goromba szókkal tudtára is adta. — Mellyre nézve, a' helyett, hogy Regimentjéhez el-ment vólna, a' Bastillébe kéntelenítettett utazni. Itt három egész hónapokig magát borotváltatni nem engedte, és a' Király, a' ki meg-tudta, hogy Lauzun Kaputzinus szakállt visel, ollyan szakállosan az udvarba hívatta, nevetett neki

eggy

eggy ideig, 's azután régi szabadságával és maga jó kedvével ismét meg-ajándékozta. Most tehát újonnan a' maga szerentséjének elő-mozdításán kezdett munkálódni, nyert is egy jó hasznos tisztséget, és a' Flandriai Ármádiának kommanderosását. Tsak hamar azután ürehsen maradott az Ágyúzásnak (Artillerie) Fő vígyázatja, és Lauzun addig könyörgött a' Királynak, míg-nem az, hogy néki adja, meg-ígérte. Ekkor meg-rézzegedvén a' maga szerentséjétől, ki-nyilatkoztatta a' titkot, a' Király' egyyik Komornyíkjának, a' ki a' Louvois 'söldosa vólt; és annak azt egyyszeribe fülébe vitte. Tudva vagyon a' Király életének História-jából, 's nevezetesen abból is, a' mit más alkalmatossággal Louvoisról írtam, hogy XIV-dik Lajos félt ettől az uralkodást szornjúhozó Ministertől, és ezen az okon az említett hívatalt e' fel-tétel alatt ígérte a' Hertzegnek, ha azt mindaddig titokban tartaná, a' míg valósággal meg-tehetné. Mihelyt Louvois a' dolgot meg-tudta, azonnal rajta-ment a' Királyon, hogy őt' arról le-befzéllené, és a' Király látván, hogy titkos gondolati el-árúlva vagynak, meg-gyűlölte a' Hertzegget, és valamennyiszer az ötet a' maga ígérétére emlékeztette, mind annyiszor tsak fél-válról és bizonytalanúl felelt néki.

(A' többi következik.)

XVIII. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Más Havának
3. Napján.*

Hertzeg Lauzunnak folytatása.

Lauzun, a' ki a' maga képzelődéseiben magát ezen a' fényes helyen látta, nem fzenvedhette tovább a' kétfégeskedést, azért folyamodott a' Montespán Affzonyhoz, hogy általa a' Királyt parolájának megtartására kényszeríthesse. Az ágyas arany hegyeket ígért néki, és egy ideig üres reményféggel bízatta, míg nem végre Lauzun, hogy bizonyost tudhatna, olyan boldogot gondolt, a' minémü még soha udvari embernek eszébe nem jutott. Tudta, hogy szokása a' Királynak, ebéd után egy két óráig ágyasa mellett mulatni; Lauzun tehát egy Komornáját Montespán Affzonymak meg-veztegeti, a' ki őtet az ágy alá, mellyben a' Király a' maga kedvesével feküdni szokott, el-rejti. Itt hallgatja mind végig a' bezzéllgetést, és ki-tanúlja, hogy néki Louvois ellene van, hogy a' Király a' titoknak ki-nyilatkozásaért bosszonkodik, és néki a' meg-ígért hívatalt adni nem akarja, és hogy

a' Királyi ágyas nem hogy mentené őtet, mint ígérte, hanem még inkább a' Királyt fel-tett szándékában meg-erősíteni kívánta. Könnyű kinek kinek azt a' félelmet képzelni, a' mellyben vólt Lauzun a' játék és be-fzéllgetés alatt; eggy leg-kifsebb mozdulás, eggy akaratja ellen való prüfzkölés könnyen el-árúlhatta vólna, és mi lett vólna akkor belöle? De ekkor is ki-pótlotta a' szerentse az ő okofságának híjánofságát — a' Király fel-költ, fel-öltözött, és az ágyas is ment más szobába, hogy a' kendözö asztalhoz üljön. Ekkor elő máfz az ágy alól Lauzun is, siet haza menni, hogy az udvarhoz fel-készülhessen, és onnan ismét vissza térhessen az udvarba, hogy ott új balgatagságot vigyen végbe. Oda áll azért éppen a' Montespán Alszony' ajtaja elébe, és a' mint az szobájából ki-lépne, nyújtja a' karját, és kérdezi tettetett alázatos tisztelettel: ha vallyon emlékezett vólna e' felöle a' Király elött? A' pedig felel, hogy igen is, beszéli hogy mindent tett a' Hertzeg' hasznáért, dicsékszik néki mutatott készségével 's a' t. És hogy még jobban meg-szégyenítené Lauzun a' Dámát, még tovább kérdezősködik, és mindég tsak hasonló feleleteket nyer, míg nem meg-unván a' fok hazugságot, közelébb vonúl füleihez, es ilyen goromba szókat sűg néki jó hallató hangon: " Hazug,
 „ ol-

„ oltsárló, hitván Montespán! „ 'S egy-
 zfersmind szórol szóra el-mondja néki a' Ki-
 rályal tartott egész ágybeli beszéllgetését.
 Ezen a' Montespán Alfzony annyira meg-
 ijedett, hogy azonnal el-ájúlt — oda sza-
 lad a' Király és kérdezi: mi légyen annak
 a' változásnak oka, ki minekutánna azt
 meg-értette vólna, nem külömben el-tsudál-
 kozott, hogy miképpen mehetett az Lau-
 zunnak fülébe. A' Hertzeg még itt sem ál-
 lott-meg, hanem egygy két nappal azután,
 midön a' Királynál vólna, ugyan tsak nagy
 méreggel 's hatalommal kényszeríti Lajost,
 hogy paroláját tartaná-meg. A' Király tsak
 röviden felelt néki, hogy mivel kezeit ez a-
 latt a' konditzió alatt adta, ha a' Hertzeg
 hallgatni tudna, azonban pedig a' konditzi-
 ót meg-nem tartotta: tehát ő sem vólna kö-
 teles szavának meg-felelni. Lauzun hátat
 fordít a' Királynak, ki-vonja a' kardját,
 rá-hág annak vasára lábával és el-töri, 's így
 kiáltot-fel mérgében: „ Nem szolgálok többé
 „ olyan Úrnak, a' ki a' maga ígéretét illy
 „ tsúfosan meg-szegi. „ Ebből a' lett, hogy
 más nap reggel a' maga szobáját ismét a'
 Bastillének egygy szobájával kéntelenítte-
 tett fel-tserélni. De innen is ki-segítette ő-
 tet az ő jó szerentséje, és újlag fok ideig-
 élt a' Királynak kegyelmével. Azonban a'
 Montespán Alfzony, a' ki mind eddig is a'

Hertzeſ' goromba ſzavait el-nem felejtette, öfzve esküdött Louvoifſal, a' Lauzun' végfő meg-rontására, és mind addig keresett ſzíneket, a' mellyek alatt ötet a' Király előtt gyanúſſá teheſſe, míg nem a' Király harmadſzor is a' Baſtillébe küldötte ſzegény fejét, a' honnan kevésſel azután Pignerólba egy föld alatt való tömlöztbe vitetett. Itt ült ő mint egy négy öt éſztendeig, és megtudván, hogy a' vólt Királyi Kints-Tartó Fouquet (Fuké) tőle nem meſſze egy más tömlöztben vagon, lyukat tört a' falon, és azzal öfzve jövéen, az egy más történeteiről való beſzéllgetésre alkalmatoſſágot ſzerzett. Fuké, a' ki Lauzunt (Lozünt) a' leg-nagyobb fényeſségben hagyta az udvarnál, alig hitt a' maga ſzemeinek, a' midőn ötet mostani állapotjában meg-látta, és a' maga ſzerentſéjének változáſáról való beſzédit olly tsudálatosnak és el-nem hihetőnek találta, hogy a' Hertzegnek a' hoſſzú tömlöztözés miatt való meg-örüléſéről gyanakodni kezdett. Azután mind ketten meg-ſzabadúltak ők a' tömlöztből, de a' mellyben úgy meg-gyülöltek egymást, hogy azután mindenkor egymás' ellenſégei vóltak. Lauzun rabſágából való menekedése után iſmét meg-jelent az udvarnál, és a' Király régi jó kedvének most is réſzeſévé lett, azért, hogy mind a' Királyt magát, mind az egész udvart múlat-

lattatni tudta elmés gondolattal, a' honnan még olyanokat is mondhatott 's tselekedhetett ő, a' mellyekért más szárazan el-nem ment volna. Még egyet emlékek erről az emberről, a' mellyből által láthatni, hogy néki vétkül nem tulajdonított, ha szinte tréfájával meg fértett is mást.

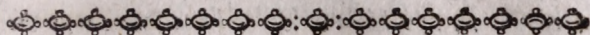
Gróf Tesse (Tessz) meg-nyeri a' Daragonyosok' Generalis Inspektorágát, és a' Királyt köteletségéhez képest ebben az új Méltóságában, a' Regementje előtt meg-akarja köszönteni. Beszéli felöle Lauzunnal, a' ki valaha viselte ugyan azt a' tisztséget, és elől hozza az öltözetet, a' mellyben ez alkalmatossággal akar meg-jelenni, a' lovakat, azoknak készületeit, Uniformát 's a' t. Lauzun mindent helyben hágy, míg nem a' Kalapra kerül a' szó. Ekkor kérdezi a' Grófot, hogy mitsodás kalapot szándékozik feltenni? Amaz úgymond, nem tehetek egyebet, hanem daragonyos süveget; de Lauzun, a' kinél már fel-vólt téve, hogy Tesféből tsúfot üz, rá beszéli, hogy mint Generalis Inspektor, éljen a' maga jufsával, és a' Király előtt szürke kalapban jelenjen-meg. A' könnyen hívő Tesse meg-köszöni nagy emberféggel Lauzunnak ebbéli tanátsadását, és azonnal lovas póstát küld Párisba, a' ki néki ilyen ritka fő-ékefséget hozzon. Egyfzer el-jő a' Mustrának napja,

a' Gróf meg-mutatja magát a' Királynak a' fűrke kalapban, ki is meg nem foghatván ezt az áll-ortzás ékefséget, kérdezi, hogy hol vette a' kalapot? Párisban, felel a' Gróf. Hát mit akar Kegyelmed vele, kérdi továbbá a' Király? Ez azért van úgymond a' Gróf, hogy Felsőged ma nekünk ezt a' tífzteséget téfzi, és rajtunk mustrát tart. De mi közü a' fűrke kalapnak a' mustrához? Ekkor a' Gróf szorongattatván tsak ki-mondja, miképpen hallotta légyen azt, hogy néki mint Generalis Inspektornak ez napon jusza vagyön fűrke kalapot vífelni. Szűrke kalapot? felkiált a' Király nagy álmélkodással. Ki-mondotta azt kegyelmednek? A' Lauzun úgy-mond, ki ez előtt maga vólt ebben a' hívatásban. Ekkor nem tartóztathatta magát Lauzun a' nevetéstől, és elébb állott. A' Király, a' ki az egész tréfát által-látta, meg-indúlva szóll Tefsének: „Látom, hogy kegyelmedet Lauzun bolondá tette, kövesse kegyelmed az én tanátsomat, és küldje a' kalapját a' Præmonstratensis Barátok' Priorjának, kinek jobban fog az illeni. „Ámbár ez a' sérelem igen nagy vólt, és más forma környül-állások között viadalt húzott vólna maga után; még is Tefse a' Lauzun nagy Kréditje miatt, soha elég-telt kérni nem bátorkodott, hanem az egész dolog tsak el-temettetett.

Pestről. Cs. I.

A'

A' Találós Mese vólt Gyertya; a' Rejtett Szó Szegénység, mellyből ki-telik szegyen, nyegés, szeny, egészség.

Találós Mese.

Van egygy Atya; vagynak tizenkét fiai,
 Kiknek ismét lettek tizenkét Jányai.
 De nem egygy színűek, mert felét szökének
 Látjuk; és a' felét nézzük feketének.
 Mind halhatatlanok, még is mind meg-halnak.
 El-futnak előlünk, 's vissza nem talpálnak,

Rejtett Szó.

Három tulajdona a' meleg ferdőnek,
 Kettő pedig örül a' híves erdőnek.
 A' hármát engedjük a' dög bőr-tserzőnek,
 Kettejét Deákúl a' jó vers-szerzőnek.
 Martosról. Édes Gergely.

A' MAGYAR KORONÁHOZ.

Mikor ez a' drága kints Fēbruáriusnak
 20-dik napján, Budára lett le-vitetése-
 kor Komárom alatt meg-dllapodott, 's
 az Ország' útján két felől álló sok ezen
 emberektől, kitsinyektől 's nagyoktól
 fő-hajtással tiszteltetett. — Sietve ké-
 szítette Pétzeli Jó'sef, 's ugyan akkor

a' Koronát kísérő Méltóságoknak nyomtatásban kezekbe adta.

Te Nemes Bújdosó! kit fok hartzok között
 A' vért szomjúzó kard nem egyszer üldözött,
 Úgy hogy mint a' Née' galambja nyugvásra
 Helyt nem lelven, szálltal eggy ágról a' másra.
 Mint eggy rab idegen földön is lakoztal,
 Mellyel fok bút vitéz Eleinkre hoztal;
 Míg állandó szállást nyújtott Po'sony' vára —
 Honnan Bétsbe mentél szívünk' fájdalmára —
 — — De örökké áldott légyen JÓ'SEF' Neve,
 Ki mint másban itt is Vigasztalónk leve.
 Minden panaszunknak ma szakasztá véget,
 Le-küldé e' régen ohajtott vendéget — —
 Jertek ezerenként menjünk ki-elébe;
 Minden igaz Magyar írjon örömébe.
 Fogadjuk e' kintset tisztes fő hajtással,
 Kéz tapoláfokkal, öröm kiáltással.
 Zengjen Ifjak' 's Szüzek' szájokban víg ének,
 Emeljék az Úrhoz kezeket a' Vének!
 Ha'sgafsák az Eget az Ágyú' zúgási,
 A' musika szerzám' édes harfogási.
 Illy szép napot Hazánk érni tsak akkor fog,
 Ha kedves Királyunk' fején e' kints ragyog. —
 Még a' Nap is bámúl, mosolyog Hazánkra,
 Tsapodár fényt lö-le ditső Koronánkra.
 El-üzte a' felhöt, havat, 's komor szelet,
 Érttünk kies nyárrá tette a' mord telet. *

Mil-

* Februáriusnak 18-dik 19-dik 's 20-dik napjai felette kellemetesek voltak.

Millyen vólt Trójának hajdan Pallás' képe,
 A' Frigy' Ládának mint tapfolt Júda' népe,
 'S mint folyt a' vígfágnak szózatja szájából,
 A' Sionra vívén azt Óbed' Házából:

E' bújdosó kintsnek Magyar nép! úgy örülj,
 Minden panasz-könyvet szemedről le-törülj
 Hétfzerte inkább már szeresd JÓ'SEFEDET,
 Ki illy édes lántzal szorongat tégedet — —

Hallom hogy a' Haza örömeben írva

Így szól: *szívemben lesz' KAUNITZ'* ne-
 ve írva.

Mert vitéz Nemzetünk' mindég kedvellette,
 Ügyében mint Atya bátran szólott mellette,
 Te késő maradék! e' Hazánk' Tútorát

Tiszteld's háládással tsókold hideg porát! —
 Érfek BATTYÁN, PÁLFFY 's az Ország'
 Bírája

Éljen - - - Éljen - - - kiált minden Magyar'
 szája - - -

Mindenik hogy Hazánk' hasznát's díszét nézte,
 Örök kedveléssel fejét meg-tetézte —
 KEGLEVITS, NÁDASDY édes nevezetek!

'S ezekre elménkbe tünt emlékezetek!
 Méltófényes Grófok! e' kints' hív őrzőji!
 Ti Nemes vitézek! 's más fő kísérőji,
 Ím minden szemek itt a' könyvtől nedvesek,
 Itéljétek ebből vagytok melly kedvesek!

Tudom nemesbb bérre ennél nem is vagytok;
 Köszöni a' Haza gondos fáradságtok —
 Indúlj már's több könyvvel ortzánk'ne áztalsad

Repülj szép Bújdosó, útadat folytassad,
 De a' rád mosolygó öröm' özönében
 Le-felé hietvén a' Duna' mentében,
 Vesd szemed' Vicegrád' el-szórtt hantjaira,
 'S Emlékezz Nemzetünk' törfök-Atyjaira.
 Európának nem vólt hajdan illy szép helye,
 Békeiség' Temploma 's Ditsőség mühelyel!
 'S E' Paraditsomból, mellyben virágjában
 Múlattál, nézd mit tett az Ég haragjában.
 Több szép Városink is földig így rontattak,
 'S Eleink' véreik víz módra ontattak —
 Budának is más már az-ólta formája,
 De meg van még ama Héró' Palotája;
 Ki minden bajt 's panaszt Hazánkból ki-üzött,
 Fejére minden nap zöld koszorút fűzött.
 A' föld' Királyait virtussal haladta,
 A' békeiség 's bőség virágzott alatta —
 Kétség nélkül fogod Budában tsudálni,
 Hogy ott Magyar Dámát nehéz már találni.
 Azok is fájdalom! kik még helyel vagynak,
 Napról napra ruhánk' 's nyelvünkkel fel-
 hagynak.
 Vajha! óh Drága Kints, mikor mégy feléjek,
 E'két részben szállna új lélek beléjek!!
 Ott lakj már Attila' első remekében,
 Hajdan pompás Várban Országunk' szí-
 vében.
 Ne bújdoss, itt maradj annak keze mellett,
 Kinek leg-először fénylél feje felett.
 Míg e' Duna harfog a' Magyar térségen,
 Míg

Míg ama tűz-tenger fűgárzik az égen,
 Míg el-nem jő e' nagy roppant világ' vége,
 Köztünk lakj, 's légy Hazánk' dífze 's ditső-
 fége.

Noha szánt szándékkal nem szoktuk említeni aokat a' Leveleket, mellyek nyelvünk' gyarapítására tzélozó igyekezetünknek dítséretével tellyesek; de még is meg-nem állhatjuk, hogy két R. Catholicus Uraknak 's buzgó Hazafijaknak hozzánk küldött betses leveleikből valamit ne említsünk. — „ Alíg lehet könyvezés nélkül olvas-
 „ nom, melly hathatós szókkal köti szívünk-
 „ re a' Magyar nyelvet a' Mindenes Gyűj-
 „ temény, 's melly igen erőlködik abban,
 „ hogy valaha Literatúránkat még a' Fran-
 „ tziakkal 's Ánglusokkal is meg-esmértés-
 „ se. A' Protestánfoknak dítséretekre meg-
 „ kell vallanom, hogy eleitől fogva ők
 „ vóltak leg-inkább Magyar nyelvünknek
 „ 's Nemzeti bélyegünknek, őrizőjik. Ha
 „ ők nem lettek volna, talán eddig mind
 „ nyelvünk, mind Nemzeti characterünk
 „ végképpen el-töröltetett volna. — Sír-
 „ hat minden jó Hazafi, mikor meg-gon-
 „ dolja, melly vakok és háládatlanok vól-
 „ tak Eleink ezek eránt a' fellyebb való Szá-
 „ zadban. Mikor ők háborgattatván a' ma-
 „ gok

„ gok Vallások mellett ki-költek; ugyan
 „ akkor Országunknak szabadságát őrzötték.
 „ Pártosággal nem lehet őket vádolni; mert
 „ az András' Törvénye szerént, szabad volt
 „ minden Nemes embernek karddal óltal-
 „ mazni magát, ha egyszer az Ország' Tör-
 „ vényei ellen háborgattatott. Ők pedig
 „ soha sem keltek-fel egyébért, hanem a'
 „ magok óltalmazásáért. Appelláltak e'
 „ végre az 1606-ban Bétsben köttetett
 „ Frigy-kötésre; 's a' mi Eleink olly egygyü-
 „ gyük 's előre nem látók voltak, hogy
 „ még azt mondták, hogy Ország-Gyü-
 „ léseben az a' Békeiség nem vétetett-bé,
 „ és így nem szükség meg-tartani. Bóldog
 „ Isten! mire nem viz' a' rosszúl értett buz-
 „ góság! Nem gondolták-meg, hogy ma-
 „ gok alatt vágják a' fát, és hogy szabadsá-
 „ goknak leg-erősebb oszlopát önként akar-
 „ ják le-rontani, mikor a' Bétsi Frigy-kö-
 „ tés ellen törekednek, mellyet más Hatal-
 „ mafságok is meg-erősítettek. — Mennyit
 „ nem törekedtek tsak tíz esztendőktől-fog-
 „ va a' Norma ellen; melly ha egyszer kö-
 „ zönfégelessé lett volna, a' mi Nyelvünket
 „ lassanként, 's azzal együtt idővel Nem-
 „ zetünket is el-törlötte volna. Már né-
 „ mellyek, a' kik Nemzetünknek titkos el-
 „ lenfégei voltak, 's annak el-törlésében
 „ munkálódtak, azon voltak, hogy gyer-
 „ me

„ mekeink ne is taníttassanak a' Magyar ol-
 „ vasásra 's írásra. — Mi lett volna ebből,
 „ hanem hogy a' gyermekek nem tudván
 „ írni és számolni Magyarúl, mindeniket
 „ Németül tselekedték volna: az ezektől
 „ származandó gyermekek a' Szüléket kö-
 „ vették volna: és így a' harmadik Nem-
 „ zetfég már a' maga Nemzeti bélyegét e-
 „ gészzen el-vesztette volna. — Minden fi-
 „ gyelmetes és okos Hazafi által-láthatja,
 „ melly fokot köszönhetünk e' részben is a'
 „ Protestánfoknak, — Azért is nagyon há-
 „ ládatlan lenne az a' Hazafi, a' ki a' Pro-
 „ testánfokat, nem hogy ezen mostani Val-
 „ lásbéli gyakorlásokban leg-kifsebbé is meg-
 „ háborítaná; hanem abban is ellenkezne,
 „ hogy a' Bétsi Frigy-kötésnek ereje sze-
 „ rént egész szabadságok vissza-adattasfék:
 „ mert mikor ezt tselekekszük, akkor az e-
 „ gész Országnek tántorgó szabadságát erő-
 „ sítjük-meg. „ —

A' málik Levél, mellyet, valamint az
 elsőbbit is, a' szemérmetség nem engedi
 egészen közölnünk, így kezdődik: „ Elég-
 „ telen vagyok annak az édes érzésnek ki-
 „ fejezésére, mellyet akkor érzek, mikor
 „ az Úrnak fok szép Magyar Könyveinek
 „ olvasásával múlatom magamat. Égtem
 „ ugyan még kisdéd koromban is Hazám'
 „ szeretetéül; de hogy annak nyelvét is
 „ nagy-

„ nagyra betsüljem , azt az Úr' munkái elé-
 „ be-függeztett igaz Hazafiúi érzékenysé-
 „ gel bíró Elő-Beszédek tselekedték. En-
 „ nek-előtte két esztendővel , midőn még
 „ a' Magyar eget fűrűebb homály borította,
 „ és midőn Nagyjaink' szemlátomást való
 „ kortsofodása meg-szomorított ; magam ví-
 „ gasztalására , 's el-keferedett szívem' tsen-
 „ deségére , a' Yung' Éjtszakái előtt lévő
 „ Ajánló - beszédet szoktam egy-más után
 „ többször is el-olvasgatni , a' hol olly meg-
 „ illetődvé és olly hathatós szókkal terjesz-
 „ ti kedves nyelvünknek szomorú ügyét
 „ Nagyjaink elébe , és a' hol magát anya
 „ nyelvünk' szíves Prókátorának vallja. - - -
 „ Ugyan minek is tulajdoníthatnánk azt a'
 „ nagy mozgását Nemzetünknek , melyet
 „ mutat mostan nyelve' pallérozáfában , mint
 „ az Úrnak serkentető Írásainak. Mi bizo-
 „ nyára Ifjak , majd nagyobb gráditsra emel-
 „ kedvén nyelvünk , háláadásal fogunk em-
 „ lékezni az Úrról , és minteggy ditseked-
 „ ve mutatni fogunk betses ízemélyére ;
 „ hogy az Úr vólt eggy , a' ki a' habok kö-
 „ zött bátran állott , 's Nemzetünket nyel-
 „ ve' betsülésére indította , és hogy annak
 „ a' templomnak melly most épül , eggyik
 „ fundamentom-tévője vólt. - - - - Oh ha
 „ tsak látná érdemes Úr ! melly nagy öröm-
 „ mel és tapfolással olvassuk azt a' Minde-

„ nes Gyűjteményben , midőn úgy Próká-
 „ torkodik nyelvünk mellett , midőn a' De-
 „ ák nyelv ellen ki-száll , hogy ne uralkod-
 „ jék a' Dicaſtériumokban ; valóban ſzentül
 „ és okosan eſik az , hogy majd egy Le-
 „ vél ſe marad-el , mellyben a' Deák nyelv
 „ ellen ki ne támadnának . Bizonyára a
 „ ilyen dolog nekünk leg-jobban tetszik ,
 „ mert mi előttünk is tűrhetetlen , hogy tsak
 „ a' Deákat kéri a' Vármegyék , és még
 „ moſt ſe veſzik eſzekbe a' Deák nyelvből
 „ következett kárát Országunknak . Mi u-
 „ gyan nem betsüljük többé annyira , hogy
 „ ezen holt nyelv uralkodjék a' Magyarnek
 „ le-nyomására , hanem annyira tiſzteljük ,
 „ hogy abból ſzükséges tudományt vegyünk ;
 „ azért már a' Próbákon is a' Deák helyett
 „ Magyarúl felelünk , és mondhatom , hogy
 „ nem is vólt még olly helyes Exámenünk
 „ mint az , olly gyönyörű vólt folyamata
 „ annak a' ſzép Magyar nyelvnek . Arra
 „ kérem tehát nagy alázatofſággal az Ura-
 „ kat az egész Ifjúfág' nevében , hogy a'
 „ moſtani környül-álláſokra nézve , a' Deák
 „ nyelv ellen (úgy is már a' Német oda-
 „ leſz') hartzoljanak még bátrabban , rak-
 „ ják-fel igen érzékenyül , melly nagy kára
 „ következik abból az Orzágnak ; ellenbe ,
 „ minő hafzna lenne belőle . Nem ártana
 „ ha fokſzor nagyobb részét egy Levélnek
 „ „ il.

„ illyennel meg-töltenék; hozzák elő a' kül-
 „ fő Nemzetek' példájokat. Ezt ugyan már
 „ fok ízben tselekedték az Urak; hanem
 „ most leg-jobb lesz', mivel majd megint
 „ Vármegyék' Gyűléseik lesznek; és kivált
 „ esztendőre ha Ország-gyűlése lesz', ne kér-
 „ jék újra a' Deákot. Bár valaki egész mun-
 „ kával kelte-ki ellene, 's a' t. „

Noha már mi ezt fok Leveleink-
 bentelylefűtettük; de még is nem lézzen ta-
 lán únalmas érdemes Olvasóinknak, ha még
 erről egyet kettőt szóllunk. Ha mind a-
 zokat az újításokat, mellyek egynehány esz-
 tendőktől-fogva Hazánkba bé-tsűfztak öfzve
 tesszük is; mind azok együtt gondoltatván;
 nem fértették olly elevenen Nemzetünket
 mint az, hogy a' Törvény székek Németül
 folytattattak. A' ki józanon tudott gondol-
 kozni, minden úgy képzelhette ezt magá-
 nak, mintha az idegenek, minden Magyar-
 nak az elfőtől fogva az utólsóig nyaka tsi-
 gájára hágtak vólna. — Ha a' Korona Béts-
 ben maradt vólna is, ha földjeink fel-mé-
 rettettek vólna is; ha a' Nemesség adó alá
 vettetett vólna is, 's a' t; még is tsak meg-
 maradott vólna a' mi Magyar Nemzetünk:
 de ha az Oskolák Németül tanítottattak, 's a'
 Törvény-székek Németül folytattattak vól-
 na, úgy a' Magyarfág az Európai Nemze-
 teknek Laistromjokból vég-képpen ki-töröl-
 tetett vólna.

(A' többi következik.)

XIX. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Más Havának
6. Napján.*

A Magyar nyelvnek folytatása.

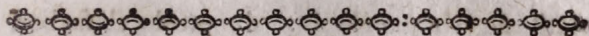
Egynehány esztendőktől fogva majd csak nem úgy lehet e' részben képzelni Nemzetünket, mintegy iszapban elfüllyedett hajót, mellynek már holmi apró tsajkák és tsónakok a' hátán hajókáztak-el. Ezt az ült hajót egy (*vechtiffel*) emelő-rúddal lehetett a' többek között az iszapból fel-venni, hogy még egyszer a' víz' színén lebeghessen, és ki-terjesztetett vitorlákkal repülhessen is. Ez az emelő-rúd vólt a' nyelv, mellyet minden Vallás-külömbfég nélkül féltének minden igaz Magyarok. Ez a' nyelv emlékeztette őket az ő vitéz Eleikre, Atilára, Hunyadira, Mátyásra, Lajosra, a' Báthoriakra's egyebekre. Látták, hogyha egyszer nyelvünk el-töröltetik, majd csak mint valamely meséket, úgy fogják emlegetni némelly írigy és idegen piszkáló Írók ezeknek halhatatlan virtusaikat. — Még eddig az Ánglusok Frantziák előtt, a' kik abban a' bal-vélekedésben vagynak, hogy a'

mi nyelvünk nem egyéb, hanem a' régi meg-romlott Deák, vagy Oláh nyelv, és a' kik semmit sem tudtak a' mi Magyar Literáturánkról, menthettük magunkat azzal, hogy nekünk többnyire mindenkor a' belfő 's külfő ellenségekkel kellett hartzolnunk, míg ők a' Minerva Táborában kedvekre mulatoztak. De ha már ezután is csak arról fogják az Ánglusok és Frantziák tudni, hogy Magyar Ország is van a' Világon, hogy itt terem a' Tokai bor, és ha nyelvünknek ékecségét 's Literáturánknak szépségét tíz 's húsz esztendőök alatt velek meg nem esmér-tetjük; úgy magunk menthetetlenek leszünk. — Valóban el-szomorodik minden jó Hazafi, mikor hallja, hogy nyelvünknek 's Nemzetünknek illy váratlanúl 's ditsőfége-fen lett fel-emeltetése után találatnak olyanok, a' kik azt kívánják, hogy Deákúl, ne pedig Magyarúl follyanak a' Polgári és Tör-vényes dolgok. Melly veszedelmes lesz' ez újra a' Hazának; arról egész Könyvet lehetne írni: de rövidségnek okáért csak egy két jegyzést teszünk ide. 1-ször. Ha a' De-ák nyelvet veszik-bé a' Törvény székekbe; meg-lehet hogy tíz húsz esztendőök múlva újra belé kötnek hogy holt nyelv, 's akkor újra a' mostani veszedelemben fog született nyelvünk forogni. — A' Fejedelem azt fog-ja mondani, hogy ha idegen nyelven akar-já-

játok folytatni a' Törvényeket; miért nem folytathatnátok tehát az enyímen? — De 2-szor. Tegyük-fel hogy soha bennünket a' Deák nyelvre nézve meg nem háborítanak: úgy is nem fog a' szolgálni Hazánknek javára. Úgy az Országban lakó Idegenek megelégedznek azzal, hogy Deákúl taníttafsák gyermekeiket, a' mi nyelvünkkel pedig nem fognak gondolni: de ha a' Magyar nyelv vétettetik-bé közönségesen, úgy mind azok, valakik Magyar Országban és Erdélyben laknak, ötven esztendőök alatt mind született Magyarokká lesznek. Mert látván a' Szülék, hogy gyermekeik ez által bóldogúlhatnak, szorgalmatosán fogják őket arra taníttatni, 's a' t. 3-szor. Azért a' Deák nyelv el nem töröltetnék, valaminthogy az Anglusok, Frantziák, és más Országok a' magok született nyelveiken folytatnak minden közönséges dolgokat: de azért a' Deák nyelvvel sem hagynak-fel. Sohol sem tanulják a' Világon fundamentomofabban a' Deák es Görög nyelvet, mint a' Frantziáknál, Hollandusoknál, 's Anglusoknál; nintsenek is sohol a' Világon jobb Deákok mint ott: de nem azt tartják jó Deáknak, a' ki sebessen öszve hadar mindent, valami a' nyelvére jő, hanem azt, a' ki Horátiust, Juvenálist, Perfiust, Tacitust úgy érti, mint a' maga született nyelvén íratott könyvet,

és ha pennára kél a' dolog, minden *Solæcismus* 's *Barbarismus* nélkül azon a' nyelven ír, a' mellyen írna Cicero, ha ma fel-támadna. — De a' mi minket illet, mi ugyan sebessen beszéllünk; de ha ez az ékefen-szóllásnak Atyja hallgatna olyankor ben-nünket, igen sokára sejdíthetné-meg, hogy az a' nyelv az, a' mellyet ő hajdan, mint-egy febes patakot, a' Római Tanátsban úgy harfogtatott. 4-szer. Ha a' Deák nyelv marad-meg az Ítélo-székekben 's Polgári dolgoknak folytatásokban; abból a' lesz', hogy a' nagyobb rangú Nemesek, Bárók, Grófok 's egyebek, meg-fognak elégedni azzal, ha a' Deákat tudják, a' Magyart pedig tsak úgy tanulják-meg, hogy a' szükfég' idején egyet kettőt tudjanak szólalni rajta, holott pedig az ilyen nagy születésű, sok tapasztalású, 's mély böltséfségű Férjfiaktól várhatná a' Hazánk azt az inas és velős ékefen-szóllást, melly olly ditsőfégelessé 's híresfé tézsi Angliában *Pittet*, *Foxot*, 's egyebeket. Tsak a' mostani Vármegye-gyűlésekben, melly szép ékefen-szóllás folyt a' Sigráiaknak, Zitsieknek, Telekieknek, 's másoknak szájokból; úgy hogy kevés esztendőök múlva annyira menne ez a' majd minden nyelveket meg-haladó Magyar ékefen-szóllás, hogy a' Vármegyének közönféges Gyűléseik e' részben is az Angliai Parlamentumokhoz hasonlók lennének.

Szabadság.

Sokan befézllnek a' Szabadságról, a' kik azt sem tudják, miben áll a' Szabadság. Némellyek abban tartják azt, hogy az ember békéségben lakjon az Országban, még is semmit ne fizessen. Sohól semmi Országban nem adóznak többet a' Lakosok, mint Angliában; még is egész Európa meg-esméri, hogy ő köztök leg-inkább virágzik a' Szabadság. — Nem abban áll a' Szabadság, hogy a' Lakosok adót ne fizessenek; hanem abban, hogy magok velsék-fel, 's magok határozzák-meg, hogy mennyit fizessenek. Fel-vetik mennyi költsége van az Orzágnak esztendőnként, és így mennyi adót kell bé-venni, hogy az ki-telhefsen. E' meg-lévén, az egész Ország' Lakosainak tehetségek szerént fel-osztják magok között, mindenikre e' közönséges adóból mennyi e-szik. Ezen kívül az Anglusok ezekben hely-heztetik az igaz Szabadságot. 1-ször. A' Könyv-nyomtatásnak szabadságában, melyet a' nép jobban félt, mint régen Trója a' Pallás' képét. Vagynak ennek sok vissza élései: de a' halzon a' kárt véghetetlenül fellyül-haladja. Minden Ministerek, vala-kik a' Népnek romlására szólnak, ha sem a' lelki-esméretre sem a' Keresztyénségre

nem figyelmeznek is: de ettől a' szabad nyomtatástól, mint az égő tüztől úgy rettegnek. 2-szor. Az Ánglusoknak szabadfágok abban áll, hogy sem az Első Minister, sem a' Király, meg nem fogattathat úgy egy Ánglust is, hogy kevés napok alatt az ő meg-fogattatásának oka meg ne mondattassék, és az ő vádolója vele szembe állittassék. E' fzerént a' leg-alább való ember sem félhet attól, hogy igazfágtalanul nyomattassék-el. 3-szor. Abban áll az ő Szabadfágok, hogy minden nagy Procefsufok a' Népnek füle hallattára közönléges helyen, arra ki-rendeltetett Esküdtek által folytattatnak. Sokszor tíz tizenkét ezer embereknek jelen-létekben hallgattatnak-meg a' Tanúk, 's a' bé-vádoltatott Személly; úgy hogy igen nehéz fel-tenni, hogy az meg-eshessen, hogy valaki törvénytelelenül kárhoztattassék.. 4-szer. Abban áll az ő Szabadfágok, hogy a' Parlamentnek, vagy az Országot igazgató Tanátsnak Tagjait szabad voksal választják; még pedig voksa van annak is, a' kinek az ő fekvő jószágából húsz forint jövedelme vagyon. Az is nagy szabadfága, hogy a' Parlamentumba minden tisztségesen öltözött emberek bé-mehetnek, és a' tanátskozáfokat hallgathatják, Utóljára abban áll az ő Szabadfágok, hogy minde- neknek, a' kik magokat meg-fértetteknek tartják

ják, lehet Repræsentátiót írni, azt a' Parliamentumhoz, fõt a' Királyhoz is küldeni, 's ki-nyomtattatni, hogy így az egész Ország legyen ítélő Bíró az ő ügyökben.

A' Hadi történetek' Írójihoz,

Nemes Írók! kik'haszonra kezdett igyekezete,
Tsak egyedül a' Nemzethez tartozó szeretete,

Kiknek szívek a' tápláló Hazához úgy ragada,
Hogy a' melly vért a' természet az ere-
tekbe ada,

Minden módon fordítjátok az eggy Haza'
hasznára,

Melly ki-omlott fok tsepp vérnek leg-ér-
demesebb ára.

Míg más népek a' fel-tetzett böltsefség'
napja felé,

Kit eggy *Fridrik* a' semmiből eggy szó-
val hozott elé; (a)

Kiknek egek a' meg-fagyott Pólusok' farkát méri,

'S téli napjok nyárban lévő est-hajnalunkat éri,

T 4

A'

F e g y z é s.

(a) Nem mintha a' nagy Fridrik minden böltsefség' szerző oka volna, hanem ő tette azt az Oskolai portól meg-tisztítva közönségesebbé. Ő tanította a' Kabinéteket a' jó Uralkodás' módjára.

A' mostoha természetnek havai' közepette,
 Hol úgy látszott a' Teremtő a' Genit el-
 rejtette, (b)
 Sietnek a' fel-tett Tzélhoz kettőzött lépé-
 sekkel,
 Trutzolván a' havak között a' mostoha
 egekkel;
 Míg e' mi lakta földünknek némelly szege-
 letibe,
 Hol kevéssel Despotismus ült a' népek szé-
 kibe; (c)
 Mellynek minden esze, kedve maga haszna'
 vágyása,
 Azért fok jó szabadfágnak alája vermet ása,
 Sok Nemzetek az el-rontott Királyi szék'
 hantjain,
 Az öszve tört Despotismus' romlott ma-
 radványain

Épít-

F e g y z é s.

- (b) Tudniillik a' Rufsusoktól, 's más éjszaki Nemzet-
 ségektől, kik első Péter Tsászár idejéig a' leg-tu-
 datlanabb Nemzetiségek közé szamláltattak, és úgy
 láttattak, mintha ők a' természet' adományinak sem-
 mi nagy mértékivel nem bírnának, a' melly széles
 értelemben a' Genit tézsi. Lásd *Flögelt a' Geniről*.
- (c) A' Despotismust úgy lehet nézni, mint valamely
 idétlen szüleményjét az Uralkodás' módjainak, a'
 hol sem Ország Státufai, sem fundamentális Tör-
 vények nintsenek. Lásd Montesquieu első darabjá-
 nak harmadik Résztét. (Káputját)

Építettik a' Szabadfágnak, 's emberi jusnak
várát,

Ki-szabván a' Királyfággal járt hatalom'
határát, (d)

Ti, (kiknek a' Hazához tett nemes ígéretei
A' Magyarral vele járó hálálás gyümöl-
tsei)

Halhatatlanfágnak emelt örök oszlopaival,
Mellyek méltók meg-vínia az idők' foga-
ival,

Azon vitéz 's örök nevet érdemlett Ma-
gyarokat,

Kiknek maga az írigység tsudálja virtu-
fokat,

Kiknek a' fel-lobbant ágyúk ropogásai között
Bennek verő Magyar szívek koszorúkat
kötözött;

Igyekeztek az érdemnek egy főbb ellenfé-
gétől

Az időnek meg-menteni kemény ítéletétől,
Hírdetitek a' Hazának azon vitéz fíjait,

Kik követik régen el-hunytt Őseik' nyom-
dokait

O! Haza o! virtusokra vezető szép nevezet,
Mellyhez engem' a' formáló természet úgy
enyvezett!

T 5

Meg-

F e g y z é s.

(d) Tudniillik a' Királyi hatalomnak határa a' Státus
bóldogsága, és külső 's belső bátorsága.

Meg-tagadnám hogy hamarébb világi léte-
 lemet,
 Mint te hozzád crős hittel fogadot hűfé-
 gemet;
 Támogassad óltalmaddal el-kezdettt szándék-
 jokat,
 Mint híred' nevelésére tzelezó munkájokat.
 Pataky Miklós.

A' Találós Mese vólt *Eszkendő*, *Hó-
 napok*, *Napok*; a' Rejtett Szó *Göz*, melly-
 ből ki-telik *őz*, *Dáma*.

Találós Mese.

Vólt régen egy szép Szüz leg-szebb idejében,
 Ki soha anyának nem feküdt méhében,
 Gyermekek soha sem vólt, sőt nem is született,
 Még is hogy egy férjnek feleségévé lett;
 Olly fok magzatoknak lett maga anyjává,
 Hogy még egy Asszony sem lett ebben pár-
 jává.

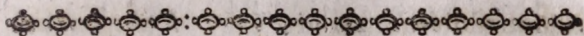
Pápan. Kováts Ingenieur.

Rejtett Szó.

Páratlan hét lábam hízott ökrökön jár,
 Négye földet, vizet télben mintegy bé-zár,
 A' két elföt nóked tesszük a' helyedbe;
 Ha a' háрма meg nints ésszel a' fejedbe.
 Vedd-el két lábamat, tégy két T-ét helyébe
 Sok fejer személynek iszom a' tejébe.

Ho-

Homérus élete, Pope nyoma után

Ama költeményesség' Atyjának Homérusnak leg-nagyobb ditsőségére szolgálta az, hogy születésének helyét fel-nem fedezte. Mert mi nevelhette volna nagyobbra ditsőségét, mint azon számtalan vetélkedések, mellyek Hazája ki-nyilatkoztatásában el-követték? Midőn sok Királyok, 's Tsászárok, (Hadriánus) az Istenekhez, és az Istenként imádtatott jövendő-mondókhöz folyamodtak, csak hogy születése helyét fedezzék? Midőn sok Városok, számtalan tudósok vetekedve azon foglatoskodtak, hogy az ő Hazája' ki-nyomozása által magoknak örök ditsőséget szerezzenek. Ebben tizenkilentz Városok vetekedtek egymás közt. Sok tudós férjfiak nem kéméltek annak fel-keresésére szentelni egész életük'. *Didymus* (Senec. Epis. 88.) ezt a kérdést olly bővfégesnek találta, hogy majd felét négy ezer könnyveinek ezen vetélkedéssel tölté-meg. Némelleyek még a' lelkeket is kényszerítették (mint Appio) szóval, eget földet meg-mozdítottak születése földjének ki-tanulásában. Mind ezen számtalan iparkodásokból csak az bizonyos, hogy Homérus vagy *Salamisben* született, a' mint ezt a' Sybillák hirdették, vagy *Itakában*, a' jö-

a' jövendölések szerint, vagy *Kolofonban*, vagy *Áthénásban*, de leg-hihetőbb, hogy vagy *Smirnában* vagy *Chió* Városokban.

A' Neutonnak a' tsillagzatokból vett mérséklése szerint, három száz esztendő tájban élt Homérus a' Trója' meg-vétele után, és ezer esztendőök felé Kristus születése előtt ama' Likurgussal egy időben.

Melly nagy szomjúsággal viseltetett legyen Homérus a' Tudományokhoz, abból ki-tetszik, mert Egyiptomot, Szeretsen, 's Görög Országokat, főképpen pedig Siciliát, kis Ásiát, Fenitziát el-járta, és szemes vigyázattal meg-vizsgálta. Külömben honnan tudhatta volna mind ezen Országoknak fekvését, szokását olly tökéletesen? sem a' Levelezés, sem a' könyvek, (Homérus azt vallja, hogy az asztalra írta első költeményét) sem a' föld rajzolások nem lévén még akkor keletben. Ha minden Tzéljához vezérlő segítségekben szükölködven, olly nagy elevenféggel írt Homérus, mellyet minden segítségekkel bővelkedő Írók se követhetnek, kiki szemlélheti, melly nagy lélekkel bírt legyen, kit sem az útas' terhes mivólta, sem az öregség, sem a' vakfág, melly öregségét követte meg-nem tartóztathatták tárgyának véghez vitelétől.

Munkái *Ilias*, és *Odissea*, mellyek már az egész világon halhatatlanságra jutottak

tak; az elsőben Trója meg-vételét, a' má-
sikban pedig Ulisses tévelygését és Hazájába
való útazását énekeli. *Margites* víg já-
ték, *Cerkopes*, gunyuló beszéd is néki tu-
lajdoníttatnak, ha el-nem veszték volna. A'
többi némely Énekek, *Oechalia*, *kifsebb*
Ilias, *Cypriai Könyvek* *Aranomachia* 's
más kifsebb darab költemények igen bizony-
talanúl tulajdoníttatnak néki.

Noha ama' *Pope* észre vétele szerínt
minden munkáiban ízéles, 's mintegy tsudá-
ra méltó tudományát, a' ditsőséghez visel-
tető érzékenységet, az eleven hasonlítások-
ból ki-tetző nagy értelmét, alázatos Isteni
félelmével együtt, nyilván ki-mutatja; de
fokkal nyilvánban meg-külömbözteti példás
Haza szerelmét, mellyet minden alkalmat-
sággal nem győz magasztalni; és a' mint
Plutárkus is észre vette, olly háládatos tisz-
telettel viseltetett Hazájához, hogy noha
fok foglyokat említ, de azon alacsonyfogat,
melly által némelly Görög életéért ellensé-
ge előtt borúlva esedezett volna, eggy Ha-
zafijának fe tulajdonít. El-annyira tsak a'
nagy lelkek díze az, hogy azon szent szö-
vettséget, mellyel Hazánk' Java 's ditsősége'
elő-mozdítására le-köteleztetünk, meg-es-
mérhessék.

Nem is vólt érzéketlen Hazája ditsősé-
ges törekedési' el-fogadására, és meg-jutal-
má-

mazására. Melly nagy tisztelettel viseltetett légyen Homérushoz egész Görög Ország, abból leg-inkább ki-tetszik, mert számtalan emlékeztető Oszlopok' emeléfekek kívánt áldozni hamvainak. Képe pénzre verettetett. *Smirnában* templom emeltetett emlékeztetere. (Cicer. pro archia Po.) De leg-emlékezetre méltóbb azon márvány maradvány, melly Prienai *Archelaus* által készítettett, 's most a' Koloniai Palotában tartatik. Ezen egy Templom látszatik, mellynek falán egy abrosz függ: ez Homérust némely Isteni székből ülve ábrázolja, mellyet két felől két *Géniusok* tartanak, és az Iliását 's Odisséát képzelik; egyiknek kard lévén kezében, másiknak némely hajóhoz tartozó eszköz. Mellette két egerek láttatnak, mellyek az ő ezekről írt költeményjét jelentik. Háta-megett áll az idő, és egy oszlopot tartó kép, melly a' világot képzeli, és mind ketten a' halhatatlanság' borostyánjával koszorúzzák Homérust. Elötte egy oltár épült, mellyen minden tudományok áldozatjokat bé-mutatják, mintegy Isteneknek. Az oltár' egyik oldalán áll egy koszorús gyermek, melly az Istenek' történetit, (Mythológiát) más oldalról egy asszony, melly a' világ' történetit (Históriát) ábrázolja. Ezek után áll a' költeményesség' bálványja, szent tüzet szórván markából. Ezt

kö-

követi a' víg- 's szomorú játék, az Erkölt's, Termézet', ékefen-szóllás', böltselkedés' Tudományja, mindnyájan illendő ábrázolta-
tásokban. — — Hol kívántathatik a' Ha-
zának áldozott fáradtságért ennél nagyobb ju-
talom? — Bár melly roppant Királyi böl-
tozatot fel-tehetnek é Homérus ditső emlé-
kezetével? —

Méltán élelztésekre szolgálhat ez a' mi
Rajnisink', *Kazintzink'*, *Szabóinknak*, és
más nagy nevezeiü költeményes Hazánkfija-
inak, kik példás Hazát szerető iparkodások-
kal Hazánkat ditsőítik. Bár Hazánk is olly
érzékeny vólna, el-tökélt munkálódások-
nak el-fogadására! ! — —

Homérus munkáji hólta után magától
a' Lykurgus által Áthénásba vitettek, és
az egész világon el-terjedvén, vetekedve
imádtatnak. — — Bár némelly ditső Ha-
zafi ezzel is ditsőítene Hazánkat! — —

Pozsoni Szemináriumból.

Hálá-adó tsók.

Eggy Greshám nevü Londoni kereske-
dő, a' maga tulajdon költségén építtette Er-
fébeth Királynének uralkodása alatt a' Lon-
doni *Bursát*, vagy azt a' nagy épületet,
mellybe a' Kereskedők bizonyos időkben
öfzve szoktak gyűlni. Mikor ez a' ditsőfé-

ges ház el-készült, a' Királyné a' maga egész Udvarával együtt el-ment annak nézérére, eggy töméntelen fokafágtól kísértetvén. El-bámúlt azon a' forró Hazafi szereteten, mellyet Greshám e' költséges épület által nyilván valóvá tett: 's tsak nem a' könyv-hullatáfig meg-illettetvén, ötet az egész fokaság előtt meg-tsókolta. — Voltaire kevéssel halála előtt Párisban mulatván, 's éppen a' Királyné Logijában jelen lévén a' theátrumon, akkor mikor az Olimpiáját jádzották, a' jelen-lévő fokaság annyira elragadtatott a' Szomorú-játéknak szépségére, 's az ő ritka elméjének újabb újabb remekjeinek hallásfokra, hogy a' játék' közepén a' jádzó személyeket meg-állította, 's azt kívánta, hogy a' Királyné Voltairét ezekért a' fok szép munkáiért tsókolja-meg: a' mellyet a' Királyné az egész fokaságnak láttára meg is tselekedett.

Eggy madarászó Karalyról.

A' kis madárkákat meg-öldöste forra,
 Míg gyilkos körmei köttettek sinorra.
 Most is folytathatja régi mesterfégét,
 De nem látja annak kívánatos végét:
 Mivel az Urának hafznál fáradsága.
 Ezzel büntettetik régi gonofzága.

Sz. M.

XX. LEVÉL.

*Költ Komáromban, Bôjt Más Havának
10. Napján.*

A Babinai Közönfeges-Társaság.

Második 'Sigmund Augustus' idejében 1568-dik esztendőben, egynehány Lengyel Nemes emberek, a' Lublini Vajdaságban, egy furtsa Társaságot állítottak-fel, melyet Babinai közönfeges Társaságnak neveztek onnan, hogy annak első szerzője Psomka, egy jószágot bírt, melly Babinnak neveztetett. *Baba* Lengyel nyelven tesz vén asszonyt, és *Babina* vén asszonyit, vagy a' mi vén asszonytól vagyon, a' mi vén asszonyé. Innen vagyon, hogy ez a' régiség miatt megrongyollott Babina, és az abban való Kastély, nem annyira szakadozott képe, mint nevetfeges neve miatt, az ott által-menőknek gyakran alkalmatosságot szolgáltatott külömb-külobmb-féle tsúffágokra és tréfás beszédekre, és hogy némelly az elméségben 's vígfágban gyönyörködő Lengyel Nemesek a' magok fel-állítandó Társaságoknak nevét ez helytől költsönözték. Hogy pedig ez a' Társaság annál nagyobb tekintetre lépne,

ugyan azon rendelkezéseket hozták abba annak Tagjai, a' mely vagyon magában Lengyel Országban. Így választottak Királyt, Ország-Tanátsófaít, Érsekeket, Püspököket, Vajdákat, Burg-grófokat, Kantzelláriust, és egyéb Tiszt-vifelőket A' mondott hivatalokat pedig kire kire ilyen formán ruházták: mihelyest valamely vendégfégyben avagy mulatságban, valaki valami különös tselekedete által szembe-tünt, p. o. valamit mondott a' betsület, szokás, avagy igazság ellen, tehát azonnal méltónak ítéltetett, a' ki a' Babinai Tárfaságban fel-vétefsék, és ugyan az a' hivatal adatott reája, a' mellynek atyafisága vólt az ő nevetéségy hibájával. Így ha valaki öszve-vissza beszélt az ütközetekről, hadakról, ostromokról, agyon-szúrafokról vagy vágásokról, tehát tétetett a' Korona' nagy vezérévé, avagy az aranyos farkantyú' vitézévé, ha valaki nagy dolgokról beszélt, a' mellyeket nem értett, tétetett Érsekké, ha az Ország' dolgairól örömet beszélt, s azonban mindent öszve-zavart, s gyakran hibázott, tétetett Nagy Kantzelláriusá, ha valaki a' Vallásról idején kívül beszélt, és Papi kevélységet mutatott, tétetett Udvari Káplánná; a' ki lovokról, kutyákról, sólymokról és róka-vadászatról beszélt, mikor az nem illett, tétetett a' Korona fő Vadász-Mesterévé; a' ki a' Római

vagy

vagy más Anyaszentegyházat igen tüzesen és mértékletlenül óltalmazta, és az eretneknek tűz által való büntetéseket felhozta, egy akarattal az eretneki veszettségnek Fő-Bírájává tétetett; a' ki a' Lovakról, azoknak tulajdonfágokról, és a' velek való bánás' mesterfégéről kelletinél többet tsátsozott, az olyan fő Lovász Mesterré tétetett. És így egy hivatal sem vólt Lengyel Országban, melly ne lett vólna a' Babinai Tárfafágban is. Ha valaki ennek a' tsalfa Tárfafágnek Tagjává választatott, készitettek számára egy Pátenst a' nagy Petsét alatt, mellyet annak bizonyos Tzeremoniák alatt általadtak, és a' mellyet az nagy tisztelettel állva tartozott el-venni. Ha pedig történt, hogy magát vonogatta, mind addig tsúfolták: míg nem végre meg-eggyezett a' Tárfafág' akaratjában. Ennek a' Tárfafágnek fejei olly nagyon ki-tanúlták az ember' esméretének mesterfégét, hogy senki a' Léleknek indúlatit jobban meg-írni, semmi erköltsi Tudományt Tanító Prófessor az erköltsöket és vétkeket világosabban és hatalmasabban meg-magyarázni, semmi Ortzából-ítélő az Ortzának vonásaiból rángatásából, avagy a' járásból, az emberi természetet jobban meg nem esmérhetné mint ők. És ha valami új embert ajánlottak nékiek Tárfafágokba, elébb fok ideig tanakodtak,

ha be-vegyék é azt, vagy ne. Halljuk-meg, úgy mondának ők, elébb, mit 's hogy befzél, és azután láfsuk-meg mi hivatalra leszen leg-alkalmatosabb. Ez nevetfészes Tárfafág utóljára úgy el-terjedett, hogy alíg lehetett a' Tanátsban, Papi, Udvari, és más Rendekben valakittalálni, a' ki abban valamely hivatalt ne viselt volna. Némellyek közzülök éppen Spanyol Országi Infántoknak, Favoritoknak és Udvari bolondoknak választattak. Midön végezetre a' dolog a' Király' 'Sigmond Augufusnak eleibe jutott volna; nagyon gyönyörködött ebben a' nevetfészes Tárfafágban, és azt kérdezte: ha volna é Királya? mellyre a' Tárfafágnak Starostja, kinek az Orzája is tréfát mutatott, és mindenkor víg kedvvel szokott lenni, így felelt: Távol légyen az tölünk Felfészes Király! hogy míg Felféged él, más Királyt válasszunk. Felféged Király az Országban is, és nálunk is! A' Király nagy Kegyelemmel fogadta ez feleletet, el-nevette magát rajta, és jó kedvében olly elevenen tréfalódott, hogy mindeneket nevetésre indított.

Midön egykor e' Tárfafág' Tagjai közzül egy a' Nagy Sándor Országát, a' Babilóniai, Persiai és Római Birodalmakat kikeresett szókkal dítsérné, azt feleli egy a' jelen-valók közzül: Ej! mit tesz Kegyelmed ol-

ollyan lármát azoknak a' Birodalmaknak régiségével és nagyságával? A' mi Babinai Tárfafágunk régibb mint a' Perfiái, avagy Görög, sőt akármelly Birodalom, mert már Dávid ezt mondotta felöle: minden emberek hazugok; már pedig ez annak fundamentoma, és ebben áll annak egész termé-
 izete, azért is Dárius, Nagy Sándor, és az egész Világ ahoz tartozik. Ditsekedtek is azzal, hogy Tsászároktól, Királyoktól, sőt a' Pápától is vagyon Privilégiumjok.

Ha ki a' másikkal gorombául bánt, vagy mást annak kárával meg-tsalt, azt mondták felöle, hogy az nem alkalmas, az ő Tárfafágokban hívatalt viselni; de ha eggyik a' másikat elmésen meg-tréfálta, vagy külömb külömb tsalfafágokat talált, a' melyekkel fenkit meg nem sértett, azt méltónak ítélték, hogy közikbe bé-vétefsék. A' Gyülések' helyét nevezték *Geldának*, melly szó a' Dantzkaiaknál ugyan tsap-széket, a' Lengyeleknél pedig a' köz-népnek egybezavart kiáltását jelenti.

Mivel e' Tárfafágban minden vétek és erőtelenség meg-tsúfoltatott, tsak hamar a' lett a' dologból, hogy *Babina* a' Lengyel Nemzet' félelmének, tsudálkozásának és ostorának tartatott. A' Tárfafág óltalma alatt uralkodott az ész, az elméség meg-jobbítatott a' Lengyelek' északi ege alatt, a' rossz

fzőkáfok, mellyek vagy az Uralkodásba vagy a' Pólgári Társaságba be-tsúfztak, apródonként mind el-töröltettek az alkalmas időben 's helyen mondott tsúfolódó tréfák által. A' Tagjai a' Társaságnak kezdettek azokról figyelmetesebben gondolkodni, mellyekről annak előtte fokot beszéllettek, de semmit sem értettek; eggyik tanúlt a' máfiktól, minthogy eggyik a' máfikkal a' maga tudományját közlötte, és azt kiki a' maga társaságbeli beszélgetésének tzeljává tette. Mert benne voltak abban a' leg-értelmesebb emberek az egész Nemzetfégből, kik mind a' fő Rendeknél, mind magánál a' Királynál kedvességben voltak. Úgy *Casóvius Péter* fok ideig viselte a' Bírói hívatalt a' Lublini Vajdaságban, és többször mint egyszer választott Deputátusnak az Ország-Gyűlésére. Különösen ez a' *Casóvius Péter* mint a' Babinai Társaság' Kantzelláriusa, és *Psomka* mint annak Starostja, a' Király és fő emberek előtt elméségek' és szép leleményekért igen nagy betsületben voltak. Azt hitte ő felölök a' Lengyel Világ, hogy semmi vendégfégb avagy lakodalom furtsán véghez nem mehet, hanemha e' két vidám és tréfás öreggek elevenítenék azt a' magok jelenléteikkel. Midőn *Psomka* meg-hólt, és eggy Úri ebédnél felöle emlékeznének, neki bíztattak a' jelen-lévő nagy Urak eggy ott vólt

Poétát, hogy tsinálna annak egy koporsó-ja kövére való írást, mellyet az azonnal meg is tsinált.

Ma már nyoma fints e' Társaságnak, minthogy apródonként tzéljától el-távozott, és az elmés Tagok után hitván tsalfa emberek tsúfztak abba, a' kik egy ideig vi-rágzott Országát Babiniának magok el-ron-tották.

Pestről. Cs. I.

A' Találós Mese vólt *Eva*; a' Rejtett Szó *Faggyú*, mellyből ki-telik *fagy*, *fa*, *agy*, *fattyú*.

Találós Mese.

Kisebb léz ha hozzá teszel,

Nagyobb ha töle el-vezel.

Szathmárról.

Rejtett Szó.

A' négyet senkinek soha nem kívánom,

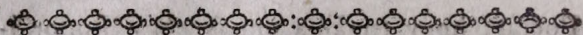
De hármát jó borral rakd-meg én nem bánom.

A' két végfő nélkül femmi történetet

Nem hiszek; tagadom a' tizta ejetet.

*Ama meg-vehetetlen Rév Komáromi Vár-
nak le-irása, annak ostromai 's el-
pusztítottatása.*

Vólt egy Vár, ha kérded: hogy hol? Ko-
máromban,

A' melly még nem nyögött a' Török já-
romban,

Ezt igyekszem én most versekben le-írni,
Mellyet ha olvasol, jól tudom fogsz írni,

Ugyan is ha régi állapotját nézed,
'S mái romlására szemeid' intézed:

Szemlélhedd közötte azt a' külömbféget,
Hajdan felséges vólt, most pedig ért véget.

Épült Komáromtól téli nap keletre

Három száz lépésre; a' sziget szegletre,
Mellyet a' természet ék formára szüle,

Reája a' vár is akképpen készüle.

A' melly külső, 's belső névre fel-osztódik,

De a' dítsérettől egyik se fosztódik.

Mert ha a' belsőnek mivóltát vizsgálod;

Hozzá hasonlónak a' külsőt találod.

Mint hogy a' természet sántzot maga ása,

Melly a' Vág 's a' Györi Dunának folyása.

Nyári nap keletre erős fala mintsen,

Bár akárki azon részére tekintsen;

Hanem nap nyugotról áfatott olly árka,

Mellyen el-mehetne akarmelly nagy bárka.

Ennek egyik végét a' Vág Duna mossa.

A'

A' máfikat pedig a' Gyõri tsapdofsa,
 A' mellynek az okát könnyü ki-találni,
 Hogy abban valóba víznek kellett állni,
 Sok jeles épület e' Várt szépítette,
 Egy derék Kafzárnya ezt ékesítette.
 Kérkedett e' felett ditsõ Templomával,
 'S az ahoz tartozó szép Parochiával,
 Mesterféges Házak voltak oldalában.
 Tsürök 's Magazinok erõs kõ-falában,
 Vólt egy tágas üreg ásva oda hátra,
 A' mellynek a' neve vala Cafzamátra,
 Mellybe az öszve gyült nép kintsét rejtette,
 Vagy ha szükségés vólt lakó helyül vette.
 Számos kútakat is készítették benne,
 Mellyekbõl itala mindeneknek lenne,
 Kémény forma tsövek ki-faragott kõbõl
 Sürüen nyúltak-ki a' Pintze tetõbõl;
 Ezzel élvén vízben nem vala szükségek,
 E' vólt már egy okos gondolt mesterfégek.
 Vagyon egy ajtaja még ma is e' Várnak,
 A' mellyet mikoron a' strázsák bé-zárnak,
 Ha száz lépésnyire meg akarod látni,
 Hiúzi nézésre kell fzeded' botsátni.
 Van két hím Orofzlán ki-festve felette,
 Mint ezt tapasztaltam járkálván mellette.
 Ezeknek lábok közt egy szép tzímer látszik,
 Melly a' rá nézõknek szemeikkel jádzik
 E' tzímeren metszve olvashadd ezeket
 A' feketén festett Deák beszédeket:

Ferd. I. Röm. Imp. Germ. Hung.

Bohem. Rex. A. Dux Aufst.

Dux Burg. ædif.

1550.

De lépj már kilyebb is, 's látsad külső Várát
 Melly szörnyen sírátja rettenetes kárát,
 Ez, a' belső Várnak vólt erős védelme,
 Mellyet kert formára tett hozzá az elme,
 Ha függeszted szemed' ennek a' falára,
 Szintúgy kőből rakott erős oldalára;
 A' belsőhöz ezt is hasonlónak véled,
 Ezt alább valónak annál nem ítéled.
 Ditsőféges munka, tsínos faragások,
 Roppant föld fántz, mellyet hánytak fok
 kapások.

Ámbár már leg-végfő pufztulásban vagon,
 Még is fok idegen szem bámulja nagyon,
 Nézd ennek kapuját, mint valamelly bálványt,
 Majd belső homlokán találsz veres márványt;
 Mellyre ezen szókat mettszette Leopold,
 A' kinek meg-hódolt a' hatalmas fél-hold:
 DEO Immortali Uni Trino in honorem. E-
 jusdemque fideli Populo in defensionem.
 Sub auspiciis Gloriosissimi Ferdinandi III-tii
 justí, pii Cæsaris novum opus de Lapi-
 de fundatum. Consilio & Industria Aug.
 Imperantis Leopoldi I-mi de cespite
 con-

continuum, & absolutum, non
ob artis parcimoniam; sed
temporis præcipitantiam.

Cane aslatico Circa gregeM Christi Latra-
tVs InClpente.

Le-íráM a' Várnak minéműfégeit,
'S ennek nevezetesb fő erőiségeit :
Már most ennek okát illendő vizsgálni,
És erről egy igaz meg-jegyzést formálni.

Zapolya Jánosnak vólt egy Felesége,
Ki Ferdinánd ellen nagy haraggal ége.
Hogy tehát bosszúját ki önthesse mérge,
Mardosván tüdejét a' haragnak férgé;
Ő Magyar Országra Solimánt ki-hívá,
Ki a' Városokat mindenfelé vívá.
Kinek hogy Ferdinánd ellene állhason,
'S légyen olly hely, népe hol meg-marad-
hason;

Ezt a' belfő Várat akkor építtette
Mellynek védelmébe Népét helyheztette.
Óh! te erős bástya, egy erős Óltalom!
Nem vett rajtad erőt a' szörnyű hatalom.
Jön rád a' dühös Nép, *Alla* kiáltással,
Mint az Oroszlánok fene ordításal.
Szörnyű vóltok miatt a' föld meg-rendüle;
Előttök fok Város a' porba le-düle.
Ímé már akkor is meg nem rettenthete,

Solimán félelme 's Tábora termete.
 Tudván illy felféges és erős vóltodat,
 'S látván e' mostani rosz állapotodat,
 Erőrséged' helyét szemlélem írásal,
 Mellyet bizonyítok ezzel az írásal.

*
* * *

A' külföt III-dik Ferdinánd rakatta
 Ki az igazgatást Leopoldnak adta,
 Mellyre okot I. Rákótzai György ada,
 Készülvén ellene irtóztató hada.
 Melly Had hetven ezer Magyar népből állott;
 'S ez akármelly néppel bátran szembe
 szállott.
 Ez ezer és hat száz negyven négyben esett,
 Mikor a' kard mindég vért kívánt 's kerestett.

*
* * *

Ezer és hat százban a' midőn írának,
 Mikor hatvan hármát még hozzá adnának;
 Repül az Országban a' hír sebességgel
 Hirdeti; a' Török, hogy jő dühöséggel,
 Szedi a' Várat, a' helyeket rontja,
 A' Lakosok' vérét patak módra ontja.
 Ezt hallván Leopold újítani kezd'te
 És akkor tsak ugyan el is végeztette
 El-ér a' Törökség szomjúzó Tábora,
 Reményl, Keresztyén vér lesz' enyhítő bora.
 A'

A' győzödelemnek néki hevült karja
 Azt gondolta, ezt is hogy majd öszve marja.
 Kezd az ostromláshoz, nyargal a' Vár körül,
 A' nyerendő prédán még előre örül;
 Másr menykövi a' mint e' Várból repültek,
 Számtalan Törökök miattok el-dültek.
 Látja hogy híjjába lövöldözi Márfot;
 Hívja a' Trombitást 's fúvat vele marfot.
 Győzhetetlen vóltát a' Vezér meg-vallja,
 Hogy ezt tsak el-hagyják, a' népnek ja-
 vallja.
 Ím ennek tüzét is széltire ki-állta,
 Ezt az Ellenség is valóban tsudálta.

* * *

Történt hogy eggy estve mellette járkáltam,
 'S romlott maradékit szemlélni meg-álltam.
 A' Szüz felé léptem ötöt avagy hatot;
 'S hallék tőle illy jajt ki-buzgó szózatot:
 Óh! én győzhetetlen Rév Komárom Vára!
 Mellyben még ellenség fegyvere nem jára,
 Nézvén keservesen végű pufztulásom',
 Reménytelen történt el-romladozásom',
 Sírjak é avagy tsak vesztegeljek némán?
 Ezen az engemet kesergető Thémán?
 Vóltam Magyar Ország' leg-erős védelme,
 Meg nem rettenthete Solimán' félelme.
 Eddig Erőlsége valék; Levék vázza
 Rajtam a' szerentse ennyire potzkáza.
 Mel-

Sírnak kő-falaim, forfokat jajgatják,
 Mellyek füleimet ízekre hasgatják.
 Régi állapotom' hogyha meg-tekíntem,
 Szememből a' könyvet zápor módra hintem.
 Óh! Duna szaporítsd kérlek könyveimet!
 Hadd könyvezhessem-meg ezen keservimet,
 Óh! te háládatlan nagy hírű Komárom,
 Hogy meg-írasd forsom' tőled régen várom,
 Ti el-romlott Várak! sírjátok ma velem,
 Sírjátok, sírjátok, mert én azt mivelem.
 Szégyenlem valóba ezen pufztulásom',
 Hogy nem ellenfégtől származa romlásom.
 A' jeles Vitéznek rút az olyan halál,
 Melly rá nem a' véres ütközetben talál.
 De ha engem' ilyen szörnyen meg-büntetnek,
 Ha pufztításomon éppen nem szüntetnek;
 Ám légyen úgy a' mint az ő kedvek tartja,
 De ítélje-meg ezt e' két Duna' partja,
 Hogy olly rettenetes vétket én nem tettem,
 Mellyel e' pufztítást meg-érdemelhettem.
 Ez egyben van még is nagy vígasztalásom,
 Hogy másutt épülök ha itt van romlásom.
 Épült a' Városban Templom is belőlem,
 Mellyet látván mindég eszmélnek felőlem.
 Bár úgy el-hányásom, hogy helyem se láfson,
 Az irígy szerentse mély verembe áfson;
 Fenn marad a' hírem el sem veszhet soha,
 Bé nem motskolhatja az irígyfég' koha.
 Mikor a' maradék Históriám' hányja,
 Ezen történetem' valóban meg-szánja.

Kováts Sámuel.

Ma-

Magyar Országnek belső fő Tisztsegeiről

I. *Esztergomi Érsek*, a' ki egyfzersmind Birodalombéli Hertzeg, Magyar Országnek Primásza, és Cancelláriusa. Ennek vagyon egyedül jusza a' Királynak megkoronázására, és hogy valakit a' maga Jószágában Nemessé tehessen. Alatta vagynak az *Egri, Pétsi, Veszprémi, Győri, Vátzi, Nyitrai, Szepejségi, Besztertze Bányai, Rosnyói, Sabárciai, 's Fejér-vári Püspökök*. Nem külömben az Unitusoknak négy Püspökjeik, kik *Munkátsón, Nagy-Váradon* Erdélyben, és *Kreuton* Horváth Országban laknak.

Fundálta ezt az Érsekséget Sz. István Király 1001-ben. Az itt lévő Káptalan hajdan állt harminznyóltz Káptalanbéli Urakból, most pedig tizen négyből, és laknak Nagy Szombatban. A' mostani Érsekig, Hertzeg Battyáni Jósefig éltek itt hatvan nyóltz Érsekek. A' Birodalombéli Hertzegi titulust nyerték az Érsekek 1716-ban (a)

Az

F e g y z é s.

(a) A' Gyűjteménynek II-dik Negyedjében Érsek Lipapai György is Hertzegnek nevezetik, minthogy a' Kalendárium Oeconomicumnak régi ajárló Leveleiben, és a' Győri nyomtatásban Hertzegnek nevezetik: de még akkor az Esztergomi Érsekek nem voltak Birodalombéli Hertzegek.

Az Érseki Nemesség osztattatott két székekre; az egyik lakott Vajkán Tsalló-közben, a' másik pedig Verebélyen Bars Vármegyében. Magoknak volt eddig Vice-Ispányjok, Notáriusok, 's Bírájok.

Egri Püspökség. Fundálta ezt Sz. István 1009-ben. Ennek vigyázása ki-terjed Borfod, Zemplin, Bereg, Szabolts, Zaránd, Sáros, Aba-új, Heves, és Ungvár Vármegyékre. A' mostani Püspökig M. Eszterházi Károlyig éltek itt hatvan kilentz Püspökök, a' kiknek életeket le-írta Pray, és Smidt. A' mostani Püspök M. G. Eszterházi Károly Úr, a' ki a' Magyar Literátúrának nagy elő mozdítója.

Pétsi Püspökség; ezt is Sz. István fundálta azon idő tájban. Ki-terjed vigyázása Tólna, Baranya Vármegyékre, 's Belgrád' környékére. A' Püspökök eddig voltak hatvan öten.

Veszprémi Püspökség, melly a' fellyebb valókkal egy idő tájban fundáltatott. Ki terjed vigyázása Somogy, Szala, Veszprém, 's Pilis Vármegyékre. Éltek itt a' mostani Püspökig M. Bajzáth Jó'sefig hetven öt Püspökök. A' Veszprémi Püspököknek jusok a' többek között abban áll, hogy az uralkodó Királynék mellett ők voltak Cancellariusok, és a' Királynékat ők koronázták-meg a' Házi-koronával. Az utólfó Püspöknek Koller Ignátznak életét bőven le-írta Fő-tízteletű Róka Úr 1776-ban.

(A' többi következik.)

XXI. L E V É L.

*Költ Komáromban, Böjt Más Havának
13. Napján.*

*A Magyar Országi belső fő Tisztsegeknek
folytatások.*

Győri Püspökség: egy eredetű a' többekkel. Vigyázása ki-terjed Győr, Moson, Sopron, és Vas Vármegyékre. Éltek itt hatvan két Püspökök a' mostaniig M. Fengerler Jó'sefig; a' ki Hazánkhoz való szeretet a' többek között abban is bizonyítja, hogy a' Magyar nyelvet szorgalmatosan tanulja, 's mikor az Ekklésiákat látogatta, megígérte, hogy másodszori látogatásakor Magyarúl fog a' Lakosokkal beszélni. — Az előtte volt Püspök Gróf Zitsi Ferentz, 1774-ben a' maga Papi hivatalának ötvened esztendejét Inneplette: mikor Mária Theréziától nem csak a' Sz. István nagy Keresztes Rendjével, hanem egy Papi-öltözettel is meg-ajándékozott, mellyet ez a' Nagy Királyné a' maga tulajdon kezeivel varrott vala.

*Vátszi Püspökség, melly némellyek
szerént Sz. Istvántól, mások szerént pedig*

Béla Királytól fundáltatott. Vigyázása ki-terjed Pest, Külfő-Szólnok, Csongrád, 's némelly részben Nógrád Vármegyére. Élték itt mind öszve hetven két Püspökök. A' mostani Püspök B. Splényi Feréntz.

Nyitrai Püspökség, melly némellyeknek értelmek szerént Kristus Urunk születése után 369-dik esztendőben a' Morvai Királynétól Frigidildától fundáltatott: de azután félbe szakasztatott, 's II-dik Geiza, vagy a' vak Béla által állítatott helyre. Vigyázása ki-terjed Nyitra, és Trentsén Vármegyékre. A' mi időnkig éltek itt hatvan három Püspökök. Meg-jegyzésre méltó e' Püspökségről, hogy Mátyás Király a' Pátrónátusi-just *Ortsai Mihálynak* ajándékozta, melly a' több Püspökségekben nem völt szokásban.

Az Új Püspökségek, mellyeket 1776-ban állított-fel Mária Therézia, ezek:

Szepefi Püspökség: melly adatott *Szálbeek Károlynak*. — *Besztertze Bányai*, a' hol Püspökké tétetett Gróf *Berthold*. — *Rosnyói*, mellyet bír Báró *Andráfi Antal*. — *Sabáriai*, a' hol 1777-ben Augustusnak 20-dik napján Püspökké tétetett M. *Szili János Úr* de Felső Szobor. — *Fejér-vári*, melly M. Nagy Ignátz Úrnak halála után, melly 1778-ban esett, *Milassyn Úrnak* adatott.

Az Unítus Püspökök is egyenesen a' Primástól függenek. Ezek közt a' Munkátsi 1491-dik esztendő-től-fogva virágzik, 's T. Pray Úr számlál itt tizenhárom Püspököket.

A' II-dik Fő Méltóság az Ekklesiában a' Kalotsai Érsekség, melly a' Bátsi Püspökséggel, mellyet Sz. István fundált, eggyesítettetett, és 1156-ban Érsekségre emeltetett. Ez a' szóllásnak formája: *Ecclesiarum Canonice unitarum*, a' régi Írásokban 1266. és 70. körül fordul leg-először elő. Bél Mátyás a' maga betses munkájának negyedik kötetjében elő-számlálja a' Kalotsai Érseket. Ez alatt az Érsekség alatt vagynak:

A' Vdradi Püspökség, mellyet Sz. László fundált, Mátyás Király pedig gazdag jövedelmekkel meg-ajándékozott. Lásd T. Pray Úrnak Disertációját. A' mostani Püspök M. *Galatai Ferentz*.

Csanádi Püspökség, melly áll 1037-től fogva. A' Püspök most M. *Kristovits Imre*.

Agrami Püspökség Horváth Országban, mellyet fundált 's gazdagon meg-ajándékozott Sz. László 1093-ban. A' mostani Püspök M. *Verkovátz Maximilián*.

Erdélyi Püspökség, mellyet fundált Sz. István 1003-ban. A' mostani Püspök M. Gróf *Battyáni Ignátz*, a' ki a' Ma-

gyar nyelvnek 's Literátúrának buzgó előmozdítója. Szándékozik e' végre egy kis Tárfafágot is állítani; mellyet ha ez a' kedves Méltóság véghez vívzen, úgy a' maga nevét halhatatlanná és áldottá teszi a' maradék előtt: mint Cardinális Richelieu halhatatlanná tette magát ez által Frantzia Országban.

Sirmiai Püspökség, mellyet a' Pápa engedelméből a' Kalotsai Érsek fundált 1229-ben.

Bojzniai Püspökség, mellyet fundált Kálmán, a' IV-dik Béla' öttse 1238-ban. Az itt való Püspököket is le-írja egymás után T. Pray Úr, a' Sz. Lázslórol ki-adott Dissertatiójában. *

Mikor a' Felsőleges Római Tsászár, 1769-ben 19-dik Aug. az Olschai Táborba igyekezne, hogy a' Chínai Tsászároknak példájok szerént, ama nemes mesterféget, a' szántást-vetést meg-tisztelné, a' Lichtenstein Hertzegek' Pofowiz nevü Dominiumában, közel Clawikowishoz, valami Truca András nevü embernek szántó-földjén, Lichtenstein Jó'sef Wentzellel egybe, két barázdát húzott. Ennek emlékezetére a' nevezett Hertzeg esztendőre, ú. m. 1770-ben 19-dik Aug. fok főRendek' jelen-létekben muzlika szó és ágyúk meny-

---

* A' 310-dik lapon, a' hol a' Nagy Szombati Kaptalanról vagy on szó, a' 14. helyett 24-et kell olvasni.

menydörgése között egy Oszlopot emelt,
(a) ilyen fellyül-írásal:

Imp. Cæs, IOSEPHO

Divi FRANCISCI & M. THERESIAE Aug.

Pio Filio Aug.

quod is Anno MDCCLXIX

Mense Aug. Die 19.

ad excitandam populorum industriam
ducto per totum hoc jugerum aratro
agriculturam humani generis nutricem
nobilitavit

X 3

Com.

F e g y z é s.

(a) Meg-jegyzésre méltó dolog, hogy azok az írók, a' kik erről az Oszlopról emlékeznek, (minémű nevezetesen Fromageot a' Mária Therézia életében) rend szerént úgy festik azt, mint valamely ditsőséges márvány-kő Oszlopot; holott pedig tsak égett téglából vagyon rakva, talpán fellyül mintegy egy ölnyi magasságra, a' mennyinél ízelefsége valamivel kifsebb. Pefszik a' Pósta út mellett, melly Brünből Lembergbe megy, melly felől a' F. Tsáfszart és Tárfaít arany-füstös faragásban láthatni, ő Feltégét különösen az eke szarván. A' több oldalai az Oszlopnak mármorizálva vagynak, és azok közül egy az ide írt fellyül-írást, a' másik hasonló Németet, a' harmadik ugyan hasonló Tsehet viselne, de már úgy meg vagyon rongyollva, hogy mikor én 1785-ben 12-dik Aug. láttam, az egy Deák fellyül-írásón kívül nyoma is alig vólt a' többinek, sőt ennek is nagy része le-szakadozott, és mutatja a' sárgás téglákat.

Communibus Ordinum Moraviæ Votis
 monumentum posuit
JOSEPHUS WENCESLAUS Princeps
 à **LICHTENSTEIN**.

Fel-maradott ennek a' tselekedetnek
 emlékezete nem tsak ebben az Ofzlopban;
 hanem még jobban a' szántó-vasban, melly
 felyem posztóba takartatván, illyen reá-met-
 szett írársal adatott a' Rendek' kezekbe:

Præsidente in Inclyto Cæsareo
 Regio Gubernio

Et supremo Marchionatus Moraviæ
 capitaneo

Comite **ANTONIO FRANCISCO**
 à **SCHRATTENBACH**,

hic loci Brunæ patrios
 sibi Penates inhabitante,

die 19. circa

quintam pomeridianam
 proficiscens ad Castra Olschana
 prope pagum Clawikowis

JOSEPHUS II. Cæsar Romanus,
 hoc aratro ruri Andreae

Truca liras araverat binas
 gubernante Principe **JOSEPHO**
 à **LICHTENSTEIN**

in suo Dominio Posowiz,
 in perpetuam rei memoriam
 hocce aratrum per actuaalem
 ejusdem Domini Directorem

Joannem Nepomucenum Ignatium Thomam
in proprias Statuum Moraviæ
manus consignante.

Pestről. Cs. I.

A' Találós Mese vólt *Rés* vagy *Lyuk*;
a' Rejtett Szó *Atok*, mellyből ki-telik *tok*,
ok.

Találós Mese.

Meleg nyárban borzas ruhámat viselem,
Hideg őszre jutván belőle ki-kelem.

Rejtett Szó.

Tavasszal az embert leg-inkább fajtolom,
Szeméből a' sűrű könyvet is ki-tolom,
Gyülölséges vagyok, öt betüből állok,
Átkoznak mindenek valakikre szálllok.
Három első betűm Mu'sikus pengeti,
Három végfőt Vénus ritkán tekintgeti.
Két végfőt a' kotsis, ha nyár van szereti,
De Őszel 's Tavasszal, ha lehet meg-veti.
Kováts Sámuel.

---

*A' Magyar Sz. Korona' haza-jövedelekor
készített Versék.*

Magyar! ne késs, törüld könyves szemeidet,
Fússa friss vér benned minden ereidet,

Derüljön ál-ortzád setét homályából,
Bús szíved költözzön-ki rongált honnyából.

Örvendj! ím' el-nyerted a' mért esedeztél,
Értte majd alig hogy Kétségbe nem estél,
Örvendj! mert óhajtott bódogfág ma ére,
Mellynek ismét fel-hágfsz hajdani bértzére.

Te is Ditső Haza! Neved már nem árva,
Örülj, bánatidnak patakja el-zárva
Van; arany fúgárát víg napod fel-hozta
Újra, nagy örömöd' tárgyát melly okozta,

Buda! nyisd-meg gyorsan gyászos Kapuidat,
Borostyánnal hintsed minden útszáidat,
Készíts méltó szállást hütös Kebeledben,
Drága kintsed mert fog nyugodni öledben,

Vólt az a' Töröknél, Erdélyben, 's Tseheknél
Mint fogoly, múlatott így a' Németeknél;
De mind e' rablágból Nemes Hazájába
Vissza tért, örökös szép Palotájába.

Óh! melly tenger Könyvek tsorgottak sze-
memből

Addig, hány sóhajtás eredett szívemből,
Hányszor az Egekbe elmém' fel-emeltem!
Sokszor, hogy majd meg-jösz magamban fe-
leltem.

Okát örömdnek meg-tért szent Koronád,
'S erre gondvifelő kegyes szüz Patronád
Terjeszti elődbe; 's a' mit nem álmodtál,
Véle régen ízlelt szabadfágra jutt'ál.

E' napot betsülhet'd hát inkább gyémántnál,
Ki-nyílt szerentsédet a' piros rubintnál;
Mert ezzel mind ragyog tündöklő Koronánk,
Mind pedig helyére áll't is Magyar Hazánk.

Eressz már ferkenő buzogást véredben,
Gyönyörű változást el-bádjadt részedben,
Kiki tartod magad' igaz Hazafinak?
'S örülsz reád maradt öfid Javainak?

Ha úgy; óh! élj kívánt, 's el-nyertt szeren-
tséddel,

Védelmezd kintsedet utólsó véreddel.
Jaj! mert ha még egyszer tőled el-távozik,
Kétes, az idő mit eránta dolgozik.

Hogy ha szövetkezel az idegen szívvel,
Anyai-nyelvedet, 's a' dolmánt az övvel
Illyenek kedvéért meg-veted nagy fennyen,
Furtsa még a' Világ meg-tsal ismét könnyen.

Mit nyertél egyebet szép barátságodért,
'S ezt követő feles jó-téteményidért,
Hanem két bajt; hogy erszényed ki-ürüljön
'S hitetlen barátod magában röhögjön.

Más Nemzetek élnek hálnak fajátjokért,
 Áldozzák erejek' bé-vett szokásokért;
 Hát Te Magyar Lélek! útalod követni
 A' régit, 's egyy bolond módiért meg-vetni?

Nem de Attilának ^{*}Ti vagytok ^{*}fijai,
 Győzhetetlen Mársnak ^{*}vitész fajzatjai,
 Öfitek Virtusit no hát neveljétek,
 Azok' ditső hamvát eképp' tiszteljétek.

P — — ban.

---

*Második Silveszter', a' Római Pápának
 Levele.*

*Silvester Püspök, az Isten Szolgáinak Szol-
 gója. Istványnak, a' Magyarok' Her-
 tzegeinek Idvefséget, Köszönetet, és
 Apostoli Áldást.*

A' Te Nemességednek Követi, leg-fő-
 képpen pediglen a' Mi leg-kedvesebb Püs-
 pök társunk Astricus, a' Kalotsai Püspök a'
 mi szívünket annál nagyobb örömmre indítot-
 ták, és annál kisebb munkával jártak-el dol-
 gokban, tisztekben, mennyivel elébb mi
 Istentől intettetvén, azoknak jöveleteket nagy
 kívánsággal, a' Minékünk esméretlen Nem-
 zetségtől várjuk vala. Bóldog Követség,
 a' ki Mennyei hírdetéssel meg-előztetett, és
 elsőbb Angyali szolgálattal vitetett végbe,
 hogy sem Mi azt hallgattuk volna. Való-
 ban

ban nem az akaró, avagy futó, hanem az Apostol' mondása fzerint, a' Könyörülő Istennek dolga ez, a' Ki Dániel' bizonyfága fzerint: el-változtatja az idöket, és az idök' réfzeit: el-változtatja az Országokat, és el-rendeli; ki-nyilatkoztatja a' mélyféges, és el-titkoltt, és fetétfégen lévö dolgokat által lát, mert véle vagyon a' Világofság, a' Ki, mint tanítja Sz. János, meg-világosít minden erre a' világra jövö embert.

Mindenek előtt tehát hálákat adunk az Atya Istennek, és a' mi Urunknak JÉSZUS Kristusnak, a' Ki a' mi idönkben találta magának Dávidot, a' Geysa Fiát, maga fzíve fzerint való Embert; és ötet Menybéli világofsággal környül-vévén, fel-állította legeltetni az ö Izraél népét, a' válafztott Magyarok' Nemzetségét. Azután dítsérjük a' Te Magafságodnak Istenhez való ájtatofságodat, és az Apostoli Székhez való tífzteletedet, melly Székben Mi Istennek nagy irgalmafságából, nem a' Mi érdemünknek tekintetiböl nyilván ülünk. Továbbá pediglen a' Te Böv-kezüségednek adakozóságát, mellyel Sz. Péternek az Apostolok' Fejedelmének amaz Országot, és Nemzetséget, kinek Hertzege vagy, mindenedet, és magadat azon Követek, és Leveleid által örökké bé-mutattad, méltó dítsérettel illetjük, mert ezzel a' jeles tse-

le-

lekedettel nyilván meg-bizonyítottad, és minden bizonnal magadat méltán olyannak lenni ki-mutattad, a' millyennek, hogy Mi Téged ki-jelenteni méltóztatnánk, szorgalmatosan kívántad.

De magunkat meg-tartoztatjuk, mert nem is szükség, hogy azt, a' kit annyi, és olly jelesen, a' Kristusért tett tselekedetek nyilván való szóval ki-kiáltanak, és a' Kit maga az Isten meg-dítsér, többekkel meg-dítsérjük.

Azért Ditsőséges Fiunk mind azokat, a' mellyeket Mi tőlünk, és az Apostoli szék-től, Koronát, és a' Királyi nevet, az Esztergomi Érsekséget, és a' több Püspökségeket a' mindenható Istennek, és Sz. Péter', és Sz. Pál Apostolok' Méltóságokból, úgy előre Minket meg-intvén, és így parantsolván, ugyan a' Mindenható Isten, az Apostoli, és a' Mi Áldásunkkal nagy örömet engedték, engedjük és helyén hagyjuk. A' Te bőv kezüfégedtől Sz. Péternek bemutatott Országot is, Téged is egyetemben, és a' Magyar Nemzetet és Nemzetiséget, a' jelen valót és jövendőt a' Római Szent Eklésiának óltalma alá vévén, a' Te okossá-godnak, örökösídnék, és Törvény szerint való utánnad következöidnek, hogy azt meg-tartsátok igazgassátok, rendeljétek, és bírjátok, vissza-adjuk és térítjük, melly örökösídn ugyan

és utánnad Következők, akár kik légyenek, minekutánna a' népnek Elei és Fő Emberek által, Törvény szerént választva lesznek, tartozzanak hasonló-képpen hozzánk, és Következőinkhez, avagy Magok avagy Követek által köteles engedelmezséggel, és tisztelettel lenni, és a' Római Sz. Ecclesiához, a' Ki is az alatta valóit nem mint szolgait, hanem mindeneket mint Fiait fogadja-bé, alatta valónak magát mutatni, és a' Catholica Hitben, Kristus a' Mi Urunk, és Idvezítőnk szolgálatjában erősen megmaradni, és azt előre vinni, és terjeszteni. És mivelhogy a' Te Nemesege az Apostolok' ditsőségét buzgón követvén, az Apostoli hivatalra, Kristust prédikálván, és annak Hitit ki-terjesztvén, és öregbítvén, magát nem ítélte méltatlannak lenni, és a' Mi és a' Papfágunk' hivatalja' helyébe lépni munkálkodott, és az Apostolok' Fejedelmét mások előtt inkább kiváltképpen tisztelni, azért Mi is kiváltképpen való tulajdon szabadfággal a' Te nagy Méltóságodat, és a' Te érdemidre tekintvén, a' Te örökösödöt, és Törvény szerint való utánnad lévő Következőidet, a' Kik mint mondatott, választva, és az Apostoli Sz. széktől helybe hagyattak lésznek, most és ennek utánna való örök, és jövendő időkben ékesíteni, és tisztelni, kívánván, hogy minekutánna

Te, és amazok a' Koronával a' Kit küldünk rend, és a' Te Követednek adatott módja szerint meg-lézel, és léznek Koronázva, Kerefztet, az Apostolok' tzimerét, magad előtt hordoztathass, és azok hordoztathassanak, és a' mint Téged', és azokat az Istennek Malasztja tanítani fogja, a' Te Országodnak mind mostan, mind jövendőbeli Eklésiáit, Mi, és a' Következendöink helyett rendelkezétek és kormányozhassátok, Apostoli hatalommal hasonlóképpen meg-engedtük, akarjuk, és arra kérünk, mint is ezek más Levelekben, mellyeket közönségesen Te hozzád, Országodnak Eleihez, és az egész hív Népedhez a' Mi Követünk által, a' mellyet Te hozzád igazítunk, érkezni fognak, bővebben ki-magyarázva foglaltatnak.

Kérjük a' mindenható Istent, a' ki Téged Anyádnak méhéből neved szerint Országlásra és Koronára hívott, és a' ki, a' melly Koronát Mi a' Lengyelek' Hertzegének készítettünk vala, hogy Néked adjuk, parantsolta: Sokalítsa az ő Igazság' gyümöltseinek nevededéfit, Országodnak új ültetésit az ő Áldásának harmatjával bőven öntözgesse, a' Te Országodat Néked, és Téged Országodnak egészségben meg-tartson, látható és láthatatlan ellenségtől meg-óltalmazzon, és a' földi Országlásnak nehézségi után

ntán, a' Menybéli Országban örökké való Koronával fel-ékesítsen. Adatott Rómában Martius, az az, Böjt Más havának huszonhetedik napján, 13-dik Indictióban, az az, Kristus Urunk Születése után 1000-dik Esztendőben.

A' hajdani Hérónék' öltözetjek.

Könnyű, kék ékes öltözetben jártak. Indiai fekete fából készített 's arannyal kirakott íjat, 's szép övedzöt vifeltek, ezt egy drága kőből való gomb ékesítette, mellyen az ugyan drága kövekkel ki-épült Tegez függöt. Hajokat vállokig le-eresztették. Fejeket válogatott, külömbféle-színű tollakkal tzifrálták. Rendes és kellemetes vitézi öltözet lehetett!

De vallyon a' Magyar vitézi öltözet nem ábrázolhatna é illy egy Hérónét? Sőt fokkal betsesbbet, a' mint vólt szerentsénk a' Sz. Magyar Koronának Bétsből lett által költöztetése' alkalmatofságával illy Vitéznéket tisztelni; melly annál nagyobb vígasztalására szolgálhat az el-fajúláson meg-szorodott Hazának, hogy azok fő-rendbéli Hérónék vóltak, mert így reménylhető, hogy e' Nemes példától fel-indulván az alacsonyabb rendbéliek is, már egyszer kárhoztásák a' Magyar szívnek olly gyűlölféges
maj-

majmoskodását, 's így Vitézeink, — kiknek szíveken az illy Szépek' példája természet szerint könnyen fog — meg-győződjenek, 's le-tegyék az idegen Alakot.

Zalök (Zaleuque) Lokriaiak' * Fejedelmek azt rendelte-volt: Hogy a' ki a' Házaság-törésről vádoltatván, gonosz tetteről meg-győződne, két szemeitől fosztassék meg, 's fiai is örökös légyenek e' gyalázatnak. Még pedig illy végbe-vitellel, hogy a' Hóhér tsak egyiket vájja-ki; a' másiktól maga magát tartozzék meg-fosztani. Kegyetlen volt a' Törvény, de talán az illy, akkor igen uralkodó mind egyes személyeknek, mind a' köz-jónak veszélyes fesletségre ki-ható indulatoknak meg-zabolázásokra igen alkalmas lehetett.

H. I. Pozsoni Szemináriumból.

A' Szegénység.

A' mostani világ tsak a' pénzeseket
Tölti gazdagsággal, nem a' szegényeket.
No hát, a' szegénylég, vigyázz, rád ne füljön,
Hogy ofztán örökké a' nyakodon üljön.

Sz. M.

---

* Olasz és Görög Országok régi lakosai.

XXII. LEVÉL.

*Költ Komáromban, Bőjt Más Havának
17. Napján.*

*Eggy Pest Vármegyéből vett Tűdősítés-
nak rövid Summája.*

Örömmel értettük ebből, melly gyönyörűlegesen hangzik már a' Magyar szó a' mi Grófnéinknak 's egyéb nagy születésű Dámáinknak kedves szájaikból. Nem külömben azt is, hogy fogan, a' kik a' Magyar szóban eléggé gyakoroltattak nem voltak, nagy szorgalmatossággal kezdik azt tanulni. Igen szépen ír továbbá az öltözetnek változásáról. Ez előtt, ú. m. tsak egynehány hónapokkal is, merő zürzavarban volt e' részben Hazánk. Sok Nemeseket nem esmérhettünk-meg a' Mester-legényektől, fok Magyar Dámákat az ő Szoba-leányoktól, a' Leányokat az Anyjaiktól. Sokszor tsak irúltunk pirúltunk, mikor a' Grófné helyett a' Szoba-leányt b... töttük. Isten botsással ki tudta voln... meg-esmérni, vagy meg-külömböztetni: mindeniknek egy egy tintukcs szita lebegett a' fején; ha pedig féltálni mentek, olyan nagy kalap, mint egy

vám kerék. — Hajdan a' mi egygyügyü és jámbor Eleink a' pártát Szüzefség' tzi-merének tartották: de ezt a' mi Leányaink egynehány esztendőktől fogva el-hányták. Miért? Talán némellyek szégyenlették annak tzi-merét viselni — — — Gyakran Ifjú Afzszonyoknak szólítottuk azokat, a' kik még csak Kis-afzszonyok voltak, 's még haragudtak reánk, hogy őket olly véneknek gondoljuk. De hálá legyen az Egeknek! mihelyt a' Korona le-érkezett, mint valamely fényes nap, el-ozzlatta ezt a' nagy zür-zavart. Már azólta könnyen ki-esmérjük Magyar Urainkat a' Mester-legényektől, kedves Dámáinkat a' Szoba-leányoktól, 's Szüzeinket az Afzszonyoktól. A' nagyobb rangú 's nemesebb szívű Dámák 's Kis-afzszonyok mind Magyarosan kezdenek itt járni, és csak némelly alább való rendüek viselik még a' búbitát, a' kiknek nints semmi más érdeme, mellyel magokat meg-külömböztethetnék, hanem ha fejeket póltzolják, 's farkokat tóldozzák; vagy pedig nints tehetségekben, hogy egy aranyos fő-kötöt, vagy egy gyöngyös pártát tsináltathatnának.

P — — ban.

Eggy szépnek temető-ozzlopa.

Te szépség' szerető gyors Utazó! meg-álj!
E' gyászos fír'-köven találsz, a' mit vizsgálj.
Eggy

Eggy tsuda szépséggel Isten-Affzonyfágot
 Erdemlett szüz fzenved itt fetét rabfágot;
 A' kinek virágzó éltét írigylette
 Átropos, 's az Halál' tőribe ejtette.
 Ha szépet szerettél; te is sír' halmára
 Tölts könyvet, az írigy Párka bosszújára,
 Sz. M.

A' Teremtőtől készített örömök.

Minden mi érzékenységeink szerezhethetnek minékünk fok ártatlan örömököt. A' muzsika, sétálás, vendégfég, tántz; (a) leginkább a' Természet fok ártatlan gyönyörűségekkel kínál minket, a' mellyekben belső mardosás nélkül részefülhetünk. (b) Mert ugyan is mitsoda gyönyörűfége lehet a' kegyességben gyönyörködő szívnek, a' Természet' zöldellésében, Folyók' zúgásiban, madarak' hangitsálásokban, kies kertekben, hol a' virágok egymással nyájaskodnak; 's más e' féle szépségekben? Tsak e' négy virágokat vizsgáljuk-meg, melly édeffség rejtezik az érzékeny szívbe e' kiseded alkotmányoknak vizsgáláfokra is!

Y 2

A'

J e g y z é s.

(a) Lefz Godfr. Ker. Erk. Tud. 213. lev.

(b) Yung Éjtszak. Másod. darab. 272. lev.

A' Rófa.

Kiki tudja hogy a' Rófa a' kerteket ékefíti, a' Földet bársonyba öltözteti, azon időt, mellyben nyílik kellemetefíti, 's szép gyümöltse a' víd esztendőnek. — Hanem láfsuk növéfének, virágozáfának környül-ál-láfait.

Minekutánna a' Tövis-bokor, — melly a' Rófát nemzi — a' leg-gyengébb harmat-tól meg-terhesíttetik: és a' kellemetes nap-nyúgoti szélnek lehelletétől, 's a' föld' pá-rázatjától meg-melegíttetik, Tavasf' kez-detével zöld Bimbókat szül; melly ki-nö-vén, hosszú kerekded ábrázatot öltözik-fel, 's gyenge szöfzös rojtokkal ruházott levélké-ket hajt. Ezeknek közepette nő egy kis-ded hegyes gombotska avagy a' Pohárka, mellybe az ő első magva 's formátlan gyü-möltse kaptoltatik; de lassan dombolag da-gadván nagy vékonyra meg-hásonlik, és ez-zel a' születendő Rófának első szálkáit ki-eresz-ti. Nem sokára ezekután mint a' fellegek-ből ki-szökő Tsillag ki-hásván, bársony színével, kellemes illatjával kedvelteti ma-gát; szívéig meg-nyílván, arany szálaít mu-togatja.

Ne tsudáljuk tehát hogy a' kegyes Ter-mészet e' remek munkáját olly tövifes Bäs-tyával óltalmazza. Tsudáljuk inkább hogy Méltófága, 's kedveltető szépsége egyne-hány

hány óra alatt el-enyészik. Hogy azon Zephyrek, mellyek őt' Reggel mint Királynét imádva szolgálták és ékesítették, Este megfosztván minden kellemetefségétől dühösségeknek játékjává tézik; hogy a' nap, melly költtében véle vígan jádzadozott, alkonyodásában, mint hervadót, 's haldoklót búfon könyvezi.

De bátor el-hóltt, hozzánk kegyes mégis. Veszedelmei után is, ha a' szemnek nem is, az ízlésnek még is, 's szaglásnak, kedveskedik. — Leveleiből tudniillik legjobb illatú vizeket, szalgamákat vagy mézeket, fzeres keneteket, etzetet és olajt készítünk. — Ki-tetfzik tehát, hogy mi a' Rófát mint hóltat szinte úgy, főt inkább, mint élőt kedveljük.

Az Ibolya.

A' Tavafzi virágok között eggyik az Ibolya; kised de Nemefségét e' fogyatkozás meg nem homályosíthatja, mert bíbor öltözete tsak Királyi nemet mutat; a' mezejekkel nevelkedik, méltósága még is meg nem vesztegetődik; nem leg-szebb ugyan, de tökéletes remek; kékellő, de drága illatú, kellemetesbb a' kellemetefségnél; eggy kis vékony száratskán gyengédeden nő.

Egész a' földig le-ereszkedett zöld levélkéi, új kegyességet adnak kisedségéhez. A' magánoságot szereti, bátor, kellemetes;

és mintha a' kisedtség nem igen rejtené, a' leg-alább valófüvek közt lappang; de híjába, el-árúlja magát balsam illatjával, 's minteggy kényszeríti vizsgálóját, hogy benne édesen örüljön, öt' tsudálja, 's ifzonyodjék öt vagy hat levélkével ruházott testetskéjén; rejtezik, mert szeret kerestetni, és már Zefíreji által elédbe küldi édes illatját, hogy le-fzakaszd.

A Szdzszor-szép.

Mi légyen leg-kedvesbb e' virágban, nem lehet eléggé tudni. Öt' nem kedvelteti test-állása, nem színe, nem illatja, még is nem kevésbé tetfzetős, bátor a' földön tsúsz; akár mi légyen az; elég hogy kellemetes. Kegyefen kevertt fejező 's veresellő pehelyből álló kerekféget mutat, és hihető hogy innét veszi minden betsét.

Vagyon ennek más mezei al neme is; de betstelen, noha a' kertnél sokkal szebb; mert aranyos kebelét ezüst szálkák ékítik. Kelletlenségét azzal okozta, hogy a' nem keresőnek is únszolta magát.

A Nártziffzus.

Majd ezüst, majd arany színnel kedveskedik, kerékded, eggy kevésbé vastagabb 's szélesb levelü. Néha öt hat környékezi pohárkáját, melly az ezüstös levélké közt édesdeden tejedzik, vagy fényesen fárgállik. A' leg-szebb egynehány sor
le-

levelekkel nyájafan fodrosodván, fejer Rófa gyanánt virágzik, nem kedvetlen illatú, szára egyenes, lapos, 's lukatsos, mellynek bértzén lévő egy nyílovány, kötet levelétől kegyesen a' föld-felé nyomatik, néha egész földig aláztatik. Lásd *Description des Fleurs*.

Ímé tsak e' kisdedekben is mennyi tiszta örömet találhat az erőszakos és vétkes mulatfágok által meg nem tompított érzékenység! Nints közzülök egy is, a' mellynek szemlélése vétkes gondolatokat gyűlölthetna-fel a' lélekben, sőt alkalmas arra, hogy fel-gerjessze Isten eránt való háladatosságunkat; hát ha mindnyáját illy szemmel tekinted? *Tung Éjtszak. más. dar.*

H. I. Pozsoni Szemináriumból.

A' Találós Mese vólt *Gesztenye*; a' Rejtett Szó *Hurut*, mellyből ki-telik *húr, rú, út*.

Találós Mese.

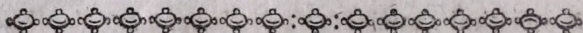
A' mit ettem 's ittam azt mind ki-vetették,
A' ml pedig ebből leve, belém tették,
Nézd egy kis változás hogy' tesz' külömbb-
féget!

Az izetlen' 's roszból készit eleféget.

Dorogról.

Y 4

Rej-

Rejtett Szó.

Általam a' Király gyözedelmeskedik,
 Bátorfágban nálam nélkül szükölködik.
 Ha öt betűm szorul a' lisztes káfába,
 Azt vígyázva tegye kiki a' szájába,
 Más öt betűm szárnyas, a' mákos rétesben,
 Nem könnyen láthatod 's a' fűrűlevesben.

*Egy Allegória, melly az emberi életnek
 tzeljät, és az azzal való igaz élést,
 ebben a' Világban meg-tanítja.*

Említek egy embert, ki hajóra üle,
 Vitorlát eresztvén tengeren repüle.
 Meg-rakta hajóját drága portékával,
 A' természet' betses, 's szép ajándékával,
 Hogy a' gazdafágot az által nevelje,
 'S magát az alaton forsból fel-emelje.
 Repül sebes szárnyal, olly remény táplálja
 Hogy majd nyereségét böven fel-találja.
 De tsak hamar támadt rettentő szélvesze,
 A' mellyben minden jó reménye el-vesze.
 Kezd zúgni a' Tenger mormoló nagy zajjal,
 A' hajó is nyög már szomorító jajjal,
 Úgy tetszett, hogy néha fellegbe ütközött,
 Tolongván a' habok' sokasága között.
 Néha pedig poklot tsúfoló mélységbe
 Szálla; mellyért esett nagy keferőségbe.

Tör-

Törnek az evedzők, a' hajó is romlik,
 Minden mesterféges készülete bomlik.
 A' kétségbe és' szörnyű ábrázatja,
 Minden tetemeit Alcestnek rázatja.
 Nem bízik már semmit a' meg-maradáshoz,
 Mert közel hajója a' romladozáshoz.
 Azonban egy kő-szál várja már nem mellze,
 Hogy ottan egélsen ötöt meg-eméssze.
 Úgy is lett a' dolog: mihelyt rá talála,
 A' Hajó feneke azonnal el-vála.
 'S mindenét az öblös Tengernek éh gyomra,
 El-nyelé: ásítván e' kevés vagyokra.
 Alcasten, az áldott kedvező szerentse
 Könyörülvén; azon vólt, hogy öt meg-
 mentse.
 Mutatott egy deszkát a' szabadulásra,
 Hogy ne jutna ő is a' vízbe fúlásra.
 Mellyen egy nagy tágas szigetbe vetődött
 Alcest; a' ki eddig habok közt vergődött.
 Hol nagy félelmek közt óráit számlálta,
 Kinek a' mély Tenger javát fel-prédálta.
 Itt minekutánna magát fel-efzmélte,
 Hogy lakost keresni menjen azt ítélte;
 Kímlelje-meg ember ha lakik é benne,
 Vagy hogy csak valami sivatag hely lenne.
 Szomorú gondoktól terheltetvén; végre
 Akada egy kies mosolygó térségre,
 Sok tévelygési közt talála egy útát,
 A' melly vagy Városra vagy Falura mutat.
 Nem is tsalatott meg e' fel tett dolgában,

A' mellyet képzele előre magában.
 Mert addig vezette azon talált úta,
 Hogy végre egygy ditső Városba bé-juta.
 Gondolván, keferve, hogy ott immár el-múl;
 Jö egy roppant sereg, a' mellyen el-bámúí.
 Hangos kiáltással azt kiáltja néki
 Hogy menjen, mert várja őt' Királyi széki.
 Bé vitték 's bársonyba felis öltöztették,
 Ékes koronáját a' fejére tették.
 Őt' minden lakosok örömmel fogadták,
 'S Az Ország kintseit kezeibe adták.
 Álcest, történetét álomnak ítélte,
 Hogy az igaz vólna még tsak nem is vélte.
 Sok tapasztalásból tsak ugyan végtére
 Ez az ujj Monárkha ő magába tére.
 Dolga valóságga el-üzte gyanúját,
 De jobban tetézte rettenetes búját.
 Ekként gondolkodott: e' mi sziget lehet,
 Hogy Személyem benne Királyfágra mehet?
 Mi történe rajtam? 's mi lesz' még belőlem?
 Most hogy uralkodjam, azt kívánják tőlem.
 Habzó gondolati egygy tseppet se múlnak,
 Szemeiből fűrű könnyvezési hullnak.
 Nints semmi öröme a' szép palotában,
 Nem tud gyönyörködni bársony's tafotában,
 Rendre tudakozza sok Ministereit,
 Udvarában lévő számos embereit;
 Mondják meg az okát uralkodásának,
 Hadd vethessen véget gondolkodásának,
 De ezek mindnyájan hízelkedők voltak,
 Az

Az ő kérdésre igazán nem szólltak.
 Felféged! Szigetünk' Szabad Monárkhája,
 Ezzel hangzott mindég a' felelők' szája,
 Ezen szerentsével éljen: ne törődjön,
 Hafzontalan gonddal soha se gyötrődjön,
 Vagynak szolgálatra sok emberek kézzen,
 Parantsolatira mindenik kéz leszzen.

Az illy beszéd ötet semmire se vitte,
 Mert mint hízelkedést ezt tsak akképp' hitte,
 Bár Királyi módoñ lett légyen élelme,
 Nevekedett még is naponként félelme,
 Eggynéhány nap múlva egygy öregre lele,
 Jó szívet mutató képével bé-tele,

Mond néki: Jó Atyám! kérlek az egekre
 'S az azokban lakó igaz Istenekre,
 A' mit kérdek, mond-meg igazán azt nékem,
 Ki adta énnékem e' Királyi székem'?

És miért adta ezt? 's mi lézsek én végre?
 Ki most méltoztattam ilyen ditsőségre.

Uram! mond az öreg, szívesen meg-
 mondom,

Eddig is akartam, vólt is arra gondom:
 E' Sziget' lakosi az Istent úgy kérték,
 A' melly kéréseket tőle meg is nyerték;
 Hogy küldjön ő nékik bizonyos időben
 Egygy embert Királynak, minden esztendőben.

Az ő kéréseket az Úr meg-hallgatta,
 'S szívek' kívánfágát mind eddig meg-adta,
 Minden esztendőben egygy ember érkezik,
 Ki

Ki ellen a' Tenger - víz fel-fegyverkezik.
 El-nyelvén mindenét; magát ki-hajítja,
 Eggy erőtlen deszkán a' partra taszítja.
 Tudván a' lakosok, ki-futnak elébe,
 Nagy örömmel vízik a' Város felé-be.
 Bé vívén ültetik Királyi Thrónusba,
 Mint néked itt mostan részed van e' jusba.
 Mi lesz' osztán? kérdi szomorúan Alcest,
 Kinek a' szerentse illy ditsőséget fest?
 Mond az öreg: mihelyt el-telik ideje,
 Nem adatik tovább maradásra helye;
 A' Királyi székből tsúfúl le-vettetik,
 Rongyollott ruhákba osztán öltöztetik.
 A' könyörületlen katonák hurtzolja,
 'S eggy ladikon végre olly szigetbe tolják,
 Mellyben se barátot, se jobbágyot nem lél,
 Hol szánakozásra méltó életet él.
 E' pedig itt olyan eggy állandó Törvény,
 Mellyet fel-nem forgat akármelly jövevény.
 Ezen beszédeken Alcest el-búfúla,
 Szemeinek sűrű zápora tsordúla.
 Hát a' többek, kérdi, tudták é e' véget?
 'S hogy kerülték-el e' szerentséllenséget?
 Mind tudták: a' tisztes öreg azt felelte,
 De a' fényes Thrónus szíveket el-telte.
 A' jelenvalóról nem néztek előre,
 Nem fordíták eszek' a' rossz jövendőre.
 Az a' rövid öröm, a' mellyel itt éltek,
 Úgy meg-vakította, hogy semmit se féltek.
 Azonban hirtelen el-telt esztendejek,
Nem

Nem adatott tovább maradásra helyek,
 A' rettenetes Nap fel-jött végezetre,
 Mellyen menni kellett a' puszta szigetre.
 Nevekedett ezzel Alcestnek bánatja,
 Az el-telt heteket félre számlálgatja.
 Úgy látja, hogy immár fél esztendő el-ment,
 A' terhes gondoktól még se leheté ment,
 El-tökéll magában illyetén szándékot,
 Hogy jóra fordítja ezen ajándékot.
 Igaz szívü öreg! tanácsodat kérem
 Légy szabadulásra tanító Vezérem —
 Felel ő, Felféged' erre meg-tanítom,
 Mellyet ha meg-fogad, meg is szabadítom.
 Küldjön építőket azon puszta helyre,
 Ki-telvéen ideje küldetik a' mellyre.
 Építtesen ottan fényes palotákat,
 Sok élés Házakat 's tselédes szobákat,
 'S múlató kerteket: mellyeket bé töltsön
 Szükséges dolgokkal: 's így léfz' majd
 mit költsön.
 Sietni kell pedig, nem kell halasztani,
 Mert ha el-találja egyszer szalasztani
 A' mostani időt: többé fel-nem leli.
 Tanácsosb hát ha ezt most arra szenteli.
 A' Király főképpen arra emlékezzen,
 Hogy oda küldeni mindent igyekezzen:
 Meri azon Szigetben egyebe nem léfzen,
 Hanem a' mit hajón, oda által téfzen.
 E' Tanács adáson Alcest meg-vidúla,
 Gyötrelmes bánatja örömmre fordúla.

Jelen való dolgát semmifélegnek nézte,
 De a' jövendőre gondjait intézte.
 A' puszta Szigetbe küldött munkásokat,
 Mester embereket 's építtöt is fokát.
 A' kik a' Szigetet rövid időn szépen,
 Kedves lakó helyé tették vala épen.
 Élelemre valót küldött elégséggel,
 Hogy ne lenne ügye a' lovány szükféggel.
 Annyi lakosokat küldött végezetre,
 Erre a' magános és puszta szigetre,
 Mennyi elég lenne a' föld mívelésre,
 A' kertészkedésre, szántásra 's vetésre.
 Illy foglalatok közt el-telék Orízága,
 Ő pedig azonnal belöle ki-hága.
 Melly víg Elejinek szomorút okozott,
 Az Alcestnek igen nagy örömet hozott.
 Inkább kívánt ő ott uralkodó lenni,
 Mint itt a' gond miatt soha se pihenni.
 Fel ül a' ladikra rongyollott ruhába,
 'S el ér szerentsésen a' tágas pusztaba.
 Van a' nagy örömnök nála múlatása,
 Hogy szerentsés leve oda el-jutása.
 El foglalja egybe azt az új szigetet,
 A' mellyet előre lakó helyévé tett.
 Sokkal boldogabban van ott állapotja;
 Mert már ott óráit vígan számlálhatja.
 Él az oda küldött gyönyörűségekkel,
 Nem küzködik semmi keferűségekkel.

*
 *
 *
 Ebben a' Világi életet képzelem;
 Mert a' mit Alcestben látok itt fel-lelem.

Alcest minden ember, hajó törést szenved,
 A' Tenger számtalan habjai közt fenyved
 Hajója ártalmas kőszálhoz üttetik

Az embernek, akkor, a' mikor születik.
 Az a' Sziget, mellyre darab delzkán ki-hág,
 Ez a' ravasz, tsalárd, 's hitegető világ.

Nagy örömmel fogja, mindennel kínálja,
 Gyönyörűégeit elébe szám.lálja.

Kövekkel tsillagzó fényes palotába
 Vifzi; 's öltözteti bíbor 's tafotába.

Javait bőféggel ő néki ki-olstja,
 Igéri, hogy attól soha meg-nem fosztja.
 Az érdemes Öreg a' Szent Vallás lészén,

Melly jó tanátsot ad 's hafznos intést tészén.
 E' meg-mondja a' jó 's a' rossz jövendőket,
 Mint lehet meg-nyerni 's el-kerülni őket.

A' regnáló idő az emberi élet,
 Mellyet végre követ rettentő ítélet.
 Az a' puzta sziget a' más Világ lészén,

A' mellybe vitetik 's a' melly várja kézzen.
 Azok a' munkások, mellyeket küld ebbe
 Az ifzonyu tágas és puzta szigetbe,

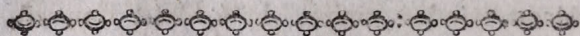
Azok, e' Világi jó tselekedetek,
 Mellyeknek ott lészén igen nagy keletek.
 Azok a' Királyok, kik előtte éltek,

A' kik a' jövendő Fátumtól nem félték,
 Nagyobb részént ezek olly emberek vóltak,
 Gyönyörűségekben kik bugyborékóltak.

A' Világ' Istene őket meg-vakítá,
 'S végre a' rémítő veszélybe tafzítá.

Kováts Sámuel.

Hofza

Hosszú tapasztaláson fundált Szám-vetés.

Ha fel-veffzük, hogy a' földön él 1000 Milliom Ember, és hogy egy Nemzetség vagy ötöbéli Ember tsak 33 esztendőig él, tehát minden 33 esztendőben meg-hal 1000 milliom Ember. Következésképpen a' holtaknak száma e' földön ilyen formán vagyon. Minden esztendőben — hal-meg 30 milliom.

M. Nap - - - - - 82,000.

M. órában. - - - - - 3,400.

M. minutában. - - - - - 60.

M. pertzentésben. (Secunden) - - - I.

Mivel pedig a' holtaknak száma a' születeknek számokhoz olyan proportzióban vagyon, mint 10, 12-höz: tehát ismét minden esztendőben születnek ilyen formán.

M. eszt. - - - - - 36,000,000.

M. nap. - - - - - 98,400.

M. órában. - - - - - 4080.

M. minutában. - - - - - 72.

M. pertzentésben. - - - - - I. és $\frac{1}{12}$.

Ha fenki a' földön meg-nem holt volna most élnének 473,000 milliom emberek. Mivel pedig a' száraz földnek színe 1587. bilió négy szegü láb nyomot foglal magában: tehát még kinek kinek jutna 9110 ilyen láb-nyom.

(A' többi következik.)

XXIII. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Más Havdnak
20. Napján.*

A' hosszú tapasztaláson fundált Számvetésnek folytatása.

Ha az ember 100 esztendőre három ötöbéli embert számlál, és fel-veszi, hogy a' Világ 5700 esztendő, tehát a' Világ teremtésétől fogva nem több mint 171. ötöbéli ember vólt, az özönvíztől 124, és a' Kristus születésétől 53. Minthogy nintsen olyan Familia, melly a' maga eredetét Nagy Károly Tsáfzár idején túl vinni tudná: látni való, hogy a' leg-régibb Házak Európában leg-felgyebb 30. Nemzetséget számlálhatnak, és tsak kevesen vagynak, a' mellyek annyira is felmehetnének, hanemha a' mesés költeményeket vennék elő. Pedig mit ér 30. Öföknek fényessége 124-nek setétségéhez képest, a' ki-felől azt sem lehet tudni, hogy ki lett légyen.

A' mennyi darab helyen Islándaóban 1, ember van és él, Vagyon

Norvégiában	-	-	-	-	5.
M. Gyűj. III. N.	Z				Svéd-

Svéd-Országban	-	-	-	14.
Török Országban	-	-	-	36.
Lengyel Országban	-	-	-	52.
Spanyol Országban	-	-	-	63.
Hiberniában	-	-	-	99.
Helvétziában	-	-	-	114.
Skótziában	-	-	-	119.
Német Országban	-	-	-	127.
Ángliában	-	-	-	152.
Frantzia Országban	-	-	-	153.
Olafz Országban	-	-	-	172.
Neápolisban	-	-	-	192.
Venétziában	-	-	-	196.
Hollándiában	-	-	-	224.
Málthában	-	-	-	1103.

Mitsoda szembe-tűnő nagy különbség ez! Island a' leg-népetlenebb, és Máltha a' leg-népefebb Ország Európában.

A' Tartományok' vagy Városok' Lakosai majd minden harmintz elztendőben mások, és 100 elztendő alatt az emberi Nemzetiség háromszor és $\frac{1}{3}$ résszel újul-meg.

Az Emberi Nemzetségnek egy negyed része Városokon, három negyed része pedig falukon él.

Ezer élő ember között minden elztendőre huszon nyóltzat lehet venni, a' ki meghal.

200 született gyermek között nem lehet még egyet venni, hogy a' születésében meghal.

100 gyermek közzül a' ki születik, nem lehet mondani, hogy 1. meg-halna az Anyának hat hetiben vagy gyermek ágyában.

1000 gyermekek közzül, kiket az Anyáik szoptatnak, meg-hal leg-fellyebb 300, 1000 gyermek közzül pedig, kiket a' dajka szoptat, meg-hal 500.

A' gyermekek' halandóságok a' mi puha száradunkban igen nagyon öregbedett. Meg-halnak pedig azok többnyire fogok miatt való nyavalyáikban, és Convulsiókban.

115 hólttak között csak egy Afzonyt lehet számlálni, a' ki gyermek ágyban holt volna-meg, és 400 között csak egyet, a' ki a' születésnek fájdalmi között múlt volna-ki.

A' tapasztalás úgy tanítja, hogy him-lőben több Leány mint férjfi gyermek hal-el.

A' Túdók' számlálások szerént 3125 hólttak között csak egy vagyon 100 ez-tendős.

A' hegyes Tartományokban több öregeket találhatni, mint a' róna földön.

Közel az igazsághoz, hogy egy most született gyermek még élni fog 34. eszt.és6.hó.

Az 1. eszt.	-	-	-	41-ig és 9. hó.
A' 3. eszt.	-	-	-	45-ig és 7. hó.
Az 5. eszt.	-	.	-	46-ig és 4. hó.
A' 10. eszt.	-	-	-	44-ig és 9. hó.
A' 15. eszt. személy	-	-	-	41-ig és 6. hó.

A' 20. eszt.	-	-	38-ig és 3. hó.
A' 25. eszt.	-	-	35-ig és 3. hó.
A' 30. eszt.	-	-	32-ig és 3. hó.
A' 35. eszt.	-	-	29-ig és 8. hó.
A' 40. eszt,	-	-	26-ig és 6. hó.
A' 45. eszt.	-	-	23-ig - - - -
Az 50. eszt.	-	-	20-ig és 11 hó.
Az 55. eszt.	-	-	17-ig - - - -
A' 60. eszt.	-	-	14-ig és 2. hó.
A' 65. eszt.	-	-	11-ig és 5. hó.
A' 70. eszt.	-	-	8-ig és 11. hó.
A' 75. eszt.	-	-	6-ig és 8. hó.
A' 80. eszt.	-	-	4-ig és 10. hó.
A' 85. eszt.	-	-	3-ig és 3. hó.
A' 90. eszt.	-	-	2-ig - - - -

Az Asszonyok' és Férjfiak' halálok között az a' Próportzió vagyon, a' melly a' 100 és 108 között. 60 esztendeig alkalmasint el-élnek az Asszonyok; de azután inkább el-élnek a' férjfiak.

Az Asszonyok között pedig tovább élnek a' férjhez menttek, mint a' férjhez nem menttek.

50. esztendők alatt való szorgalmatos vizsgálódás után azt tanútták a' Tűdők, hogy leg-több ember hal Mártziusban, Augustusban és Septemberben, ellenben leg-kevesebb Novemberben, Decemberben, és Februáriusban.

1000. el-temettettek közzül 249-en télben, 289-en Tavaszon, 225-en nyárban, 235-en Őszel múltak-ki. Tavasszal leg-bővebb a' halál' aratása; a' nagy Városokban pedig, minémű London és Páris, Télben.

Fele az e' világra jötteknek, életének 17-dik esztendeje előtt meg-hal, úgy, hogy a' kik a' 17-dik esztendőn túl élnek, azok olyan jónak részefi, mellyben fele az emberi Nemzetiségnek részt nem nyerhet.

Az esztendőnek hideg részében el-haló öregeknek száma úgy vagyon az annak meleg részében el-halóknak számokhoz, mint 7, 4-hez.

A' nagy Boerháve tapasztalási szerént, a' leg-egészségesebb gyermekek születnek Januáriusban, Februáriusban, és Mártiusban.

Minden Tartományokban úgy szokott a' férjhez ment Asszonyoknak számok lenni minden ugyan ott lévő Asszonyoknak számokhoz-képest, mint 1, 3-hoz; és a' házas Férjfijaké, a' minden ott találtató Férjfijakéhoz, mint 2, 5-höz.

Leg-több gyermek születik Februáriusban és Mártziusban, a' melly hónapok Májusra és Juniusra mutatnak.

Az esztendőnként született Férjfi gyermekek' számok, a' Leány gyermekeknek számokhoz úgy vagyon, mint 21, 20-hoz, vagy mint 104, 100-hoz, úgy, hogy a' hol 100.

Leány születik, ott 104. Férjfinak, és így 4-el többnek kell születni. De mivel a' gyermeki időben $\frac{2}{5}$ -töd résszel több férjfi mint Leány hal-meg; tehát mikorra ember kort érnek, már akkor a' számok éppen egy.

65., vagy 70. született gyermekek között rend-szerént csak egy pár vagyon kettős.

A' Tartományok' lakosinak számok, a' házasoknak számokhoz úgy vagyon, mint 1000 175-höz; vagy meg-fordítva, mint 175, 1000-hez.

Egészen vévén valamelly Tartományt, nem lehet egy házasságra többet tenni mint 4. gyermeket. A' Városokban pedig 10. házasságra csak 35. gyermeket lehet.

A' fegyvert-fogható Férjfiak minden Tartományban negyed részét teszik a' Lakosoknak.

Az özvegyfégben maradt Asszonyoknak számok, az ugyan özvegyfégben maradt Férjfiaknak számokhoz, mint 3, 1-hez. De ofztán az újonnan meg-házasodott Férjfiak' számok, az ismét férjhez menő Asszonyoknak számokhoz úgy van, mint 100, 116-hoz, vagy mint 4, 6-hoz.

A' szemmel látott dolog, és az Orvosoknak szorgalmatos tapasztalások után el lehet hinni, hogy esztendőnként a' nagy Városokon, 100. személlyek között nem több betegeskedik 1. hónapig, mint 20., vagy nem több mint 34, 14. napig.

Eggy egész Országnek minden Affzonyait együtt vévén, esztendőnként gyermeket hoz a' 18-dik.

Ha valamelly Országnek Affzonyait és férjhez nem ment Leányait 12. esztendőn fellyül együtt gondoljuk, a' 12-dik szül; a' férjhez mentek között pedig a' hatodik.

Közönfégefebb az olyan gyermek, melly 9. hónapnak előtte jön-meg, mint a' melly 9. hónap után születik.

Pestről. Cs. I.

A' Találós Mese vólt *Kolbász*, a' Rejtett Szó *Kegyelem*, mellyből ki-telik *meleg, legyenek.*

Találós Mese.

Jöllehet magamban én egyyet sem érek,
De ha eggy vagy kettő mellé oda férek;
Olly nagy vitéz erőt ilyenkor mutatok,
Hogy tízrek vagy húznak mindenkor meg-
állók.

H. F. Á. P. P.

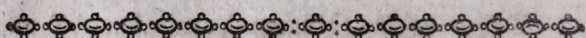
Rejtett Szó.

Hatan vagyunk, a' vas leg-kedvesb barátja.
Ötünket az ifju legény ápolgatja.
Kettőnket a' ketske fent keres, mert éhez
Hármunkat fel-horgadt farka mindég fedez.

Szigetről. Kováts Mihály, Phil. Stu.

Ama

*Ama jó szívé 's embereket szerető II-dik
Jó'sefnek, Februáriusnak 20-dik nap-
ján, reggeli öt és hat óra között, éle-
tének 49-dik esztendejében történt szo-
morú halálát kesergő Versek. — Mel-
lyeket készített, 's ki is nyomtattatta
Pétzeli Jó'sef.*

Igaz hát? a' gyász-hír a' mint kiáltotta,
Hogy életét JÓ'SEF jobbal fel-váltotta.
El-végezte hát már hosszas nyavalyáját,
Bírja a' koszorút, ki-futván Palyáját.
Oda! — kinek embert szerető jó szíve,
Vólt az Istenségnek leg-főbb remek-míve.
El-aludt, ki abban tartá fő pompáját,
Hajól tesz, 's úgy tölti-el minden óráját. (a)
O be sok szív! melly tud nemefen érezni,
Ízekre fog e' bús hírre repedezni —
Két nappal előtte múlt-ki jó Dajkája,
Ki beteg ágyában gondot viselt rája, (b)
Mint

F e g y z é s.

- (a) A' térd-hajtást és fok egyéb pompát Királyi Ud-
varából ki-üzött. —
- (b) Er'sebet Hertzegné, a' Ferentz Hertzeg' élete Pár-
ja, Februáriusnak 18-dik napján, reggeli 8. órakor
múlt-ki gyermek-szülésben, életének 23-dik eszten-
dejében. A' II-dik JÓ'SEF utánna ment 46. óra
múlva.

Mint édes Atyjával vagy Férjével úgy bánt,
Édes nyájjalsága vólt leg-jobb szer gyanánt.
Tán gyászos halálát ez is fiettette?

Erfébet Hertzegnét mert szívből szerette. —
Imádom, így szólott rá, az Úr' szent tettségét!
Tudom, -- én sem érem el-temettetését.
Atyja vóltam élvén - - - Kriptámba tegyétek
'S Koporsója mellé testem' helyhelsétek.
Huszadszor a' *Halban* (c) a' Nap hogy tá-
madott,

E' fok Ország' Atyja végképp' el-szunnya-
dott. —
Akkor is székbén ült, 's egy Levelet diktált,
Mikor fagyos nyelven -- a' végfő-szó meg-
állt. (d)

Soha Király többet nem dolgozott nála,
Jobbágyiért semmi munkát nem sajnála;
Még is azt hitte, hogy nem tett elegendőt,
Éjjel nappal fáradt, úgy élt tíz esztendő.
A' gyönyörűségben vólt be kevés része!
Mint szövétnek élte értünk úgy enyészte.

Z s

Ne-

F e g y z é s.

(c) Halála előtt kevéssel, egy bútszó Levelet írt
G. Rosenberghhez, 's hogy már maga kezével nem
írhatott, egy Titoknoknak pennára diktálta.

(d) Februáriusban a' *Hal* jegyben van a' Nap. — Kíván-
ni lehetne hogy bár minden Hónapok az égi Je-
gyektől neveztetnének. — Ezt a' paraszt gyermekek
is az Oskolákban meg-tanúlhatnák, 's Szüléiket reá
meg-taníthatnák.

Nemes lelkű JÓ'SEF! a' melly fát plántáltál,
 Gyümölcseben más nap már enni kívántál.
 Ez az oka, hogy bár fok bajjal vetettél,
 Az aratásban majd semmi részt nem vet-
 tél. — —

Elébb, mint a' Kormányt kezeihez vette,
 Sok gonddal, 's munkával magát készítette.
 Vigyázó szemekkel nagy földet bé-jára,
 Mindent fel-írt, a' mi lesz' népe javára,
 Le erefzkedett ott minden emberekhez,
 Személyly szerént ment a' műves - meste-
 rekhez :

Járt, költ, tanúlt, míg ért mindennek végére;
 'S mint egy rakott felleg Bétsbe vissza-tére.
 Mit tett? mondják a' fok Házak 's Ispotályok,
 A' fiketek' 's némák' Istent áldó szájok.
 Már akkor azt tartá éltében fő jónak,
 Ha egy nap Atyja lesz' hús 's több mil-
 liónak. —

Erdemlett Királyi Székébe hogy hágott,
 Vallás' gyakorlásra nyújtott szabadságot
 Hogy fíjait édes lántzal öfzve 'köfse,
 'S egyik a' mást többé ne rontsa 's öldöfse.
 Mint Cyrus el-oldá a' lelki foglyokat,
 Építe az Úrnak fok száz Templomokat,
 Hogy annál több szív 's száj dítsérje FEL-
 SÉGÉT,

'S dolgozza világi hasznát 's idvességét,
 Úgy hogy ha nem zúgnak már a' vér' özöni,
 Háládó lelkünk azt JÓ'SEFnek köfzöni. —

Mi az ember? nála jobban ki esmérte?

Magával egy fontban a' parafztot mérte.
Nemes lélek' s tesitel mint én így szólit bír az;

Nem lehet örülnöm ha látom hogy fír az —
Jobbágyok, Özvegyek, Árvák jajgafsátok,
El-aludt szívesen szerető Atyátok. —

Tovább esztendőnél tartó betegsége,
Vólt nagy lelke' tükre, képe's ditsőfége.
A' halállal hartzolt már egyik kezével,

'S még fem szünt a' másfal jól tenni Népével.
Hogy végfő órája' jötét meg-sejtette;

Az Ország'-Kormányra KAUNITZET ül-
tette.

Mindent várt, 's méltán is, e' jó szívtől 's
észtől,

Hogy habzó hajóját meg-menti szélvésztlől,
Majd amaz ősz Hérót magához hívatta,

Kinek tavaly Serge' vezérlését adta.

Úgy látzfott hogy könyve vele azt értette,
Hogy most is fájlalja hogy őt' meg-fer-
tette. (e)

Kedves Hadik! úgy mond vitézlő Népemnek,
Írd-meg tellyes vóltát hív köszönetemnek.

Sú-

F o g y z é s.

(e) Ez a' Vitéz Generális némelly irigyeknek alája
lett áskalódásfokra a' Tábortól vissza hívatatott,
mikor már minden rendeléseket meg-tett Belgrád'
meg-vételére, 's mellyek szerint szint úgy el-fog-
lalta volna azt, mint a' nagy Loudon,

Súlyos nyavalyámban kínom fokszor enyhült,
 Mikor győzedelmek' híre hozzám repült. —
 Országomért's érttem egy sem szánta véré - -
 ISTEN! - - - kinek kinek add-meg méltó
 bérét! —

Nagy lelkű Magyarfág! hallom hogy felőlem,
 Azt véled, hogy fokban meg-bántattál
 tőlem.

Sok ellenség ellen tsetsemő koromat
 Óltalmazád, --- 's hát hogyátkoznád
 poromat?

Te őrzéd Anyámat, 's szintén le-dült Székem'
 Ditső karban vissza adtad néki 's Nékem:
 Azért haló aj'kán e' vólt végső szava,
 Hogy fő gondom légyen a' Magyar Nép'
 java.

Az Ég! --- 's ez a' jó szív az én bizonyfágom,
 Hogy rontástok soha nem vólt kívánfágom.

Ha tehát valamit bántástokra tettem,
 Titkos irigytektől látom szédítetttem,
 Szánásra e' részben méltók a' Királyok,
 Az igazfág ritkán hogy érhet hozzájok ---
 Minthogy nem tetszenek az én ki-adásim;
 Önként vissza - húzom minden újításim'.

Tsak azt kérem; hogy a' Vallás-türedelem,
 Virágozzon 's vele Isteni félelem.

Engedjétek hogy a' parasztfág' dolgait
 Én intézhessem-el, 's az Oltár' Szolgait.

Az Ország' forfának talp-köve e' három;
 'S meg-eggyezésteket annál inkább várom.

A' többit mint hajdan vólt úgy rendeljétek,
 A' Koronátok' is Budára vigyétek. —
 Mintha mondta vólna, vitéz 's hív Ma-
 gyarok,

Már annál betsesbbet viselni akarok,
 Az Úr ki a' földön másnak adja Székem'
 Ditsőbb Koronát fog Menyben adni né-
 kem. —

Úgy is lett - - - - Koronánk még nem va-
 la helyén;

Hogy hervadhatatlan, - - - - fénylett
 JÓ'SEF' fején. (f)

Minthogy hálá légyen Istennek, mind
 inkább inkább derülni 's ragyogni kezd A-
 nyai nyelvünknek fényes tsillaga: semmi
 sem vólna most szükségesebb, mint ha az ol-
 vasásnak szeretete, mellytől még Nemzetünk
 nagy részént idegen, még a' szegénység közt
 is el-hatalmazna. — Erre leg-többet tehet-
 nének a' T. T. Plebánus 's Prédikátor U-
 rak, főképpen pedig a' nagyobb Oskolák-
 nak érdemes Professoraik 's Tanítójik. Az
 Oskolába járó gyermekeket kellene arra é-
 des-

F e g y z é s.

(f) A' Korona Budára ért, 21-dik nap, Ő Felsője pe-
 dig e' földi Korona helyet romolhatatlan nyert
 20-dikban reggel.

desgetni, hogy a' Magyar könyveket szeressék 's azokat estvenként szüleik előtt olvasgassák, hogy azok is azoknak szépségeiket meg-ízélíthessék. — Sok szegény ember harmintz negyven xrt. nem örömet ad ki illy drága időben egy könyvért, bár ha szeretné is olvasni: de két három xrt. egy sem fajnáll érte. Az illyen rövid munkátskákkal kellene tehát őket még most tsalogatni, mellyeket két három xron. meg-vehetnének. Így tselekedtek a' Frantziák 's Anglusok ez előtt száz 's más fél száz esztendővel, 's az illyenek által annyira megkedveltették még a' közönséges lakosokkal is az olvasást, hogy már nints olly drága könyv mellyet meg-ne szereznének. — Az el-múlt esztendőben *Schakespedr*-nak egy pompás nyomtatása botsáttatott elő fizetésre, 's többen találtattak tíz ezer előre fizetőknel Angliában; noha az előre fizetés egy egy személytől több vólt tizen egy száz R. forintnál. — Bezzeg az Anglus szereti igazán a' maga nyelvét, 's Nemzeti ditsőségét! — Dítserettel említhetnénk mi is némelly érdemes Urakat 's T. Prédikátorokat, a' kik a' Magyar könyveket nem tsak magok meg-szerzik, hanem Hallgatóikkal is meg-szereztetik. — Vagynak olyanok, a' kik mikor a' Gyűjteményt, Hadi Történetet vagy Magyar Kurírt veszik, 's ollyat látnak

ben-

benne, melly a' szegényfégnek is hasznára
 vagyon, tizet tizenkettőt magokhoz hí-
 vatnak, 's el-olvasák előttök. — Tegyük-
 fel, hogy minden T. T. Plébánus és Prédi-
 kátor Urak ezt tselekednék, mennyire me-
 hetnének tsak hat esztendeig! ! A' Pozsonyi
 Szemináriumban tanuló Nemes Ifjak minden
 nap újabb újabb próbáit adják anyai nyel-
 veknek szerzeteknek. Vajha ezeknek elő-
 re látó elméiket, 's hazafi szíveket lehetne,
 ha tsak három hónapig is, tennünk minden
 Magyarokba, hogy együtt munkálkodná-
 nak kedves nyelvünknek erős lábra leendő
 helyheztetésében! ! Innen kerültek köze-
 lébb is három szép Víg-Játékok, úgy mint,
*Az öreg Fösvény. A' tisztségre vágyó-
 dók. A' Nevelők*, mellyeknek ketteje fok
 Méltóságoknak jelen létekben, 's mindenek-
 nek tellyes meg-elégedésekkel jádzattatott
 is a' Nevelő házban. Ajánltatik meg-szer-
 zések 's olvasások mind azoknak, kik szere-
 tik Anyai nyelveket. Mindenik találtatik
 Landerer Úrnál tíz xron. — Ugyan innen
 ditsekedve írják némelly jó Barátink, melly
 nagy díszére légyenek Nemzetünknek a' Po-
 zsonyi Magyar Dámák, kik Magyar Kön-
 töst viselnek, 's Anyai nyelvünknek édesé-
 ge folydogál kedves ajakaikról. — A' Sop-
 roni Oskolában tanuló N. Magyar Ifjak, a'
 mint örömmel értettük, eggy kis Társaságots-
 kát

kát állítanak magok közt, hogy kedves Nyelvünket annál inkább bódogíthassák. — A' minapi Levelünkben meg-dítsértetteken kívül dítséretet érdemelnek e' Nemes Ifjak is, úgy mint Tatai Imre, Német László, Hrabovszky István, Halasi Mihály 's a' t.

Jelentés.

T. T. Nagy Istvány Úr Sz. Lőrinczi Evangelicus Prédikátor és Sénior, igen könnyen folyó 's szép Magyarfággal le-fordította *Rambachnak* a' Kristus szenvedéseiről írt Elmélkedéseit, mellyek minden dítséretet érdemelnek. — A' két Rész együtt 3. Rforint, 's taláztatik Pozsonyban, Pesten, Komáromban, Wéber Úrnál. Veszprém-ben N. Fejér János Kalmár Úrnál. Pápán Welfz Mihály Úrnál. Szombathelyen N. Somogyi Mihály Kalmár Úrnál, és magánál a' T. Fordító Úrnál. — Bár minden Keresztyén Házban taláztatnék e' Könyv!

Eggy Anekdóta.

Mikor a' Sz. Koronát Budán a' ládából ki-akarták venni, igen nehezen fordult az eggyik kulcs, azért is némelnyek már *Schlossert* akartak hívatni. Eggy Magyar Úr meg-hallja, hogy *Schlossert* emlegetnek: *Magyarúl beszélljünk, ú. m., Uraim a ládához, mindjárt meg-nyílik az.* — Alig mondotta-ki e' szót, hogy ki is nyílt a' láda.

XXIV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Más Havának
24. Napján.*

*Miért vagyon a' Muszka Birodalomnak
két fejú Sas Tzímere.*

A⁹ Napnyúgoti Német Birodalom két fejú Sas Tzímerének eredete igen homályos. Úgy látszik, hogy ez eredetét véelzi Nagy Károly Tsászártól, a' ki vitézfége által a' napnyúgoti Római Birodalom' el-rontóit meg-győzván 's meg-hódoltatván, a' Római Néptől 800-dik esztendő táján nap-nyúgoti Tsászárnak kiáltatott. A' Pápák pediglen, hogy a' nap-keleti Ekklesiának elszakadását meg-bosszúlhasák, (az akkori ekklesiái szokás szerént) just adtak nékie, 's az ő utánna következő nap-nyúgoti Tsászárok-nak a' Római nap-keleti birodalomra. Tehát Károly Tsászár a' két Birodalomnak Sas-fait öszve foglalván, szerzője lett a' két fejú Sas Tzímernek. A' Frantziáktól a' Németekre szállván a' Tsászárság, a' két fejú Sas Tzímer is által jött a' Német Tsászárokra.

Hogy a' nap-keleti Római birodalom-nak Justinjánus Tsászár előtt két fejú Sas

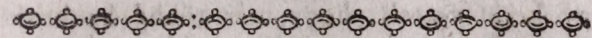
Tzímere lett légyen, nem bizonyos. Ezen Tsászfár a' maga két Vezérei, úgymint Nár-fzes és Belizárius által a' Hérulufokat, és Vandalufokat meg-hódoltatván, 's ez által a' Római nap-nyúgoti birodalomnak némelly tartományait (Áfrikát, és Olasz Országot) Birodalma alá hajtván, hogy jussait a' Nap-keleti Tsászfároknak fenn tartsa, az öfzve foglalt egyes Sas választá Tzímerül.

Az utólsó nap-keleti Tsászfár, XI dik Constantin Paleológusnak testvér Húga 'Sófia, az akkori Nagy Muszka Hertzeghez, *Iván Bazilovits*hoz menvén férjhez, által vitte ezen házasság által a' nap-keleti Birodalomra való just a' Muszka Fejedelmekre. Ezen házasságból származott jus tselekedte, hogy a' mi Felsőleges Udvarunk ezen Száznak elein az akkori Nagy Muszka Hertzeget, első Pétert nap-keleti Tsászfárnak meg-esmérje. Ezen példát a' több Európai Udvarok is követvén, a' Muszka Nagy Hertzegeket lassan lassan nap-keleti Tsászfároknak meg-esmérték. Úgy látszik, hogy a' két fejű Sas Tzímernek közönséges viselése azután ment ezen Fejedelmeknél közönséges szokásba, minekutánna ezen Nagy Hertzegek az Európai Udvaroktól nap-keleti Tsászfároknak esmértettek. Lásd *Gundling Statisticáját*.

Pataky Miklós.

Nem

Nem tudom valóba, ha ugyan tökéletesen meg-határozott legyen é, hogy mi Európaiak a' leg ki pallérozottabb és ki-míveltebb erköltsü Nemzetek légyünk: úgy látszik leg-alább, hogy naponként mind jobban jobban kételkedtünk erről. Olly tsudálatosan hangzik az én füleimben ez a' név *Barbarus*, (paraszt, vad, bárdolatlan) mellyet mi az A'siai, Áfrikai, és Ámerikai Nemzeteknek olly örömet adunk, hogy gyakran tépelődjem azzal, hogy ezen pontban valóban el-kellett tévelyednünk. Vallyon nem elébb érdemlénk é mi meg a' *Barbarus* nevet, mint fok vad és fene nemzet, mellynek ha más törvényei nintsenek is, de leg-alább a' Természetnek Törvényjéhez hív marad. Mit nem írnak kivált a' Tatárokról és Arabsokról, hogy most másokat el-hallgassak? a' kiknél a tolvajlás, útakon való fosztogatás, ragadozás, kóborlás egész kézi mesterféggé lett; annyira hogy azt véteknek sőt illetlennek sem tartják. Melly magában gondolatván, valóban kárhoztatásra méltó. Mindazáltal ebből épen nem lehet ezen népnek rossz természetére tenni a' következt. Mert ez fokkalinkább tsak némelly rossz szokásokból ered, mellyek ő benne olly mély

gyökeret vertek, hogy már többé azoknak illetlenségeket sem veszik eszükbe.

Az Északi Tartományokban ilyen általjában bé-vett szokás vólt régenten a' tengeri tolvajság; ámbár külömben az északi lakosok Virtufosok lettek légyen is; főt nagyobb és főbb Virtusokban gyakorolták légyen is magokat mint az ő maradékaik, és a' jelen való időbeli emberek. A' Frantz *Arviö*, a' ki Napkeleten jó darab ideig mulatozott, olly szépen írja-le az Arabfokat, hogy valóba méltó légyen azt ide iktatni; annyival inkább mivel az, az ezen Népről csak most említett jegyzésnek épen erőfítéfére szolgál. Meg-vallja ugyan ő azt, hogy minden írtózás nélkül fosztják és dúlják ök az útasokat: de olly tudósítáfokat is közöl eggy-fzersmind velünk ezen Nemzetnek más szokásairól és erköltseiről, hogy azok által meg-szégyenítik ök valóban és meg-pírítják még a' ki-mivelt erköltsü Európaiakat is. — Az Arabfok, *úgy mond*, természeti tulajdonfágok szerént tisztos, és mértékletes emberek. Igyekeznek tselekedetjebben olly böltsefséget és olly nyomos méltófágot mutatni, hogy még a' leg-nevetségefőbb dolgok sem bírhatják öket csak leg-kifesebb mofolygásra is. Azt tartják ök, hogy a' kik minden tsekélyfégeken nevetkezni szoktak, vagy bolondfágokat vagy tökéletesegekeknek

hí-

híjjánofságát árúlják-el; és hogy a' mosolygó ábrázat csak a' gyermekekhez és affzonyokhoz illjen. Keveset beszéllnek, és azt is csak akkor, mikor a' szükség kívánja. De mikor beszéllnek, rendszerént és egymást fel-váltva folytatják beszédjeket, 's eggy a' másiknak beszédjébe soha nem szólal. Ez éppen ellenkező az Európa-bélieknek szokásokkal; mert ezek egyszersmind, eggy a' másikat meg sem várván, szoktak többnyire szólani beszélleni; és azok mások felett a' leg-dítséretelesebbek, a' kik leg-többet tudnak trétselni. Ha az Araboknak hallani kellene azon vége hossza nélkül való beszédek, mellyekkel mi, a' mi közöntéseinkben és tárfalkodásaink közben élünk; ha látnák azokat a' fokféle külfő állásit, hányásit, és mozgatásit a' testnek, mellyeket mi, a' mi tselekedeteinkhez közönségesen hozzá szoktunk ragasztani, és a' mellyeket miszépnek és módofoknak tartunk: valóba azt ítélnék felőlünk, hogy eszünket el-vesztettük. Az Arabok valamint az álló képek (bálványok) magokat épen nem hajtogatják; és ha ajakaiknak mozgatások nélkül szólani tudnának, ezt a' tökéletesség' leg-főbb léptsőjének tartanák. Nagy békelességes türelessel hallgatják végig a' leg-hosszabb beszédjeket is az affzonyoknak, gyermekeknek, és az idegen trétselőeknek; és bár reg-

geltől fogva estvélig tartana is beszédjek, de még is belé nem szóllanak annak egész végezetéig. Szeretik azokat a' kik hideg vérrel fokát mondanak kevés szókban; és olly dolgokat hoznak elő, mellyekben senki meg nem botránkozik. A' tzelező tréfák, a' vagdalózó szók tellyesféggel számkivettettek az ő tárfalkodásokból. Ha eggy szól és beszéll, a' másik figyelemmel hallgatja, és elebb nem felel, hanem mikor a' másik egészen elvégezte.

Az Arabfoknak tárfalkodásaik illendőséggel tellyesek; semmit közöttök és tőlök az ember nem hall, mellyben vagy füle vagy szíve meg-botránkozzék. Azon közben minden dolgokat igazi fáját neveken neveznek, mellyet ők illetlennek nem tartanak. Rosszúl fenkiről nem szóllanak; ha tsak ollyan emberek nem jönnek szóba, a' kiknek gonoszságok már mindenfelé nyilván vagon, és a' kiknek gonosz tselekedetjeik el nem hallgattathatnak. Udvaros magok vifelete annyira ment, hogy senkit meg nem tsáfolnak, senkinek ellene nem mondanak nem szóllnak, ha mindjárt valami hihetetlen történetet beszéllne, vagy valami hazugságot is elő előttök. Mellynek ezen okát adjak, hogy senkinek sem illő senkit is meg-bántani; és hogy a' ki valamely történetet elő-beszéll, annak kell azt leg-

leg-jobban tudni ha ugyan igaz é az, vagy nem? és ha valaki valami gyönyörűséget talál valamelly fundamentom nélkül való festegésben, miért nem kellene annak ezt a gyönyörűséget meg-engedni? Illy udvarofságot a' tárfalkodásban, melly itten az egész Nemzet között közönséges, Európában még tsak különös személlyek között is, főt a' leg ki-miveltebb erköltsű Városokban is mint Páris, a' hová mindazáltal az Ifúság jó erkölts tanulni úta, alig lehet találni. Valamelly alázatofsággal és emberféggel viseltetnek a' mi Tartományjainkban az alatt valók az ő Felsőbbjeik eránt, éppen azzal viseltetnek az Arabfok az ő hozzájuk hasonlók' és alatt valóikhoz. Ha egy részről kárhoztathatjuk benne azt, hogy az útasokat ki-prédálják: de más részről dítsérhetjük ezt, hogy akár melly szükségét látó idegen útasnak szabad az ételnek idején az ő házokba bétérni, és minden tzeremónia nélkül asztalhoz ülni, mellyért egy köszönetnél egyéb bel nem tartozik. Amaz első foly a' rossz szokásból, mellyre ők a' szükségétől kényszerítetnek; ez pedig az ő jó természetekből.

Az úgy nevezett Áfrikai Barbarufok, paraszt nemzetek, a' kiknek hivatalok, mesterfégek a' tengeri tolvajfág, soha az Isten ellen nem zúgolódnak, nem káromkodnak; főt az esküvés olly szokatlan olly esméretlen

nálok, hogy még szót sem találhatunk nyelveken, mellyel azt ki-fejezhetnék. A' Marokkó-bélieknek, ennek a' *barbarus*, ennek a' bárdolatlan nemzetnek, eggy dítséretre méltó szokását említi *Dapper*: midőnt. i. valamelly Keresztyén magát nálok a' végre jelenti, hogy az ő hitekre akar állani, ez annak mind addig meg nem engedtetik, míg más Keresztyéneknek is meg nem jelenti szándékját. Melly meg-lévén, bizonyos számú Keresztyéneknek és Mahumedánusoknak egybe kell gyűlni, és a' Keresztyén vallás mellett, és ellene, minden féle okokat erősfégeket elő hozni; és így vége lévén a' bezzéllgetésnek, szabadságában áll a' magát jelentett személlynek, vagy meg-maradni feltételében, vagy attól el-állani.

Ha mi ezek szerént gondolóra vesszük a' mi erköltseinket és szokásainkat, és azokat a' *barbarus*, paraszt nemzeteknek erköltseikkel egybe vetjük: valóba tapasztalni fogjuk, hogy abban nem igen nagy betsületünk fog forogni. Nevetjük mi a' *Besszorai Királyt*, a' ki pénzen adja-el az égben a' helyeket; holott ugyan ezt magunk között is fel-találjuk. Ezen tzélből íratott nagyobb részént a' *Klimius Miklós' Föld alatt való útja*, hogy abban az e' féle erköltsök egybe vettefsenek, hasonlításanak. Más hasonló könyveknek, nevezetesen az *Ekkarts-*
han-

hausen Íráfinak, ez á' tzeljok; mellyek megmutatják azt világosan, hogy mi Európa-béliek igen igen belé szerettünk a' mi saját Módinkba; és hogy a' nálunk meg-fordúlt nap-keleti nemzeteknek elég okaik vagynak vissza meneteljekkel bennünket szint olly és szint annyi hibákkal vádolni, valamelyeket és valamennyit mi ő ellenek elő hozunk. Azt írja *Ludolf*: Egynehány Abisszínia-béliek egykor Rómában eggy vendég fogadóba bé-térnek, hogy ott egyenek; és mivel azt gondolták, hogy Rómában is az a' szokás légyen, a' mi ő nálok, tehát minden hofzas elő beszéd nélkül asztalhoz ülnek. De midön az étel után, a' vendég fogadónak gazdálkodását és jó akaratját köszönnék; és semmit nem fizetnének, a' vendég fogadós le-vonta rólok ruhájikat; mellyeket osztán Ő Szentfégének a' Páának kelle tölle ki-váltani. Könnyen el-gondolhatja akár ki is, miképpen festhették ezek le az Európaiakat az ő hazájokba lett vissza térésekkel; és mitsoda ítéletet tehettek volna még, sok más dolgokról, mellyeket mi leg-fontosb tekintet és méltóság között szoktunk végbe vinni? Mit ítétek volna különösen ama mi pompás és jeles szövetségünkről és frigyünkről, mellyet mi esztendő által egynehány ízben szoktunk Istenünkkel kötni; de a' mellynek meg-tartásán senki sem

aggódik igen nagyjára. — Hertzeg Charofsz azt mondja *d' Estrée* Hertzegnek: *Ma az Úr' vatsordjával éltem, és azért ma Hertzegségeden bosszúmat állani nem kívánom; de Hólnap! — tsak addig tetsék reám várakozni.*

Pápán. Kováts Ingenieur.

A' Találós Mese volt *o betü*; a' Rejtett Szó *Magnes*, mellyből ki-telik *Agnes*,
ág, *anes*,

Találós Mese.

Testem mellyel bírok fából van tsínálva:

Ritka haz az, melyben nem lennék találva.
Béletem gyakorta fel-keresik 's veszik,

A' kiknek szükfégés, 's a' testekre teszik.
De nem minden juthat bélem bíráláshoz,

Tsak az, ki tud őrzöm el-választásához.
Horváth Sámuel.

Rejtett Szó.

Hat rézfetskéket foglal nevem a' Magyaroknál.

Két fejemet minden Nemzetség bírni szeretné;

A' derekamnak még most is zeng hangja
füledben,

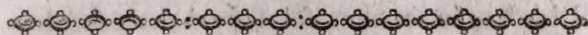
Tsak keveset forgasd. Nevem olly Hertzegnek adódott;

A' ki az érdemivel nevemet bé-tölti valóban,

Pozsoni Szemináriumból.

Bel-

Belgrád' meg-vétélekor.

Mit hirtelen a' sebes Hír, Magyarok! valamé-
 re tekintünk
 Északról Délig, Hajnal szélére nyugotról,
 Széles egész földnek meg-rémült Nemzeti
 eggyig,
 El-bámúlt szemmel JÓZSEFre 's Vitézire
 néznek,
 Dolgait hírdetik és diadalmait áldva be-
 szélik;
 És csak győzni tudó Seregit dicsérve tsudálják.
 Hát mi Magyar Helikon! kiknek mejjekbe
 Magyar vér
 Még lobog, hát mi szemünk bé-hunyva le-
 gyünk é Hazánkban,
 Messzire a' mikoron látjuk terjedni határit?
 Szótalanok fiketek, mikoron Felféges U-
 runknak
 'S édes Hazánknek Erőseinek nagy tetteit
 halljuk?
 Sőt inkább szívünk ha mejünkben még ver
 Hazánkért,
 Még ha vitézinkért buzog eggy tsep vér e-
 reinkben:
 Dolgaikat hidegen 's szemeink bé-hunyva
 ne nézzük;
 Sőt ki-törülhetetlen szókkal szívünkbe be-
 írjuk,

'S hirdetvén azokat fel szóval helyekre helyekről,

Külfő Nemzeteket 's maradékot azokra tanítsunk.

Jer leg-alább most is tartsunk víg innepet együtt,

Fessük, a' mint tudjuk, József Bajnokjai képit,

'S mészük bé azokat méllyen elménkbe örökre.
Kössünk zöld laurus koszorúkat, fűzzük azokkal
Érdemes homlokokat, 's szemlélvén fényelni őket,

Ditsőség szekeren, kísérjük örömbe merülve.
Jer liető szemeket Jo'sef' diadalmira vetvén,
Belgrád váránál bámúljuk végre Vitézit.

Már az egész földnek minden részére repíté

Jó'sef Atyánk hírét, sürü diadalminak immár
Messze ki-terjesztette előbbeni szélit Hazánknak,

Ellensége között minden rettegte hatalmát,
Moesia 's Illirium pompásabb városi immár
Jó'sefet esmérték, 's valltták esküdve Uroknak,

Bátor népe nevét immár reszketve nevezték
Minden helyek, 's gyorsan fejeket hajtottak
előtte,

A' mikor eggy város szemben mer szállni kevélyen,

Hol duna szöke vizét futtatja egész
erejéből,
'S szörnyű sebefséggel Szávát belé-omlani
látja,
Itt egy hegy magasan felhőkbe fejét fel-
melte.

Erre az hegyre utólb, mondják, Neptú-
nus, Apolló,
Két tehetős Isten — Belgrád-várt Isteni
ésszel

Fundáltak, mindenkori különös Isteni gonddal
Örözték 's önként adták a' kiknek akarták.
Birták a' Magyarok fok időkig és gyakor
ízben,

Ám de minap fel-lobbant e' két Isten' haragja,
Ellenek; el-vették 's örök ellenségeket Úrrá
Rajta tevék. Most is védelmet néki ígérnek
Minden erővel, azért mer szemben szállani
Jó'sef

Győzhetetlen népével, 's azt meg-vetve te-
kíntni.

Jó'sef Urunk hallván e' Város pártot
ütését,

Tsak hamar el-küldé Loudont, törvényes
haragja'

Mennykövit e' Héróra bizá, kinek ősz
haja szállit

Fellyül multa ditső diadalmai' száma ezerfzer.
Még az ezer szárnyú gyors Isten meg-
se tudhatta

Lou-

Loudon szándékát, mikor ő Belgrádhhoz el-ére
Válogatott néppel, kinek ég láng módra ha-
ragja.

Kéfedelem nintsen, készül tzéljához előre,
'S mint eggy Isten ugy áll közepette Vité-
zinek, őket

Példával 's szóval ferkenti, tanítja, vidítja. —

Már az egész tábor rendben vólt szedve
okofsan,

'S félhetetlen szívvel néz minden féle ve-
szélyre.

Már bátran mindenre Magyar Bellóna vitézi
El-szánták magokat, vagy győzni vagy hal-
ni vitézül.

Már mélyl almából Belgrád is a' zajra fel-ébredt
Népeit, ágyúit jól el-rendelni fiet'i,

És mivel ötet két Isten védelme segíti,
Győzhetetlen vár ő, úgy mond, 's úgy
vélte kevélyen;

Már tsak a' véres hartz lángjának kelle gyu-
ladni.

Szerte folyásoknak, ligeteknek, 's bér-
tzes hegyeknek

Isteni réműlvén, ki-jönek szentséges helyekből
Kétségbe lévén, melly nemzet aratja jövendőn
Termékeny tájjok', mellyik használja fo-
lyások'.

Bár fene ellenség, mélyl Sántz, Nep-
túnus Apolló

Öszve vetett vállal hartzolnak 's eggyes e-
rővel:

Még

Még is az Loudon tsak meg nem dobban
ezekre,

Meg-rettenhetetlen szívvel, hadi trombita
szóval

Jelt ad Népének, melly kéz be-repülni ve-
szélybe.

Trombita szót alig hogy hallnak nagy szívü
vitézi,

Száz ezer ágyúkkal szórnak Belgrádba ha-
lált-bé,

'S meg-sem szünnék elébb tűz-záport onta-
ni, míg nem

Szörnyü ijedtségben fene ellenfégeket hozzák.

Mint a' hajó a' melly tenger közepette ke-
vélyen

Ennek előtte repült nem tudván félni ve-
szélytől,

A' mikor a' fűrű felhők az eget feketével
Bé-vonják, az egész földet be-borítja setétség,
Húllanak a' menykők, az egek szikrái tüzelnek,
'S már is az árbotz fát menykő meg-ütötte
's vitorlát;

Akkor bár reszket, de tanul küszködni ha-
bokkal;

Mindenek el-hólt színt öltöznek benne, de
még is

Minden erőből a' vízzel hartzolni sietnek:

Így Belgrádiak is hartznak közepette vitézzé

Lettenek, a' kétségbe esés kettőzte haragjok',

'S el-szánták magokat várókba vitézi halálra.

Lau-

Loudon az ellenség' vérét kéméllni a-
karván;

Tzélját más gyengébb móddal próbálta el-
érni.

Tsak hamar állítá feregit más rendbe, szavára
Mint haragos szélvész Belgrádba be-ütni ro-
hannak.

Itt de az ellenség látván Magyarokba ve-
szélyjét,

A' fene Tigrisnél dühösebben hartzola, 's ő is,
Mint a' vitéz Magyarok vagy győzni, vagy
halni kíván tsak.

Itt a' kegyetlen Halál maga mind két rész-
re ki-nyújtja

Öldöklő kezeit, 's minden nyilait nagy erővel
El-lövi, a' gazdag prédának előre örülvén.
Már foly is a' vérnek méllyen mellette pa-
takja,

Fő, Tifzt, köz-katonák egymásra halomra
le-hullnak,

Kit meg-öl éles vas, kit el-hord fene ágyu
golyóbis,

'S már kétfégesen ingott Márs fontja közöttök,
A' mikor Eugénnek dítsöült képe jelen-meg,
A' Törököt rettentí, Magyarat biztatja nye-
réssel.

Itt új élet, erő, új szív, új lélek, erőtség
Élesztett mindent, a' kiben még ége Ma-
gyar vér.

(A' többi következik.)

XXV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Mds Havának
27. Napján.*

Belgrád meg-vételének folytatása.

Kétszerezett méreggel azért a' Törökre
rohannak,

'S meg se nyugodnak elébb, míg bé nem rom-
lani látván

Belgrád' bástyáját, útat be-ménésre nyitottak.

Olly sebese nem omol soha árja fo-
lyóknak hegyekről,

A' mikor a' parton ki-tsap és fut egész e-
rejéből;

Olly hamar a' tűznek nem látszik lángja re-
pülni,

Tzélja haragjának mikoron bőven van előtte;
Mint a' vitéz Magyarok mostan Belgrádba
rohantak.

A' dühös ellenség hijjába tsatáz nagy erővel,
Széles utat nyitnak véres kardjokkal előttök.
Semmi nem állhat már ellent, részekre ha-
jolt Márs.

Még is a' vak Belgrád-belieknek szíve-
dagályjok

Most fe lohadt-le egészen, hanem mint ad-
ja szivekre

Félelem és kétségbe-esés, a' Várba sietnek.
'S e' hozzá-mehetetlen helyen védelmet a-
karnak

Lelni; de hijjában. — Szörnyen meg tsalta
reményjek.

Mert Loudon szörnyü ágyúkat a' Várra fze-
geztet,

Sűrű menyköveket kebelébe azokkal okádtat.
Már is rája tüzes záporba repül-be golyóbis.
A' le-omolt bástyák, kö-fal 's tornyok pora
égig

Megy, 's az egész levegőt rettentőképp' fe-
ketíti.

A' Vár rázkódik, bástyái renegnek ijedten.
Reszket egész város, rettegnek előbbi vitézi.

Isteni a' Várnak látván Neptúnus A-
pollo,

Hogy hijjába való minden segedelmek, hogy
öket

Bölts ésszel 's mesterféggel fel-múlja Halandó,
A' várból magokat titkon 's haragudva ki-
lopták.

Végre az ellenség nézván ezerekre le-
hullni

Leg-jobb bajnokait, 's ágyúknak menykö-
vit immár

Nem győzván, 's nem is érezven Ör' Iste-
ni gondját;

A'

A' levegőbe fejer zászlót magafan fel-emel-
tet. —

Szűnik az ágyúknak haragos dörgése azonnal,
'S tsak hamar a' Magyarok lesznek Belgrád-
nak Urokká. —

Ekkoron a' Duna víz' Najadesse öröm-
be feredvén,

Hogy vize rég' Urait meg-nyerte, ki-szálla
vizéből,

'S Isteni száját illy dítso énekre nyitotta :

„ Idvez légy Héró Magyarok termékeny
Hazája !

„ Már dítso fejedet bátran fel-emeld az E-
gekbe !

„ Józsefed országol 's egymást érvén dia-
dalmi,

„ Minden egyéb népnél fényed fellyebbre
emelte.

„ Hajdani széleidet most is mind egyre
nagyítja.

„ Im valamerre vizem földön láttatja folyását,

„ Jó'sefet immáron mindenhol vallja Urának.

„ Már az egész rémült Európa tsudálja ha-
talmad',

„ Idvez légy, ditsekedj, öröm-éneklésre
ereffzed

„ Nyelvedet illy dítso fejedelmű, ennyi Vi-
tézek'

„ Anyja — de magzatid' is víg éneklésre
tanítsd-meg,

„ Hogy Jó'setjeknek nagy vóltát, 's a' Te
Vitézid'

„ Tettit, bámúlván örök hír' szárnyára re-
pítsék.

„ Én valamíg Magyarok lesznek, 's vi-
zem árja egészen

„ El nem apad, foha nem szünöm hirdet-
ni Magyaroknak

„ 'S nagy Fejedelmének rémítő dolgait
eggyre.

„ És valamerre folyóm fíet a'tengerbe omolni,

„ Mind ott Belgrádnál mit láta tsudállva
beszélli. „

Így szólt a' Duna víz' remült Najadesse.
Körüle

Sok Driádes; 's Faunus bámúlva vigyáza
szavára,

'S nem győzték Loudont dítsérni, tsudálni
eléggé.

Ezen Verseket írta egy *Kis János*
nevű Soproni tanuló, a' ki 18. esztendő.
Ha az ilyen ifjúnak jó Vezérei 's Mecénási
akadnának, 'kiki el-gondolhatja mire me-
hetne 40. 's 50. esztendő koráig.

Ezen T. Komárom Vármegyének örö-
kös Fő Ispányja M. G. Nádasdy Mihály Úr
Ő Excellentiája, ezen folyó Hónapnak 18-
dik 19-dik és 20-dik napjain, közönséges
Gyü-

Gyűlést tartatott, és a' Vármegyének Tisztjeit meg-újította. Mikor a' Gyűlésbe bé-jött, egy szép Magyar Orátzióval meg-köszöntötte Ő Excellentiáját Fő Tiszteletű Majlát, Györi Káptalan-béli Úr ő Nagyfága, mellyre a' Méltóságos Gróf hasonló ékesen szóllással írt Magyar orátzióval felelt vissza, mellynek hallására minden igaz Magyar szívek örvendeztek. — *Vicé Ispány* lett T. N. Bajtsy János Úr, *All Vicé Ispánnya* (*Substitutus*) T. Gétzi Jó'sef Úr; *Fő Nótárius*, Balogh János Úr; *1-ső Vicé-Nótárius* Tajnay Antal Úr; *2-dik Vice Nótárius* Szévaldt Antal Úr; *Honorarius Notarius* Ordódy János Úr; *Perceptor Generalis* Lévai Ádám Úr; *Particularis Perceptorok* lettek Pötz Ferentz, Baranyai Ferentz, Kürthy Jó'sef és Bódai Urak; *Ordinarius Fiskális* Thali 'Sigmund Úr; *Vice Fiskális* Kürthi Pál Úr; *Honorarius Fiskális* Szabadhegyi Úr, *Fő Szolga Birákká* T. Tsejtei István, T. Laki Mihály, Gétzi Ferentz és Kürthi Sándor Urak. A' Tiszteknek meg-lett újítások után a' Méltóságos Fő Ispány Úr Ő Excellentiája meg-mondotta a' Gyűlésben, hogy nem nézett a' Valásra, hanem minden külömbfég nélkül szabad voksra botsátotta az érdemes Hazafijakat. — Hogy mindenek hívatalt nem nyerhettek, az oka ez, mert igen sokkal többen

váltak az érdemes Hazafijak, hogy sem mint a' tisztségek.

---

*Rövid Beszéd, II-dik József Császár sir-
ja felett, B. Trenk Friderik által.*

Ezen rövid Beszédben elő hordja azt, a' mit II-dik Józsefben feddeni lehet, mint p. o. hogy addig akart új Országot építeni, míg elegendő melzet és eszközöket nem készített előre; hogy a' Bíraktól ki-adott büntetések néha terhesítette, 's a' t. Azután pedig elő számlálja azokat is, mellyekért dítséretet érdemel, 's úgy találja, hogy a' fontnak ezen serpenyője le-nyomja az előt. — Mivel lehetetlen hogy valaki e' földön tökéletes lehessen, mindenkor dítséretet érdemel az az ember és Fejedelem, a' kinek jó tselekedetei többek, mint rossz tselekedetei. — Az Anglusoknak egy bölts maximájok az Igazgatásban egynehány esztendőktől fogva az, hogy a' Királynak Személyje szent, és az Országnek kárára nem igyekezhetik: azért is mindenkor a' Ministereket vádolják, 's minden káros vagy ártalmas rendelésekért azokat húzzák számadásra.

A Mahogany fának Európába való behozatása.

Doktor Gibbonsnak egy híres Londoni Orvosnak, a' ki a' múlt Századnak végi-

gével és ennek elejével élt, vólt egy Testvérje, a' ki a' Nap-nyúgoti Indiai hajók között eggynek Kapitánya lévén, a' maga hajójába Mahogany fából hafogatott vastag deszkákat rakatott-le homok gyanánt, a' mellyeket haza érkezésével a' Bátyjának ajándékozott, a' ki akkor színte házat építtetett. Az átsok a' fát keményebbnek találták, mint sem abból könnyű móddal lehetett vólna faragni; és így heverték azok eggy ideig mint hafzontalanok fél helyre vetve. Azután nem sokkal szükségé vólt a' Gibbons feleségének eggy gyertyás almáriomra, mellyet hogy készíttetne, elől hívatta a' rendes asztalosát Wollastont, és kéri, hogy neki nevezetesen abból a' fából tsinálna, melly a' kertjében hever. Wollaston nem különben panaszolkodott, hogy a' fa igen kemény: de a' Doktor azt felelte, hogy vegyen erősebb mív-szereket elől. Így asztán meg-készült az almáriom, és annyira meg-tetszet a' Doktornak, hogy mindjárt eggy író asztalt tsináltatott ugyan azon fából, mellynek színe és símasága még jobban gyönyörködtette a' Doktort annyira, hogy minden esmerőit magához hívatta annak meg-nézésére. Ezek között vólt a' Hertzeg Buckinghamné is, a' ki a' fából eggy darabot kért, és hasonlóképpen magának eggy író asztalt tsináltatott ugyan Wollas-

tonnal, mellyből az lett, hogy mind a' fának mind az Alzталosnak híre jobban jobban el-terjedett,

Pestről. Cs. I.

A Magyar Koronának formája's viszonytásjai. Az Asszonyok's gyermekek kedvéért készítette P. J. Találtatik Komáromban, 's Pesten Weingánd Úrnál 4. xrokért.

Minekutánna ezen rövid munkátskát ki-nyomtattattam, mellybe külömben sem vólt tzelom valamelly tudós vetélkedést elegyíteni, azután küldödtek-fel hozzám Budáról azok a' Görög Betük, mellyek a' Koronán olvashatók. Sajnálom, hogy még Görög Betünk nem lévén e' Könyv-nyomtató mőhelyben, úgy a' mint fel-küldödtek, ide nem nyomtattathatom: tsak Deákúl iktatom tehát ide, 's egyszer'smind értelmeket is, a' mint azokat ki-tapogathattam. A' melly Tudósok magát a' Koronát láthatták, 's minden betűket szorgalmatosán meg-vizsgálhatták, ha helyesebb magyarázatjokat közlik velünk, készek leszünk mindenkor Gyűjteményünkbe bé-tenni.

Elöl a' Koronának közepén e' betük vagynak: *Js Chs*, az az, Jésus Kristus. Jobb felől óldalaslág *Archangel Gabriel.*
De

Demetrius, Damianos. — Bal felől *Archangel Michael, Georgios, Kosmas.* Azután ezen fellyül írás a' közepén: *Con Basileos Romajon Porphyrogenitos en Christo Pistos*, az az, Konstantínus Rómaiak' Királyjok Porphirogenitus, a' Kristusban hív. Bal felől: *Basileus Rumajon Duk Geovitz Despotes Pistos*, az az, Rumaiak' Királyjok Dux Geovitz, hív Uralkodó. Jobb felől; *Krates Turkias*, az az, Török Ország' Bírója. — Meg-lehet hogy ezen magyarázat nem tökéletes, mert én tsak az előmbe adtatott betűkből okoskodom, gyakran pedig tsak egy betűnek hibáson való Írása is, nagy változást okoz.

Ha már ezen fellyül-írásokat némelly hozzá vetésekkel világosítani szabad, hihető hogy a' Dux Geovitzzen Geyza Fejedelem értettetik, a' Sz. István Atyja, a' ki egy idős vólt Constantínus Porphirogenitussal, a' ki K. U. születése után 959-dik Esztendőben halt-meg. — Hihető hogy ez a' Tsászár meg-hallván azt, hogy Geyza a' Keresztyén vallásra akar térni, néki készítette e' Koronát. E' szerént a' Magyar Országi Korona sem nem az, mellyet Constantínus ajándékozott Silvester Pápanak, sem nem az, mellyet Anastásius ajándékozott Clodoveus Frantzia Királynak, és a' melly annak-utánna Rómába küldetett, mert Anastásius

a' VI-dik Században élt, Constantinus Porphyrogenitus pedig a' X-dikben, éppen mikor a' Magyarokat Geyza Fejedelem vezérelte.

A' Találós Mese vólt *Láda*, a' Rejtett Szó *József*, mellyből ki-telik jó, szó.

Találós Mese.

Én az asztalokon egy lábom ugrálok,
 Ha tellyes az öblöm jó kedvet tsinálok.
 Királyok 's Királynék ha velem múlatnak,
 Piros ajakokkal híven tsókolgatnak.
 De ha kebelemből ki-fogy a' nedvesség,
 Odébb tafzítanak: 's eddig a' tisztetség.
 Martosról. Édes Gergely.

Rejtett Szó.

Hogyha nevem meg-vi'sgálad,
 Ágat, és *Kost* fel-találad,
 A' hét lábú nevemben.
 A' *fok* 's *ok* is benn látszatik;
 Tsak emberben találtatik,
 Nintsen femmi más nemben.
 Pozsoni Szemináriumból.

A' Mindenés Gyűjtemény' Második Negyedjének XXIII-dik Levelében, vala emlé-

lékezet a' Nyelv és Nemzet pallérozásának, és ki-mivelésének alsóbb léptsőiről, mellyek minden erőszakos ugrás nélkül láttatnak a' felsőbb gráditsekre segíteni. Ugyan is ollyatén, vagy hasonló formán, türhetőképpen meg-futván a' Nemzetnek leg-alsóbb rendje is, a' ki-mivelésnek ezen leg-első pályáját; jó modon meg-vetette a' feljebb lejendő lépéleinek fundamentomát; és az alatt kiben kiben közzülök, ki fejlett, ki nyílt, ki tsírázott, ez vagy amaz jövendőbeli forfára 's állapotjára tzélozó alkalmas voltának bim-bója, hajlandóságának 's tehetségének magva; igazítván az Isteni bölts Gondviselés némellyeket a' föld mivelésre; némellyeket tanulásoknak további folytatása által a' Tudományokra, Hivatalokra, némellyeket pedig a' Mesterfégekre, melly valamelly Nemzet ki mivelésének, eggy a' nevezetesebb léptsőji, az elmének az izlésnek, 's következésképpen az erköltsök jeles vóltoknak hatható elő mozdító és emelő eszközei közzül.

De meg-kell még is azt szégyenünkre vallanunk, hogy a' Mesterfégék éppen nintsenek közöttünk azon virágzásban, a' mellyben lenniük kellene, vagy lehetnének; és hogy az idegen Nemzetek igen messze hagytak ezen pontban bennünket magok után. Az honnan némelly szomszéd-talan idegen szomszédjainkat, annyira is vitte, a' tudatlan-

lanfág é, vagy az írigység? nem tudom; hogy azt kezdenék a' világgal el-hitetni, hogy Nemzetünk nem másra, hanem tsak az eke szarvára és a' kard végére legyen alkalmas; ámbár ha józan gondolóra vesszük, mind a' föld mivélés, mind a' vitézség, eggy a' leg-ditsőbb tulajdonfágai között akármelly Nemzetnek. De tsak ugyan ezen ítéletnek idétlenfégét eléggé meg-esméri az egyene-febb ítéletű, idegen 's távolabb való Nemzeteknek járt 's költ Böltsebbjeik, a' kik t. i. nem sajnállottak valamivel mélyebben, és a' felebaráti szeretetnek pontjából szemlélni Nemzetünknek természetű tulajdonfágait, tehetségeiket. És minden magunknak való hízelkedés nélkül, meg-kell magunknak is esmérnünk ezen részben az Isteni jófágot, és a' Magyar ég' kellemetes övezetjének alkalmas voltát,

Vallyon ugyan, *Gróf Grafalkovits*, és *Mikovinyi Mathematikus*, nem eléggé el-árulták é elméjeknek és tehetségeknél az építés mesterfégében ugyan mind ketten, ez utolsó pedig a' mesterféges alkotmányoknak is (*machinák*nak) fel-találásában való nagy erejét? és valamfg tsak a' Budai vár, és az értz bányákban sok mesterféges alkotmányok fenn állanak, nem lésznek é azok, ezen két magyar elmének emlékeztető oszlopaik? A' *Kempelen Úr* Sakkózó fa Török-jét

jét nem esméri é egész Európa? *Szatmári Király Pál*, Királyi nemes test-örző Úr, mire nem vitte vala faját szorgalmatofsága által, az úgy nevezett *Miniatur* (pontózó) kép írást? Mire nem viheti vala a' többek között Nemzete díszét, a' metszésnek olly betses mesterfégében, ama jobb idökre méltó Györi *Nagy András*, a' ki a' mesterfégekhez való hidegfégünknek leve eleven mártírjává? És valóba, a' mesterfégeknek ama mesterfégében a' gazdafágban is épen nem látom által, mijsoda okokból szorúlnának ki Nemzetünknek Nagyjai Svájtzer, Ánglus, vagy Cseh gazdákra, valamíg tsak *Festetits Lajosokat, Lovászokat, Andráfiakat, Balog Regenszeket, Ormosdiakat* 's a' t. találhatunk ide haza? —

De nem tsak a' nagyobb, hanem az alacsonyabb rendűek közzül is kezdették eleitől fogva meg-mutatni a' Magyar elmék, az ő Mesterfégekre való alkalmas vóltoakat. Ama nevezetes Veszprémi Mólnár és víz-mester *Tumler* — mert bár akármelly daraboson hangzjék is füleinkbe nevének utólfó táttatja, de tsak ugyan Hazánkban lett születése, lakása, már eléggé meg Magyarosították ötet — nem meg-mutatta é termékeny képzelődéseinek erejét a' mesterfégés vízi alkotmányoknak alkotása körül, a' Veszprémi és a' Budai Várbeli víz emelő alkotmány-

mányjaiban, mellyeket, amazt ugyan tsak 18. esztendő s legényke korában végezett-el; ezt pedig nem régiben készíté? A' Debretzeni Oskolának Könyvtárjában tartatik még ma is emlékezetnek okáért, *Faggyasnak*, egy ugyan oda való mólnár' 14, vagy 15 esztendő s fijának, egy olly helyes kéz-malma, melly egy tanult és idősb alkotótól is elég vólna. A' természet puszta vezérlése után, tsupán tsak a' kész órák és orgonák részeinek, meg-szemléléséből ugyan Debretzenben *Kabai Mihály*, annyira vitte ezen mesterfégeket, hogy azokban, fok hosszason és mesterfég szerént tanult mestereknek sem enged. A' ki valaha ama híres *Kenderesi* nyoszolyát láthatta, valóba el-rémül *Katona Bóldi'sárnak* ki-meríthetetlen képzelődésein, a' ki azt olly fok féle mesterfeges mozgásokkal alkotta, tanúlatlan léte-re — És hogy most másokat el-hallgassak, a' Spanyol Királyi Udvarnak fő Esztergárosa *Imre*, nem Rév Komáromi Magyar é'? A' béka tekenőkből készült por tobákos berbentzéknek (*pixiszeknek*) leg-első találójok és készítőjök *Raksányi*, nem Trentsén Vármegyéből való Hazánkfija vólt é? a' ki is Német Országon vándorltában találvánfel e' betses portékátskát, alig mené Párisba a' híre, 's azonnal nagy fizetés mellett oda szédíték, az új találmányokban, és

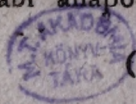
mes-

mesterfégekben gyönyörködőbb Frantziák, holott meg is holt. Mit nem tesz *Székelhídi* nevezetű, Közép Szolnok Vármegyei Magyar asztalos mester még ma is Genévában, a' ki a' kotsi vagy hintó tsinálásnak mesterfégét annyira vitte, hogy még a' finnyás Frantziák, és a' magokat szerető Ánglusok sem szégyenlik messze földre hordatni keze' munkáját? 's a' t. Alkalmatos volna tehát a' Magyarok természeté és elméje a' Mesterfégekre, és azoknak emelésekre is; főt a' mint fok példákából ki-tetstik, mint egy születtnek láttatik azokra a' Magyar. De mi lehet hát még is az oka, hogy azokban eleitől fogva olly kevésre mehettünk?

I. Sok ideig a' *tudatlanság*, és a' *rabi 's szolgai állapot*. Á'sia vólt a' leg-első embereknek böltsőjök; Á'fia vólt a' hol az ember az ember előtt leg-elsőben megkezdett aláztatni, és betségből jussából kiforgattatni, a' minden törvény nélkül való szabad kényű kegyetlenek által. Á'síria, Média, Babilon, Persia, mutathatnak é más Urakat, hanem a' kiknek Törvényjeik, egyedül tsak az ő különös képzelődéseik, szabad kényjek, és hirtelen szelek vóltanak; és a' kik alattok valóiknak életekkel önnön kényjeikre szabadon jádzottanak, mintha ugyan az embernek jussa vólta azt ember

tárfától el-venni, a' mit annak nem adhat? Mi tsuda tehát hogy az innen ki-takarodott régi Eleink, ezen Őseikről reájok szállott és beléjük rögzött természeteket alattok valóik eránt, még ide ki is olly foká meg-tartották? A' kik is továbbá természetek szerént fegyver viselő és hadakozó emberek lévén, igen keveset gondoltak 's gondolhattak a' tudományokkal; mivel a' fegyver zörgések között nem igen énekelgetnek a' múfák. Azonkívül, ha néha néha valami ideig szelidültek és miveltettek is, mint a' Nagy Lajos' és Mátyás' uralkodások alatt; de tsak ugyan fok ideig nem tarthatott ez eggy végben. A' Török szomszédnak szüntelen való harapdozása, sőt végre az Országának nagy részébe lett bé-ütése, és annak bírása, ki-ütötte azokat Nemzetünknek fejből; és a' tudományok's mesterfégekre nézve kéntelenítettett tsak úgy tántzolni, mint az akkori vérengező idők engedték, és a' Török síp fűtta. Kiknek, ezen Századnak elejéig valóba elég hofszason tartott közöttünk lakozásokból, a' vélek való társalkodásból, példájokból, szokásokból, természetekből reánk is el-ragadott, és ugyan hozzánk ragadott vala az alatt valókon és a' tehetlenebbeken való kemény uralkodás, 's azoknak szolgálai, sőt tsak nem pénzen vett rabi állapotban való tartások.

(A' többi következik.)